چونواں کلام
میاں بہادر علی زار

چنن تے جوڑن ہار

پروفیسر نسیم بلوچ

مددگار

رئیسہ شہزاد

چونواں کلام میاں بہادر علی زار

(پنجاب دِئیاں باراں دا شاعر)

چنن تے جوڑن ہار: پروفیسر نسیم بلوچ

مددگار: رئیسہ شہزاد

بکس اینڈ ریڈرز ملتان

اشاعت 2024ء

عبدالجبار نے
بھٹو پرنٹنگ پریس لاہور
توں چھپوا کے بکس اینڈ ریڈرز ملتان
توں شائع کیتی

مُل : روپے

ISBN 000-000-0000-00-0

انتساب

اس شخصیت دے ناں جیہں بہادر خاں بلوچ نوں میاں بہاد علی زار بنا کے اُنہاں دے اندروں ہک اجیہا شاعر کڈھیا جیہڑا اپنی وفات توں اَج پنجاہ سال تیکر وی زندہ اے تے ساڈی شناخت، وسیب تے رہتل دا ہک مان اے تے اس شخصیت دا ناں اے پیر سید سردار علیؒ دیہڑوی

فہرست

❁❁❁

میاں بہادر علی زآر۔ گنجی باردا ہِک وَڈّا تے اُچّا شاعر

میاں بہادر علی زار بلوچ ساڈے پنڈ دی ہِک اَچّھی ، وَڈی ،وَدھیا تے معجزاتی شخصیت دا ناں اے۔ اوہ صرف گوشت پوست دے بنے ہوئے اک عام انسان نائن۔ ایس توں وَدھ کے میرے، میرے بزرگاں تے پنڈ، ساری برادری تے پنجاب دی ساندل، گنجی تے نیلی باراں دا مقامی ٹھیٹھ لہجہ تے لہندے دی پنجابی بولن آلیاں واسطے ہِک بہوں اُچا تے منیا پرمنیا ناں ہِن۔ اوہ ہِک ایسے دَور یا ویلے دا ناں ہِن جیہڑا اُنہاں دے وِصال (12 جنوری 1972) نال ختم نئیں ہویا، ایہہ آکھنا چاہی دا اے جوں پنج دہاکیاں توں وی کچھ زیادہ عرصہ (ترونجا سال) گزرن دے باوجود وی اوہ اپنی شاعری، اپنے ودھیا تے نویکلے کلام تے اپنی طاقتور تے اثر رکھن آلی شخصیت دے زور تے زندہ ہِن۔ اج وی اُنہاں دی شخصیت تے شاعری دے اثرات محسوس کیتے جاسکدے ہِن مطلب ایہہ ہے کہ اوہناں دا عہد یا ویلا اج وی جاری تے ساری اے۔ ایہہ گل وی کیتی جاسکدی اے جوں اوہ اپنی شاعری دے بارے ودھ کے پراعتماد ہائن۔ تائیں پاروں اوہ اپنی شاعری تے اپنا تعارف کریندیاں ہویاں آہدِن:۔

سیف زبان اے ترکھّی میری تاں میں سرچڑھائی اے
صَرصَر وانگوں فَرفَر چلے جس طرف چلائی اے

ترجمہ: سیف: تلوار۔ تَرِکھی: تیز۔ سر چڑھائی: خود تے غالب کیتی۔ صَرصَر: تیز تے شور مچیندی ہوئی وا۔ وانگوں: دی طرح۔ فرفر چلے: تیز چلے۔ میری (تخلیقی تے تحریری) زبان یعنی شاعری، تلوار دی طراں تیز اے، ایسے پاروں میں ایہوں اپنے آپ تے غالب کیتا یعنی اختیار کیتا۔ میں اس نوں (اپنی زبان نوں) جس طرف (جس موضوع تے) وی چلئیندا ہاں، سب توں ودھ تے تیز طوفانی ہوا دی طراں تیزی نال چلدی جاندی اے۔

بعضے ویلے حیرانی ہوندی اے کہ ہِک ایسے قبیلے یا خاندان وِچ جتھے جہالت دا پکا ڈیرہ ہاہ تے تعلیم ناں دی کائی شئے دا کوئی وجود ناہاہ تے لوکی اپنیاں زیناں الاٹ کراون توں بعد انہانوں آباد کرن اِچ رُجھے ہوئے ہائن تے زمین دے نال ڈھیون آلے گھراں دے حاطیاں تے گھر اُسارن دے کم توں ہُنیں ہُنیں فارغ ہوئے ہائن تے کھیتی باڑی واسطے ڈھیون آلیاں زیناں توں فصلاں لئیندے پئے

ہائن تے انہاں دی زندگی دا گول چکر ہالیں بیج، نہری پانی، بیل، ہل تے اناہندے نال رلدے ملدے کم کرن تے جانوراں دی ویکھ بھال دے چفیر بھوندا پیا ہاہ تے باقاعدہ تعلیم دا ہالیں دور تانی ناں تے نشان وی کوئی ناہ تائیں پاروں ایہہ گل سوچن آلی اے کہ اس وَڈے تے سر کڈھویں سیانے اور سوجھووان (GENIUS) جئینوں قدرت نے ساڈے پنڈ وچ عطا کر دتا تاں اوہ کون اے جئیندی تعلیم تے تربیت نیں اُنہانوں پکا، سُچا تے اصل سونا بنایا؟ کیویں اوہ روحانیت دے درجے تے پہنچے تے کِسں دی رہنمائی یا تحریک نیں انہاندے شاعر بن دی خداداد صلاحیت نوں لو لائی تے انہاندی شعر آکھن دی صفت نوں ترِکھا کیتا؟ اِیّو جیہے تے بہت سارے طراں طراں دے سوالاں دے جواباں دی سانوں کھوج اے۔ اِنہاں جواباں دی کھوج کرن تے اُنہاں دی شخصیت تے شاعری تے دھیان مارن دی ہک نکی جیہی کوشش کیتی گئی اے جیہڑی دلچسپی توں خالی نئیں پر کھوج دے اِس طریقے دے نال سو فیصد نتیجے دے مِلّن دا پک نئیں ہوسکیا اس پاروں کہ اُنہاں دی شخصیت دی اُساری دے عمل دِیّاں بہوں ساریاں کڑیاں غائب تے نامعلوم نیں۔ اُنہاں نوں پورے طور تے بُجھیا جاسکدا ہاہ یا اِس گل دی پچھان کیتی جاسکدی ہائی پر ہُن بہوں ویلا لگھ گیا مطلب ایہہ ہے جوں اصل ویلا گزر گیا۔ اُنہاں دے نال رَل مِل تے پڑھن تے کلام دا واہوا حصہ زبانی یاد رکھن آلے اُنہاں دے دونویں فرزند جناب ظفر علی تے جناب یونس علی وارو واری اس دنیا توں مع زبانی کلام دی روایت دے وِداع ہو گئے تے اس طراں میاں ہوراں دا ایہہ خزانہ تے وسیلہ وی جاندا رہیا۔ ایہہ دعوٰی سچیائی دے بہوں نیڑے ہے جوں میاں بہادر علی دی شاعری نوں زندہ رکھن وچ اُنہاں دوہاں دا بہوں وڈا تے نا بھلن آلا کردار تے خدمتاں ہَین۔ اوہ جتھے وی جاندے، جتھے وی باہندے، اُنہاں نال صرف اپنے والد دی شاعری سناون دی فرمائش کیتی جاندی۔ اوہ اپنے بقایا زور تے پورے جوش تے کیفیت نال اُنہاں دا کلام سنئیندے رہے۔ تھوڑے دینہہ پئیلوں میرے مسیر شہزاد احمد نیں میںنوں یونس علی دا ہک ویڈیو کلپ گھلیا جیہدے وچ اوہ درویشی دی حالت اِچ کجھ سنئیندے نظر آرہے نیں۔ انہاں کولوں زیادہ تر اوہ کلام سنیا جاندا ہاہ جیہڑا پنڈ تے ایتھے دِیاں کجھ زندہ تے زیادہ تر موئیاں ہوئیاں شخصیتاں یا پنڈ دے معاملیاں تے مسئلیاں تے پیرو مرشد دی تعریف تے اسلامی تاریخ دے منظوم واقعات تک محدود رہیا۔ میاں صاحب دا اصل کلام تاں اُنہاں دِیّاں انتہائی روحانی کیفیتاں دے اثر نال لکھیا گیا جس توں اُنہاں دی مہارت تے عقیدت ظاہر ہوندی اے۔

اِکیویں صدی دے شروع دے دوسالاں 2000-2 دے دوران اِچ میری بھنیئی رئیسہ شہزاد نے انٹر دی تعلیم دے دوران بچ جاون آلے کلام دی کھوج کیتی تے جناب امین انور دی رہنمائی اورمشورے نال کجھ نا کجھ کلام نوں ہک رجسٹر اِچ لکھن تے جمع کرن اِچ کامیاب ہوگئی۔ ایہہ رجسٹر وچ لکھیا ہویا کلام میاں صاحب دے ہتھ نال لکھی ہوئی ہک بڑی خستہ تے مشکل نال بچ جاون آلی بیاض دے نال ممکن ہوسکیا جیہدی فوٹو کاپی میرے کول اے تے فی الحال صرف اِیہو ذریعہ ای مینوں مل سکیا پر سچی گل ایہہ ہے جوں اِیڈے تھوڑے کلام دے نال، کسے شاعر دی شاعری تے اس شاعری دئیاں مکمل صفتاں دا وَیروا کرنا بہوں اوکھا ہاہ۔ تھوڑا بہوں اندازہ تاں لگ سگدا ہاہ پر پورے شاعر نوں تلاش کرن بہوں اوکھا تے ناممکن ہاہ۔ میں اپنے کالج دی سطح تے پڑھاون تے انتظامی نوکری دی وجہ توں زیادہ ویلا سابق ریاست بہاولپور دے شہراں رحیم یار خان تے بہاولپور ڈویژن وچ گزاریا تے میاں صاحب دے کلام دا ایہہ چونواں حصہ مینوں 2006 دے دوران ملیا تے رُجھیا رَہن دی وجہ توں اِدے دھیان ناں دے سکیا۔ تسیں ایہنوں میری ڈِھل مٹھ یا سستی وی آکھ سکدے او۔ 2013 دے مہینے اپریل اِچ میں سروس توں فارغ یا آکھو ریٹائر ہویا تاں صرف ہک سال دے وِچ وِچ ای لاہور آ تے وَس گیا۔ اس گزرے وقت اِچ میاں صاحب دے کلام دی فوٹو سٹیٹ نقل میں بڑی واری پڑھدا ریہا پر اِیڈے تھوڑے کلام توں میری تسلی نا ہوسکی۔ اس دی مُڈھلی گل ایہہ ہائی جوں میں 1953 وچ پیدا ہویا تاں نِکے لاتوں ای میں مختلف موقعاں تے اُنہاں دا کلام سُن دا آیا ہاسوں۔ انہاں دی لفظیات تے شاعری دے انداز تے موضوعات دی گوناں گونی (VARAIETY) نوں میں چنگی طراں جان دا ہاسوں۔ دہوویں تے بارہویں جماعتاں (1969-1971) دے بعد توں اُنہاں دی وفات (12 جنوری 1972) توں دو ہفتے پہلوں تائی میں اُنہاں دے بڑا نیڑے رہیا تے اُنہاں دی وَن پوَنّی شخصیت تے طراں طراں دی شاعری نوں ذاتی طور تے جانن تے سمجھن دا موقعہ ملدا رہیا۔ اُنہاں نال تعلق دِئیاں پرتاں نوں میں اپنے مضمون " سچ پُچھو تاں میرے مرشد—میاں بہادر علی زآر" وچ بیان کیتا اے۔ اِتھے اُنہاں دا دُہراونا مضمون نوں مفت اِچ لمیاں کرن آلی گل اے۔

اُتے دِتیاں ہوئیاں گلاں دے چانن اِچ میرے واسطے اس تھوڑے کلام دے نال کھوج دے طور تے اگے وَدھنا ممکن نائی۔ باوی سال پہلوں یارہویں باہرویں جماعت دی طالبہ نے ہک چنگے جذبے دے نال کجھ کلام جمع کرتے ہک رجسٹر وچ لکھ لیا جس نوں ہر پاسوں درست بناون لئی ایسے

صاحبان دی خدمات وی حاصل کیتیاں جنہاں نوں میاں صاحب دے کلام وِچ دلچسپی ہائی۔ اِنہاں وچ میں ہک بزرگ امین انور دا ناں پہلے لیا اے پر ایس کلام نوں پڑھن توں بعد مینوں چند اِک تھوڑاں نظر آئیاں۔ کدائیں بحر دا وزن تے کدائیں تاریخی اِشاریاں تے علامتاں دے علاوہ قرآنی آیات، احادیث تے تصوف دئیاں رمزاں دے استعمال تے زبان و بیان دے مسئلے نظر آئے اِس پاروں میرے واسطے اصل نسخیاں یا وسیلیاں تک پہنچنا بہوں ضروری ہاہ تے اوہ وی انہاں دی وفات دے تقریباً پنجاہ سال دے بعد میرا ایہہ وہم ہاہ جوں کی اوہ موسمی تے ماحولیاتی نمی دے اثراں توں سلامت رہ گئے ہوسن۔ اسے دوران ہک عجیب تے فرضی سنی سنائی گل سنی جوں چک دے ہک آدمی دا میاں صاحب دے پتر یونس علی نے کوئی اُدھار دیوناں ہاہ تے اس ادھار دے بدلے اس نے میاں صاحب دی بیاض لائے لئی تے اودھے وچ موجود کلام ہک رجسٹر دے وچ لکھ لیا۔ بھئی بندہ پُچھے جوں بیاض لوَن تو بعد اس کلام نوں رجسٹر وچ کیوں لکھیا اس واسطے میں اس گل تے اعتبار نئیں کر سگدا۔ یونس علی وِچارے نے تاں ساری عمر اپنے والد دا کلام سنا سنا کے گزارا کیتا۔ ایہہ سنی سنائی گل وی سولاں ستاراں سال پرانی اے۔ ہک ہور تصدیق شدہ گل ایہہ ہے جوں رئیسہ شہزاد تے امین انور تے محرم خاں نے جیہڑے کلام دئیاں نقلاں تیار کیتیاں اوہ اصل وچ ہک پرانی تے بوسیدہ بیاض توں بڑی محنت نال بنائیاں۔

اِتھوں ہن کلام نوں حاصل کرن دا میرا ہک نواں سفر شروع ہویا پر ہن میں ہکلا ناسوں۔ ال شہزاد احمد تے رئیسہ شہزاد وی میرے نال مل گئے تے مینوں وڈا آسرا مل گیا۔ اوہ تاں میرے توں وی پہلوں لا دے لاہور وچ ہائن۔ اُنہاں دے لاہور وچ ہوون دی وجہ توں کدیں کدار میل ملاقات راہندی اے۔ اُنہاں دے مشورے تے مدد نال ایہہ فیصلہ ہویا جوں شہزاد پہلے محرم خاں ولد فرید خاں توں میاں صاحب دی بیاض دے بارے پُچھسن۔ محرم خاں نے اس گل توں انکار کیتا جوں ہُن کسے بیاض دا کوئی وجود اے۔ جس ایلے اُنہاں نوں ایہہ گل پُچھی گئی جوں انہاں رجسٹر وچ لکھیا ہویا کلام کتھوں لیا تے انہاں ایس سوال دا کوئی گول مول جواب دِتا تے آکھیا جوں میرے کول تاں بس ایہیو رجسٹر ہے۔ شہزاد نے اُنہاں کولوں اوہ رجسٹر ادھارا لائے لیا تے اس طراں اوہ رجسٹر میرے کول پہنچیا جیہدی حالت بڑی خستہ ہائی۔ میں بڑی احتیاط نال اوس رجسٹر دے سکینر نال فوٹو بنا لئے تے اوہدی ہک پی ڈی ایف کاپی وی بنا لئی۔ اس طراں اوہ رجسٹر مستقل طور تے محفوظ ہو گیا۔ ایہدے نال نال میں اوہدی فوٹو کاپی وی کرا لئی۔ مینوں پتہ چلیا جوں امین ولد انور خان نے وی میاں صاحب دا کلام ہک رجسٹر وچ لکھیا ہویا اے۔

میں اپنے ماموں زاد تے گورنمنٹ کالج ساہیوال دے شعبہ کیمسٹری دے استاد وسیم ذوالفقار نوں آکھیا جو اوہ امین انور دے تیار کیتے ہوئے رجسٹر دی فوٹو کاپی بھجواوے۔ انہاں بڑی مہربانی کیتی تے اس رجسٹر دی وی فوٹو کاپی مینوں مل گئی۔ میں جس ویلے امین انور صاحب تو فون تے پُچھیا جوں انہاں ایہہ کلام کتھوں نقل کیتا اے تے آکھن لگے جوں کلام دا زیادہ حصہ تاں میاں صاحب دے کلام دی ہک پرانی تے خستہ تے پانی نال بھجھی ہوئی ہک بیاض اچوں بڑی مشکل، محنت تے اٹکل نال جمع کیتا تے باقی دا حصہ محرم خاں دے تیار کیتے ہوئے رجسٹر توں نقل کیتا اے۔ اُنہاں ہک گل ہور کیتی جوں محرم خاں دا تیار کیتا ہویا رجسٹر بڑا اوکھا پڑھی سگدا ہاہ تے جتھے سمجھ نئیں آئی اُتھے قیاس یا سوچ نال کم لیا یا مڑ اس مصرعے نوں ای چھڈ دتا۔ ہن میرے کول ترائے رجسٹر جمع ہو گئے پر میرے ذہن وچ ایہہ خِلمہ ضرور رہیا جوں میاں صاحب دے کلام دئیاں اصل بیاضاں کِدے گئیاں۔ سائے پرانی گل اے کہ پیر سید سردار شاہ دا کلام دیپڑ شریف بچوں "تحفہ عرفانی" دے سرناویں نال چھپیا ہاہ تے اس کتاب وچ میاں بہادر دا تھوڑا بہت کلام وی شامل کیتا گیا۔ موجودہ گدی نشین پیر فضائل شاہ توں وی پچھیا پر اُنہاں کسے گرم جوشی دا اظہار کیتا نا اس بارے کوئی تعاون کیتا ہتھوں ٹال مٹالے توں وی کم لیا۔ ہن کوئی پُچھن آلا پچھے جوں میاں صاحب دا سارا کلام تے انہاں دیاں بیاضاں کتھے گئیاں۔ اس سوال دے جواب دا تاں کُھرا نئیں ملیا۔ میاں صاحب دے دوہنویں پُتر وی اللہ توں پیارے ہو گئے شاید انہاں کولوں کوئی سراغ مل سکدا ہاہ۔ جسے لے میں پیر فضائل نال گل کیتی تے آکھن لگے کہ میاں صاحب دا کلام ساتھوں ای ملنا اے پر اوہ اس سلسلے وچ کوئی پکا جواب نا دے سگے۔ اس گل توں میرے ذہن اچ ایہہ خیال بیہہ گیا جوں ہووے نا ہووے میاں صاحب دا کلام پرانے ویلے اُنہاں دی وفات توں بعد شائد اس وقت دے دیپڑ شریف دے گدی نشین نا لائے گئے ہوون۔ موجودہ گدی نشین ہن وی ہر سال ساڈے پنڈ وچ موجود مریداں نوں ملن تے نذرانہ لین سال وچ کم از کم اک بار ضرور تشریف لائے آندن پر کوئی وی انہاں توں اصلی بیاضاں دی گل کرن تے تیار نظر نئیں آندا، ہن پنجاہ سالاں توں وی زیادہ پرانی گل دا ویروا کون کرے۔ میرے واسطے ہن انہاں ترے نقلاں توں ای کم لَو ناں پیا۔ ہن ایہہ کلام دراصل اُنہاں تناں نقلاں دے آپسی جائزے دے بعد تیار کیتا گیا اے۔ ایسا محض مجبوری دے تحت کیتا گیا اے۔ ہک ہور گل ایہہ ہے جوں میں پڑھیا تاں تریہاں رجسٹراں نوں ہے پر محرم خاں دی تیار کیتی گئی نقل دا پڑھنا بہوں اوکھا ہاہ۔ دوسریاں دوہنویں نقلاں اچوں جیہڑا تھوڑا بہت کلام محرم خاں دے رجسٹر توں لیا

گیا تے انا ہنوں محرم خاں دا لکھیا کوئی لفظ سمجھ نئیں آیا انہاں اس مصرعے نوں ای اڈا دِتا۔ پھر قرآنی آیات ،حدیثاں تے تصوف دئیاں اصطلاحواں دئیاں غلطیاں بہوں ہائن جنہانوں صحیح کرن اِچ بڑی محنت کرنی پئی۔ہِک ہور گل میں ایہہ آہنا جوں میں سارے کلام واسطے محرم خان دے رجسٹر نال تصدیق کیتی۔ ذرا غور نال پڑھن نال محرم خاں دی لیکھت میںنوں فرفر آون لگ پئی تے اس طراں اوہ مصرعے جیہڑے کسے لفظ دی سمجھ نا آون دی وجہ توں چُھٹ گئے ہائین اوہ وی واپس شامل ہو گئے۔ جتھے کوئی لفظ سمجھ نئیں آیا اُتھے میں کُجھ ناسوں کرسکدا اِسے واسطے میں اُتھے جگہ خالی چھڈ دِتی تے نِکی جیہی لائن لا لئی۔ اِس طراں میاں صاحب دے کلام دا کُجھ نا کُجھ حصہ بچاون تے محفوظ کرن اِچ کامیابی نصیب ہوئی۔ جے ایہہ ترے چونویں کلام میرے کول نا ہوندے تاں میں تاں کُجھ ناسوں کرسگدا۔ میں تاں اِنہاں تناں رجسٹراں نوں مُڈھ بنا تے ای کم اگے ودھایا تائیں پاروں میں ایہہ آہناں جو اُنہاں دا بڑا احسان تے مدد اے۔ پہلوں اُنہاں تریہاں مُڈھ بدھا تے پھر میں اس مُڈھ نوں نیہہ بنا تے اُتے اُساری کیتی ۔اس کلام دے چُنن تے اس دی چھپائی وِچ کسے مالی فائدے نوں کوئی اہمیت نئیں دتی گئی بس ایہو آکھن کافی اے جوں اس کم دے ذریعے برادری دے ہِک وڈے شاعر نوں ہِک طراں دا عقیدت دا نذرانہ پیش کیتا گیا اے۔

سائیں بہادر علی زار دے کلام دا پھیلاؤ، موضوعاں دی گونا گونی، تاثیر، بے پناہ مقبولیت تے زندگی دے دوران تے وفات دے بعد اَج تک لوکاں اُتے اُنہاں دی شاعری دے اثرات دے نال ایہہ گل طے ہوگئی اے جوں اوہ بار دی وَسوں دے ٹھیٹھ پنجابی یا لہندے دی پنجابی دے عظیم تے نابھلن آلے ہِک ایسے وڈے شاعر ہِن جِنہاں دی شاعری دی نیہہ ایتھوہ دی وَسوں، وسیب ،رہتل، رہن سہن تے ریتی رواجاں اُتے رکھی گئی ہے تے ایس طراں دی شاعری کدی وی مُک یا ختم نئیں ہوسکدی تے نہ ای شاعر مرسکدا اے۔اس لیکھت دی اس منزل اُتے ایہہ گل من پر چاوی ہوسیں جوں اسیں اُنہاں دے شعری سفر دی وَنڈ کریئے جوں اس سفر وچ انہاں نوں کیہڑ یاں کیہڑ یاں منزلاں توں ٹپنا پیا تے کیسے کیسے پینڈیاں تے رکنا پیا۔ اس واسطے ایہہ لازم اے جون ایہہ گل مہاڑ اُنہاں دے نِکیاں ہوندیاں توں شروع کرتے جوانی تک لے آییئے تے اس وقت دے روزی روزگار، تے ریتی رواجاں دے پچھوکڑ (پس منظر) وچ اُنہاں دے شاعر بنن دے عوامل داویروا کرییئے۔

جے اسیں ایہہ فرض کرلیئے تے فرض کرن دے سوا ساڈے کول کوئی چارہ نئیں کہ جدن

اوہناں 12 جنوری 1972 صبح ساڑھے تن وجے انتقال فرمایا تا اُنہاں دی عمر کم از کم تہتر توں چوہتر سال ہوونی چاہیدی اے، اِتھوں ایہہ گل ظاہر ہوندی اے کہ اوہ ویہویں صدی دے آخری ویلے 1898-99 دے وَریاں دے دوران پیدا ہوئے ۔ جے ایہہ سال ٹھیک سال وی من لیا جاوے تاں اس وقت دے پنجاب دے اس علاقے وچ جتھے اس وقت ساڈا پنڈ اے، اس دے چار چوفیرے دا کی منظر، مہاندرا تے حال ہاہ پر ایہہ یاد رکھو کہ اس وقت ساڈے پنڈ دا ناں یاوجودای کوئی ناہ۔ جد ساڈا شاعر پیدا ہویا تا اوس ویلے ساڈا قبیلہ چلدیاں پھردیاں قبیلیاں(Moving Tribes)وچوں ہِک ہاہ تے اس قبیلے دا ہِک حصہ دریائے راوی دے اَیدر تے دوجا اودر یعنی راوی دے اُس پار ہاہ تے دونویں پاسے دے قبیلیاں دے وڈے جانوراں دے مالک ہائن تے جتھے کوئی چراون دی جاملدی ہائی اُتھے ایہہ ڈیرے لالیندے ہائن۔ راوی دریا دے نیڑے کوئی چنگی جگہ ویکھ تے رہن واسطے کچے گھر وی بنال لیندے ہائن۔ بلوچاں دے اِنہاں دونواں قبیلیاں وچ ایہیا فرق ہاہ جوں اسیں دریار دے اُروار تے اسے قبیلے دے باقی لوک دریا دے پار راہندے ہائن۔

اِنہاں باراں دے لوگ پنجابی دے ٹھیٹھ لہجے دے "چراہگاہ وسنیک" ہائن تے دوہاں دے وچ آپسی میل جول رَہندا ہاہ تے ریتی رواج وی ہکو ہائن۔ وَسوں، رواج تے زمینی صفتاں دی وجہ نال ساہیوال دے مغربی حصے نوں گنجی بار آہدے ہائن۔ دریائے بیاس توں ستلج تک دا درمیانی علاقہ نیلی بار تے فیصل آباد دا علاقہ ساندل بار مشہور ہاہ جداں کہ سرگودھے دے اُتوں دے علاقے نوں کرانہ بار آہدے ہائن۔ ایہہ اوہ ویلا ہاہ جداں پورا پنجاب باراں یا جنگلاں نال بھریا پیا ہاہ۔ انہاں ساریاں باراں دی زبان علاقیاں دے تھوڑے بہوں فرق نال ہِکا ہائی۔

1849 وچ سکھاں دی کنڈ لاون یا ہراون دے بعد برطانوی راج پنجاب وچ داخل ہو چکیا ہاہ۔ 1857 دی جنگِ آزادی دے بعد سارے دا سارا پنجاب ای انہاندے قبضے اِچ آ گیا۔ انگریزاں نے ویکھیا کہ سارا پنجاب باراں نال بھریا پیا اے تے دریاواں دے قریب کچے دے علاقے وچ یا باراں دی چراگاہاں وچ لوک آباد ہن انگریزاں نے سارے پنجاب دے واسطے حکومتی انتظام تے پکیاں سڑکاں، پُلاں تے نہری نظام دے بناون دی شہری منصوبہ بندی دی تیاری شروع کر دِتی۔ پنجاب دی ساری زمین نوں تاجِ برطانیہ یا سرکار دی ملکیت بنا دِتا تے پنجاب دِیّاں باراں دے جنگلاں نوں صاف کرن نال ملن آلی لکڑی توں انگریزاں نوں بے پناہ آمدنی ہوئی۔ 1865 وچ لاہور توں کراچی

ریلوے لائن وِچھائی گئی تے منٹگمری (موجودہ ساہیوال)، لائلپور (موجودہ فیصل آباد) جھنگ تے سرگودھا دے شہراں نوں نویں شہری طریقے دے نال وسا تے انہانوں ضلعے بنا دتے۔

ایس ساری تفصیل دے بیان نال ساڈا شاعرنوں سمجھنا ضروری اے جوں اوہ شخص جس نے آون آلے ویلے شاعر بننا ہاہ اوہ اس پنڈ اِچ پیدا نہیں ہویا۔ سچی گل ایہہ ہے جوں چک تاں 14-1910 دے ورہیاں دے وچکار پنجاب کالونیز ایکٹ 1912 دے تحت وجود وچ آیا۔ اُنہاں دی پیدائش اس وقت ہوئی جدن قبیلہ بار دے وسنیکاں دے مطابق زندگی گزار رہیا ہاہ۔ جدن چک آباد ہویا تا اُنہاں دی عمر 12 توں 14 سال ہو سکدی اے۔ ایہہ وی گویڑ اے کہ اُنہاں دا بچپن تے چڑھدی جوانی دے دیہاڑے اسے طراں گزرے ہوون تے فطرت دے قریب رہن دے نال انہاں نوں جیہڑی تنہائی ملی اس نال سوچ وِچار دی عادت جاگ پئی ہووے جس نے بعد اِچ انہانوں شاعری دی طرف موڑ دتا ہووے۔ اسیں فرض کر سکدے آں کہ 1925 توں 1950 دے وچلے ویلے وِچ انہاں نے غیر رسمی تعلیم دے ذریعے لکھنا پڑھنا سکھیا ہووے تے اس دوران پنجابی دے منظوم قصے تے کہانیاں سنیاں، پڑھنیاں تے سمجھنیاں شروع کر دِتیاں ہوون تے رومانوی قصیاں تے صوفی شاعراں دی کافیاں تے دوہڑے انہاں دی تڑپ تے سوز آلی طبیعت اُتے اثر انداز ہوئے ہووِن۔ ایہہ گل وی ہو سگدی اے جوں اپنی شاعری دے مُڈھلے ویلے اِچ اُنہاں نے پنجابی دے وَن پُوَ نیاں شاعراں دے کلام نوں سنیا یا پڑھیا ہووے جس نے انہاں نوں شاعری دی طرف موڑ دتا۔ پر اجے تک اوہ شاعر نہیں بنے جے اوہ شاعر بن گئے ہوندے تاں پاکستان بنن ویلے پنجاب وچ ہوون آلی لوٹی موئی دے تکلیف دہ واقعات دا اثر انہاندے حساس دل اُتے ضرور ہوندا تے اوہ اُنہاں دی شاعری وچ نظر آندا۔ ایہہ ثابت کردا اے کہ انہاں دے شاعر بنن داعمل ہولے ہولے شروع ہویا جس وچ پنجابی دی روایتی تے صوفیانہ شاعری دا بہوں اثر ہاہ۔

ایہہ وی تاں ہو سکدا اے جوں اس دوران اُنہاں نے پنجابی وچ لکھی گئی منظوم تے قدیم روایت نال جُڑے قصے تے کہانیاں سننا، پڑھنا یا سمجھنیاں شروع کر دتیاں ہوون تے انہاں رومانی قصیاں تے صوفی شاعراں دئیاں کافیاں تے دوہڑیاں دے ظاہری تے لکویں مطلباں دے اثرات انہاں دی حساس تے تخلیقی طبعیت اُتے آون لگ پئے ہووِن۔ انہاں شاعراں وچ ہیٹھاں دتے ہوئے ناں اپنے ویلے وچ وڈے تے مشہور ہائن۔ کافیاں شاہ حسین، کلام سلطان باہو، کافیاں بلھے شاہ، ہیر

وارث شاہ، سسی پنوں تے سوہنی مہینوال از حکیم سید ہاشم شاہ، میاں محمد بخش دی سیف الملوک، یوسف زلیخا تے مرزا صاحباں از حافظ برخوردار، مولوی غلام رسول عالمپوری دی احسن القصص، قادر یار دا قصہ پورن بھگت تے سب توں ودھ کے خواجہ غلام فرید دی کافیاں جنہاں دی وفات 1901 وچ ہوئی ۔ پنجاب دی اک ہور روایت جیہڑی 1960 دے بعد غیب ہو گئی اُس دا ذکر کرنا وی ضروری اے۔ پنجاب اچ مدتاں توں مختلف قبیلے راہندے رہن تے انہاں قبیلیاں دِیّاں آپس وچ لڑائیاں وی ہوندیاں ہائن جنہاں نوں عام ناں وچ وار (جمع واراں) آکھیا جاندا ہاہ۔ پنجابی وچ وار دا مطلب حملہ کرنا وی ہے۔ انگریزی وچ وی جنگ نوں وار (war) آہدن پر پنجابی اِچ واراں جتن دے مشہور قصے ہوندے ہائن۔ شاعری دی اے ریت مغلاں دے عہد توں آندی پئی ہائی جیہدے وچ مغلاں دے باغیاں دی بہادری دے قصے بیان ہوندے ہائن۔ وار اصل اِچ لماں ڈھولا ہوندا ہاہ جس دی شروعات "کال بلیندی" نال ہوندی ہائی۔وار ہندی تے پنجابی وچ موت، قحط تے تباہی دے مطلب وچ وی آندی ہائی۔ کئی منظوم واراں اس ویلے دے شاعراں نے لکھیاں پر کجھ پیشہ ور خاندان اک لمے ویلے توں تے کئی نسلاں توں مختلف قبیلیاں دی بہادری دے قصے تے حسب نسب تے شجرے زبانی روایت دے طور اُتے شادی بیاہ د وچ انتہائی اُچی آواز وچ سنیندے ہائن تے انہاندی شروعات "کال بلیندی" نال ہوندی ہائی تے ہک وقت وچ بہوں سارے خانداناں تے دیہاتاں نال میل رکھدے ہائن۔انہاں نوں "مراثی" آکھیا جاندا ہاہ۔اے انہاں دی روزی دا ذریعہ وی ہاہ۔

45-1939 دی دوجی کئی مُلکاں وچکار ہوون آلی وڈی جنگ وچ پنجاب توں بوہت سارے نوجواناں نوں فوج وچ بھرتی کیتا گیا۔ ساڈے پنڈ اِچوں میرے دادے دے ساریاں توں نکے بھرا دلاور خاں ولد ستار خان وی آہدے ہائن جوں اوہ وی بھرتی ہو تے اس جنگ اچ شریک ہوئے ہائن۔ انہاں وچوں کجھ تاں مڑ آئے پر ایسے وی ہائن جیہڑے مڑ نا سکے۔۔ واراں دی زبانی رِیت دے حامل اُنہاں پیشہ ور شاعراں نے اُنہاں دے خانداناں دے سامنے انہاں دی بہادری دے من گھڑت قصے سُنا تے واہوا کمائی کیتی پر وقت دے نال نال اے پیشہ مِٹدا گیا۔ ساڈے پنڈ اِچ وی "کالو" ناں دا ہک مراثی آندا جاندا ہاہ تے جئیندی "کال بلیندی" میں نِکے ہوندیاں سنی ہائی۔ واراں دی شاعری نوں اساں رزمیہ یا لڑائی آلی شاعری آکھ سکدے ہاں۔ ایہدے وِچ خوشی تے غم دے دونویں طراں دی جذباتی شاعری وچ تصویراں لفظاں وچ بیان کیتیاں جاندیاں ہائن۔ میں اصل اِچ ہک

ماحول دی گل کریندااں پیاں جس اپلے قصے کہانیاں دی شاعری بڑی عام ہائی۔

ہُن میں ترائے ایسیاں گلاں دا ذکر کرن لگاں جنہاں میاں صاحب نوں شاعر بنانون وِچ وڈا کم کیتا۔ پہلی گل تاں میں اتے عرض کر آیاں جوں پنجاب دے عظیم شاعراں دا صوفیانہ تے رومانی کلام اے جیہڑا دیہات دے رہن آلے گزرے ہوئے زمانے توں سُندے آئے ہائن۔ پنجاب خاص کرلاہور وچ کتاباں دے کئی تاجر اک عرصے توں اُنہاں شاعراں دا کلام جہازی یا وڈے سائز وچ شائع کر رہے ہائن۔ دیہاتاں وچ چلدے پھردے کتاباں ویچن آلے مذہبی کتاباں دے نال نال اُنہاں شاعراں دِیّاں کتاباں دے گٹھڑ سراں تے چا کے پِنڈ پِنڈ پھیری لیندے ہائن تے چنگے منافع اُتے اگلی فصل دے کارے تے اُدھاریاں کتاباں وِچیندے ہائن۔ بعد وچ انہاں کتاب فروشاں نے سائیکلاں رکھ لیاں۔ میں 1960 دے دہاکے تائیں خود اُنہاں نوں ویکھیا اے۔ گاؤں وِچ قرآن مجید تے دیگر مذہبی کتاباں دی پہنچ دا ذریعہ وی ایہو ہاہ۔ کئی لوگ تاں قران مجید پڑھن واسطے لئیندے ہائن اور کجھ خرید کے مسجد وچ رکھوا دیندے ہائن۔ ایس طرح کتاباں دیہاتاں وچ وی مِلن لگ پئیاں۔ قرآنی قاعدہ تے ناظرہ قرآن پڑھن آلے کئی لوگ حروف ابجد یا الف بے جیم دال دے حرف جانن پاروں شعری قصے کہانیاں نوں پڑھ لئیندے ہائن ہتھوں سن تے زبانی یاد وی کرلیندے ہائن۔ میرا ایہہ دعویٰ عجیب نئیں تے سچی گل اے۔ میری ماں نے صرف قرآن ناظرہ پڑھیا ہویا ہاہ تے کوئی باقاعدہ تعلیم دا ذریعہ وی کوئی ناہ۔ اوہ یوسف زلیخا تے ہیر دے قصے بڑی آسانی نال پڑھ لیندی ہائی۔ میرے پھوپھیر مقیم خان دے والد جناب احمد خان نوں میں "اصلی تے وڈی ہیر" گا تے پڑھدیاں کیئی واری ویکھیا۔ ایس لئی میں ایہہ دعویٰ کرن وِچ حق بجانب ہاں کہ میاں صاحب نے انہاں شاعراں دی اِیو جیہی شاعری تے کلام مکمل گہرائی تے ذوق وشوق نال پڑھ رکھیا ہووناں اے تے ہو سکدا اے کہ اُنہاں اُتے ایس کلام دے گہرے اثرات وی پئے ہوون۔ صوفیانہ کلام وچ عشق مجازی تے عشق حقیقی دی اصطلاحات توں ساری گہرائی نال واقف ہو چکے ہوسن۔ پنجابی شاعری دِیّاں ساریاں قسماں وی کافی، سی حرفی، دوہڑے، ڈھولے، ماہیے، اکھان، بولیاں، باراماسہ، گیت تے اکھان وغیرہ نوں پڑھن دے نال نال انہاں دی فنی باریکیاں توں وی واقف ہو چکے ہوسن۔ اوسے لے فارسی دے شاعر سعدی شیرازی، مولانا روم تے امیر خسرو دی شاعری تے گلستان و بوستان تے ہوراں صوفیاں دِیّاں کتاباں دے ترجمے وی شائع ہو چکے ہائن کہ جنہاں دا مطالعہ میاں صاحب نے کرلیا ہوسیں۔ تصوف دا گہرائی

نال مطالعہ کرن نال وی اوہ ایدی حقیقت تے گہرائی نو ں جانن تے اس تے غور فکر کرن لگ پئے ہوسن۔

دوجا سبب انہاں دے دل تے ذہن اُتے عام مذہبی تعلیمات، سیرت پاک نبیؐ آخرالزمان، خلفائے راشدین وصحابہ کرام تے واقعہ کربلا تے اہل بیت دے کردار و اقوال،منتخب قرآنی آیات تے قرآن پاک وچ مذکور قصیاں دے گہرے اثرات ہائن تے پھر انہاں دا ذہن پورے یقین دے نال طریقت دی طرف وی مائل ہاہ تے تائیں پاروں اووہ ہک مرشد دی تلاش وچ وی ہائن جس توں ایہہ قیاس کیتا جاسکدا اے کہ انہاں نوں برصغیر پاک و ہند وچ چاراں معروف صوفیانہ سلسلیاں دی تاریخ دا علم ہوسی۔اوہ چار سلسلے ایہہ ہائن۔

پہلا سہروردیہ سلسلہ: ایران دے صوبے زنجان وچ سہرورد نام دا ہک نِکا شہر اے جتھوں دے معروف سنی عالم ابوالنجیب عبدالقادر سہروردی نال جانیا جا ندا اے۔ برصغیر وچ ایہدے بانی بہاؤالدین زکریا ملتانیؒ ہین یا پھر اوچ شریف وچ سید جلال الدین سرخ بخاریؒ تے سید جہانیاں جہان گشتؒ۔

دوجا نقشبندیہ سلسلہ: تاجکستان دے تاریخی شہر بخارا دے قریب ہک قصبے توں شروع ہوون آلے ایس سلسلے دی ہندوستان وچ بنیاد شیخ احمد سرہندیؒ نے رکھی۔ایس سلسلے دے گیارہ اصول بڑے مشہور ہن۔ایہہ خاموش ذکر دے قائل ہین۔

تیسرا قادریہ سلسلہ: ایہہ سلسلہ غوث اعظم سید عبدالقادر جیلانیؒ دے نام نامی نال جانیا جاندا اے۔ پندرہویں صدی عیسوی وچ انہاں دی نسل اِچوں شیخ بندگی محمد غوث نے اوچ شریف وِچ قادریہ سلسلے نوں اگے ودھایا۔انہاں دی وفات دے بعد خلیفہ عبدالقادر ثانی نے 1533 عیسوی وچ احمد آباد دے قریب دریائے نربدا دے کنارے ہک خانقاہ قائم کیتی۔انہاں دے خلفاء دیّاں تعلیماں نال قادریہ سلسلے وچ "چپ تے چِک" یعنی خاموش ذکر دے نال نال شور نال ذکر دی روایت وی موجود اے۔ سندھ دے علاقے وچ انہاں دے قادریہ سلسلے دا خانقاہی نظام انتہائی مؤثر ثابت ہویا۔اوچ شریف دے بعد دیوان غلام مرتضٰی راوی دے لاہندے کنارے توں قادریہ سلسلے نوں پنجاب دے علاقے وچ پھیلایا تے اوہ تازیانے دے ذکر نال مشہور ہوئے۔اوس وچ بندے نوں خود تازیانے مار کے توبہ کرنی پوندی ہائی۔اُنہاں دے جانشین حضرت سلطان محمد فقیر نے میاں صاحب دے بچپن دے دور وچ لالیاں

چنیوٹ وچ خانقاہ قائم کیتی۔ انہاں نے اپنی ذات وچ محویت نال علمائے ظواہر دے فتویاں دی پروا نہ کیتی تے تصوف دے مختلف معاملیاں اُتے علمائے وقت دے مناظرے دا منہ بند کرا دتا۔ ساڈے شاعر انہاں توں متاثر ضرور ہوئے ہوسن ۔

چوتھا چشتیہ سلسلہ: ایہہ سلسلہ معروف صوفی بزرگ خواجہ معین الدین چشتیؒ دے ناں نال منسوب اے تے انہاں دے خلیفہ نظام الدین اولیاؒء نے دہلی وچ ایہہ سلسلہ پھیلایا۔ افغانستان دے شہر ہرات توں تریہہ میل دور واقع شہر ''چشت'' دے بزرگ صوفی خواجہ ابو اسحاق ایس سلسلے دے بانی نیں۔ ہندوستان وچ ایہہ سلسلہ بہت مؤثر تے سب توں پرانا اے۔ سیستان وچ پیدا ہو کے اجمیر شریف وچ وسن آلے صوفی معین الدین چشتیؒ نے 1193 عیسوی وچ ایس سلسلے دا مُڈھ بنھیا تے ایہہ سلسلہ بہوں مقبول ہویا۔ اِتھوں دے ذات پات دے نظام وچ نچلی ذات دے ہندواں نے وڈی تعداد وچ اسلام قبول کیتا۔ بعد وچ چشتی سلسلہ دے بابا فریدالدین گنج شکر دے دو وڈے خلفاء نظام الدین اولیاء تے مخدوم علاؤالدین صابر دے ناواں یعنی نظامی تے صابری وچ ونڈ ہو گیا۔ تصوف دا ایہہ سلسلہ بلند ذکر تے سماع دا قائل اے۔ اس موقعے اُتے اے ایہہ گل کرنی ضروری اے جوں انہاں چاراں وڈے صوفی سلسلیاں دے بعد انہاں سلسلیاں دے نِکے نِکے سلسلے وی چل پئے ۔ جے تُسیں انٹرنیٹ اُتے گوگل سرچ وچ انہاں دے ناں تلاش کرو تاں انہاں دی تعداد چار سو توں ودھ اے۔ تصوف دے اِنہاں ساریاں سلسیاں نے اپنے خاص تصورات نال ہندوستان وچ اسلام دے پھیلاون وِچ نا بھلن آلیاں کوششاں کیتیاں۔

اُتے بیان کیتی لمی گل دا بنیادی مقصد ایہہ دَسنا اے کہ جیہڑے پنڈ دے وسنیکی تے مذہبی ریتی رواج وچ مرشد نوں لازمی سمجھیا گیا ہووے تے ''بے مرشدا'' کسے دی تذلیل یا گمراہی واسطے استعمال ہوندا ہووے اُتھاں میاں صاحب جہے حساس، دردمند دل تے سوز و گداز رکھن آلے انسان دے واسطے ہک کامل مرشد دی ضرورت ہائی جیہڑا اُنہاں دے ہر سوال دا جواب دے سکے تے انہاں دے اندر شاعری دی بھکھدی ہوئی اگ نوں تیز کر تے اوہنوں ہک رُخ دے دیوے تے انہاں دے اس جوہر نوں بیان دی سطح اُتے لے آوے بالکل اس طرح جویں مولانا روم دی کایا کلپ شاہ شمس تبریزی نے کیتی ہائی ۔ میں پہلوں وی عرض کیتا اے جوں میاں صاحب دی طبیعت تصوف تے طریقت آلے پاسے ہائی۔ ایہہ ہک اِئیو جیہا طریقہ کار اے جیہدیاں منزلاں وِچوں اک مرید نوں مرشد

دی ہدایا تاں دے مطابق ٹپنا پوندا اے۔ انہاں دا ایہہ وصف انہاں دی شاعری دا دوجا سب توں وڈا سبب اے۔

ہُن اسیں تریجی گل آلے پاسے آندے ہائیں۔ زندگی تے کائنات دے تجربیاں تے مشاہدیاں تے مطالعے دے ذریعے ملن آلے علم تے واقفیت دے پاروں اوہ سوچ دے لحاظ نال پختگی دی طرف گامزن ہائن تے کسے جوہر شناس جوہری دی تلاش وچ وی۔ آخر ایہہ مراد پوری ہوئی تے 1950-51 دے درمیانی عرصے وِچ انہاں اُتے مرشد دی نظر اس طراں پئی جوں دیکھدیاں دیکھدیاں اوہ بہادر علی بلوچ توں میاں بہادر علی زار بن گئے۔ ایہہ ہن پیر سید سردار علی شاہ دیہڑ شریف آلے۔ ضلع اوکاڑہ دی تحصیل رینالہ خورد تے راوی دے درمیان باماں بالاں آلے پاسے ہک وَسوں 'دیہڑ شریف' آندی اے۔ شعری طبیعت پہلوں موزوں ہائی جسے لے مرشد نال عشق دا چینل مل گیا تاں اُنہاں دی طبع تے قلم رواں ہو گئے۔ انہاں نے مرشد دی محبت وچ جیہڑی شاعری کیتی اوہ عقیدت، تسلیم، جذب تے خود سپردگی نال بھری ہوئی اے۔ میں وی 1960 دے دہاکے وِچ ایسے منظر ودیکھے نیں جوں سید سردار علی شاہ جدن پنڈ تشریف لیاندے تاں اُنہاں دا قیام میاں بہادر علی دے ہاں ہوندا تے پیر صاحب کسے دعا دے طالب دے گھر ہک جلوس دی شکل وچ تشریف لے جاندے تے میاں صاحب اپنے محبوب و مرشد دی تعریف و توصیف تے اوصاف اُتے مشتمل اشعار بڑے جذبے تے جذب نال اپنے پُتراں دے نال رَل تے ترنم نال پڑھدے جاندے تے ہک بہوں اعلیٰ روحانی فضا تے ماحول بن جاندے۔

اُتے میں میاں بہادر خان دے شاعر بنن دا جیہڑا احوال بیان کیتا اے یا پَرکھ کیتی اے اوہ زیادہ تر علمی تے تحقیقی درجے دی اے پر پنڈ آلے ہوسکدا اے ناں منن کیوں جوں انہاں دے شاعر بنن دا ہک وڈا انقلابی واقعہ زیادہ مشہور تے منیا جاندا اے۔ آکھیا جاندا اے جوں میاں بہادر علی تے اُنہاں دے چار دوست دیہڑ شریف وچ پیر سید سردار علی دے مرید ہوئے تے انہاں توں مذہبی تعلیم تے قرآن ناظرہ دی تعلیم حاصل کرن دا آغاز کیتا۔ چھ ماہ دے دوران باقی دوستاں نے تاں کجھ نہ کجھ پڑھ لیا پر میاں بہادر علی نوں کجھ حاصل نہ ہویا تاں اوہ اپنی اس محرومی اُتے روون لگ پئے تے آکھن لگے جوں میرے دوست کجھ نا کجھ سکھ گئے ہن تے مینوں ککھ سمجھ نئیں آئی تے لوک ایہہ آکھسن جوں میں چھ مہینے پیر دے وضو دے پانی دا کروا چائی وتیاں تاں پیر نے انہاں نوں اپنے منہ دا لعاب عطا کیتا تے

اس طراں اوہ ہِک دم قرآن دی سمجھن لگ پئے تے شاعری وی کرن لگ پئے۔ کجھ ایہہ آہدن جون مرشد نے انہاں نوں اپنے سینے نال لایا جس نال انہاں دا سینہ کھل گیا۔ ایہہ دوسری گل تاں منن دی ہے پر ایہہ وی سچی گل اے جوں بہادر علی جیسا وڈا شاعر مرشد دی نظر نال سوز وگداز تے عشق توں واقف ضرور ہوندا اے پر اُنہاں جیسا شاعر تصوف تے عشق حقیقی دے شعور، تجربے تے بڑے وڈے مطالعے توں بعد ای بن سکدا اے۔ جویں میں پہلے وی عرض کیتی اے جوں تحقیقی سطح اُتے ایس گل نوں بہت زیادہ قابل قبول آکھنا تھوڑا بہوں مشکل اے۔ ہر شاعر تے ادیب کئی ورہیاں دے مسلسل عمل دے بعد ایسے رتبے تے شعور دی سطح اُتے پہنچدے نیں جو میاں بہادر علی نوں حاصل ہائی۔ اُنہاں دی شاعری دی فنی تے فکری پختگی اس گل دی شاہد اے کہ انہاں نے اپنے مرشد توں دینی تے دنیاوی دونوں قسم دی تعلیم حاصل کیتی جس وچ کئی ورہے لگے۔ بہرحال ساڈا سارا وسیب سید سردار علی شاہ جیہے عظیم تے علاقے دی معروف روحانی شخصیت دا ممنون اے کہ انہاں نے ساڈے وسیب نوں بہادر علی زآر جیہے صاحب دل، صاحب بصیرت تے کمال دا شاعر عطا کیتا۔

مضمون دی اس منزل تے ایہہ لازمی اے جون اسیں انہاں دشاعری ،فکر تے فن دا تھوڑا بہت ویروا یا پَرَکھ پڑچول کر لیئے۔ایہہ دے وچ شاعری دے حوالیاں نال گل ٹوری گئی اے۔

1-اُنہاں دی شاعری نوں پڑھن دے بعد ایہہ گل سامنے آندی اے کہ اونہاندی ساری شاعری مرشد دے عشق دے آوے یا بھٹھی وچ پکی ہوئی اے۔ اُنہاں دے شعراں دا وڈا حصہ اپنے مرشد دی بہوں عقیدت تے محبت وِچ ڈُبیا تے بھجیا ہویا اے۔اپنے مرشد دی تعریف وچ کہیا گیا ہر لفظ انہاندی فنا فی المرشد دی تے مرشد دے وسیلے نال منتہائے مُقصود تک پہنچن دے روحانی کیفیات نوں سامنے لیاندا اے۔ روایت اے کہ میاں بہادر علی دی تربیت سید سردار علی نے خود کیتی تے مرشد نے مریدنوں اپنے سینے نال لا تے اوہدا دل ہجر دے دکھ تے حقیقی محبوب دے وصال دی خواہش نال بھر دتا۔اپنے محبوب مرشد دی محبت آلی شاعری وچ لگدا اے جیویں عشق دی مُٹھی پھوار چلدی پئی ہووے۔ تصوف دی تعلیم دے چانن اِچ شاعر مرشد نوں مجازی محبوب بنا کے اوہدے ذریعے حقیقی محبوب تک پہنچن دی کوشش کریندا نظر آندا اے۔انہاں شعراں نوں ویکھو:

؎ پیر میرے دی شان نرالی، خالی موڑے نہیں سوالی، آوے جو دربار پیا
سیو ویکھو نی شاہ سردار پیا

ے جد مرشد ارشاد سنایا دلوں نفاق اڈاون کارن سید سردار آیا
بہادر زآر آیا کرن دیدار آیا تے سگ دربار آیا تے لِکھ اشعار آیا
پیر اپنے دا سہرا گایا راگ توحیدی کارن سید سردار آیا

ے تقریر میرے پیر دی جوہر جڑی سن تو سہی
ویکھ موتی برسدے رم جھم جھڑی سن تو سہی
عمر ساری حرص ماری تے بیماری ودھ گئی
نسخہ ہے توحیدیہ بیہہ ونج گھڑی سن تو سہی
ے جس نوں شوق الٰہی ہووے پیر میرے نوں ویکھے
خان بہادر کی گل دساں کون اساڈا لیکھے

ے ہیں خاص علی دا جایا ہو ماہی
تیرا سب تو شان عالی ہو ماہی
شاعر بہادر عرضا لایا ہو ماہی
صفتاں پڑھدا پڑھدا آیا ہو ماہی

2- ہک کامل مرشد دی تربیت نال انہاں دے اندر تصوف دی جیہڑی جوت جاگ پئی جس پاروں اونہاندی شاعری ہِک عارف تے سالک دی شاعری لگدی اے۔ میاں صاحب اپنے مرشد نوں رب تے رسول نال ملاون دا سب توں وڈا وسیلہ سمجھدن۔ اسے پاروں اوہ پنجاب دے لوک قصیاں سوہنی مہینوال، ہیر رانجھا تے سسی پنوں نوں حقیقی عشق دی پوڑی دے مفہوم اچ ویہدن۔ میاں صاحب دی شاعری وچ ایہہ لوک کردار مجازی عشق نال حقیقی عشق دی کھوج کردے ہوئے نظر آندے ہن۔ سسی دا تھل وچ پنوں نوں لبھنا، ہیر تے رانجھا دے فراق تے وصال تے سوہنی مہینوال دی کہانی نوں اوہ عارف دی نظر نال ویہدن۔ ہیر دی ڈولی تے اوہدے چار کہار انہاندے نزدیک آخرت دا سفر تے وصال دا اظہار ہن۔ ہیر تے اوہدی ماں دے نال گل وات دا ہِک نِکا حصہ:۔

ہیر

ے چاک میرے دئیاں قسم الٰہی عرشوں پار مکالاں نی
چاک ایہو لولاک دا والی کیہی خبر سیالاں نی

ایہہ شوہ تخت ہزاریوں آیا وحدت والیاں چالاں نی
تے نحن اقرب فی انفسکم آکھ سنایوس جالاں نی

3- واقعہ معراج نبیؐ، سانحہ کربلا تے حضرت ابراہیمؑ دی قربانی نوں انتہائی تخلیقی سچائی تے پختہ ایمان نال بیان کیتا اے۔انہاں موضوعاں تے انہاندی شاعری دی مہارت دا بندہ قائل ہو جاندا اے۔

کجھ اشعار ایہہ ہن:

نبیاں دا سردار ووَ،حکم ایہہ فلکاں تے آوے
خوب رہو ہوشیار ووَ، حکم اے ملکاں تے آوے
جبرائیلہ وے وحی وکیلہ، توں لے آمیرا دلدار
امت دا سردار ووَ،عرشاں نوں آن سہاوے

جد یار نوں یار بلایا جبرائیل پیغام لیایا
خوابوں تینوں آن جگایا قاصد جو اخباراں دا
عرشاں اُتے انتظاری جلدی حضرت کرو تیاری
ادبوں حاضر پیش سواری آپ ہوا رفتاراں دا

پنج تن دے گل پھل غنچے پانی باجھ پیاسے
وکھ تماشے امتیاں دے کرن چھڑاں ہاسے
چاچا اصغر ویر پیاسا جان لباں تے آئی
ہن ندیاں تے پہرے بچڑا پانی کون پوائی
ڈھور بلاشک پیون ہور بلاشک نہانون
پانی بند حسینؓ کیاں دا ایہہ فرمان سناون

4- انہاندی شاعری وچ تصوف دے زیر اثر قرآنی آیات، احادیث، تے صوفیانہ اصطلاواں دا موقع تے محل دے مطابق استعمال مِلدا اے تے انہاندی ایہہ صفت انہانوں بطور شاعر بہوں وڈے مقام تے لے جاندی اے تے ایہہ مہارت تے علم عام شاعر دے وس دی گل نئیں۔کجھ اشعار درج ذیل ہن۔

ستی یار دے نال وسیار غمیاں ہوش خوشی تھیں ہو گردان گیا

ہائی رات اوہ قاب قوسین والی حاضر چین او غم روان گیا
کیتا یار دے نال وصال راتی غین میم دا اڈ نشان گیا
لیل قدر تھی لیل اوہ قدر والی چن بدر نوں مل شمع دان گیا
مخفی رمز اُحی والی پاس ہوئی کم راس کر فیض رسان گیا
فَاَوحیٰ نقاب حجاب اندر گلاں خاص سی تے بن داستان گیا
کمرہ خاص دانا فَتَدَلّٰی والا وما یَنطِقُ عَنِ الھَوٰی اِن ھُوَ اِلّاَ وَحی یُوحیٰ
تے ماہی نوں مل سوہنا شان گیا پنوں پیار تھیں ہو مستان گیا
کجلہ خاص مازاغ البصر والا وماتغیٰ کر خان فرمان گیا
اِقتَرَبَ لِلنّاَس حِسابُ ھُم نیہڑے آن حساب میزان گیا
اچڑ چیت نہ بھید معلوم ہویا خان ستیاں لد کروان گیا
پیالہ یومنون بالغیب والا نوش خمر کر خان فرمان گیا
ثُم الست بِرَبِّکُم اسم واحد آکھ کے اوہ ہو نسیان گیا

5-اوہ ہک پختہ بصیرت آلے قصہ نگار ہن جنہاں نے اس وقت دے وسیبی تے تہذیبی موضوعاں اُتے وی سائے کافیاں نظماں لکھیاں ہن۔ ہک شہری لڑکی خالدہ اعوانی دے قتل نوں موضوع بنا تے ہک مثنوی لکھی جیہڑی پولیس وی سنن نوں مجبور ہو جاندی۔ اس سارے واقعے نوں ساریاں باریکیاں نال تے ہر زاویے نال لکھیا تے ہر پڑھن آلا حیران ہو جاندا اے۔ مثنوی "حُسن خالدہ" وچوں اک اقتباس درج ذیل اے:

ے اُکھ نگ ولے تکے تگ والا پیا شان دے چمکدا شان وچوں
ٹور تکیاں مور مغموم ہونون شرمسار چکور حیران وچوں
تھوڑی کابلی سیب خرید کر کے آیا آدمی شہر ملتان وچوں
دونویں خالق تے خلق لبھ پوندے جے کرماریں نظر دھیان وچوں

6-انہاں دی شاعری وچ فارسی تے ہندی زباناں دا برمحل استعمال تے تصوف دِیَاں اصطلاحات دا خوبصورت انداز نظر آندا اے۔

7- ہک وڈے شاعر دے طور تے اوہناں شاعری دی ہر قسم یا صِنف جویں کہ کافی، ڈھولا تے دوہڑا وچ

کمال حاصل کیتا اے۔ اوہناں باراں دی زبان نوں محفوظ کیتا تے کجھ وکھرے تجربے وی کیتے جس طراں کہ پوربی زبان دی کافیاں ست گر نامہ وچوں ہِک مثال۔

ے جدوکا گُر میں پڑھیا، وانگ بدن آتش تے چڑھیا
غمی اَگ اُتے میں کھڑیا ،غیر جو باہ آتش سڑھیا
جاگ جدوں وَت مرشد لائی، دہی پیر کامل جمائی
لا الہ دی مدھانی پائی، الا اللہ دی مکھنی آئی
نار عشق دے غیر جلاوے تب ست گُر کا درشن پاوے

8- انہاں دا ہِک ہور کمال ایہہ ہے جوں انہاں نے اپنے کلام وچ ودھیا منظر نگاری دی مہارت وی وکھائی اے، خاص طور تے معراج نامہ، سانحہ کربلا تے قربانی اسماعیلؑ وچ اوہناں دا ایہہ فن وڈی اُچائی تے نظر آندا اے۔

9-انہاں مقامی معاشرتی موضوعات اُتے کدائیں کدائیں طنز و مزاح نال وی کم لیا اے۔جیہڑا پنڈ دئیاں مسیتاں دی آپس دی لڑائی تے یاراں نال ہِک سفر دی کہانی تے دوستاں نوں چِٹھیاں دی شاعری وچ ویکھیا جاسگدا اے۔مثال دے طور تے ایہہ شعر ویکھو۔

ے دوہاں مسیتاں دی لڑائی سن لے
تے موموناں دی نالے بے وفائی سن لے
لمیے لموچڑے نا مار بولیاں
نی بولیاں مثال چُبھدیاں نیں گولیاں
بھاویں تیرا ڈھیر سارا لماں قد نی
میں ویکھیاں بلوچاں دیاں نیتاں بد نی
لد گئے شوقین تے بے دین رہ گئے

ے مسجد میرن کی ماریا پھر طعنہ نی تیرے گاہدھیاں دا کوئی حال ناہیں
سدا پھرن وپار تے لک بدھی کدے شوماں دا نکلیا کال ناہیں
باقر خان محابتا نیئوں بھُلدے نی گلاں اگلیاں ہن تو بھال ناہیں
تیرے جوڑن دا نئیں کوئی ناں لیندا گھتی کسے وی کدیں مکال ناہیں

بھاویں مغل سجاول تے ہوت ٹر گئے حاضر خان جمال تے لال ناہیں
لال جیون دا محرم تے خان عالو وِلِچھ دیندا خان خوشحال ناہیں

اپنے چک دے بارے آہدِ ن:۔

ساہیوال پھر کے میں کیتا پک جی
تے چکّاں وچوں عالیشان ساڈا چک جی
بُنتر اس چک دی بہوں انوکھڑی
اس نال ریس کرنی کی بھوکھڑی
بجلی دے ویکھ لا سامان سوہنے نیں
نالے ساڈے چک دے چوکان سوہنے نیں
سڑکاں وی سوہنیاں دُکان سوہنے نیں
گادھیاں بلوچاں دے ایمان سوہنے نیں
روزے داراں لوکاں دیاں نِیّتاں سوہنیاں
تے ویکھ لوؤ ساڈیاں مسیتاں سوہنیاں
اللہ ساڈے چک نوں چا لائے رنگ جی
کھاد توں اوہ بھاویں رَہندے ہن تنگ جی

میرے پڑنانے تے لمبردار کرم علی خاں دا مرثیو یکھو:۔

گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل چا ملک وَسائے جنگل دے وچ منگل لائے
بخت بلوچ نوں دون سوائے کرم نہیں ہُن اِنج ہور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
عزرائیل واسطہ منیں پرہیں اساڈی دا جوڑ نا بھنیں

ڈُبدی بیڑی لاویں بنے بھارے بھار کجوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے

10-خواجہ غلام فرید دی کافیاں پورے پنجاب تے سندھ وچ مشہور ہن جنہاں وچ پنجاب دی قدیم رہتل نوں بیان کیتا گیا اے۔خواجہ صاحب نے چولستان دے نال نال پنجاب دی زندگی دی ہر پرت نوں اپنی شاعری دے وسیلے وکھایا اے۔اس شاعر دی وفات 1901 وچ ہوئی، پر اوہدی شاعری دا اثر مقامی شاعر بہادر علی زار اُتے وی نظر آندا اے۔ بہادر علی زار نے خواجہ فرید دی مقبول کافی "میرا عشق وی تو ایمان وی تو" دی پیروی وچ اک کافی لکھی جیہڑی اس طراں شروع ہوندی اے۔:

اول حمد ہزار تینوں واحد رام رحیم رحمان وی تو
مرسل کل رسول مقبول تیرے سرور نبیاں دا شاہ سلطان وی تو
اعظم جام ہے نام مشہور تیرا پنوں خان تے کیچ مکران وی تو
کل کدھی تے شہر بھنبھور بنیا اگے آب دا بحر روان وی تو

11-ایہہ ہک منیا پرمنیا سچ اے جوں ہر دَور دی شاعری وچ اس دَور دی اصل زبان مل جاندی ہے۔ایہہ وی آکھیا جا سگدا اے جوں شاعری اپنے ویلے دی زبان دی راکھی کریندی اے۔مطلب ایہہ جوں شاعری اک ایسی طاقت اے جیہڑی زباناں دی حفاظت دا ذریعہ بن دی اے۔ دنیا وچ بولن تے ورتن آلیاں زباناں اپنے ساریاں لہجیاں نال اپنے اپنے وقت دی زباناں نوں اصلی شکل اِچ سانبھ تے رکھدی اے۔ پاکستان وچ اردو تے علاقائی زباناں دی شاعری دے ویکھن نال پتا لگدا اے جوں ہر زمانے دے شاعراں نے اپنی زبان نوں محفوظ کیتا۔ بہادر علی زآر ورگے قابل شاعر دا ایہہ وڈا احسان اے کہ انہاں نے باراں دی قدیم یا لہندے دی پنجابی زبان نوں اپنی شاعری دے وسیلے نال زندہ رکھیا۔انہاں نے نہ صرف حق تے معرفت دے مضامین نوں شاعری دا حصہ بنایا تے ایہدے نال نال باراں دے پرانے الفاظ جیہڑے ہن باقی نئیں رہے نوں وی اپنی شاعری وچ محفوظ کر لیا۔ ایہہ الفاظ باراں دی زبان بولن والیاں دی اج دی نسل واسطے ہن پرائے ہو گئے ہن۔اسے پاروں میں ہک باب دا وادھا کر تے ''لغت نامہ میاں بہادر علی زآر'' دے ناں نال انہاں دی شاعری دے لفظاں دی فرہنگ وی بنائی اے۔ایس بارے یاران نال سفر دی کہانی وچون ہک دوشعر۔

اُسدے بوہے تے آن آواز ماری گیوس لڑ بندوق دونالی او یار

اساں رات رہن دا جے ناں لیا تے گُھٹ وَٹ گیا جھوکاں دا والی او یار
آکھن لگا نئیں آٹا جو ڈنگ جوگا کُنی ویکھ لو پئی اے خالی او یار
شالا دشمن نوں اِتھے نہ رات پوے ڈِٹھی بُھکھ دی گرم کٹھالی او یار

اٹھ سو دی تعداد وچ اِنہاں لفظاں دے ترجمے واسطے میں نویں ویلے دا ہر وسیلہ استعمال کیتا پر بڑیاں مشکلاں توں گزرنا پیا۔کئی لفظ ایسے وی ہَین جوں جیہڑے میاں صاحب نے اپنے موضوعاں دی نسبت نال استعمال کیتے جداں کہ لغاتاں تے فرہنگاں لکھن والیاں نے ہور مطلب بیان کیتا اے۔ ایہدے نال نال پندرہ دے قریب لفظ مل ای نئیں سکے۔ جے تہانوں کسے لفظ دا مطلب ٹھیک نا لگے تاں ایہدے وچ میرا کوئی قصور نئیں۔میاں صاحب اصل وچ ہِک زبان ساز شاعر وی ہائن جیہدے وچ اوہ اپنی گل نوں سمجھاون واسطے اپنے لفظ وی بنالیندے ہائن اور ایہہ بہوں وڈی گل اے۔

12- میاں صاحب دی حیاتی ہمیش مرشد دے چارے پاسے گھمدی رہی تے مرشد دے دربار دے علاوہ اوہ زیادہ تر پنڈ اچ ای رہے۔ پنڈ دی برادری دِیاں خوشیاں غمیاں دے وچ شریک رہے پر باہر دی برادری نال کوئی زیادہ آون جاون نئیں رکھیا۔اُنہاں دی شاعری وِچ صرف ہِک سفر دا ذکر ملدا اے جیہڑا اُنہاں بوریوالہ تے وہاڑی دے درمیانی علاقے دا کیتا۔ایہدے باوجود اُنہاں دے مشاہدیاں دا رنگ انہاندی شاعری وچ تھاں تھاں تے ملدا اے۔

سچی گل اے ہے جوں پئیلوں ایہہ کم واقعی بڑا مشکل تے ناں ہوون آلا لگدا ہاہ۔ایہدی ہِک وجہ ہائی جوں ہِک بہتر، چنگے تے درست کم اچ بہوں محنت، ریاضت، احتیاط تے توجہ دی ضرورت ہوندی اے۔ایس انتخاب نوں اصل بیاض یا قلمی نسخے دے بغیر کسے وی صورت وچ سند دا درجہ نہیں مل سکدا۔ خاص طور تے شاعری دے واسطے اصل تے شاعر دے اپنے ہتھ نال لکھے ہوئے کلام تانیں پہنچنا بہوں لازمی ہوندا اے۔ میرے کول ترائے لوگاں دِیاں لکھیاں ہوئیاں لیکھتاں یا نقلاں ہائن جینانوں بڑے شوق تے محنت نال لکھیا گیا ہاہ تے صاف ظاہر اے جوں میننوں انہانوں ہی مُڈھ بناوناں پیا۔ جے ایہہ وی نا ہوندے تاں ایہہ کم ہوای نائی سکدا۔ میں اِناتھوں کویں کم لیا اوہ میں پہلے عرض کر چکیاں۔محرم خاں دے رجسٹر دے اخیر تے ہِک گل نے بڑا پریشان کیتا جوں جتھے میاں صاحب دے دوہڑے مُکے اس توں اگوں انہاں مکس دوہڑے داعنوان دے تے سائے دوہڑے لکھے ہوئے ہائن۔ میاں صاحب دے اصل دوہڑے تاں تریہاں لکھتاں وچ ہکو جیہے ہائن پر محرم خاں دی چون وچ " مکس دوہڑیاں "وچ

تخلص "صابر" استعمال ہویا تے اس نوں سمجھ کے میں ایہہ نتیجہ کڈھیا کہ ایہہ محرم خاں دے اپنے دوہڑے ہائن کیوں جو انہاندا تخلص "صابر" ہاہ پر ایہہ گل صاف طریقے نال دَسی نہیں گئی۔ ہِک وسیلے دے ذریعے پتہ چلیا جوں ایہہ کسے ہور صابر ناں دے شاعر دے ہن ۔اس رجسٹر توں پتہ لگا جوں میاں صاحب دی طراں راوی دا ہِک ہور شاعر وی ہاہ جنہیں دا ناں میاں جھنڈا خاں بلوچ ہاہ تے پنجاب یونیورسٹی لاہور دے شعبہ پنجابی دے رسالے " کھوج" اچ انہاں دے بارے اچ ہِک مضمون وی چھپیا تے اس دا حوالہ محرم خاں نے وی دتا تے مینوں شک پوندا اے جون محرم خاں دَیاں مِکس دوہڑیاں وِچ میاں جھنڈے خاں دے دوہڑے وی ہائن۔ میاں صاحب دی شاعری دے غور نال پڑھن دے بعد ہِک بہوں بنیادی تے مُڈھلی گل سامنے آندی ہے جوں مرشد دی ذات انہاندی شاعری دا وڈا تے وِچلا نقطہ اے۔اس مرکز توں اوہ اِدے اُدے بئیں ہوندے۔انہاں دی زندگی دی وڈی کھٹی مرشد دی ذات اے تے انہاں نوں چارے پاسے مرشد ہی مرشد تے انہاں دا دسیا ہویا رستہ نظر آندا اے۔تصوف وچ مُڈھلی گل یا وڈا سبق ہی ایہہ ہے جوں مرشد نوں نبی پاکؐ تے خدا دی اُچی ذات تک پہنچن دا مجازی وسیلہ سمجھیا جاندا اے تے اگر مرید شاعر ہووے تاں اوہ مرشد دی محبت یا عشق اِچ بہوں مبالغہ نال وی کم لیندا اے شاید اسے پاروں اسلام وچ شاعری نوں زیادہ اہمیت نہیں دِتی گئی۔تصوف دے وچ وحدت الوجود، وحدت الشہود تے مجاز حقیقت دی پوڑی اے دِیّاں گلاں دی بہوں اہمیت ہے تے تصوف دے مخالفین تصوف نوں مذہبی طور تے متوازی نظام سمجھدے ہن ۔ اہل سنت وچوں بریلوی مسلک دے ہاں پیر دے بغیر بندہ سدھے رستے تے نہیں ٹُر سکدا اِسے پاروں میرے پنڈ وچ بے مرشد نوں بے ہدائتے دے مطلب وچ لیا جاندا اے۔میاں بہادر دی شاعری دی مقبولیت دی وجہ ای ایہہ ہائی جوں اُنہاں پیر مرید دے تصور نوں عام کیتا ۔ انہاندی شاعری دا اوہ حصہ جیہڑا مرشد سئیں دی محبت تے عشق دے انتہائی اثر نال لکھیا گیا اوہ بہوں مقبول ہویا تائیں پاروں میں اُنہاں دے پیر دی عقیدت دی پھوار وچ آکھیاں گئیاں کافیاں جِویں ہَین اونویں اس کتاب وچ شامل کیتیاں ہن۔ دوسری ہِک ضروری گل ایہہ ہے جوں 1950 توں 1972 دے عرصے وچ آکھیا گیا ایہہ کلام انہاں دی وفات توں بعد وی زندہ تے مقبول رہیا۔اوہ اصل وچ لوکائی دے شاعر ہائن تے لوکاں دے جذبات وچ گُدھی ہوئی شاعری زیادہ تر گا یا پڑھ تے سنیندے ہائن۔ بعد اِچ انہاندے صاحب زادے وی تحت الفظ یا گا تے لوکاں دے سامنے پیش کردے رہے اس واسطے اوہ شعراں دے مصرعاں وچ لفظاں دی کم یا زیادہ تعداد دا فرق

محسوس نائن ہوون دیندے پر چھپائی دے وچ ایہہ گل ظاہر ہو کے سامنے آندی اے جوں انہاں دے شعراں دے کجھ مصرعے نکے تے وڈے ہین مڑ وی اُنہاں شعراں دِیّاں بحراں تے وزن وچ زیادہ فرق نئیں آون دِتا تے ایہہ انہاں دے کامیاب شاعر ہوون دی نشانی اے۔

میں ایہہ سارا کم کمپیوٹر اُتے خود کیتا اے، ہتھ نال نہیں لکھیا۔ میں اک کمپیوٹر پروگرام یا سافٹ وئیر دا استعمال کیتا، جیہدے وِچ میں بولیندا گیا تے اوہ میری آواز نوں لکھدا گیا۔ جسے لے دہ صفحے ہو جاندے ہائن تاں میں اوہنوں ہک ہور پروگرام ورڈ آفس دے یونی کوڈ وِچ پا کے اصل متن نال ملا تے اوہنوں ٹھیک کر لئیندا ہاسوں۔ مُڑ ہک ہور سافٹ وئیر دے نال اوہنوں اردو تے پنجابی پروگرام اِن پیج اِچ محفوظ کر لئیندا ہاسوں۔ پئیلوں میں ایہہ مضمون اردو زبان اِچ لکھیا۔ مڑ میں سوچیا جوں پنجابی دے شاعر دی کتاب اِچ اردو مضمون نئیں ٹھاہندا یا ایہہ گل مناسب نائی۔ میں مڑ کمپیوٹر اِچ نویں آون آلے پروگرام "بناوٹی ذہانت" (Artificial Intelligence) دے جی پی ٹی چار نوں آکھیا جوں اس مضمون نوں پنجابی وچ ترجمہ کر دے تے اونیں پنج منٹ وی نئیں لائے تے ایہہ کم کر دتا۔ بعد وچ، سارے مضمون نوں میں لہندے دی ٹھیٹھ پنجابی اِچ لِکھن دی کوشش کیتی تے ایہہ کوشش کتنی کامیاب اے ایہہ تاں ہُن پڑھن آلے ای دس سگدِن پر میں ایہہ گل ضرور کریساں جوں میں ایہہ کم اکہتر بہتر سال دی عمر وچ دہ دہ گھنٹے لگاتار وی کیتا تے پنج چھ مہینیاں دے بعد ایہہ چونواں کلام تیار ہو گیا پر میں ایس دے مکمل درست ہوون دا دعویٰ نہیں کر سگدا کیوں جوں میرے کول اصل بیاض یا دیوان ناہ۔ جتھے میں درست کر سگدا ہاسوں اوہ میں کیتا۔ میری طرفوں قوم تے برادری دے محسن تے اک اُچچی تے وڈی شخصیت تے اپنے مرشد "میاں بہادر علی" نوں ایہہ اک نذرانہ عقیدت اے جیہدے نال اوہناں دے کلام دا کجھ نا کجھ حصہ آون آلے ویلے واسطے محفوظ وی ہو گیا تے عام لوکاں تائیں وی پہنچ گیا پر میری ہِک درخواست اے کہ جے ایس چونویں کلام وِچ کوئی مُڈھلی غلطی ہووے تاں مئینوں لازمی دسیائے تاں جے ایس نوں ہک واری ہور چھاپن دی لوڑ پئی تاں اوہ غلطیاں دور ہو جاسِن تے سب توں ودھ ایہہ کہ جے میاں بہادر علی دی اصل بیاض بارے کجھ پتا ہووے، تاں مینوں ضرور دسو، کیوں کہ میں تے تساں میاں بہادر علی زار نال ہکو جیہی محبت کریندے ہائیں۔ ایہہ اوہ شاعر اے جیہدے تے سانوں ساریاں نوں فخر تے مان اے۔ ایہہ جیہڑا میں کم کیتا اے ایہدا ہک مقصد ہور وی ہے جوں میری پیہڑی دے اوہ لوگ جنہاں نے میاں بہادر علی نوں ویکھیا یا ملے ہوون اوہ ہن تھوڑے رَیہہ گئے ہِن

تے نویں پیہڑی اُنہا نوں تے پنڈ دے بہوں گزرے ویلے نوں چنگی طراں نئیں جان دی ۔ ایہہ کم پچھلے سٹھ یا ستر سال دِیّاں ساریاں پیہڑ یاں نوں ہِک دوجے نال ملاون دا کم وی کریسی۔

اخیر اِچ میرا اخلاقی فرض بندا اے جوں میں جناب شہزاد احمد تے رئیسہ شہزاد دا انہاندے اچھے تے مفید مشوریاں دا شکریہ ادا کراں تے جناب محرم خان تے جناب امین انور دونواں دی محنت دا اعتراف کراں جوں پہلے رئیسہ شہزاد نے امین انور دی رہنمائی اِچ کلام دا اچھا چونواں حصہ تیار کیتا تے مُڑ امین انور نے اُس نوں مِلا تے اس توں دُگنا زیادہ چونواں حصہ تیار کیتا جیہڑا میرے تائیں پہنچیا۔ باریک لکھائی دے باوجود محرم خاں نے میاں بہادر علی دے کلام دا ہِک بہوں وڈا حصہ ہِک رجسٹر اِچ جوش و جذبے نال لکھیا تے اوہ تصدیق دے طور تے وی بہوں کم آیا تے پہلے دونواں توں ہور زیادہ کلام وی مِلیا ۔میاں صاحب دی جیہڑی تصویر ٹائیٹل اُتے چھاپی گئی اے،ایہہ مصور نوں دسے گئے حُلیے تے نقوش نال تیار کیتی گئی اے تے انہاندے مہاندرے نال بہوں رَلدی مِلدی اے۔ ہُن میں تہاڈے تے میاں صاحب دے درمیانوں ہِک پاسے ہوناں تے تسیں اُنہاں دا کلام پڑھو تے تصور اِچ میاں بہادر علی زآر نال رج رج تے ملاقاتاں وی کرو۔

پروفیسر نسیم بلوچ (لاہور)

سچ پچھوتاں میرا روحانی مرشد۔۔۔میاں بہادر علی زآر

اللہ پاک نے میاں بہادر علی زآر دی پیاری شخصیت دی جس طراں دی بُنتر کیتی تے انہانوں ہِک وَڈیائی تے مقبولیت عطا کیتی تے جس طراں اُنہاں دے تخلیقی عمل نوں جُنبش ،تڑپ، سوز و گداز، عاجزی تے بصیرت نال سجایا تے اوہناں اپنے لوکاں دی بولی وچ ایسی اثر ناک شاعری کیتی ، میں تاں ایہہ آہناں جوں اُنہاں دا ساڈی وَستی تے علاقے اِچ ظہور اصل اِچ ساڈے پُرکھاں تے وَڈکیاں دی کسے دعا دا نتیجہ ہاہ۔

سکول دے وِچ لکھے ہوئے ریکارڈ دے تائیں میرا پیدائشی سال 1953 اے۔ جداں میری عمر پنج سال ہوئی تاں مینوں نال دے پِنڈ دے سکول اِچ داخل کرایا گیا تے اِنج میرا دنیا وِچ آون دا سال 1953 مقرر کیتا گیا۔ ایہہ اوہ ویلا ہاہ جداں میاں بہادر علی شاعری دے اُچے درجے تے ہائن۔ میں نِکے لا دا انہاندی شاعری سُن دا آیا ہاں۔ مینوں اُنہاندی شخصیت دی اوہ جھلک وی یاد اے جدن اوہ عیداں دِیّاں نمازاں توں بعد مسجد اِچ اپنے دو پُتراں نال رَل تے اپنا حمدیہ تے نعتیہ کلام ترنم نال پڑھدے ہائن۔ اوسے لے میری عمر تے عقل انہاندے کلام ناہی سمجھ سگدی تائیں پاروں میں یا دوجے بچے اَک جاندے ہاسے تے اس گل دی اُڈیک رہندی ہائی جو کدن ایہہ مُکسی تے گھر جاتے عید دے دیہاڑے کجھ کھاون پیون نوں مِلسی پر وَڈے تے بزرگ اُنہاندا کلام بڑے شوق نال سُندے ہائن۔ساڈے پِنڈ اِچ دو مسیتاں ہائن، ہِک دا ناں مسجد تاج رکھیا گیا تے دوجی مسجد نوں نور مسجد دا نا دِتا گیا۔ لاوڈ سپیکر اُس ویلے ہوندا کوئی ناہ تے عید دے دیہاڑے تاج مسجد توں وی لوگ نور مسجد اِچ میاں بہادر علی دا سوہنا کلام سُنن آ جاندے ہائن۔ وڈی عید دے دیہاڑے جِسے لے اوہ حضرت ابراہیم علیہ السلام دی قربانی دا قصہ سنئیندے ہائن تے میں حیران ہوندا ہاسوں جوں لوگ اُنہاں دے کلام اُتے روندے کیوں ہِن ۔ میں اوسے لے بال ہاسوں تاہویں مینوں کجھ گلاں ہِن وی اس طراں یاد ہِن جِویں ایہہ کل دی گل ہووے۔ ہِک ہور یاد وئی گل وی مینوں یاد اے جدن ساڈے پِنڈ دے ہِک نوجوان جیہڑا

زمین داری دے نال نال ٹانگا وی چلیندا ہاہ،ساہیوال دے سکول دی پڑھا کولڑکی خالدہ اعوانی نال پیار دا ناٹک کھیڈ تے اُس نوں اپنے پنڈ لے آیا۔اوہدے نال شادی کیتی تے شادی دے کجھ دِناں بعد اس کُڑی نوں گھوٹو دے تے مار دِتا تے لاش نوں پنڈ توں ہک میل دور وگدی ناہر اِچ وہا دِتا۔میاں بہادر علی زار نے اس قصے نوں بڑی مہارت تے اثر نال منظوم کیتا تے تخیل دے زور نال ایسی حقیقت نال پیش کیتا کہ سنن آلیاں دی اکھاں وچ ہنجوآ جاندے ہائن۔میاں صاحب اپنے دینہہ دا زیادہ ویلا گھر دے باہر بنے ہوئے چھپر دے ہیٹھ بیہہ تے گزاردے ہائن جتھے چار پائیاں پیاں ہُندیاں ہائن تے لوگ اُنہاں نال ملاقات کرن اُتھائیں آندے ہائن تاں کلام سنن دی فرمائش تے اگر انہاں دی طبیعت چنگی ہوندی تاں اُوہ کلام سناون توں انکار نائن کریندے۔

ساڈے پنڈ وچ اُس ویلے گورنمنٹ سکول کوئی ناہ تے مینوں تے میرے ہم عمراں نوں نال دے پنڈ دے سکول توں پرائمری دی تعلیم حاصل کرنی پئی۔ساڈے پنڈ وچ سکول شاید 1964 وچ کھلیا۔1962-63 اِچ میں پرائمری دا امتحان پاس کیتا۔میرے والدنوں مینوں پڑھاون دا بہوں شوق ہاہ تے میں تے میرا ماما ذوالفقار خاں گورنمنٹ ہائی سکول ساہیوال اِچ داخلے دا امتحان پاس کر تے داخل ہیوسے۔پنڈ دی چڑھدے تے قطب آلی نکرآلے پاسے لاشاری بلوچ راہندے ہَین۔اُنہانوں میرن کی بھینی آہدن۔انہاندے دوترائے بچے گورنمنٹ ہائی سکول تے کالج اِچ داخل ہائن تے انہاں نے تھوڑی بہوں رہنمائی وی کیتی۔مذہبی طوراُتے پنڈ دا ماحول سنی بریلوی مَسلک نال جُڑیا ہوئیا ہاہ تے وہابی یا اہلِ حدیث مسلکاں دے بارے وِچ سائے شَک شُبے تے بہوں اختلاف ہوندے ہائن۔سانحہ کربلا دے دیہاڑے اسیں نکے بال وی تبوت ویکھن شہرجاندے ہاسے پر ایہہ گل تاں مُکی مُکائی ہائی جوں جس دا کوئی مُرشد نئیں اوہ سدھے رستے تے نئیں۔مطلب ایہہ ہے جوں ہر کسے دا صحیح رہنمائی واسطے مرشد لازمی ہووناں چائی دا اے۔پنڈ دے سارے لوگ کسے ناں کسے پیر نال عقیدت رکھیندے ہائن۔پنڈ اِچ وی پیراں دا آونا جاونا لگا راہندا ہاہ۔پیراں دے اصلی یا نقلی ہوون بارے کوئی شک شبہ ناہ ہوندا۔ہک پیر تاں مینوں یاد اے جنہیندا ناں پیر کرم شاہ قلندر ہاہ۔اوہ اُچّا لَماں تے وڈیاں وڈیاں مُچھاں نال ساوے لیڑے پہندا ہاہ تے جیہڑے اوہدے مرید ہائن انہانوں ملنگ آہدے ہائن تے اِناں ملنگاں کول ساوی دا بڑا چنگا انتظام ہاہ تے ایہہ پیر ساوی وی شوق نال پیندا ہاہ۔میں اوہنوں کدیں بلیندیاں نئیں ویکھیا۔وڈیاں وڈیاں مچھاں تے وڈے وڈے آنیاں نال ائیدے اودے ویہدا ہاہ تے

اسیں بال ڈر جاندے ہاسے۔ میں ہک دینہ کمپیوٹر تے گوگل ارتھ دے ذریعے عارف والہ تے بوریوالہ دے وچکار آلا دریائے ستلج دا کچے دا علاقہ ویہدا پیا ہاسوں تے اسے علاقے اِچ مینوں پتہ چلیا کہ پیر کرم شاہ دا مزار موجود اے۔ نِکیاں ہوندیاں دا ہک ہور پیر وی مینوں یاد اے۔ میرے نانا جی دے بھرا محمد علی خاں دی نرینہ اولاد کائی ناہی۔ ہک پتر ڈھیہا ہاہ پر اللہ اوہنوں واپس لے لیا۔ انہاں دیہاں دی گل اے جوں ہک دم ہک پیر ظاہر ہویا جیندا ناں میں بھل گیاں۔ اوس پیر نے انہانوں نرینہ اولاد دی بشارت دِتی۔ اوہدا کوئی اپنا ای طریقہ ہاہ۔ ہک واری آندا ہاہ تے کم توں کم ہک ہفتہ راہندا ہاہ۔ اوہ ہک اُچی تھاہراں تے بہہ جاندا ہاہ تے اوہدے سامنے ہیٹھاں پنڈ دے لوگ بہہ جاندے ہائن۔ اوہدے اگے پھلاں دا ڈھیر لگا راہندا ہاہ تے اوہ اپنی جھ نوں ہر وقت ہلیندا راہندا ہاہ تے مشہور ہاہ جوں جویں کوئی دم درود پڑھدا ا پیا ہووے۔ اوہ کدائیں کدائیں اسمان آلے پاسے اُتاں ویکھ لیندا ہاہ تے ایہہ گل مشہور ہو گئی جوں اوہ جِنّاں نال گلاں کریندا اے۔ چکاں اِچ شہرتوں کئی لوگ سائیکلاں تے پھل فروٹ ویچن آندے راہندے ہائن ۔ اس پیر نے سامنے بیٹھے ہوئے کسے مرید نو آکھناں جوں کسے ہک سائیکل آلے دا سارا پھل فروٹ خرید تے بیٹھے ہوئے لوکاں وِچ تقسیم کر دیوے۔ اوہدے حکم دے مطابق عمل کیتا جاندا۔ مقبول ہوون دا اوہدا ایہہ ہک طریقہ ہاہ۔ نرینہ اولاد نا ملی تے اوہ ہک دم غیب ہو گیا۔ مُڑ اُہدی دس کدائیں نا پئی۔

ہُن میں ہک اصل گل تے آناں جیدے پاروں میں ایہہ ساری گل دا مُڈھ بدھا ہے۔ رینالہ خوردتوں باماں بالا آلے پاسے جاندیاں راہ اِچ ہک قصبہ دیپڑ شریف آندا اے۔ اُتھے ہک اصلی، وڈے تے بہوں مقبول پیر سید سردار علیؒ شاہ دا قیام ہاہ۔ ایہہ اوہوے پیر ہِن جنہاں بہادر علی نوں میاں بہادر علی زار بنایا۔ ایہہ میاں صاحب دے وَڈے مرشد ہائن تے اُنہاں دی تربیت نال میاں صاحب دی شخصیت اِچ نکھار آیا تے اُنہاندی شاعری نوں کمال ملیا۔ ایس جوہری نیں میاں بہادر جیسے ہیرے دی پچھان کر تے ایسا گھڑیا کہ انہاں ایڈی شاندار تے زندہ رہن آلی شاعری کیتی۔ جیسا پیر با کمال ہاہ اُسے طراں مرید وی لکھاں اچوں ہک ہاہ۔ پیر مرید دِیاں ہور گلاں میں پہلے مضمون وچ تفصیل نال بیان کر چکیاں۔

میرے والد مرحوم نوں مینوں پڑھاون دا بہوں شوق ہاہ تے اوہ کئی وار میاں بہادر علی کول مینوں اپنے نال لے جاندے ہائن تے میاں صاحب نوں میری کامیابی دی دعا کرن دی فرمائش

کریندے ہائن۔ میاں صاحب مینوں گل نال لا تے کامیابی دی دعا کریندے تے میری کامیابی دی خوش خبری وی دیندے ہائن۔ ہِک واری اُنہاں ہِک کتاب وی مینوں پڑھن کان دِتی، مینوں یاد پوندا اے کہ اوہ پاکستان دی تاریخ دے بارے ہائی۔ اس کتاب توں مینوں دوجیاں عام کتاباں نوں پڑھن دا شوق پیا۔ اوہ کتاب تاں ائیدے اودے ہوگئی پر میری ہُن دی لائبریری دی شروعات اسے کتاب توں ہوئی۔ میں اِتھے دَسدا چلاں جوں میاں صاحب میرے والد دے نانکیاں وچوں ہائن۔ میرے والد دے نانا شاہرے خاں اصل اِچ میاں بہادر علی دے والد گاہرے خاں دے بھرا ہائن، اس طرح میاں صاحب تے میرے والد دوہنویں آپس اِچ بہت قریبی عزیز وی ہائن۔

میٹرک کرن دے بعد میں گورنمنٹ کالج ساہیوال وچ داخل ہویا تے کدائیں کدائیں میاں صاحب دی رہائش گاہ تے ملاقات وی ہوندی ہائی۔ اوہ میتھوں تاریخ، تصوف تے ادب دے سوال پچھدے تے ٹھیک جواب تے شاباش وی دیونی تے کامیابی دی دعا وی کرنی۔ ساڈے پِنڈ وچ میاں صاحب دا خاندان ایمانداری، رواداری، عاجزی تے علم دا قائل سمجھیا جاندا ہاہ۔ انہاں دے چھوٹے بھائی امام علی وی بہت علم دوست انسان ہائن۔ (انہاں دے ناں دے بارے دسیا جاندا ہاہ جوں انہاں دا ناں پہلے مہابالی ہاہ، پاکستان بنن دے بعد امام علی رکھیا گیا، میرے والد دے اوہ قریبی دوست وی ہائن)۔ جدن وی انہاں نال ملاقات ہوندی، اوہ علامہ اقبال دا شعر سناون دا آہدے ہائن یا کوئی شعر خود پڑھدے تے میرے کولوں اس دا مطلب پچھدے۔ اس طرح گونا گوں علمی موضوعاں، خاص کر تے تصوف، مولانا روم، سعدی شیرازی تے ملکی حالات دے حوالے نال گل بات کریندے ہائن۔ میری اُنہاں نال آخری ملاقات 1990 دے دہاکے دے ادھ وچ کسے دینہہ ہوئی۔ میاں بہادر علی دے ایک ہور چھوٹے بھرا غلام جیلانی وی تصوف دا شوق رکھدے ہائن۔ 1971 دے سال وچ میں باہرویں دا امتحان دِتا تے ترائے مہینے تک نتیجے دی اُڈیک کرنی ہائی۔ میں سوچیا جوں ایہہ وقت علم تے ادب نوں پڑھن اِچ گزاریا جاوے۔ ایہہ اوہ مہینے ہائن جداں میں میاں بہادر علی نال مستقل رابطے وچ آیا۔ اوس وقت انہاں دِیاں اکھیں کمزور ہوندیاں پئیاں ہائن تے انہاں دی دید وی کمزور ہوون لگ پئی۔ آج کل تے سائنس بہوں ترقی کرگئی اے تے ہن ایہہ آہدے ہن جوں اکھیں دے سبھ توں وڈے دشمن بلڈ پریشر تے شوگر ہَین تے سفید موتیے دا بغیر کسی ٹانکے دے لینز نال علاج ہو جاندا ہ اے پر پرانے وقتاں وچ حالات ہور طراں دے ہائن۔ ہِک واری اوہ ایک ہفتے واسطے پِنڈ توں باہر گئے تے

واپسی تے اُنہاندی ہِک اکھ تے ساوے کپڑے دا پردہ لگا ہویاہاہ۔ پچھن تے انہاں دسیا کہ وہاڑی دے نال کوئی اکھیں دے اپریشن دا مفت کیمپ لگا ہویا ہاہ تے انہاں اوہتھوں آپریشن کروایا۔ انہاں ہور دسیا کہ بس تے گئے تے آئے تے اُتھاں بھوئیں تے سَوَنا پیا۔ آپریشن دے ہِک ڈینہہ بعد چھٹی مل گئی تے اُتھے بہوں لوکائی ہائی تے بہوں اوکھیائی دے بعد واری آئی۔ ہن مینوں ایہہ تاں یادنئیں جوں اس اپریشن نال انہاں نوں کوئی فائدہ وی ہویا یا نئیں۔ میں گل کریندا پیا ہاسوں بارہویں جماعت دے نتیجے دے ترائے مہینیاں دی اُڈیک دی۔ انہاں مینوں امام غزالی دی کتاب "احیاء العلوم" دا اردو ترجمہ " کیمیائے سعادت" پڑھن دی نصیحت کیتی۔ میں ہالیں بارہویں جماعت دا امتحان رٹ شٹے لا تے دِتا ہاہ تے ہالیں میں اوکھیاں گلاں نوں سمجھن دے قابل ناسوں ہویا تے کوئی خاص کتاباں وی کیئی نائن پڑھیاں۔ اِسے پاروں ایسے اوکھے فلسفے نوں سمجھنا میرے واسطے بہوں اوکھا ہاہ۔ جدن میں " دنیا دی بے ثباتی" دا باب پڑھیا تاں اس دا اثر ایہہ ہویا جوں میرا دل دنیا توں بھر گیا یا بیزار ہو گیا۔ اج کل اس مرض نوں اینگزائیٹی یا ڈپریشن دا ناں دِتا جاندا اے۔ میں اپنا سارا ماجرا اُنہاں نوں دَسیا۔ اُنہاں آکھیا جوں کتاب نوں اِتھائیں روک دے تے ہور نا پڑھ۔ تیرا ذہن ہالیں اِنہاں اوکھیاں کتاباں تے فلسفے نوں سمجھن واسطے تیار نئیں ہویا۔ ایڈیاں اوکھیاں کتاباں نوں سمجھن کان مُڈھ دے طور تے بہوں پڑھنا پوندا اے۔ وقت دے نال نال جویں وڈا ہوندا جاسیں پڑھدا جاسیں تاں ایوجئیاں کتاباں نوں سمجھن دے قابل ہوسیں۔

وفات توں ہِک ڈیڑھ سال پہلوں اُنہاندی دِید مُک گئی تے انہاں نوں کجھ ناہ دِسدا پر اُنہاں دے دل دِیّاں اکھاں تے علم دی روشنی پہلے نالوں ودھ گئی۔ اس کمی دی وجہ توں انہاں دے گل وات کرن دے انداز اچ بھورا برابر وی فرق ناں آیا۔ اُسے زندہ دلی اور ہمت، توازن تے جوش وخروش نال انہاندی مجلس جمدی رہی تے مٹھی زبان تے آؤ بھگت نال ملاقاتیاں نوں ملدے رہے۔ جس بندے نوں ایہہ پتہ ناہ ہوندا جوں اُنہاں دِیّاں اکھاں دا چانن سارے دا سارا مک گیا اے اوہ انہاں دے گفتگو دے انداز توں محسوس ہی نائی کر سگدا جوں انہاں دی بینائی مکمل طور تے مُک گئی اے، مینوں ہن ایہہ تاں یادنئیں جوں انہاندے مرشد اس دور اِچ ساڈے پنڈ آندے ہائن یا وصال فرما گئے ہائن تے میں وی انہاندی زبان اِچوں انہاں دا ذکر کم ای سنیا۔ میں بارہویں جماعت اِچ پاس ہوون دی خبر دتی تے بہوں خوش ہوئے تے میرے واسطے ہمیشہ کامیابی دی دعا کریندے رہے۔ جسے لے میں

گورنمنٹ کالج ساہیوال اچ تیرہویں کلاس اِچ داخلہ لیا تے میرا اکثر ویلا انہاں دی صحبت اِچ گزردا رہیا۔ اوس ویلے مختلف کتاباں تے اخبار جیہڑے ساہیوال شہر دے نال نزدیکی دی وجہ توں کسی نہ کسی طرح ہر روز پنڈ وچ میں یا کوئی ہور لائے آندا ہاہ میں خبراں تے کالم انہانوں پڑھ تے سنئیندا ریہا تے اپنیاں پسند دِیّاں کتاباں وی میری زبانی اوہ سندے رہے تے اس دے بعد اوہ اپنا تبصرہ وی کریندے ہائن۔ انہاں دیہاں دی گل اے جوں انہاں مینوں کسے وڈے تے اصلی پیر دا مرید بناون دا فیصلہ کیتا تے اس پاروں انہاں پاک پتن دے بسی شریف آلے پیرنوں چنیا۔ میاں صاحب بینائی نا ہوون دے باوجود مینوں پاک پتن لے گئے۔ میں انہاں دا ہتھ پھدھیا ہویا ہاہ تے ٹردے وی جاون تے نال گلاں وی کریندے جاوِن۔ مینوں تاں ایویں لگدا ہاہ جوں انہاں دے اندر کوئی ایسی روشنی پُھٹ چکی ہائی جیہڑی عام اکھیں آلیاں نوں نظر نائی آندی۔ پاک پتن بسی شریف پہنچیو سے تاں اس وقت دے پیر بسی شریف باہر گئے ہوئے ہائن۔ اس دیہاڑے انہاں نے ایہہ ٹھان لئی ہائی جوں اس دینہہ مینوں کسے پیر دا مرید بناتے واپسی کرنی اے تاں انہاں کسے وڈے، سنجیدہ تے عالم پیر دا ناں تے پتہ معلوم کیتا تے اسیں آخر اس پیر دے کول پہنچ گیو سے۔ انہاں پہلے اوس پیر ہوراں نال تصوف دے حوالے نال گل وات کیتی تے پکی تسلی کرن دے بعد مینوں مرید بناون دا عمل شروع ہویا۔ ہتھ اچ ہتھ لے کے بیعت دا طریقہ کار یا کاروائی مکمل کیتی گئی تے پیر صاحب جنہاں دا ا ناں میں بعد اچ بھل گیوس مینوں کجھ ہدائتاں دِتیاں جوں مرشد دے تصورنوں کویں پکاوناں اے۔ میری اس وقت دی عمر ایہوں جیہیاں گلاں نوں پوری طراں جانن دی کائی ناہی۔ ایک دو دفعہ کوشش کیتی پر کم سمجھی پاروں کامیاب نہ ہوسکیا قصہ مختصر شام تک اسیں پنڈ واپس آ گیو سے۔ ایہہ میرا اُنہاں دے نال پہلا تے آخری سفر ہاہ۔

تیرہویں جماعت اِچ داخلے توں دو مہینے بعد انہاں نال ملاقاتاں کم کم ہوون لگ پئیاں۔

دسمبر 1971 دے مہینے دے اَدھ وچکار پاکستان ترُٹ گیا تے مشرقی پاکستان بنگلہ دیش بن گیا تے بچ گئے مغربی پاکستان نوں پاکستان دا ناں دے دتا گیا۔ گورنمنٹ نے ہک لازمی فوجی تربیت " نیشنل سروس " دے ناں نال کئی ورہیاں توں شروع کیتی ہوئی ہائی تے نویں گروپ دا آغاز ہو گیا جیہدے وچ میرا تے میرے بہت سارے ہم جماعتاں دا ناں وی آ گیا تے میڈیکل معائنے توں بعد ہک سال واسطے ہوراں نال میں وی 2 جنوری1972 نوں ملتان چھاؤنی چلا گیا، ہور چھوہرا ں اِچ گورنمنٹ کالج ساہیوال دے چھواہر زیادہ ہائن۔ ہر روز پی ٹی ہوون لگ پئی۔ وردیاں وی مل گئیاں۔ کجھ نے تاں

وردیاں اپنے ناپ دیّاں وی بنوالئیاں۔میرا مسیر بیر بل خاں تے ماما ذوالفقار مینوں چھاوَنی اِچ دو واری ملن آئے جو جویں میں لام تے گیا ہویا ہاسوں۔اوہ ایڈا پیار کریندے ہائن تے اسے پاروں ملن وی آندے رہے۔مشرقی پاکستان جاون دے پاروں ساری قوم بہوں اداس ہائی۔وڈے وڈے فیصلے کیتے جاندے پئے ہائن۔سانوں آیاں نوں پندراں دیہاڑے ہوئے ہائن تے ہک دیہاڑے ملتان چھاوَنی اِچ آون آلے ساریاں دا اکٹھ کیتا گیا تے ہک کرنل نے تقریر کردیاں ہویاں آکھیا کہ تہاڈی فوجی تربیت دا منصوبہ ہالیں مکایا جا رہیا اے تے اگر کوئی تہاڈی لوڑ پئی تاں ویکھیا جاسیں ہالیں تسیں سارے اپنے اپنے شہراں تے گھراں نوں جاسکدے او۔اِس طراں میں پندراں جنوری نوں واپس پنڈ پہنچ گیا تاں غم دی ہک خبر میری اُڈیک اِچ ہائی جوں میاں بہادر علی زآر 12 جنوری 1972 نوں دنیا کولوں پردہ فرما گئے ہائن۔مینوں اِنج لگا جوں میرے اندر غم دا دِہک دریا وگ پیا۔میں جاون لگیوں انہاں نوں مل وی نہ سکیا تے میاں صاحب نوں نا مل سکن دا پچھتاوا مینوں ہمیشہ ریہا۔بی اے کرن دے بعد ایم اے کیتا۔فروری 1979 وچ رحیم یار خان دے گورنمنٹ کالج وچ بطور لیکچرر گورنمنٹ سروس دی شروعات کیتی تے روزی روٹی دی اُڈان اِچ مٹیتھوں پنڈ چُھٹ گیا۔۔ 1988 وچ اسسٹنٹ پروفیسر ہویا۔پندرہ سال گزارن دے بعد ستمبر 1994 وچ بہاولپور ہجرت کیتی۔1996 وچ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور وچ ڈیپوٹیشن تے صدر شعبہ فارسی ہویا۔ 2 مئی 2000 نوں ایسوسی ایٹ پروفیسر ترقی پاوَن تے گورنمنٹ کالج حاصل پور وچ پرنسپل بنیا۔ 2004 وچ ایگزیکٹو ایجوکیشن آفیسر ضلع بہاولپور ہویا، پھر بہاولپور دی دوجی تحصیل یزمان دے گورنمنٹ کالج وچ پرنسپل لگ گیا تے 2013 وچ پروفیسر دے عہدے تے ترقی ہوگئی۔عمر دے سٹھ وریں پورے ہوون توں بعد کالج دے پرنسپل دے طور تے 30 اپریل 2013 نوں گورنمنٹ سروس توں ویہلا ہو تے ریٹائر یا فارغ ہویا تے 13 نومبر 2014 وچ لاہور آ کے وَس گیا تے ہُن میں اکہتر سال توں ٹپ گئیاں۔

میاں بہادر علی زار 12 جنوری 1972 نوں وِصال فرما گئے پر اوہ میرے دل اِچ ہمیشہ جیندے رہے تے جیندے راہسن۔اُنہاں دی شخصیت توں مینوں ہمیشہ حوصلہ، خود اعتمادی تے اگے ودھن دی تحریک ملدی رہی۔میں جیہڑا ساہیوال توں ست کلومیٹر دور گادھیاں والا ناں دے چک نمبر 101 /9-ایل دا رہن آلا پہلا نوجوان ہاسوں جنیں ایم اے کیتا تے لیکچرر توں پروفیسر تے پرنسپل تک دا پینڈا ورہیاں دا کامیاب سفر وی کیتا، اس سب دے پچھے اوہ محبت تے عقیدت وی کم کریندی رہی

جیہڑی مینوں میاں بہادر علی زآر دے نال ہائی۔ جیویں میں شروعات اِچ ای ایہہ گل کیتی جوں میاں بہادر علی زآر جیسی معجزاتی تے بہوں وَڈی شخصیت دا ساڈے خاندان، برادری تے پِنڈ اِچ پیدا ہوونا شاید ساڈے پُرکھاں یا وَڈکیاں دی دعاواں دا نتیجہ ہاہ۔

میریاں مختلف کامیابیاں میرے محبوب بزرگ میاں بہادر علی زآر دی دعاواں دا پھل ہائن جو اوہ میرے والد دی درخواست تے میرے واسطے کردے رہے تے نال ہی کامیابی دی خوشخبری وی سنئیندے رہے۔ میں بھانویں میاں بہادر علی دی رہنمائی اِچ پاک پتن شریف ہِک لُکویں پیرتوں بیعت وی ہویا پر جس طرح میاں صاحب میرے واسطے دعائیں کریندے رہے تے میرے چمکدے ہوئے آون آلے سمے یا روشن مستقبل دی خوشخبری سنیندے رہے، علمی تے روحانی رہنمائی وی کردے رہے، تاں اج میں ایہہ سوچیندا ہاں کہ جیہڑا میں انہاندے نال پاک پتن دے کسے پیر دی بیعت دے واسطے گیا ہاسوں، ہن میں ایہہ سمجھدا ہاں جوں میرے اصل پیر تاں میاں بہادعلی زار خود ہائن۔ میری کم علمی اُس وقت انہاں نوں نہ پچھان سکی پر ہُن ایہہ محسوس ہوندا اے کہ میرے اصل مرشد میاں بہادر علی زآر ہی ہائن۔ اللہ تعالیٰ اُنہاں دے درجیاں نوں اُچا تے اعلیٰ فرمائے۔

حال کمال میاں بہادر

سیف زبان ہے میری ترکھی تاں میں سر چڑھائی اے
صَرصَر وانگوں فرفر چَلّے میں جس طرف چلائی اے
خان بہآدر نام ہے میرا صاہی بی بی مائی اے
اوہ گادھیاں دے سرتاج اکابر خان ریحان دی جائی اے
ازلی بخت بہلول کیہاں نوں ہار کدیں نا آئی اے
گاہرا خان ہے والد میرا شاہرے خاں دا بھائی اے
کھنڈو خاں سمندے دا اے اللہ کھیڈ مچائی اے
خاں سردار ستار بصارا چاچے شان سوائی اے
ماچھیا گاہنا خان پٹھانہ جان دی کل خدائی اے
مُڑ یارا خاں بصارا مامے اللہ جھوک وسائی اے
شاہ سردارن مرشد میرا جس دستار پہنائی اے
مُڑ بخشی اے پیر خلافت مینوں عرش بریں تھیں آئی اے
مڑ سرور عالم فضل اِلاہیوں صورت پاک وکھائی اے
مڑ حج ہمیش بیت اللہ دے وچ دربار رسائی اے
پاک انفاس نفی اثباتوں دل دے وچ رُشنائی اے

مڑ تھی نقطہ توحید مخفی مرشد گل سمجھائی اے
مڑ میں ہاں حاذق حکمت مینوں شاہ سردار سکھائی اے
کل مایوس بیماراں گن دی میرے پاس دوائی اے
ایہہ ناسوتی نہر وَہن ہُن کدیں سمجھ تینوں نا کائی اے
میں ملکوت اتے جبروتوں اگلی گل سنائی اے
ایہہ لاہوت نگر دِیّاں گلاں تینوں سُرت نا کائی اے
اَو ادنیٰ وللہ پاروں میں اُتھ جھگی پائی اے
نفی قلبی راہی سِرّی مرشد رمز سمجھائی اے
شرح طریقت حق حقیقت اکھیں نال وِکھائی اے
ایہہ ہے رمز معارف والی جویں آکھ سنائی اے
اس تھیں پار ہے ممکن واجب آ ہُن میم وکھائی اے
میناں طوطا جے اُڈ جانون پنجرہ چیز نا کائی اے
گیانی دھیانی ذکر فکر دی ایہہ ہن گل مکائی اے
پر الف تے میم رہیا پھر اِکو میم لام لکھائی اے
کجھ نئیں پر کجھ نئیں کجھ نئیں کی آئی اے
خان بہادر کجھ نئیں کی بجھ بجھارت پائی اے

☆☆☆☆☆

نعت رسولؐ

میرا نام محمدؐ سرور عبداللہ دا جایا میں
سرور پاک تعین ثانی وحدت اندر آیا میں
احد احمدؐ ذات سمجھ لے میم دا برقعہ پایا میں
عارف سمجھن عاماں کولوں اپنا آپ چھپایا میں
ظاہر شہر مدینہ میرا عربی نسل سدایا میں
کُنتُ کنزاً مخفیہ میماں آپے کن فرمایا میں
میں ہاں مظہر ذاتی ظاہر یثرب ڈیرا لایا میں
گاہے ارضوں مار اُڈاری عرشوں پار سدھایا میں
فلکاں ملکاں سجدے کیتے جد سجود بتایا میں
جیکر شہود نبود آہا جد الفوں میم بنایا میں
نَحنُ اَقرَب ڈیرا میرا جو پایا سو پایا میں
فی انفسکم عارف سمجھن ہر ہر وچ سمایا میں
پڑھ کلمہ کہو لاالہ الااللہ سمجھایا میں
ایہہ تلوار محمدؐ والی غیراں مار بھجایا میں
ابو لہب ابو جہل جیہاں نوں چن اُتار وِکھایا میں
معجزے لکھ ہزاراں میرے نام ہاشم سدایا میں
پڑھ کلمہ کر دیر نا ہرگز تینوں آکھ سنایا میں
خان بہادر سن تھیں گلاں جو جو عمل کمایا میں

نعتیہ کافی

تو ہے سرور اکمل کافی پاک محمدؐ سرور شافی
روز قیامت کنہوں معافی ضامن اوگنہاراں دا
تو اَحدِیّت دا شہزادہ محض مجازگر آدم زادا
عالی شان تیرا خنوادہ کون تیرے مقداراں دا
خاص تعین اوّل یارا تیری وحدت دا چمکارا
تیرے نوروں کل پیارا رنگ لگا گلزاراں دا
اول تیرا نور تجلٰی پچھے کرسی عرش مُعلّیٰ
ارض فلک نا آہن واللہ ذکر تیرے اذکاراں دا
تو خود اوّل کن فیکون خلق امر تے یومنون
نون قلم تے یَسطُرون عرصہ لکھ ہزاراں دا
تیراحضرت نور اگیرے زمیناں تے اسمان پچھیرے
ہووے کون برابر تیرے کیہڑا تیریاں بھاراں دا
تو جو ہویوں نور الٰہی سب تھیں اوّل تیری شاہی
تیتھوں اوّل کائی شے ناہی نام ناہا اغیاراں دا
ناہی آتش مٹی پانی تیری سب تھیں پَوند کہانی
آدم دی اجے بنی نہ گھانی زور تیرے گھمکاراں دا
چن تے سورج نیڑے دوروں چمکن ملدا پھر حضوروں
اول ما خلق اللہ نوروں حال صحیح اخباراں دا
توہیں سرور مظہر ذاتی مار اَحدیت اندر جھاتی

جس نے اپنی ذات پچھاتی اوہ صاحب سرداراں دا
ہور پیغمبر کل صفاتی تو ہیں لاڈا ہور براتی
ہتھیں تیرے موت حیاتی مالک تو گھر باراں دا
عیسٰی موسیٰ رہن پچھاہاں سب تھیں تیری شان اگاہاں
فرق ڈسیوے پرے پراہاں پیدل تے اسواراں دا
سرتے تاج ٹھپے لولاکی سوہنا حوض کوثر دا ساقی
ہور پیغمبر سارے خاکی نور تیرے انواراں دا
تیریاں وچ فرقان وراہاں سب تھیں تیری پینگھ اتاہاں
گُل نبیاں تھیں ڈھیر اگاہاں رتبہ تیریاں یاراں دا
سرورؐ کالی کملی والے صاحب شان تجمل والے
حامل عرش مُجمل والے مخبر صادق ساریاں دا
خلق عظیموں خاص تاثّر احدیت دا درس مُفَسّر
طٰہٰ تے یٰسین مدثر سوہنا سد پیاراں دا
جد یار نوں یار بلایا جبرائیل پیغام لیایا
خوابوں تینوں آن جگایا قاصد جو اخباراں دا
عرشاں اُتے انتظاری جلدی حضرتؐ کرو تیاری
ادبوں حاضر پیش سواری آپ ہوا رفتاراں دا
جبرائیل براق لیایا حضرت پیر رکابے پایا
چڑھدیاں سارا قران مکایا تیز عجب دستاراں دا
چڑھیا حضرت مار پلاکی ہویا شاہ اسوار براقی
فضلوں کھلی دل دی تاکی نور اندر چمکاراں دا
سرور براقی گھوڑے چڑھیا چابک لام میم دا پھڑیا
تاں اثبات ہویا جد پڑھیا ایہہ کلمہ ونگاراں دا
پھڑیا جبرائیل رکابوں مڑ مڑ وگن سد جنابوں

دلبر گھونگٹ کھول نقابوں شوق تیرے دیداراں دا
عشق ملائیاں دل دیاں تارا ں خفیہ قاصد گھلے یاراں
یا وَل سدیا نال پیاراں طَور جیویں اظہاراں دا
حوراں پریاں سبھے رَلیاں ویکھن کارَن نوشہ چلیاں
راہاں اُتے حاضر کھلیاں کر کے ہار سِنگھاراں دا
اقصٰی مسجد والے بوٹے عشقوں مست مخمّر جھوٹے
گل پھل غنچے چار چکوٹے نبو آم اناراں دا
پوہتے حضرت عرش معلےٰ فضلوں پایا خود تجلےٰ
اس دعوت وچ راز اوّلا نوکر کم کھلاراں دا
احمدؐ احد جس دم رَلتے جبرائیل ہوری اُٹھ چلے
رلتے دونویں یار ہکلّے مینہ لتھا ملہاراں دا
رات ہائی احدیّت والی وحدت والیاں شگناں والی
کالی ناں پر سمجھن والی ایہہ قصہ غم خواراں دا
یاراں کیتیاں رج کلاماں وچ تخلیے گزریاں شاما ں
ایہہ وَت راز نا پایا عاماں پدم کروڑ ہزاراں دا
مستی اندر عالَم سارا ایتھے لگا ہک پلکارا
سرور آکھیا گزر سوھارا عرصہ سال اٹھاراں دا
کرم کمایا دلبر جانی سارا سیر ہویا اسمانی
سرور پہنچے لامکانی کیتا سیر بازاراں دا
دوزخ اندر بھڑکن بھاہیں خان بہآدر منگ پناہیں
جنت دیئیاں کیا سوہنیاں جاہیں منزل مل انہاراں دا

نعتیہ کافی

کھڑا جہاز تیار محمدیؐ مارے سد موہانہ
چڑھ جاؤ چڑھ جاؤ جلدی جس نے جنت جانا
میں چوکیدار محمدؐ دا در در دیواں ہوکا
ایہہ دنیا دن چار دہاڑے اے مولا دے لوکا
جے کر اندر کلمے والی شمع محمدؐ بالی
بے شک روز قیامت والے ملسن رتبے عالی
جس دن روز قیامت ہوسی طبق زمین دا ڈولے
عیسٰی موسیٰ اجیہے پیغمبر ڈردا کوئی نہ بولے
سوے نیزے تے سورج آسی تپسیں زمین تراماں
نفس و نفسی ہر کوئی بولے ولیاں سنیں اِماماں
دہشت ناک آوازے آنون دوزخ کڑک ویکھاوے
پل صراتوں لنگھنا مشکل کیہڑا پار ٹپاوے
ماں پتراں نوں بھل بھل جاوے بھائی ہون بیگانے
اس دن سرورؐ عالم تائیں امت دے خصمانے
سر تے تاج نبیؐ نوں ملسی ہوسی شاہ اسوار میاں
کافر ویکھ شان نبیؐ دی روسن ڈھائیں مار میاں
دیکھی جاسی اس دہاڑے شوکت شان دلیری
جس دن نبی محمدؐ آکھے ایہہ ہے امت میری
ایہہ قران شریف محمدؐ ایہہ تفسیر حقانی

جس وچ نور الٰہی بھریا کئیاں وچ لاثانی
خاص کلام الٰہی افضل بھیجی پاک الٰہی
جبرائیل امین لیایا پاس محمدؐ ماہی
ایہہ ہن واپس جاون لگی قیمت بھری نہ جاوے
ہمت کرو جے رَلِ مِل مومن تاں جوہر ہتھ آوے
افضل صدقہ جاریہ عالی رہے ہمیشہ جاری
روز قیامت تائیں جاری ایہو حکم سرکاری
جے کر اج رویئے تائیں محکم گڈھ کیتوئی
پاک قران خاطر جے نہ ویل دِتوئی
کیہی پھر مریدی تیری دل وچ ماری شانہ
گئے شمع تے جل پروانے پر تو ریہوں بیگانہ
جس نوں یار وِکاندا لبھے قیمت ہووِس پلے
اس دے جیڈ نا دنیا دے وچ کِسے دے کرم سَوَلّے
''قدر پھلاں دا بلبل جانے خاص دماغاں والی
قدر پھلاں دا گرجھ کی جانے مردے کھانون والی
قدر پھلاں دا مالی جانے بوٹے لاون والا
قدر پھلاں دا بلوچ کی جانے اٹھ چرانون والا
قدر پانی دا مچھلی جانے یا جانے مرغابی
قدر نبیؐ دا اللہ جانے یا جانے اصحابی
ایہہ کی جانن قدر نبیؐ دا دنیا دار کمینے
قدر نبیؐ دا جانن والے سَوں گئے شہر مدینے "

نوٹ۔آخری چار شعر شاید شاعر نے تضمین دے طور تے شامل کیتے نیں۔

نعتیہ ڈھولا

ستی یار دے نال وِسیار غمئیاں ہوش خوشی تھیں ہو گردان گیا
ہائی رات اوہ قاب قوسین والی حاضر چین او غم روان گیا
کیتا یار دے نال وصال راتی غین میم دا اُڈ نشان گیا
لیل قدر تھی لیل اوہ قدر والی چن بدر نوں مل شمع دان گیا
مخفی رمز اُحی والی پاس ہوئی کم راس کر فیض رسان گیا
فَاَوحیٰ نقاب حجاب اندر گلاں خاص سی تے بن داستان گیا
کمرہ خاص دانا فَتَدَلّٰی والا وما یَنطِقُ عَنِ الھَوٰی اِن ھُوَ اِلّا وَحی یُوّحیٰ
تے ماہی نوں مل سوہنا شان گیا پنوں پیار تھیں ہو مستان گیا
کجلہ خاص مازاغ البصر والا وماتغیٰ کر خان فرمان گیا
اِقتَرَبَ لِلنّاس حِسابُ ھُم نیہڑے آن حساب میزان گیا
اچڑ چیت نہ بھید معلوم ہویا خان سُتیاں لد کروان گیا
پیالہ یومنون بالغیب والا نوش خمر کر خان فرمان گیا
ثُم اَلست بِرَبِّکُم اسم واحد آکھ کے اوہ ہو نسیان گیا
بھائیاں پیوا شراب خراب کیتا اندر اُشتراں ہو غرقان گیا
چھڈ بیمار غریب طبیب نٹھا آہدے نے پنسار دی پٹ دکان گیا
زار زار روئے تے غم دے ہار ہوئے چھٹ ہجر دا سخت دیوان گیا
جنت الفردوس نوں زار وڑئیا کر کے حسن دے باغ ویران گیا
آکھے کھس کے دل کیوں نس گئیوں ایہو دل وچ رہ ارمان گیا
فاذکرونی تو کریں اذکار میرے اذ کرکُم حکم یزدان گیا
کدے گئے ہار سنگار میرے چوڑے بیڑے تے وصل مکان گیا
کدے گئے سنگ سہیلیاں تے راج بھاگ تے کاج نقصان گیا

کدے ہک لکھ چوی ہزار پیغمبر کدے نبیاں دا شاہ سلطان گیا
کدے گئے صدیقؓ فاروقؓ عثمانؓ کدے حضرت علیؓ شاہ مردان گیا
سجدہ قاب قوسین محراب اندر فرض نیت نماز انسان گیا
کل نفس ذائقۃ الموت جو ہوئی کوئی ہوئے منکر تے اُڈ ایمان گیا
پرسسی زارو زار روندی رہ گئی بھر کے کلمہ فقیر بہآدر آہدا پنوں غماں دی لکھ دستان گیا

ڈھولا تعریف محمدیؐ

آدم دا جدوں نام نشان ناہا وگی بنسری مدن گوپال دی اے
حاحو تے ح دے دے ملن ہوکے چودہ طبقاں وچ دھم سیال دی ے
اجے کن فیکون ناہا کان خفیہ حسن جمال دی اے
آیا چاک لولاک دا پہن سہرا صفت ویکھ جمال جلال دی اے
موڈھے کملی دھری مزمل دی کھونڈی رنگلی راز وصال دی اے
واہ شمس ضحیٰ ولیل زلفاں چادر ریشمی میم مثال دی اے
لائے جھنگ نوں رنگ نِسنگ سوہنے بھلی ہیر وچ بیلیاں بھالدی ا ے
حسن ویکھ کمال سیال سہیاں ہوئیاں مست سن بانگ بلال دی اے
اندر علم عرفان دے ہان ہکو ایہہ پر ہیر آکھن ست سال دی اے
طاہر پاک لولاک لما والا بنیا چاک صورت مہینوال د ی اے
ماہی مست آیا مجھیں مست ہوئیاں مست بنسری قیل مقال دی اے
ایہہ تاں تخت ہزارے دا چوہدری اے طرز وکھری جگ تو ں چال دی اے
وگن مہر دی بحر لہر وچوں چھج اس دی رتن اچھال دی اے
ہیر سنے سہیلیاں بیعت ہوئی کنی پھدھ پریت رومال دی اے
رکھیں یاد مثاق تھیں ساک میرا میرے کول رسید ارسال دی اے
ایتھے قال دی کچھ مجال ناہیں گل دسنی پئے گئی حال دی اے
جاگے بھاگ سیالناں ساریاں دے طلب جنہاں نوں قرب کمال دی اے

الست بربکم قالو بلیٰ بولے مُتَّقِین گل نیک اعمال دی اے
ہُو ہُو ہونگر مارے مجھیاں نوں کھونڈی کونیہ لام لوال دی اے
بیلے برگ بوٹے مست ہو جھوٹے رونق چار کوٹے پھُل ڈالدی اے
کیتے بیلے دے وچ عہد بیان پکے و اپی تیری کڈھ کے بھال دی اے
تینوں کھیہڑیاں خاص خراب کرنا ایں پاس انواس وسواس بوگال دی اے
ڈولی چڑھدیاں متاں مڑ ڈول جانویں منزل سخت جواب سوال دی اے
جامہ پہن اثبات ہک سوئی دھاگہ جٹی کائی پریت نوں پال دی اے
چادر لاہ سٹ کھیہڑیاں کھوٹیاں دی بُری بو آوے وچو ں کال دی اے
متاں قول قرار تھیں ہار جانویں گل رکھنی یاد اقبال دی ا ے
رنگ پور اوڑک تنگ ہو جاناں اج کل امید ہڑتال دی اے
سائیاں کدھی تے مال سمال لینے گھڑی کھڑکن جدوں گھڑیال دی اے
اقرب الناس ما ھم ہوئی راہندی ڈھیر امید پڑتال دی اے
کل شيء ھالک امر ہویا را ہنی ذات ہک ذوالجلال دی اے
موت فوت کرسی صرف کھیہڑیاں نوں قبر کالی کوٹھڑی کوتوال دی اے
عاشق لایمُوت بقا ہر دم شاہی ح تے میم تے دال دی اے
ہک روز حساب کتاب ہوسی خبر ذرۃٍ وکیھ مثقال دی اے
ہوسی غم الم نہ خوف تینوں داشت عاشقاں نہیں ملال دی اے
رنگپور کھیہڑیں تینوں آن ملساں وِدیا پاس کر چین بنگال دی اے
برقعہ میم دا وکیھ متاں بھل جانویں طور طرز تبدیل دلال دی اے
نون قلم تھیں یسطرون ہویا سمجھ رکھنی اہل عیال دی اے
مُجمل توہیں تے خاص تفصیل تیری تعینات وچ گھات جمال دی اے
پڑھے اُمل کتاب عرفان ہوسی آیت پچُھ کے حال احوال دی اے
کلمہ چاک دا پڑھیں بے باک ہوسی خوشی مَن اُتے بیباک دی اے

معراج نامہ (۱)

نبیاں دا سلطان وے عالی شان نبیا تیری شان عیان وے وچ فرقان نبیاء
تیرے پاروں وے کُن فرمایوس تے مست ہویا غلطان ،خالق کون مکان ووَ۔خود رحمان نبیاء
عرش بریں پر وے جلسہ ہویا تے دعوت دا سامان رقص کرے اسمان ووَ۔تھی غلطان نبیاء
چوداں طبقیں وے چانن ہوئے تے مشعل تے شمعدان ملک کھڑے دربان ووَ۔وچ فرمان نبیاء
سر کرسی تے وے تاج پہنایو تے خُلدِ بریں رضوان ناچ کرے غلمان ووَ ۔سن سرتان نبیاء
حوراں پریاں وے زیور لانون تے کر کر نازوکھانون خاطر آ دل جان ووَ، خوش مہمان نبیاء
گل پھل غنچے وے خُلد بریں دے تے ناطِق حال زبان عشق اندر مرجان ووَ۔تھی قربان نبیاء
اِتھے جنتاں وے خاطر تیری تے جنت دے سامان کل تیتھوں قربان ووَ۔آ دل جان نبیاء
چرخ نا چکر وے کھا کر ڈولے تے ندیاں ریہن روان لعل تے مرجان ووَ، وچ طغیان نبیاء
چلن ادبوں وے نرم ہوائیں تے شبنم گل برگان بلبل خوش الحان ووَ۔ چھپھان نبیاء
برداً سلاماً وے آتش ہووے تے دوزخ دا دربان تابع تھی فرمان ووَ۔ مہربان نبیاء
جبرائیلا وے وحی وکیلا وے تے تھیویں جد روان آن ملے دل جان ووَ ۔امن امان نبیاء
مل مل تلیاں وے جگاوے تے عربی جاگ جوان عشق دتس ہن دان ووَ ۔واہ ذیشان نبیاء
عجب پوشاکاں وے زینت ناکاں تے وحی لیایا تھان کارن شاہ سلطان ووَ ۔اعلیٰ دان نبیاء
تیز برق تھیں وے براق نبیؐ داتے صَرصَر بادِ روان پیر دھرے اسمان ووَ۔کر جولان نبیاء
زمزم پانی وے وحی لیایا تے غسل کراون کارن ہان نوں ملسی ہان ووَ۔ ہر آن نبیاء
تاج مرصع وے کس پہنایا کلغی نور نشان رساں بدر اسمان ووَ۔ شعلے جان نبیاء
لام نفی دا وے چابک پھڑیا تے الفی الف دی پان الفی گل وچ پان ووَ ۔گل پنہان نبیاء
وجہہ اللہ دی وے عینک لائی تے ایک شن ہے انسان نحن واقرب جان ووَ۔قرب مکان نبیاء
یار یاراں دے وے ہو گئے رَلتے مٹ گیا غیر نشان موجودات پہچان ووَ۔ عین عیان نبیاء

لیل قدر تھیں وے افضل اعلیٰ تے لیل وصل دی جان گھوٹ عرب دا مان ووَ۔ دہر گور گیان نبیاء
احدیت تھیں وے وحدت پابوس تے وحدت مکان حق دا ہے بیان ووَ۔ وچ عرفان نبیاء
امر النبیؐ وے سُن دامان تے قالو بلیٰ پہچان کیتا نال زبان ووَ۔ نال ایمان نبیاء
بعد میثاقوں وے تھیساں مثالاں تے گل پھل پشپ السّتان تھیا شہود عیان ووَ۔ خلقی شان نبیاء
نال تصور ر وے تاراں ہلیاں تے طرف توحید دھیان کریں بہآدر خان ووَ، ہکو ہان نبیاء

معراج نامہ (۲)

نبیاں دا سردار ووَ، جم جم فلکاں تے آوے
خوب رہو ہوشیار ووَ، حکم ایہہ مَلکاں تے آوے
جبرائیلہ وے وحی وکیلہ، تو لے آمیرا دلدار
امت دا سردار ووَ، عرشاں نوں آن سہاوے
وحی فرشتے وے آن جگایا، تو جاگ محمدؐ یار وے
چلنا عرش تھیں پار ووَ، وحدت آپ بلاوے
حوراں غلماں وے زیور لائے، عرشاں تے چھنکار
خاطر احمدؐ یار ووَ، ہر کائی ناچ وکھاوے
فلک اسمانی دے چرخ نا کھارن، بند رہے تھڑ کار
آمد ہے غم خوار ووَ، کرن غلامی دعوے
اسرافیلاؑ وے تھم کر، سانوں اج نہیں درکار
بند کرو کم کار ووَ، ہر کوئی ادب کماوے
میکائیلاؑ وے ٹھپ روزی نوں، بند رہے ورتار
ہر کوئی روزے دار ووَ، امت بخشی جاوے
عزرائیلاؑ وے من حکم نوں آج تیرے سر بھار
جان کندن تو ہیں ہار ووَ، ہر کوئی عیش اڈاوے
اسپ نورانی وے وحی لیاندا، موہنوں کرے گفتار

چمکے نور انوار وے، صفت نہ کیتی جاوے
چڑھیا حضرت وے مار پلاکی عجب ٹھبے اسوار
خادم مَلک ہزار وے، کون بیان سناوے
چابک لا دا وے حضرت پھڑیا لولاک ٹھبے دستار
اج معراج تیار وے، قسمت چمک وکھاوے
عجب یاقوتوں وے جوڑا سوہاند گھلسی عرش بہار
عشق اندر بیدار وے، اس نوں چین نہ آوے
عجب سوہائی وے رات نورانی ملے دونویں دلدار
بولن وار و وار وے، دوئی دور سدھاوے
مل پئے دونویں وے دلبر جانی غیر ہوئے فرار
لاہوت ایہو اَسرار وے، احدیت بن جاوے
ذکر محمدی وے آکھ سنایا شاعر بہادر زآر
مرشد شاہ سردار وے، ڈیہڑ شریف سدھاوے

سہرا محمدیؐ

آئیاں بن تن پالو پالڑیاں، سہیاںں سہرے گاون والڑیاں
پانون پھٹیاں مست موالڑے نوں سیو بنڑے اصل دخالڑے نوں
بنہ گاناں کرمانوالے نوں جڑے لال جواہر لالڑیاں آیاں بن تن پالو پالڑیاں
سہیاں بن جُڑ آنون ٹولڑیاں،جویں بلبلاں مست مولڑیاں
پیاں بولن مٹھڑیاں بولڑیاں شگناں دیاں قیل مکالڑیاں
اس گانے دے وچ گانی ایں وچ گانی رمز پچھانی ایں
ایہہ تاں بنڑا یوسف ثانی ایں رخ مصحف نقطیوں فالڑیاں
تیرے گانے نوں لگیاں اَلیاں وے چُن مالن آندیاں کلیاں وے
سہیاںں سوہنے گاون کھلیاں وے آئیاں رَل مِل سنگیاں سالڑیاں

تیرے گانے دے دھاگے ساوے وے تینوں عرشاں تے یار بلاوے وے
تیری طرز خدا نوں بھاوے وے وَلّیل زلفاں کالڑیاں
جدوں آیوں جھنگ سیالیں وے وچ رنگپور پون مکالیں وے
تک وحدت والیاں چالیں و ے سہیاں مست ہوئیاں متوالڑیاں
ہوئی وچ ملکوت منادی وے اج عرش بریں تے شادی وے
تیرا آپ خدا اِمدادی وے جیویں باغ سنبھالے مالڑیاں
تو ں ہیں وحدت باب کلید میاں توں ہیں حامل عرش مجید میاں
تیرے نوروں چن خورشید میاں فلکاں وچ بلن مشالڑیاں
تیرے حُسنوں کون برابر وے تیرے حسن تے نور دی چادر وے
کرے صفتاں شاعر بہآدر وے پل وچ رمزاں درج قرالڑیاں

ذکر قربانی حضرت اسماعیلؑ ذبیح اللہ

آ وت سناواں تینوں ذکر خلیل حقانی
ابراہیمؑ خلیل الٰہی انور نور نورانی
اسماعیلؑ پیارا جس دا صورت دا لاثانی
جس تھیں سرور عالم نبیاں دی سلطانی
آ ہن ویکھ خلیل الٰہی کرن لگا قربانی
کھل گئے در افلاکاں والے ویکھن مَلک اسمانی
اسماعیل جگر دا گوشہ سوہنا دلبر جانی
صورت جس دی رشماں چھوڑے لاٹ پوے اسمانی
بابل چُھری لکائی ہوئی کرے نہ ذکر زبانی
ڈر ونجے متاں دلبر جانی کرے نا بے فرمانی

بَردہ اسماعیل سوہارا وحدت دا پروانہ
سوہنا سوہنیاں زلفاں والا انور نور یگانہ
خواب نبیؑ نوں آئے جس دم دِتے کھول خزانے
ترائے سو شتر ذبح چا کرائے اس خلیل یگا نے
دوجی رات خلیل اللہ نوں ہوئے خوب اشارے
دے قربانی چیز پیاری دلبر یار پیارے
تیجی رات خواب نبی نوں اللہ پاک وکھائی
چیز پیاری دلبر جانیاں ساتھوں پھریں لکائی
جب تک اسماعیل پیارا نہ تھیوے قربانی
ایہہ چیزاں منظور نا سانوں سن توں یار حقانی
سن کر حمد الایا حضرت واہ صاحب ذیشانی
اللہ جے کر کہے زبانی کھل گیا بھیت ربانی
اسماعیل خلیل دلیل دِلاں وچ جوڑی
ویکھ یقین خلیل نبی دا کھڑا نہ آخر توڑی
حضرت زہرہ خاتون تائیں ایہہ گل آن سنائی
اسماعیل پیارے والی آوے نظر جدائی
اسماعیل نوں ذبح کرن لئی پکی دل وِچ دھاری
اللہ اکبر آکھ زبانی کیتی نبی تیاری
اندر بغل چھپائی ہوئی تَرِکھی تیز کلہاڑی
حق الحق یقین نبی دا ہمت مول نہ ہاری
مکے دے وچ جس دم آیا اسماعیلؑ سوہارا
بسم اللہ پڑھ کر حاضر ہویا اسماعیل پیارا
کیویں کوہن کارن بابل آیا خوشیاں وچ نا ماوے
بابل چھرا لکائی بیٹھا پر راز نہ بتلاوے

اسماعیل دی مائی تائیں ایہہ کجھ آکھ سنایا
سانوں دلبر یار پیارے دعوت کان بلایا
اسماعیل نوں ساتھ لے جانا دیر نہ ہرگز لاؤ
جلدی نال نوا کر اس نوں خوش پشاک پہناؤ
من فرمان نبی دا جلدی اسماعیلؑ دی مائی
دِتا غسل شتاب پُتر نوں دیر نہ ہرگز لائی
زلف سیاہ خم خم کلیر پیچ پیچاں وچ مارن
چشماں مست مازاغ البصر وں وِگڑے کاج سنوارن
سرمے نال مزید مریں خونی نین مریلے
حملہ ور شہباز شکاری شیر بُگن وچ بیلے
بازو بند سنہرے سوہنے گل وچ سیہی پائی
۔۔۔ سوہنی لولاک لائی سر دستار بنہائی
حجریوں باہر نکلے حضرت سر اُتے عمامہ
بر تن چادر بر دی مانی پہن قبائی جامہ
مارے چمکاں نور محمدؐ جسدی وچ پیشانی
صائق برق تبسم کولوں لاٹ ونجے اسمانی
بابل دے سنگ رَل کے ٹریا سوہنیاں زلفاں والا
باوے چُھرا لکایا ہویا خیر کرے رب شالا
ابراہیم اگیرے ہویا اسماعیل پچھیرے
آ ابلیس ولاکی ہویا کیتے مکر بتھیرے
پڑھ لاحول سنایا جس ویلے جاندا نظر نہ آیا
پھر وت مائی تائیں موذی ایہو مکر سنایا

قربانی

کھول دیہو در اسماناں دے ویکھن مَلک نورانی
ابراہیم خلیل اللہ ساڈا دین لگا قربانی
اسماعیل ذبح پیا ہووے صورت دا متوالا
جس تھیں نبی محمدؐ ہووے سوہنیاں زلفاں والا
ہو کے وچ ملکوتاں آنون کردے مَلک نظارے
کرن دعائیں یا رب سائیں بخش کرم کر بھارے
جے اج کُس گیا دلبر تیرا اظہر نور نورانی
ایسا عاشق پھر نا لبھسی ابراہیمؑ لاثانی
کرے جو نا قربانی ساڈی مسجد وچ نہ آوے
آخر ہو منحرف مرسی کیہا رسول سوہارے
دل وچ وَتّے بھان بھنیندا کرے خیال شیطانی
ضائع سبھے ہوسن ناحق بہت ہووے نقصانی
ویلا ہے سو گزر جاوے گا کرے قیاس چنگیرا
گوشت قربانی دا آپے جاسی مل بہتیرا
نوٹ ہمیشہ گن گن رکھے تے بجھے وچ وپاراں
عمر آہی سو گزری جاندی قسمت دیّاں ہارا ں
حج زکوٰۃ توں منکر بھارا پڑھے نماز نا مُو لے
کیویں دیوے قربانی جیہڑا امر نا مُول قبولے
اس دے بھانے حج زکوٰتاں کوڑا حشر دیہاڑا

صوم ملاتاں تے صلوٰاتاں اس نوں پوے وگاڑا
دل وچ کھکھڑ لگی ہوئی دُھکھدا راہندا دھونواں
شوم شریعت سرور دی وچ آن پھاتھا منسوہاں
ستاں جینیاں دی ہک وِچّھی پر اوہ وی ستیری
ابراہیم خلیل اللہ پر کیونکر نسبت تیری
جے کر قربانی ٹھیک نہ ہوندی کربل وچ کیوں کُسدے
حضرت شاہ حسینؓ سوہارے نا نال خدا دے رَسدے
حضرت عیسیٰؑ نبی خدا دا مول نہ چڑھدا سولی
پر تینوں ایہہ مسئلیاں والی دِسے بات فضولی

قصہ کربلا

پنج تن دے گُل پُھل غنچے پانی باجھ پیاسے
ویکھ تماشے اُمتیاں دے کرن چھیڑاں ہاسے
چاچا اصغر ویر پیاسا جان لباں تے آئی
ہن ندیاں تے پہرے بچڑا پانی کون پیوائی
ڈھور بلاشک پیون پانی ہور بلا شک نہانون
پانی بند حسین کیاں دا ایہہ فرمان سناون
دھی حسین دی پانی منگدی رونون بیٹھیاں مائیاں
جس دے حق وچ بند ندیاں ایہہ ہن زہرا جائیاں
دِسدا کربل دی وچ چھپڑی شاہ مظلوم دا ڈیرا
پاسیوں کر محصور بے دیناں روکیا چار چوفیرا
جے اج حیدر صفدر ہوندے اسد اللہ غازی
نَسِن بھجن کافر موزی پل وچ ہار کے بازی

شاہ خادم نوں موت اچانک غضب الٰہی ہویا
سیّد ڈھیر قبیلے والا آن سفر وچ مویا
خان سلکان کریندا چارے اُہدے اُبھڑ سائیں
کیا تدبیر اگے تقدیرا ں جے لکھ لائیے وائیں
کیا تعریف لِکھاں سیّد دی شعلہ چن بدر دا
صورت ویکھ پیا شرماوے یوسف شاہ مصر دا
ہے افسوس جو وقت اخیری کجھ ملاقات نہ ہوئی
کیا جاناں کی وقت مرن دے تاہنگ سیدنوں ہوئی
ایہہ پر چشماں شاہ دیاں ڈِٹھیاں ہویاں ہنجوں جاری
سجناں کارن روندا ٹریا سید جاندی واری
مونجھ سید نوں سجناں والی لین آرام نا دیندی
سخت جدائی وقت اخیری وَل وَل سانگ مریندی
ہائے ون قسمت لڑ گئیوں بھیڑی ایہہ کی بن گیا کارا
کیوں سجناں دا میل نا ہویا وچھڑیا کنبہ سارا

اپنے مرشد دی شان وِچ ۳۵ کافیاں

(۱)

سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
بے شک پڑھ کر ویکھو نی ایہہ تاں لکھیاں وچ فرقان اے
حمد ہزاراں دم دم آکھاں پاک خداوند تائیں
جس دے امر مقدر اندر دخل کسے دا ناہیں
جو چاہے سو کر دا نی ایہہ تاں وچ مصحف فرمان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے

نحنُ واَقرب سوڑ گواڈھی تے دل کیوں مِلدا ناہیں
فی انفسکم اندر دِسدا تے نالے ہر ہر جاہیں
ناسمجھن غیر بجھارت نی ہو جاندا عقل حیران ایں
جو گل اہل نجوم نا سمجھن تے منطقی فلسفی ہارے
کلک نورانی سمجھ نہ سکدے واہ راز نیارے
شاہ سردار نورانی نی کرے پل وچ ایہہ فرمان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
لمیوں ٹُر کے اُبھے آیا تے عرب عجم دا سائیں
فتح پور شہر نگینہ بنیا تے د یہڑ شریف دِیاں جائیں
آ ہُن فیض کھلارے نی سرور وچ جہانے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
باہجھ مراداں رہے نا خالی جو کوئی قدمی لاگے
ڈھیر سہاگن ہو گئیاں سہیاں بھاگ جنہاں دے جاگے
جھٹ لگ جا پیر دے چرنے نی پیا ملدا عشق دیوان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
اس زندگی دا کسے بشر نوں نئیں وساہ پکارا
کرو نظارہ پیر میرے دا تاں پائیو چھٹکارا
متاں ویلا وقت وہاوے نی اَتے بیچارے پروانے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
پیر میرے وچ ایہہ اکسیر اے جس دم گل چا لاوے
مُو تُو بھاوت انت مُو تُو یار ملاوے
سرّ دنیا نئیں مشکل نی ایہہ بالکل بات آسان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
سجدے کر کر گھس گئے متھے تے داڑھیاں آن ودھائیاں

عالم فاضل اجل غلامے میں تے دل اندر کٹنیا ئیاں
ہک نقطے وچ کم بن دا نی سارا پٹنے دا سامان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
آنون جدوں معاصی بھریاں تے پل وچ زنگ اتاراں
لام نفی دا دھر کے رگڑا کفر دے کِل اکھاڑاں
سئے مردے زندہ ہوون نی میرا پیر پُھکیندا جان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
جِت ول ویکھاں نظر بھوائی پیا دِسدا یار پیارا
ہر ہر طرفے یار دسیوے بنیا عجب نظارا
پیا اندر باہر دِسدا نی ساتھے ایڈا مہربان اے
سنو سہیلیو نی میرے پیر دی عالی شان اے
ہے مشہور ایہہ سگ درباری تے پڑھدا نی نت مداحاں
تو ایں شیر محمد عالی تے چھوڑ نا حضرت باہاں
پیا اندر باہر وسدا نی ساتھے ایڈا مہربان اے
میں ہاں عاجز خاص کمینہ کیہا نام بہادر خان اے

(۲)

سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا سُوہے گل کلمے دا ہار پیا
حمد ہزاراں واحد باری جس نے کیتی خلقت ساری ہے واحد سرجنہار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
پیر میرے دی شان نرالی خالی موڑے نہیں سوالی آوے جو دربار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
آنحد عجب آوازے آون حوراں پریاں منگل گاون تے مَلک وی خدمتگار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا

وَ فِی اَنفسِکُم بھید نہانی غیر نا سمجھن راز نہانی کریں پل وچ تو اظہار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
عین ماہی کر عین پچھاتا غین اساتھوں گیا گواچا پیا وَسدا طرف چہار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
سہیّو نی ماہی دی سنو کہانی گاہے سرور ہے اَسمانی گیاہفت افلاکوں پار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
شاہ قطب نے کرم کمایا شیر محمد شیر بنایا ہیں جسدا تو دلدار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
عیباں بھریاں پاک ہوجانون جس دم اس دروازے آون پاون عجب دیدار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
نَحنُ اَقرَ ب بھید اخفائی مَلکاں تائیں خبر نا کائی تساں کھولیا ایہہ اَسرار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردار پیا
خبر نہ ہوئی ملاں ملوانے عاشق عارف رمز پچھانے پایا بھید بہآدر زار پیا
سہیّو ویکھو نی شاہ سردارپیا سوہے گل کلمے دا ہار پیا

(۳)

نی آکھو لا الہ نی آکھو لا الہ الا اللہ دا ذکر کمایا مخفی راز دساون کارن
سید سردار آیا خدا دا یار آیا ولی مختار آیا عجب اَسرار آیا
اللہ ساتھے کرم کمایا کلمہ پاک پڑھاون کارن سید سردار آیا
عربستان والا نی عالی شان والا نی ہے قرآن والا معراج جان والا
رہبر تھی کر راہ وکھایا آیا فیض پہنچانون کارن سید سردار آیا
مرصّع تاج والا ایہو معراج والا نی عالی راج والا صاحب سراج والا
حاکم تھی کر حکم چلایا کفر دی بیخ اُڈاون کارن سید سردار آیا
کفر ویران ہوسی تے رَد شیطان ہوسی خدا دا دان ہوسی قوی ایمان ہوسی

جد مرشد ارشاد سنایا دلوں نفاق اڈاون کارن سید سردار آیا
عجب مہمان آیا وڈا سلطان آیا ایہو ایمان آیا جہان دی جان آیا
ہر گھرانے اج شگن منایا رب دا شکر الاون کارن سید سردار آیا
نفی تلوار والا توحیدی ہار والا قاتل کُفار والا سوہنی دستار والا
شملہ خاص لولاک لمایا آیا شک مِٹاون کارَن سید سردار آیا
دوئی سب دُور ہوسی تے نور و نور ہوسی جدو ں سرور ہوسی روشن کوہِ طور ہوسی
ربِّ اَرِنی آکھ سنایا موسیٰ درشن پاون کارن سید سردار آیا
سید برکات والا نی عالی ذات والا نفی اثبات والا نرالی گھات والا
پاس انفاس دا وَل سکھایا مخفی رمز بجھاون کارن سید سردار آیا
سمیعؔ بصیر والا علیمؔ خبیر والا تے شیرن پیر والا ایہو تطہیر والا
اللہ جس نوں پاک بنایا افضل شان ودھاون کارن سید سردار آیا
خاص مزمّل والا تے کالی کمل والا عجب تحمّل والا تے شان تجمّل والا
رحمت عالم نام سدایا ہر تے فضل کماون کارن سید سردار آیا
عجب آواز وَکھرا تے اس دا ناز وکھرا تے اس دا راز وکھرا نی ایہہ شہباز وکھرا
جس نوں پھڑیا پکڑ نوایا وچ توحید ڈباون کارن سید سردار آیا
عجب نماز عالی تے سارا ساز عالی ایہو جہاز عالی برق انداز عالی
عجب مہانے ہوکا لایا غفلت بحر ٹپاون نوں سید سردار آیا
دیہڑ شریف جا ون مراداں فیض پاون نا خالی مول آون توحیدی راگ گاون
مغنی مرشد شاہ بنایا حرصوں جان چھڑاون کارن سید سردار آیا
تے جو مزدور ہوئیاں سوئی منظور ہوئیاں تے نور ونور ہوئیاں عجب بھرپور ہوئیاں
رنگ لگونے دور سوایا دل دی زنگ گنواون نوں سید سردار آیا
بہادؔر زار آیا کرن دیدار آیا تے سگ دربار آیا تے لکھ اشعار آیا
پیر اپنے دا سہرا گایا راگ توحیدی گاون کارن سید سردار آیا

(۴)

تقریر میرے پیر دی جوہر جڑی سن تاں سہی
ویکھ موتی برسدے رم جھم جھڑی سن تاں سہی
عمر ساری حرص ماری تے بیماری ودھ گئی
نسخہ توحیدیہ بیہہ ونج گھڑی سن تاں سہی
ہیرے پنّے لال جواہر اور گوہر برسدے
پئے ۔۔۔مت جھولڑی کرماں سڑی سن تاں سہی
کُنتُ کنزاً مخفیہ تیرا خزانہ رِکتھ گیا
نی نکھٹی چوراں لُٹی تے کھڑی سن تاں سہی
پیر دی تصویر وچ تدبیر ویکھ آثار ویکھ
کٹ زری بیہہ ونج اڑی سن تاں سہی
جھگّی لگی ویکھ کے تیری قزاقاں لٹ لئی
ہے ہے کملی نہیں بھولڑی تے سوہنی سن تاں سہی
کون آنویں کون۔۔۔ رکھدیاں نوں رون دے
بیہہ کے شجرہ آئینہ عاقل بڑی سن تو سہی
اماں حوا تھیں جڑی آدم تو اول بالڑی
عقل دی پر موڑی مجرم کھڑی سن تاں سہی
کال ہن ایہہ حال اصل وچ کن دھڑکیا بولدی
ہُو ہُو بولے ہُو ہُو بولے ماں اڑی سن تاں سہی
مار اڈاری تھی کراری کُن کولوں وچھڑے
کر ذرا پرواز و عین تھی چڑھی سن تاں سہی

دیہڑاں والا میرا سوہنا رنگیلا سانورا
درد میرے دی ذرا اج پھل جھڑی سن تاں سہی
ذات جٹی بلوچنی کوجھڑی کمینی کون میں
چمکے وانگ سوہاگا ں میری دھڑکن سن تاں سہی
میں کمینی بے علم بے سمجھ شرماں یار نوں
دیہڑاں والے پیر کامل بانہہ پھڑی سن تاں سہی
باغ دئیاں بُوٹیاں گُل مست ہوئے جھوٹیاں
عندلیباں چہچہن قمری چھڑی سن تاں سہی
سوہے گاون پیر دے رل مل کے سہیاں ساریاں
دکھاں سڑی ذرا درد سڑی سن تاں سہی
میں بہادرؔ خان دی جاناں کی بہادری
کر کے پر صیاد نے کافی جڑی سن تاں سہی

(۵)

سہّیو نی دیہڑاں والا کرم کماون آیا
مظہرِ محمدؐ بن کے کلمہ پڑھاون آیا
آیا ہے ویہڑے ساڈے سڑن پئے کھیڑے ساڈے
ڈُبدے پئے بیڑے ساڈے بنّے لگاون آیا
نوری نظارے والا شمسی رُخسارے والا
تخت ہزارے والا ہیراں رِجھاون والا
جگ وچ دُھماں پیاں مُلکاں وچ خبراں گئیاں
بھج بھج کے ویکھن سہیّاں فیض لُٹاون آیا
احمد فرمان والا تے لامکان والا
بھید انسان والا یار وَٹاون آیا

جوگی ول جایئے سہّیو درشن تاں پایئے سہّیو
سَپ کڈھایئے سہّیو ڈنگ جو لاون آیا

(٦)

ما ادنیٰ تھیں اوہ ادنیٰ اگیرے لایونے لامکاں وچ ڈیرے
کہیں حامِد کہیں محمود ہویا کہیں شاہِد کہیں مَشہود ہویا
اگر پردہ اٹھانواں میم والا ہے پیر محلوی مشکل کُشالا
کہیں خالق کہیں مخلوق ہویا کدیں عاشق کدیں معشوق ہویا
کہیں عارف کہیں معشوق ہویا کدیں واصف کدیں موصوف ہویا
کہیں احد کہیں احمد سداوے کدیں سردار بن کے جھات پاوے
میں صدقے یار تیرے پھیریاں تے تے ہاں قربان ہنراں تیریاں تے
جو مرشد پاک بَن مِلیا سہارا تے سرور پاک نوں عرش ستارا
میں قربان سرور ہے لاثانی سُنی سوہنا بہادر دا ثانی
سخی ابن کریم ابن کریم ہِثل سرور سید خُلقِ عظیم
جدوں شیرن سخن بولے زبانی تے مجلس وچ کرے دُر فشانی
جو گوہر موتیاں دی دھار برسے تے برکھا بحر تھیں ہر بار برسے
چُن چُن ڈھیر لائے ہار فاراں تے مفلس تے غنی بن گئے ہزاراں
تے پاک سیّد نفی اثبات کاتی چکھناں ہے موت ذائقہ وچ حیاتی
نہیں وَت موت بلکہ ہے حیاتی ہویا اوہ کوئی جس رمز جاتی
تے ہے مشہور پُر دیار خلقاں ہے جس دی دھوم اندر عرش فلکاں
شہر ڈیہڑا ں دا یا فلکِ بریں ہے شہر ڈیہڑا ں دا یا جنت زمیں ہے
جد آنون نور دے ہُلّے بہاراں کھڑی گلزار تے برسن پھوہاراں
شہر ڈیہڑا ں دا یا گلزاراں شہر ڈیہڑاں دا یثرب ہے بہاراں
شہر ڈیہڑا ں دا ملک بدخشاں تے جنت والیاں منقوش نقشاں

شہر ڈیہڑا ں دا مُلکِ ختن ہے شہر ڈیہڑاں دا یار والا چمن ہے
شیر ڈیہڑا ں دا باغِ ارم ہے شیر ڈیہڑا ں دا عرب و عجم ہے
شہر ڈیہڑاں دا عرش معلیٰ علی العرش الستود دا تجلی
شہر ڈیہڑا ں دا کیا عالی چمن ہے کھڑے غنچے اِتھاں ہر دم سخن ہے
شہر ڈیہڑا ں دا ہے ہر دم معموری کرن طواف ہر دم مَلک نوری
شہر ڈیہڑا ں دا ہر دم سخن الہیٰ جتھاں سردار میرے آ جھوک لائی
ہے محو مست ہر دم شگوفہ بحرِ وحدت پلایُم اُتھ علوفہ
سدا صفتاں بہادرؔ خاں گاوے بَنا سہرا حضرت دے گل پاوے

(ے)

خان بہادر لماں چھڑیا مسئلہ پیراں والا
بدل ہر دے سر تے کڑکے پر تقدیراں والا
کُلُّ نَفسٍ موت کہن پر ہے وچ رمز نیاری
کُلَّ شیءٍ خلقنٰہ آیا حکم وڈا سرکاری
کلُّ روح المَوت سنیا اندروں دو جہاناں
روح تمامی امر الٰہی پڑھیا وچ فرقاناں
لایموت بقا ہمیشہ عاشق مر ن نا مولے
لو ح محفوظ کنو ں ایہہ مسئلے سمجھن نہیں مقولے
پُڑیاں میرے پیر بنائیاں قسم خدا دی گھر یاں
جس نوں شاہ سردار پھکائیاں پھر نہیں اوہ مریاں
بلکہ موتوں خوف نہیں اُنہاں غم نہ کرن اندیشہ
مردیاں جاندیاں اوہ ہمیشہ روز انہاں دا پیشہ
جس نوں شوق الٰہی ہووے پیر میرے نوں ویکھے
خان بہادرؔ کی گل دساں کون اساڈے لیکھے

(۸)

پل پل سِکدی رہاں شاہ سردار بناں
ول ول سجدے کراں پئی اغیار بناں
بادل برکھا برق بجلی لِسکے کھڑی ،رِم جھم نین وَسّن موسم ساون جھڑی
غم دکھ درد الم جمن یار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں
ذقن زنخدان گرد شبنم آب ڈِسے، کامل گیسو کھلے بن حجاب ڈِسے
کتف تے گردن سکے بر کٹار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں
حجلہ عشق چھڑی سنگچہ پاڑ گھتاں گھن زفاف ونجے دھاڑو دھاڑ گھتاں
محمل دار سہی تو ہیں دلدار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں
عشق نقوس وجن چنگ رُباب پناہ مُطرب عشق کرے گہن مِضراب فناہ
زمزمہ سن تو سہی تار سِتار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں
بوق دمامے دہل نے طمبور وَسے ،ہم زنگول جرس سُن لکھ طائر پھسے
دہر بر جاس جڑی عشق پیکار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں
وِچ کزغاں غماں میڈی جان سدا آہن کوٹ اَلم ضرب وَدان سدا
دشمن ہور نہیں چرخ مکار بناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بناں

تمبول چساں مِسیاں بھلڑی گئیاں، خورش زقوم مثل چسیاں گلڑی گئیاں
تعزک زہوک مثل توہیں غمخوار بِناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بِناں
کِشور عشق تُجل چڑھ عروس گئی ،داج دہیج الم دام فلوس نہیں
پاخلخال ٹُھہن بھل کٹار بِناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بِناں
جان مُقیّد سدا دھڑ حصار اندر ، پر دل یارا سگ دربار اندر
خان بہآدر نئیں موج بہار بِناں
پل پل سکدی رہاں شاہ سردار بِناں

(۹)

حضرت سیّد میراں آیا ہو ماہی
اللہ بے حد کرم کمایا ہو ماہی
ساڈا فضلوں ملک وسایا ہو ماہی
پھر افضل کرم کمایا ہو ماہی
تیرا سب تو شان سوایا ہو ماہی
تیرا عرشاں اتے سایا ہو ماہی
جے توں عرش پھیرا پایا ہو ماہی
تیرا حوراں منگل گایا ہو ماہی
سید میراں پیر گیلانی ہو ماہی
تیرا ہور کوئی نا ثانی ہو ماہی
ایتھے اُتھے دوہیں جہانی ہو ماہی
توہیں پاک نبیؐ دا جانی ہو ماہی
توہیں جادوگر لاثانی ہو ماہی

تائیں کیتی خلقت دیوانی ہو ماہی
حُسن ملائک نوری ناری ہو ماہی
ایہہ رعیت خاص تمہاری ہو ماہی
توہیں خاص قران دا قاری ہو ماہی
تیرا لنگر ہر دم جاری ہو ماہی
تینوں ولیاں دی سرداری ہو ماہی
تاہیں جُھکدی خلقت ساری ہو ماہی
تینوں کُرسی ہے درباری ہو ماہی
تیرے فیض ہمیشہ جاری ہو ماہی
جتھے تیری خاص کچہری ہو ماہی
اُتھوں جاندی نس بیماری ہو ماہی
لکھاں لوک آون ازاری ہو ماہی
فضلوں کرم کرے رب کاری ہو ماہی
تیرے ہتھ کُنجیاں اسمانی ہو ماہی
تو ہیں پاک نبیؐ دا جانی ہو مائی
تیرا نبی محمدؐ نانا ہو ماہی
تیرا خادم کل زمانہ ہو ما ہی
تیریاں سب توں اُچیاں شاناں ہو ماہی
تیریاں دُھماں وچ اَسماناں ہو ماہی
تو علیؓ حسینؓ دا جایا ہو ماہی
تیرا سب تھیں شان سوایا ہو ماہی
تیری جُتی وچ کرماتاں ہو ماہی
تینوں مُحکم گجھیاں گھاتاں ہو ماہی
تو ہیں خاص علیؓ دا جایا ہو ماہی
تیرا سب تو اعلیٰ پایا ہو ماہی

شاعر بہادرؔ عرض الایا ہو ماہی
صفتاں پڑھدا پڑھدا آیا ہو ماہی

(۱۰)

نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نوں
کامل اکمل پیر مکمل وحدت سبق پڑھانون نوں
اوگنہار نا کرو جُھرانے عجیب شہر جہاز کرنانے
سوہنا ماریا سد مُہانے غفلت بحر ہٹاون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نوں
غمزے عُشوے لانون نوکاں اُجڑیاں پل وچ وسدیاں جھوکاں
مثل بلال مرید حقانی جملہ واقف راز نہانی
بولن اوہ ذکر ربانی اعظم اِسم الانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نو ں
آہا دل نفاق ونجایا بالکل جاندا نظر نا آیا
جس دم حاذق رب ملایا رحمت روگ گوانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نو ں
سہیو دیوو مبارک بادی جتھے کرم کمایا ہادی
نٹھے غم تے ہوئی شادی خوشیاں جشن منانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نوں
جیکر پاویں یار توں جھاتی پل وچ مِلن دلبر ذاتی
واہن لام نفی دی کاتی عاشق ذبح کرانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نو ں
جیوں کر سوہنی بحر عمیقی کچا گھڑا تے لیل تاریکی

مل گیا مہنیوال رفیق ڈبدی پار لنگھانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نوں
جیوں کر ماپیاں ہیر ویہائی رنگپور کھیہڑیاں سکدی آئی
مل گیا جوگی بن کے ماہی دل دی مونج لہانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وسانون نوں
جیوں کر نبی یعقوبؑ حقانی ویکھ زلیخاں پھرے دیوانی
ملیا یوسفؑ ماہ کنعانی جلوہ پاک وکھانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وساون نوں
بہاؔدر علی نے شگن بنایا صفتاں پڑھدا پڑھدا آیا
شاہ سردار پٹہ گل پایا وچ دربار بلانون نوں
نی سہیو شاہ سردارن آیا ساڈے ملک وساون نو ں
کامل اکمل پیر مکمل وحدت سبق پڑھانون نوں

(۱۱)

کر طفیل پیر شیرن کاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد اَلم چا ماری دیہڑاں والیا
اکھیں سڑیاں، لائیاں جھڑیاں ،روندی کھڑیاں
دلبرا رو رو ہٹی، درد لُٹی ہاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد اَلم چا ماری دیہڑاں والیا
عشق ماہی، برچھی واہی، کر تباہی ہَس ناہیں
ہن میں سڑیاں، چھوڑ اَڑیاں، بھاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم چا ماری دیہڑاں والیا
میں علیلاں تے ذلیلاں من اپیلاں، اے صنم
تو کریم تے حکیم کاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم چا ماری دیہڑاں والیا

توہیں جا پھٹی ، پھٹ سٹی ، میں نکھٹی کی کراں
تو وسیلہ کر کوئی حیلہ ، ہاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم جا ماری دیہڑاں والیا
محو مستہ، دل بستہ، گلدستہ، رخ صنم
طاؤس رفتہ دل گرفتہ لاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم جا ماری دیہڑاں والیا
میرے خواجہ تو راجہ مکھ وکھا جا من عرضی دردی
بردی عرض کردی واری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم جا ماری دیہڑاں والیا
یا حبیبا خوش نصیبا اے طبیبا دے دوا
میں کنیزاں تے مریضاں بھاری دیہڑاں والیا
ہجر غم درد الم جا ماری دیہڑاں والیا
تیری گولی ڈر کے بولی جاواں گھولی
صدقڑے واہ واہ بہادر سگ اجاگر پیاری دیہڑاں والیا

(۱۲)

چرخہ حصہ اول

میرا پیر سردار علی شاہ دیہڑ شریف جلیندا ہُو
لے چل چرخہ شہر فتح پور ترکلے دا وَل کڈھیندا ہُو
فیکون تھیں اول آیا نی توہیں لایعقل کھچکایا نی
کیوں شاہ نوں نہیں وکھایا نی وچ ترنجن اڑی کریندا ہُو
تیرا چرخہ وحدت والا نی دسے نحنُ اَقرب حالا نی
تیرے چرخے دا راز نرالا نی ایہہ گل کوئی سمجھیندا ہُو
تیرے چرخے دی لکڑی لاہوتی اے جبروت کا ہے ملکو تی اے

گھڑیا چرخہ ناسوتی اے پیا رمزاں نال دسیندا ہُو
دیسی شاہ سردار رَند کُڑے ہوسی کان دوئی دی بند کڑے
کٹے نفی اثبات دی تَند کڑے پیا سر تے کال کوکیندا ہُو
لاوے لام نفی دیاں چاٹاں لاہے غیر دئیاں چڑپاٹھاں
دیوے عجب آوازاں ٹھاٹھاں کوئی گوہڑا رنگ رنگیندا ہُو
لیہہ شہر فتح پور جاویں نی شیرن تو کان کڈھانویں نی
ول پچھلی رات گھوکانویں نی کیڈا سوہنا سوت کتیندا ہُو
سائیں شیرن صانع ذاتی اے ہتھ تیر نفی انفاطی اے
پیر میرا سردار علی شاہ لکڑی نوں خوب رندیندا ہُو
سائیں شیرن چرخہ جوڑے نی وچ کان ذرا نا چھوڑے نی
وت کتدا کھا کھا موڑے نی کیہی سوہنی گھوک مریندا ہُو
چرخے دیاں جگ وچ ہوکاں نی مارے پاس انفاسوں گھوکاں نی
ہویا افضل وِچ معشوقاں نی کوئی مخفی راز کُھلیندا ہُو
تیرے چرخے دے مُنّے ہلدے نی پئے غفلت دے وچ گلدے نی
پئے اگلا رنگ بدلدے نی تینوں اج کل دھوکہ دیندا ہو
جنہاں پچھلی رات گھوکائے نی سوہنے راز ماہی دے پائے نی
اُنہاں سوہنے داج رنگائے نی ہے بہآدر حق سنیندا ہو

(۱۳)

چرخہ حصہ دوم

بیٹھ کے دو تن گھڑیاں چرخہ کت اڑیے
چھوڑ دل دِئیاں اَڑیاں چرخہ کت اڑیے
جو چرخہ شیرن گھڑیا نی کدے ترنجن وچ نا اڑیا نی
ہے عشق پُھلاں تھی جڑیا نی گھڑ شوقوں میکھاں جڑیا نی

جو شہر فتح پور پرنیاں نی اوہ ہر دم سچ نورَنیاں نی
جیویں قطب کرن دیاں ہرنیاں نی پا کنگن زیور گھڑیا نی
ہک پھرن چریندیاں جھلاں نی ہک مول مویاں وچ تھلاں نی
ہِکناں دِیَاں لتھیاں کھلاں نی ہک سولی ڈِٹھیاں چڑھدیاں نی
اوہ تاں مشکل چاڑیاں لائیاں نی ونج ساتھ لُٹائے راہیاں نی
اُتھے کون کڈھائے ساہیاں نی ہر بار پتھر دیاں پَڑیاں نی
سن شعر بہآدر خان کنوں ایں درداں دے ارمان کنوں
ہن باہر بھیت بیان کنوں کئی درد غماں دیاں لڑیاں نی

(۱۴)

سردارن دیہڑاں والے تو چل سُن عشق دی گل اڑیئے
پراں سٹ گھت جھگڑے دنیا دے در کامل پیر دا پھڑ اڑیئے
پی وحدت والیاں گسیاں توں کیوں پھرنی ایں وانگ تسیاں تو
گھن خُمرہ طبوروں چسیاں توں اوہ تاں عشق ہویا جل تھل اڑیئے
ونج دیہڑ شریف نوں بھج بھج کے چل ویکھ سردارن رج رج کے
پئی دِسنی ایں۔۔ کج کج کے مینوں یاد شمس دی کھل اڑیئے
اس عشقے دا بھیت اوَلّا اے ہِک میم دے مُکھ پر پلّا ہے
ہک وانگ کبوتر پھٹکدی اے لئی عشق دی کان جُھل اڑیئے
۔۔۔۔نفس دیہڑیں گھمدی اے اوہ رات ڈبیاں پئی سُمدی اے
اوہدے پَیر خلائق چُمدی اے جدو ل پیر کنڈھیندا ول اڑیئے
جند عاشق یار توں گھٹ رکھدے سر تلیاں اُتے جھٹ رکھدے
اگے یار دے گردن کٹ رکھدے اوہ تاں ہو گئے قطب اوجل اڑیئے
ہے مُختاصر بالمقتاء جی جو پیر میرے ول جھکدا جی
ہک دَسدے حضرت نقطہ جی پوے اپنے آپ دی گل اڑیئے

ہک قدمی لگدیاں لڑ لڑ کے ایہو دامن پیر دا پھڑ پھڑ کے
وت عرش بریں تے چڑھ چڑھ کے پیاں بولن عین الحق اڑیئے
ہک آون وہٹیاں وٹ کے نئیں خالی جاندیاں ہٹ کے
انہاں بیچ دوئی دی پٹ کے خود پا لیا بھیت اصل اڑیئے
ہک آون جوڑیاں جُڑجُڑ کے ہِک دوروں ویکھن اُڑ اُڑ کے
گئیاں کرما ں ماریاں مڑ مڑ کے پیا قسمت بھیڑی نو ول اڑیئے
ہک رک رک جاندیاں ڈُھک ڈُھک کے ہک سجدے کر دیاں جُھک جُھک کے
ہک سِکدیاں ویکھن لُک لُک کے ہک سِکن پیّاں پل پل اڑیئے
ہک نام تیرے توں وِکدیاں نی ہک درشن کارن سِکدیاں نی
ہک گھر وچ ناہیں ٹِکدیاں نی ہک جالن وچ جنگل اڑیئے
ہک نال نیناں دے پھٹ پھٹ کے گئیاں شاہ سردارن سٹ سٹ کے
وت خبر نا لیونیں ہٹ ہٹ کے اوہ سٹیاں دلبر مَل اڑیئے
ہک خان بہادرؔ ڈردیاں نی پھر خادم تیرے در دِئیاں نی
اوہ تاں سر سجدے وچ دھردیاں نی اگے شاہ سردارن مِٹھل اڑیئے
سردارن دیہڑاں والے تو چل سن عشق دی گل اڑیئے
پراں سٹ گھت جھگڑے دنیا دے در کامل پیر دا پھڑ اڑیئے

(۱۵)

جنہاں نوں عشق اللہ دا اوہ شاہ سردار نو ویکھن
عشق پھٹیاں نہیں ہٹیاں لکھاں جٹیاں
بعض کٹ کٹ، خودی سٹ سٹ ،اکھیں پٹ پٹ گئیا ں جھٹ پٹ
ہاں گیئیاں بن سوہنیاں ہیراں جو رانجھن یار نو ویکھن
اگاں ڈُھک ڈُھک اِنج لُک لُک تھئے جُھک جُھک
بن باباں جُھک ہٹاہاں تاں کڈھاہاں

ہاں ملے دیدار دلبر دا جو ایں غمخوار کوں ویکھن
اٹھی چل چل نا ٹِک پل پل وِلّن ول ول ،بوہا مَل مَل
در نہ چھوڑیں مُکھ نا موڑیں عشق لوڑیں
ہاں اُنہاں گھر بار پلڑے نی جو اِس گھربار نوں ویکھن
نہ خود کر کر نہ پھر گھر گھر نہ رُل در در نظر دَھر دَھر
پی نا رجاں دیہڑیں بھجاں، پاواں حجاں
ہاں جنہاں نوں شوق کعبے دا میرے دلدار نوں ویکھن
نا جی بُھل بُھل ،گئیوں رُل رُل توں ہُن بلبل،تے کر غُلغُل
رُل کے مرسیں پُھل نوں ترسیں پھر کی کرسیں
ہاں جنہاں نوں شوق گلپھل دا اوہ اس گلزار نوں ویکھن
نہ پھر چُک چُک ،نہ پی جُھک جُھک ٹراں دُھک دُھک اِدھر حق حق
کیوں نہ سڑیئے، نالے لڑیئے، کیوں پھڑیئے رادی چھڑیئے
ہاں تھی منٹھار موہن دے جو ہک چودھار نوں ویکھن
اکھیں بس بس گئیاں پھس پھس رہئیاں نس نس نئیں وس وس
آپے اڑیاں اکھیں لڑیاں زلفاں سڑیاں
ہاں جو پھاہی زلف وچ پھسیاں زلف دی تار نوں ویکھن
اکھیں لڑیاں تے کئی سڑیاں سولی چڑھیاں گئیاں پھڑیاں
چالی سال ایہو حال آہ نال
ہاں اُتھاں یوسف کھڑا وِکدا مصر بازار نوں ویکھن
اندر پلکاں گزر فلکاں پچھاں ملکاں کتھاں جھلکاں
پاک پرور تھی کے سرور مُٹھی بھر بھر کوٹے ہر ہر
ہاں وہی جبرائیل آیا ماہ ولی مختار نو ویکھن
تیر ازل وچ سسی تھل وچ لُٹی پل وچ تے گئی جل وچ
گئیاں لڑیاں ول نا مڑیاں پھکن پڑیاں عشق جڑیاں

ہاں بہآدر خاں جنہاں نوں ہووے بھکھ اوہ اس گنہگار نوں ویکھن

(۱۶)

سیاں شہر فتح پور والڑیاں لا خوف رہن سکھالڑیاں
کئی آون بن بن ٹولڑیاں جویں بلبلاں مست مولڑیاں
پئیاں بولن وحدت بولڑیاں تھئیاں وچ بوستان نرالڑیاں
لٹ عیش خوشی ہمجولڑیاں توڑ آہن اوّلیاں بھولڑیاں
گیئاں شاہ سردار توں گھولڑیاں سائیں جرن مصیبتاں بالڑیاں
ماہ خوباں خوبے والڑیاں محبوباں وچ متوالڑیاں
سائیں شاہ سردار نکھالڑیاں وحدت والیاں چالڑیاں
ما اوحیٰ والیاں گلیاں جی سہیاں راہ افلاکی ملیاں جی
کِھلیاں قلب بہآدر کلیاں جی ، کِھلے گل پھل غنچے ڈالڑیاں

(۱۷)

مہندی رنگلی

مہندی رنگلیئے نی تینوں صِبغت اللہ رنگ
ہیر سلیٹی حُسن رنگایا ہُوک پئی وچ جھنگ
شربت آبِ حیات مِٹھی ہیر جٹی دی رنگ
کن فیکون توں اوّل اوّل میں مرزے دی منگ
رنگلی مہندی لاون دے وچ لکھ ہزارا ں ڈھنگ
شادی تیری دے پئے کھڑکن ڈھول نگارے چنگ
مست الست ہوئی سُن کملی مِٹھا راگ تلنگ
صُمٌ بُکمٌ عُمیٌ ہوئی یار چھکائی بھنگ
داغ پیا وچ بدر دسیوے اس وچ ہن کلنگ
بیلے دے وچ بنسری وجے راجہ رانجھا ہوگیا ملنگ

سسی مگر بلوچاں نسی مارو تھل دو رنگ
احد احمد وچ فرق نہ کوئی سب مرد ننگ
مسلم پاس انفاس جپیندے ہندو کہن سَوَنگ
حد کنوں لنگ الحد مسلے ٹنگ اتے رکھ ٹنگ
ہیر تے صاحبہ سوہنی سسی لڑیاں توں سُن جنگ
کنعان نال کچیندی کچی یار چڑھایوس ونگ
آکھ قسم وجہہ اللہ کیوں آپ لہندا رنگ
بین الستی سُن کر مستی نحنُ اَقرب رنگ
فی انفسکم یار جلیندا مُلاں نہ کر تنگ
فضل بہادر فضل ہویونے رہیں ملنگ دا ملنگ

(۱۸)

کھونڈی

کھونڈی تیری دا عجب سائیں قانون، ن والقلَمِ و ما یسطُرُون
کھونڈی تیری الف لام دا نقشہ ،تے جامع دارین تمام دا نقشہ
کیوں صُمٌ تے بُکمٌ ہوئی عُمیٌ، ن والقلَمِ وما یسطُرُون
فَاَینَما توَلّوفَثَمَّ وَجہُ اللہ،الآن کَما کانَ کیہا آپ اللہ
جو تبلیغ قاصر نہ کن فیکون،ن والقلَمِ وما یسطُرُون
احدیت ہے وحدت تے وحدت احدیت، سمجھ بشل یک نا دارین ضدیت
کیوں پیچ گون کتھاں سائیں بیچوں، ن والقلَمِ و ما یسطُرُون
نفی کر کے ہر شیئے نوں اثبات سمجھو دوئی نوں مار کر فقط ذات سمجھو
تجلی تے اَسرار عجب گوناں گوں،ن والقلَمِ و ما یسطُرُون
ایہہ حرکات سکنات جو تعینات ،نہیں کوئی شے تے فقط ذات وذات
جو اغیار سمجھے وڈا مشرکون،ن والقلَمِ و ما یسطُرُون

یؤمنون بالغیب پیتا شراب، نہ ڈر ہے فکر ہے نا ملتا ثواب
ہاں نازاں تے مفتون ہویا مجنون، ن والقلمِ و ما یسطرُون
نہ جنت نہ دوزخ نہ امرونہی ہے،ایہہ قول عاشق دا بالکل صحیح ہے
اوہ مجرمون نہ کوئی مفلحون، ن والقلمِ و ما یسطرُون
کھونڈی نوں ق ی تے ر دے پترے تے ع شین قاف دےکل ناہیں خطرے
دِتی شاہ شیرن قطب صادقون، ن والقلمِ و ما یسطرُون
بہاؔدر دا جو شاہ سردار مرشد تے وچ خوف خطردے غمخوار مرشد
گداگر تیرے در دا جی مفلسون ن والقلمِ و ما یسطرُون
کھونڈی تیری دا عجب سائیں قانون، ن والقلمِ و ما یسطرُون

(۱۹)

پیر میرے دیاں دھماں پیاں اج زمین آسمان دے وچ
مشرق مغرب خبراں گئیاں چرچے کون و مکان دے وچ
تو ہیں مظہر عین الٰہی خاص محمدؐ مہدی ماہی
دیوے آپ قرآن گواہی سورۃ الرحمٰن دے وچ
الفوں لاموں تے وت میموں کرکوکلیاں کر ایس تنظیموں
ربِ ارنی سنو کلیموں ایہہ پر ہے نسیان دے وچ
وچ مشکوت قلب دے کالم سب کچھ نفرت تینوں معلَم
یا سید سردار دو عالم مصحف تیری شان دے وچ
کن فیکونوں سوال الستی آپ کیتوئی اندر مستی
اج کل دیہڑاں دی وچ وستی مارو نظر دھیان دے وچ
پیر مرید دا نور تجلی ظاہر باطن چمکے اللہ
دیہڑ شریفوں عرش معلی ظاہر ویکھ جہان دے وِچ
میں تشنیت نہ ہرگز مناں الفوں نکل اگیرے بھناں

ایہہ سمجھے کوئی چوکنا خفیہ راز نہان دے وچ
ایہہ صورت ہر صورت والی احدیت تھیں شاخ نرالی
محض مصور صانع عالی کھچی بیہہ ملتان دے وچ
اَتّا شیر پیا چاوے قسماں میں نہ لکن دیواں رساں
بُڈھر بھانویں لاوے بھساں میموں پرے پان دے وچ
کیوں پئے پورن کیتے مَلکاں کیوں دروازے کھلے فلکاں
لا مکاں گیا وچ پلکاں آیا آن تے خان دے وچ
وچ مکان فَتَدَلّٰی قوسِ قزح دا بھید اَوَلّا
اوّ ادنٰی وچ رکھاں رَلاّ چھپ گیا پھر بیان دے وچ
پیر میرے دا ہور نا ثانی ایتھے اُتھے دوہیں جہانی
رکھے لام نفی دی کانی کڑی قوس کمان دے وچ
اوہ پھر وجے جس نوں کانی بے خود ہووے مست دیوانی
بولے کلمے کفر زبانی برسے نور ایمان دے وچ
شاہ سید سردارن عالی لوک اُتے پرلوک دا والی
در تے ہر دم رہن سوالی محشر ہو گیان دے وچ
میں ہاں بلبل دیہڑ شہر دی ایہہ ہے تھاں عیش امن دی
ہر دم موسم ہے سمن دی باغ بستان دے وچ
ٹر پھر ڈِٹھے مُلک بتھرے مشرق مغرب پائے پھیرے
چکر کٹے چار چوفیرے ہر جا عرب ایران دے وچ
سری نگر کشمیر کسارا نیشاپور تے بلخ بخارا
شہر مصر وچ ویکھ نظارہ پھر یوسف کنعان دے وچ
کابل تے قندھار قصوروں میں ونج واگاں موڑیاں دوروں
پھیریا نفس جدوں پسروروں وَڑیا شہر ویران دے وچ
میں پھر آیا چار چوفیروں الور احمدنگر اگیروں

مقصد پایا ونج اجمیروں پوہتا ونج تہران دے وچ
دلی آگرہ سکھر روہڑی کھنڈ بندیل جبلپور توڑیں
ناگپوروں ول منزل موڑی پوہتا ہندوستان دے وچ
جے پور جودھ پوروں کجھ اگاں جد میں متھرا ٹپن لگّاں
کنڈ وکھائی ساریاں سگّاں رہ گیا امن امان دے وچ
کاشی ونج بنارس ڈٹھی ڈکھن پورب موسم مٹھی
حاسد دے۔۔۔ چوہے چھٹی رہندا نِت نقصان دے وچ
تھل وچ مینوں ٹکری سسی ہُسّڑ تے پئی مردی تَسی
کیچ دی میں چا ڈنڈی دَسی پوہتی ونج مکران دے وچ
شام دمشق عرب دِیّاں شاناں نوروں چمکن شہر دکاناں
پھر ہویم بغداد رواناں نگری پیر پیران دے وچ
پھر میں بَھنّاں ہَتّا تَتّا احمد آباد تے کلکتہ
یوپی سی پی دیس کپّتا ترس نا پیر جوان دے وچ
ڈِٹھے بہت لاہور پشاوری پئے گلگوئی تے گشکوری
گلاں نال فقیر دے دوری رکھن سحر زبان دے وچ
شہر مظفر تے کلکتہ کان پوروں پھر جوڑا جُتا
تاں پھر مگروں لتھا کتا سُتا ریہا دکان دے وچ
بیکانیری تے بھٹنیری جے پور جودھ پوری سنگریری
ایہہ پر دیوَن گھول انہیری گلاں کرن طوفان دے وچ
جد میں ڈِٹھا تخت ہزارہ بھل گیا دکھ سفر دا سارا
پچھّم پوہتا شیر ستارا پھر ہُوتی یونان دے وچ
سنگاپور نیماڑوں اگے بارہ بنکی راہ کجھ لگے
ٹرنوں رہے کھلونوں ڈھگے رکھی گل گیان دے وچ
کما اعنا اعناھد ایکا مرتب کیتی ونج امریکہ

اوہراں جنگل ہے افریقہ یمن تے یونان دے وچ
پھر ہن کریئے سیر ادھر دا ہردوار تے امرتسر دا
شہر فیروز پوروں نا ڈردا مستیوں ناز گمان دے وچ
پایم راولپنڈی جھاتی گجرانوالا تے گجراتی
ہر ایک دکھ دی ذات پچھاتی علم عقل انسان دے وچ
ایہہ چنیوٹ تے چکلالہ واں بھچراں تے میاں‌والا
واہ سرگودھا شہر نرالا لائلپوروں پھر تھان دے وچ
ونج خوشاب تے بھیرہ ڈِٹھا بے شک نواب بلیندے مٹھا
ویکھ نوں گز تے نوں ؔگٹھا راز رکھو عرفان دے وچ
چین مکین تے چیکو چنہ پرلکھنو تھیں افضل سنبھہ
ملک ہن ویکھیا شہر منوڑہ چلیے ہن جاپان دے وچ
شہر کراچی تے لاڑکانہ ویکھو بہاولپور ننکانہ
محض قلات بنگال نہیں جانا فلپائن سوڈان دے وچ
ارجنٹائن شہر کراچی لندن برلن ٹکرے ڈاچی
لنکا نگری رانوں جاپی پیر ملے ہنومان دے وچ
بیلجیم تے فرانس لتھونا بھارت شاہپور تے اسٹونا
نیوزی لینڈ تے سپین تے پونا چلیئے ترکستان دے وچ
انڈونیشیا بحرالکاہل ہندو نال جہازی ساحل
بُنتر ویکھ تھیا دل مائل لذت آب رواں دے وچ
قسطنطنیہ شہر کنیڈا سوہنا ہور نہ پیرس جیڈا
برمنگھم ہے دور دوریڈا طوس نگر توران دے وچ
ڈٹھا چیکو تے سلواکی ملک اڑوسا ونج اتفاقی
ہن ڈنمارک رہندا باقی چلیے پاکستان دے وچ
ایہہ یورپ دے شہر نکمے دل تے ہرگز مول نہ جمے

بس کر سار ساری رات نا دھے یا وت چل کرمان دے وچ
چل ویکھ ہُن جھنگ مگھیانہ ملک سیالاں دا ملکانہ
ایہہ پر شہر دیہڑ نوں جانا تابع رہے فرمان دے وچ
چھوڑ نکے مُہمل قصے دیہڑ نگر جیہا شہر نہ دِسے
ہے فردوس ساڈے حصے اپڑیُم جناں دے وچ
دیہڑ شریف نوں ہو گیا متھا آن رینالے خورد میں لتھا
دہیڑاں دے وچ بیٹھا چَھتھا آیا نظر دیوان دے وچ
شاہ سردار اے خلیفہ اللہ اوہدے سر تے سجدا گُلا
تاہیں بہادؔر خاں بُھلا مار نظر عرفان دے وچ
اج مڑ سگ درباری آیا آ دروازے دُم ہلایا
شاہ سردار پٹہ چا پایا گل بہادؔر خان دے وچ
پیر میرے دیاں دھماں پیاں اج زمین آسمان دے وچ
مشرق مغرب خبراں گئیاں چرچے کون و مکان دے وچ

(۲۰)

بیعت بہادر علی

سُن تھیں سڑدیاں رہن سہیاں اج کل دی گل گفتار ناہیں
میرے پیر نوں ونج غماز آکھیں نقطہ چسپاں تھیں اوہ ہار ناہیں
قدر لعلاں دی ٹھیک جواہریاں نوں تیرے خان بلوچ نوں سار ناہیں
دس پیر نوں جرم گناہ میرے میرے جیڈ کوئی گنہگار ناہیں
دفتر کُل گناہ دے پھوک دیوے کیہا پیر جے کر بخشن ہار ناہیں
وعدہ ٹھیک کیتا مرشد نال میرے تینوں جیت راہسی ہر دم ہار ناہیں
معافی چاہیں جے آن ابلیس خاطر غصے ہوویں شاہ سردار ناہیں
عندلیب میں چمن تساڈے دی ہور باغ کوئی خوشبودار ناہیں

اس باغ بستان تھیں باجھ لاہے ڈٹھی بلبلاں موج بہار ناہیں
جا کے ویکھ لویں نال اکھیاں دے میری گل تے جے کراعتبار ناہیں
آئینہ بدر منیر ہے پُرنوری ثانی جس دا وچ چوہدھار ناہیں
غوث پاک دا کول دربار عالی جس دے جیہا کوئی ہور دربار ناہیں
تینوں دیہڑ شریف دا ذکر کیتا جلدی پہنچ پیغام وِسار ناہیں

(۲۱)

سانوں لا اِلہ دا سبق پڑھایا مرشد نے
کوچے عجب اِلااللہ والے دا سیر کرایا مرشد نے
شہر فتح پور عشق حقیقی چڑھیا طرف وبھار سہیو
کامل پیر اَسرار میرا گلشن جگایا مرشد نے
شاہ سردار چہار اطراف اغیار فرار تے نفی ہویا
جدوں فَثَمّ وجہہ اللہ دا سبق پڑھایا مرشد نے
نفی ہووے تاں نفی کہاں خود یار اثبات پچھاتا میں
جس در نَحنُ اَقرب والا گھنڈ لہایا مرشد نے
شک شبہ دا نام نہیں ہُن گُل شکوکیاں دور ہویاں
سِکّہ وحدت والا من وچ خوب جمایا مرشد نے
مست الست تے بے خود ہویم وحدت مسّلہ جب پڑھیا
ساغر وحدت مستی والا نوش کرایا مرشد نے
ہری تاں ہر چیز نہیں ہے ہر ہر دے وچ ہر وسدا
ہر ہر طرفے صورت ہر دی ایہہ فرمایا مرشد نے
آپ اَلَست بِرَبِّکُم آکھے قالو بلیٰ خود آپ کہے
وحدت کولوں کثرت کر کے بھید بتایا مرشد نے
میں توں دے وچ فرق نا کوئی خود وحدت ذات دی جھاتی

سمجھ میں توں وی خود صورت بن کے بھید چھپایا مرشد نے
جو کوئی پیر میرے ول جاوے اوہ رتبہ عالی پاوے
کرو زیارت دیہڑ شریف میں ڈیرا لایا مرشد نے
شاہ سردار گیلانی سنایا اُتھوں رتبہ اساں پایا
سگ بہآدر تائیں فیض پہنچایا مرشد نے
شیر محمد دِتیاں لاواں مرشد جس دا قطب سچانواں
اُبھا لماں ویکھ بہآدر پکڑ نوایا مرشد نیں
سانوں لا الہ دا سبق پڑھایا مرشد نے
کوچے عجب الااللہ والے دا سیر کرایا مرشد نے

(۲۲)

چن دی پہلی توں تریہہ تاریخ تائیں ہر دیہاڑے دا حال
(اپنے محبوب یا مرشد دے ہجر وچ گوناں گوں کیفیتاں)

پہلا دیہاڑا۔۔ اج پہلی اے چنوں ناہیں وار ٹُرن دا وے توں چھوڑ اِرادہ سانول یار ٹرن دا
بیٹھا مڑ مڑ کرناں ایں تکرار ٹرن دا دھروئی دھروئی وے ڈھولیا تیر نا مار ٹرن دا
دوجا دیہاڑا۔ اج دوجی ہے چنوں سہیو ڈھول نئیں راہندا مگروں پھڑ پھڑ رہیاں زوریں ٹریا جاندا
ڈھولیا اج دیہاڑے تنیوں ٹرنا نئیں ٹھاہندا ظالم سخت وچھوڑا ساڈا دل نئیوں ساہندا
تیجا دیہاڑا۔ اج تیجی اے چنوں ٹریا زور دھینگانے بیڑی بحر غماں وچ ہوئے دور مہانے
ہوسن میل کداہیں بیلی اللہ جانے ہویا شہر ویرانہ ڈھولیا ساڈے بھانے
چوتھا دیہاڑا۔ اج چوتھی اے چنوں سانول کیتیاں ٹھگیاں ڈھولیا وچھڑن ویلے سانگاں قلب نو لگیاں
جُھلّی برہوں ہنیری واواں اُلٹیاں وَگیاں عشق کوٹ صبر دے لُٹے گھت گھت بھگیاں
پنجواں دیہاڑا۔ اج پنجویں اے چنوں ہوئی وانگ بیماراں سانوں عشق دی برچھی ماری جان کے یاراں
ڈھولے باہجھ نا گھلساں کیتے جتن ہزاراں تنیوں قسم نیناں دی ڈھولیا موڑ مہاراں

چھیواں دیہاڑا۔ اج چھیویں اے چنوں کملی کیتی لوکاں اندر زخم نہانی درداں لائیاں جھوکا ں
ہوئے درد اجوڑے برہوں لائیاں نوکاں ڈھولیا جے گھر آویں وَسن ساڈیاں جھوکاں
ستواں دیہاڑا۔ اج ستویں اے چنو ں وعدے کوڑے کیتو نے سانول ملن نہ آئے نا ترس پییَو نے
جان بجھ کے سانول نیناں نال کُٹھیو نے لُٹ کے رَخت دلاں دی مڑ کے خبرنا لئیو نے
اٹھواں دیہاڑا۔ اج اٹھویں اے چنوں جاواں کیہڑے پاسے برہوں میں لٹ گئیاں تیرے بھانے ہاسے
ایہا پھاہی برہوں دی شالا کوئی نہ پھاسے تیری یاری تھیں ڈھولیا تحفہ درد ڈھاسے
نوواں دیہاڑا۔ اج ناویں اے چنوں رور وتلیاں میں پھاٹاں لمی رات غماں دی اوکھیاں جس دیاں واٹاں
برہوں بھڑکن بھائیں مگروں نکلن لاٹاں گھلّی درد ہنیری ساہنویاں غم دیاں چھاٹاں
داہواں دیہاڑا۔ اج داہویں اے چنو ں میتھوں وچھڑیا بیلی خالی ویہڑا ڈراوے سُنجی پئی اے حویلی
گلیاں سُنج اُجاڑاں ناکوئی سنگ سہیلی وچ میدان برہوں دے لیاں گھیر اکیلی
یارہواں دیہاڑا۔ اج یارہویں اے چنوں سانول خبر نا گھلی کانی عشق دی ڈھولیا کملی جان تے جھلی
ڈٹھی عشق تیرے دی ڈھولیا طرز اَوَلّی جان بجھ کے چا ماری کملی مَوہرے دی تلّی
باہرواں دیہاڑا۔ اج بارہویں اے چنوں ڈھولے وات نا بھالی عشق بھائیں بالیاں میری جا ن چا جالی
کیہڑی لاہم نوں جاواں بھیڑی کرمانوالی خونی عشق تساڈے پائی جان کُٹھالی
تیرہواں دیہاڑا۔ اج تیرہویں اے چنوں میتھوں پچھد یاں سہیاں اڑیے شوخ ادائیں نی کئیں لٹ لئیاں
میں وچ میں وی نہ رہئی اے تاہیں بے خود پیاں میتھوں ذات صفاتاں ڈھولیا بُھل بُھل گئیاں
چوہدواں دیہاڑا۔ اج چودہویں اے چنوں بیٹھی فالاں میں پاواں لے لے نام تساڈا ڈھولیا من پرچاواں
کملی برہوں کیتی کیہڑی لاہم نوں جاواں آن مل کملی دیا سائیاں بیٹھی کاہنگ اڈاواں
پندھرواں دیہاڑا۔ اج پندھرویں اے چنوں میتھوں وچھڑیا جانی خونی برہوں ظالم کیتی کملی مار دیوانی
ڈھولے جان کے سانوں ماری نیناں دی کانی ایہو درد تساڈا ساڈے پاس نشانی
سولہواں دیہاڑا۔ اج سولہویں اے چنوں ماری برہوں دے سولاں راہندی نہیں جھونی ڈھولیا وانگ ر
نجولاں دل وچ خار برہوں دے چبھن وانگ نھولاں پیاں مودھی منجی تے برہوں بھنیاں چوہلاں
ستارہواں دیہاڑا۔ اج ستارہویں اے چنوں خونی عشق چاپھٹیاں دل دے زخم چماں دے ڈھولیا آ بن پٹیاں
میرے درد غماں نوں رونون ویکھ کے جٹیاں کملی وچ بازاراں وانگ سودائیاں سٹیاں
اٹھاہرواں دیہاڑا۔ اج اٹھاہرویں اے چنوں ہوئے دردا جوڑے برہوں چاہڑ رسالے آن بھجائے نے گھوڑے
کر کے بے پرواہیاں ساڈے مان تروڑے ڈھولیا سُول برہوں دے ناہیں ہوندے تھوڑے

انیہواں دیہاڑا۔ اج انیہویں اے چنوں سہیو ڈھول نا ولیا نا کوئی خط لکھیونے نا کوئی قاصد گھلیا
ساہتھوں زوری ٹُریا کوئی چارا نا چلیا ڈھولیا درد غماں وچ سانول جان کے سلیا
ویہواں دیہاڑا۔اج ویہویں اے چنوں راہ بھلیندی میں کھڑی آں کر کر یاد تسانوں نین وسانون جھڑیاں
ظالم برہوں مریلے خونی میخاں چا گھڑیاں میخاں گھڑ گھڑ ڈھولیا چا سینے تے جڑیاں
اکیہواں دیہاڑا۔ اج اکیہویں اے چنوں مٹھی میٹ کے بہہ گئی روندی چھوڑ کے ٹریا درد جدائیاں سہہ گئی
ہو گئے یار کنڈ یتے دل دی دل وچ رہ گئی ڈھولیا کون مریندا اے قلم ربانی ویہہ گئی
بائیواں دیہاڑا۔ اج بائیویں اے چنوں رو رو آہیں میں ماراں چُھٹا کھانون پیون ہوئی وانگ بیماراں
جھبدے موڑ مہاراں گھتیا مار تواراں موتوں ودھ وچھوڑا ایہہ بُریاں انتظاراں
تریویواں دیہاڑا۔ اج تریوی اے چنو ں کملی منجی تے پئی آں منظر ویکھ اجیہا میریاں رونون سہیاں
سانول کیتیاں ٹھگیاں مڑ خبراں نا پئیاں آکھن کملی کیوں ہوئی ایں ہوشاں کئیں لُٹ لئیاں
چویواں دیہاڑا۔۔نہیں مِل سکیا
پنجیواں دیہاڑا۔۔نہیں مِل سکیا
چھبیواں دیہاڑا۔۔نہیں مِل سکیا
ستائیواں دیہاڑا۔اج ستوہیویں اے چنوں کملی وچ شریکاں خونی عشق تساڈے ڈھولیا لائیاں چا لیکاں
کدیں انج نہیں کریندا ڈھولیا نال رفیقان آ مل سِکدی نوں سانول تیریاں روز اڈیکاں
اٹھاہویواں دیہاڑا۔اج اٹھاوی اے چنوں ٹریا چوری چوری سانول دِلڑی اساڈی کھوہی زور و زوری
خونی برچھی نیناں دی کر گئی موری موری بن گئے نین تساڈے ساڈے کھوری کھوری
انتیواں دیہاڑا۔ اج انتی اے چنوں کدھڑی دور دساوے کریئے تار غماں دے ونجن ہتھ نا آوے
بنیا عشق مہانہ بھر بھر پور ٹپاوے ڈھولیا عشق تساڈا لے واہن لڑھاوے
تریہواں دیہاڑا۔ اج تریویں اے چنوں گیا گزر مہینہ ہن تاں سٹ گھت اُڑیاں ڈھولیا ماہ جبیناں
سہیو دیہڑ نگر وچ وسدا یار نگینہ جلوہ خان بہادرؔ ڈِٹھا نال یقیناً

(۲۳)

ڈولی

اج مجلس وچ حاضر ناہیں مثل دے پروانے

حیدر خان بہاول جیہے کامل مرد یگانے
اج محفل وچ نظر نہیں آئے حضرت دے اوہ جانی
خاص ملازم حضرت دے نال طریق نورانی
بلبل دیہڑ شریف چمن دے چھوڑ گئی آشیانے
عاشق مرشد دے متوالے مشعل دے پروانے
خان جمال بہاول جیہے چھوڑ گئے گلزاراں
بھانور مول نا پوے انہاندی اُچیاں نظراں مارا ں
عاشق مرشد دے اوہ بیشک جان کرن قربانی
ا وہ اصحاباں وانگ سوہارے کون انہاں دا ثانی
خان بہاول حضرت کارن ڈولی چا بنوائی
پیر میرا اسواری کرسی دل وچ شوق سو آہی
سو سو کرن کلاماں لوکی دشمن خلقت ساری
پر وَاہ وَاہ خان بہاول غازی ہمت مول نا ہاری

(۲۴)

سہرا پیر قطب پاک

(حصہ اول)

سیہو پیر قطب شاہ آیا اے ، لولاک دا سہرا پایا اے
ساڈا پیر عظیم اخلاق والا سر سہرا دھریا افلاک والا
دیوے نَحنُ و اَقرَب دا حالا اُتے اس دے تخمر سایہ اے
لگیاں نے عجب نیناں دِیاں نوکا ں فی اَنفُسِکُم لایاں جھوکاں
ہوئی رحمت سبز تھئیاں سوکاں ایہہ تاں سرکار نے رنگ چڑھایا اے
مظہر مُرَقّع نون دا مُتصَوِّر مڑ تول دا
ایمان یومِنُون دا ساڈا ویہڑا دون سوایا اے

کیا عجب شان ہے پیر دا صاحب جو ہے تطہیر دا
اساں معجزہ ویکھیا فقیر دا سانوں شوق دے نال وِکھایا اے
جد پائے عرش اُتے پھیرے گانون خلقاں تے مَلکاں سہر ے
میں صدقے جانواں تیرے سماں نیناں عجب لگایا اے
سہرے دا حُسن جمال ہے نوشہ بھی لازوال اے
کیا رفت وحدت چال ہے اساں سرچشماں تے چایا اے
موڈھے مُزمل پائی اے نالے اَلفوں میم بنائی اے
سانوں سمجھ نا اس دی آئی اے اساں الف الف الایا اے
لِکھاں تعریف جو میں حضور دی دِسی رمز اس کوہ طور دی
جد لاٹ پئی اس نور دی اس ویلے خدا یاد آیا اے
بن کے ویکھن ٹولیاں قربان سیہاں گھولیاں
تک تک کے حوراں بولیاں ویکھو عربی مدینیوں آیا اے
کدیں آپے شاہ سردار ہویا کل عالم دا غم خوار ہویا
پھر آپ سید اَبرار ہویا ڈیرا ڈیہڑ شریف جمایا اے
آپے شہر فتح پور آیا اے پیر محلوی ویس وٹایا اے
اساں سگ دربار ہاں ڈیہروی دے تے بہادؔر نام سدایا اے
سیہو پیر قطب شاہ آیا اے لولاک دا سہرا پایا اے

(۲۵)

سہرا پیر قطب پاک

(حصہ دوم)

مالن گُند کے لیائی قطب پاک دا سہرا
گل پہنے ہادی چمکے نور تھیں چہرہ
اول پھل چمبہ اوہدے ہر توں چنگا

نہ کوئی اس رنگا اوہدا شان اچیرا
کھڑیا پُھل کلالی دھڑکھ کرماں والی
انگوراں تے مالی بیٹھا لا کے ڈیرا
کھڑی بوٹی کِل کِل کھٹی مِٹھی توں بھی چل
ہادی دے سنگ وَل ودھے شان تیرا
مروے پُھلیاں شاخاں کھیوڑے کھڈیاں لاٹاں
بھوراں لیاں باساں بھاویں رنگ کلیرا
باغیں آنولہ گوندی مہندی تلی اُتے سوہندی
پاندوں پھدھ کھلوندی مرشد دامن تیرا
ایہہ ونواہڑ دا پُھل دس تیرا کی مُل
جیندیاں موئیاں دا ہے کم کجن تیرا
آڑو د دھاڑو پُھٹن توت کھڑ کھڑ ہسن
ناکھاں در تے جھکن چُمن یار دا جوڑا
کھڑیا پھل اناری آئی امبھاں دی واری
نِبواں بازی ہاری لیا پھل کھٹیرا
باغیں پھلن کیلے سنگترے کرن میلے
مالٹے چپّن ہر ویلے ہادی نام تیرا
سارے بوٹے ہرے پھلاں نال بھرے
بوہڑ ناز کرے ملیوس یار دا ڈیرا
احمد کیا کیا دساں مرشد پُھل ہن لکھاں
پاواں پَھل تے پُھل دساں کیہڑا کیہڑا

(۲۶)

میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
مخمر مست وحدت وچ نرالی چال نا ہوسی

مثل سرور جو وچ برور کرے پرور عجب منظر
جدا صورت الف مورت سوہنی صورت
ہاں توڑے سوہنے لکھاں ہوسن تے رفت خال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
اٹھی جُل جُل نا پئی بھل بُھل گئیوں رُل رُل
تو اے بلبل ایس چمن دے وچ امن ہے
ہاں ایہہ اصل ولی ہے فرق ہک وال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
ہن کئی سوہنے تے من موہنے دل کوہنے رقم ٹوہنے
اے بلبل کدے دلدل ہوئے پھل پھل
ہاں مگر سردار دے وانگوں خدا دی بھال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
توں کر جلدی نا ڈِھل پل دی تے اس گل دی نہ دے ولدی
ایہہ ناسوتی پھر نہ بھوتی ہے ثبوتی
ہاں محشر وچ رُل کے ڈُل مرسیں تیرا کوئی حال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
کئی سئے کالی پھرن خالی جھپن ڈالی بد اعمالی
بھن چوڑے کوڑ بوڑے پکڑ نوڑے
ہاں مقابل پیر میرے جو قیل و قال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی

توں اے گاہلی ایہہ پٹ آہلی تے کر نا کاہلی نا ہو پاہلی
چھوڑ حرصاں گل کرساں کہہ نا پھرساں
ہاں سوہنے کلمے محمدؐ تھیں توڑے بدحال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
میرے سردار دی رفتار کیا دستار موہن ہار
میں رلی ویکھ کملی جو مزملی
ہاں تیری دستار دے وانگوں کسے دی ڈھال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
ارض فلکاں بمعہ ملکاں تے کل خلقاں پیاں جھلکاں
حضور میرے نور تیرے قصور میرے
ہاں نظر رحمت دی پئی کوئی مجال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
میں گل کردی ونجاں مردی ایہہ بے دردی ہے دلبر دی
میں ہاں بردی عرض کردی تے سر دھردی
ہاں جے چک ونجاں درشن کنکشن سال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
کئی میماں گھتن جیماں ملاں نیماں آ گھن فیماں
چلو چلوے سوہنے جلوے پوندے بھلوے
ہاں مثل صورت محمدؐ دی تھیں کوئی احتمال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی

عشق دی نہر بلکہ بحر اج دی لہر کر کن مہر
وچ وہیرے لائے پھیرے بخت تیرے
ہاں مثل سوہنی توں ماری چھال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
کئی دلبر تے کرفر تے سٹے ہر ہر کیویں جرہر
مارن ہاہیں رونواں راہیں ملاں ناہیں
ہاں میرا سوہنا نئیں آیا تے نکلی فال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
اٹھی چٹ پھٹ تو انج دڑ وٹ پچھاں تو ہٹ تاں گھلدا ای پھٹ
مثل سسی مر جا تسی گھن چسی
ہاں دلبر یار نا ملسی ذرا جے قال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
جو لگے وڈھیر بھانویں پھیر لیندا گھیر ماہی شیر
باجھ سائیاں لگیاں گائیاں ول نا آئیاں
ہاں اوہے رل کے مر ویسن جے چھیڑو نال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
میں لٹ کٹی پراں ستی کنوں متی لگی جوتی
جاگ پیاں تازی تھئیاں سن توں سہیاں
ہاں پتہ گل پیر چا پایا میرا کوئی حال نا ہوسیں
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی

ایہہ کیا گڑبڑ تیرے لڑ لڑ سولی چڑھ چڑھ فتویٰ جڑ جڑ
توں نا پایا کربل آیا زہرا جایا
ہاں مثل شبیر کربل وچ کوہایا لال نا ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی
ونجاں بھج بھج ویکھاں رج رج سوہنے نوں اج ہو ویندی حج
بخش سائیاں کل خطائیاں در تے آئیاں
ہاں بہآدر خان گاہدھی دی حشر وچ پڑتال نہ ہوسی
میرے سردار دے وانگوں کوئی لجپال نا ہوسی

(۲۷)

یا شاہ سردارن پیر سخی مورے حال پہ رحم کما دینا
موری پرگھٹ کن تھیں سابق بھئی فیکون تھا میرا ندا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
من صفت چہ گویم سرور ہو اقلیم خدا کے گورنر ہو
اوتار کہوں یا پیغمبر ہو میرے دل میں شبہ ہے مٹا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
موری نیّا پڑی منجدھار پیا در بحر عمیق بیمار پیا
فریاد سنو یک بار پیا مری کشتی کو پار لگا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
قرآناً میں جو مزمل ہے یہ حضرت آپ کی کمل ہے
تجھے شوکت شان تجمل ہے موہے بہادری لٹک دکھا دینا

یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
میری جان بھی تم ایمان بھی تم دارین جہان ایمان بھی تم
مجسم خود رحمٰن بھی تم مصحف میں آیات دکھا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
تجھے شری کرشن اوتار کہوں یا احمد شاہ مختار کہوں
برہما یا برہمن ہار کہوں یا وشنوں نام رکھا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
شری رام چندر بھگوان کہوں یا یوسف ماہِ کنعان کہوں
تجھے شبیر کہوں یا قران کہوں مجھے حضرت اتنا بتا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
تجھے پورن بھگت کبیر کہوں ہنومان شاہ امیر کہوں
ابرار کہوں یا میر کہوں ہمہ اوست کا درجہ سنا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
تجھے راجہ رگھو اوتار کہوں یا عیسٰی مردے جگا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مورے حال پہ کرم کما دینا
تجھے مسجد مندر دوار کہوں یا کربل دا سردار کہوں
تجھے یا عابد بیمار کہوں میری مشکل دور بھگا دینا
یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا
ہیں بہادؔر کے اشعار عجب کھڑا در پہ سگ دربار عجب
ہک عرض سنو سرکار عجب مجھے مقصد کو پہنچا دینا

یا شاہ سردارن پیر سخی مرے حال پہ کرم کما دینا

(۲۸)

باجھ وسیلے رب نہ ملدا خبر قران سناوے
پکڑو خاص وسیلہ کوئی اللہ ایہہ فرماوے
ولیاں باجھ وسیلہ کیہڑا دس اسانوں بھائی
وَلِکُلِّ قَومٍ ہادٍ آیت خدا فرمائی
حج نماز زکوٰۃ ادا کر مومن ہونویں پکا
بعد اس تھیں پھڑ مرشد کامل نا بن چور اچکا
حج نماز زکوٰۃ وسیلہ ایہہ شرط ایمان پچھانی
اِنَّا کُلَّ ڈرو خدا تھیں ایہہ وت بات بیگانی
ایہہ ایمان دی طرف وسیلہ حج نماز زکوٰتاں
وچ تحفے عرفانی لکھیاں پیر میرے ایہہ باتاں
تو سمجھیں جو حج زکوٰۃ نماز تے روزہ بھائی
ایہہ وسیلہ رب فرماوے سمجھ نہ تینوں آئی
ایہہ ایمان دی طرف وسیلہ پیر میرے فرمایا
و بقا ھوا کوئی گول وسیلہ کیوں غلطی وچ آیا
یعنی مرشد کامل پھڑنا خاص ہویا حقیقی
مرشد باجھوں رب نہ ملدا نہ کر یار دریقی
وچ قران خداوند عالم بھی ارشاد سناوے
آیت پاک ہے مصحف اندر دل دے زنگ گواوے

(۲۹)

دل لاتے لام چھپا لیا جیہڑی لام نفی والی لا بیلی
اسے لا نوں ول ولا ویکھیں کڈھیں دل تو ول ولا بیلی

اسے لام دے لا الجھا پایا لام نفی تھیں پھر الجھا بیلی
پُھلن کھیت جدوں کُھلن بھیت ڈوہنگے چابی لام نفی والی لا بیلی
بھاویں لامکاں مکان ہوسی ایہہ وت سمجھدے رمز دانا بیلی
سانوں دیہڑوی پیر رمز دسی دتا جھگڑا بھیت سمجھا بیلی
جدوں میم دی ذات وچ الف جاپے سمجھ لا دے نال رفقا بیلی
مرض بُھل تھی بھنگیا گل ہویوں میرے پیر نوں نبض وکھا بیلی
اس وہم گمان دی مرض تینوں میرے پیر دے پاس دوا بیلی
منتر ویچ کے نفی اثبات والا پا انفاس دی پُڑی پھکا بیلی
شربت دِسدا پھر توحید والا اول عشق دی مئے چھکا بیلی
جلدی پہنچ جہاز تیار ہویا جھبدے آ بیلی جھبدے آ بیلی
ٹکٹ گھن رینالے خورد والی دیوے رب جے بخت جگا بیلی
اُتھوں دیہڑ شریف نوں سڑک جاوے لویں شوق تھیں پندھ مکا بیلی
جدوں دیہڑ شریف دے کول جاویں ویکھیں پیر کمال دی جاہ بیلی
تیرے ستڑے بخت بیدار ہوسن فضل کیتا آپ خدا بیلی
اول ادب آداب ادا کریں دیویں قدمیں سیس نوا بیلی
حال پچھسی پیر کمال تیتھوں دیویں ماجرا کل سنا بیلی
پردہ میم مت ویکھ کے بھل جانویں محکم بنہ یقین جما بیلی
ظاہر نظر بھانویں کجھ ہور ویکھے باطن دین توحید دریا بیلی
ایہہ شہباز عقاب توحید والی اُڈے وچ توحید فضا بیلی
کر کے ناز تھیں پیر پرواز جدوں کھولے راز عجیب ادا بیلی
متاں ڈور شہبازی ترٹ جاوے فوراً لا مکان سدھا بیلی
ویکھ ماریا سد مہانیاں نے بیڑا چھپٹ جاسی پرچا بیلی
تینوں کسے نئیں پار ٹپاوناں ایں پھر جاسی رات پتن اُتے آ بیلی
ویلا ہُنیں ہے کملیا دیر کیہی ایہہ پھر جاونا وقت ویہا بیلی

پراں سٹ گھت بازیاں کھوٹیاں نوں غفلت وچ نہ عمر گوا بیلی
دنیا نام سرا مسافراں دی ایتھے ماڑیاں محل نا پا بیلی
کئی ہو گئے کئیاں ہو جانوناں ایہہ قافلے ساتھ لٹا بیلی
لٹے گئے نے مال سوداگراں دے لئے ڈاکواں چھین چرا بیلی
اس بازار اندر خونی شیر جالے سوچ سمجھ کے مال چرا بیلی
کُلُّ مَن علیھا فانٍ سنیا امر گھلیا آپ خدا بیلی
بھاویں پچھ لے ونج کے منشیاں توں خط ازل دا ونج پڑھا بیلی
کُلُّ نفسٍ نوں موت جد فوت کرنا ذائقہ مرگ دا دین چکھا بیلی
کُلُ شیءٍ ھَالِک' امر ہویا باجھوں رب دے نہیں بقا بیلی
بدھ سفر دے بھار مسافراں دے لئیاں گڈھڑیاں سر تے چا بیلی
ویکھ سڑک تے مُنڈ مسافراں دے بھاویں کنڈ او گیا ٹکا بیلی
جیہڑے مال تے مست کمال ہویوں تیرے نال نہیں جانوناں کاہ بیلی
گھری سانس دی رات دن راس چلے تیرے پاس ہے ٹھیک تکا بیلی
تینوں پکڑنا ہک دن پُلساں نیں ذمے توہیں دے سخت خطا بیلی
اُتھے نال زبان توہیں اقرار کیتا بیٹھوں جان کے امر بھلا بیلی
نیہوں چھٹنا نال ضمانتاں دے مسئلہ ولیا صحیح سجھا بیلی
بابر بادشاہ تے ہمایوں کتھے اکبر چلیا ویس وٹا بیلی
جہانگیر تے شاہ جہان جیہے واجے کوڑ دے گئے وجا بیلی
عالمگیر نو پکڑ اخیر لے گئے مغل ٹر گئے حکم چلا بیلی
بادشاہ کل بازیاں ہار چلے ایویں چھوڑ گئے مال متاع بیلی
ایتھوں لد گئے انبیاء اولیاء وے راہ عدم نوں گئے سوہا بیلی
چارے یار رسولؐ مقبول سَنے دے گئے دنیا تے نور کھنڈا بیلی
نبیؐ پاک سردار کُل مُرسلاں دے گئے میم دا برقعہ پا بیلی
پنج تن دے پشپ تے گل غنچے کربل دے وچ گئے کُڑما بیلی
کیڈے ظلم یزید پلید کیتے گیا جگ توں لعنتاں چا بیلی

بناں پنجتن پاک دے رُل مرسیں علیؓ علیؓ دا وِرد کما بیلی
شاہ علیؓ باجھوں گل کائی نئیں علیؓ ولی ہے لافَتیٰ بیلی
جنہاں علیؓ دے نام دا ورد کیتا گئے دولتاں کل کما بیلی
علیؓ پیر ہے علی بہادرے دا گیا دل دے وچ سما بیلی

(۳۰)

دس وے سانول راز ایہو سائیں کس گلوں شرماویں
توں مت حضرت احمدؐ ہونویں میم دے پردے پانویں
ٹھر ٹھڑ جاون ایہہ چشماں میریاں جس دم نظریں آویں
کِھلدے غنچے خشک دِلاں دے اُجڑی جھوک وساویں
چشماں تیریاں فیض دا چشمہ جس دم نظر بھوانویں
بیڑے تَرن بلوچاں والے بھر بھر پار ٹپاویں
پیچ کنڈلاں زلفاں دے وچ زیرک مرغ پھنساویں
تھی بسمل پئے تڑفن لکھاں کار دا لام چلانویں
ٹھر جانون ایہہ اکھیں میریاں جد وچ چشم سماویں
اندر باغ دلاندے سوہنا پُھلاں وانگ سماویں
نازوراں دی گردن اُتے بے شک قدم ٹکاویں
سڑکے سانول رخت دلاں دے ہن کیوں لکیا جاویں
ایہہ ولیل تیریاں زلفاں جس دم جوڑ ٹھہانویں
بے شک غمزے برقاں والے ازلی چمک ویکھاویں
سائق تیرتھ دنداں دیاں ہس ہس ناز ویکھانون
سوہنیاں لباں تبسم بھریاں من ساڈے نو بھانون
فا تبعُونی جس دم سانول کر فرمان سنانون
دھوتے جاون زنگ دلاں دے جس دم کرم کمانون

بحر کرم دِیّاں ٹھاٹھاں حضرت جد موجاں وچ آنون
کریں نظر تے ڈبدے بیڑے پل وچ بنّے لانون
خان بہادر عاجز کوں سائیں وچ دربار بلانون
میرا شیرن پیر گیلانی ہر دم کرم کمانون

(۳۱)

شاہ سردارن بن کر آیا دیہڑ شریف میں ڈیرا لایا نفی اَثبات دا گیت سنایا
کیتُس کرم کمال کر کے فیض رسانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
چھپ کر آیا میم دے اوہلے کون مخفیہ گھونگھٹ کھولے وحدت والی بولی بولے
عاشق لکھ جان کرن قربانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
مینوں طلب یوسف دی ہوئی مِثل زلیخاں اوویں ہوئی جُرم شرم دی لیہہ گئی لوئی
ڈھونڈاں ہر ہر حال حضرت ماہِ کنعانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
مینوں آن سوال سنایا سمجھ کسے دی کدیں نا آیا کئیاں نوں میں ہاہ ازمایا
لبھیا گوہر لعل نی نال آسانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
شاہ قطب بن کر آیا شیر محمد نام دھرایا اُبھّا لماں پکڑ نوایا چلے وحدت چال
سُن اپدیش گیانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
ہتھ وچ لام نپائی کاتی ٹھری بلال جہان دی چھاتی احدیت وچ پایم جھاتی
ڈھول وجن گھڑیال ہوئیم مست دیوانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
دوئی دور تے نور اجالا ظاہر ہو گیا بھیت نرالا شاہ سردار جیوے شالا
کیتُس درد خیال پڑھیم شکر زبانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
سودا کیتُم دست بدستی وس پئی میری اُجڑی وَستی رحمت مرشد دیوے ستی
جُڑ گیا میرا حال ہو گئی مہربانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
مرشد کامل کرم کمایا گھر اپنے وچ یار ملایا لکھ لکھ واری حمد الایا
کون کہے ہن کالی ہوکا وچ میدانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
شاہ سردار رمز بتائی اوہدے اگے میں جاندی ناہی گھر اپنے وچ ملیا ماہی

ہوگئی ویکھ نہال راز کھلا پنہانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
کامل پیر مکمل جاپے پَل وچ کردا دور سیاپے وِچھڑیا یار ملائے آپے
کردا کرم کمال میرا پیر لاثانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
وجہہ اللہ دی رمز بتائی نَحنُ اَقرَب خاص گواہی فی اَنفسکم سن لے ماہی
ہور کی دیواں مثال حضرت ہے نسیانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
زلف میم دی جھلیم کاتی قلب صفا نال ٹھرگئی چھاتی وحدت دے وچ پایم جھاتی
ڈِٹھا حسن جمال مِلیا دلبر جانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
مدینیوں شہر فتح پور آیا اَحد اپنا ویس وٹایا شیرن ماہی نام سدایا
کمل مزمل نال کیتی خلقت دیوانی نی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی
میں ہاں تیری باندی بَردی دم دم تینوں سجدے کردی بہاؔدر دُکھ قضیئے جردی
عاجز تیرے نال میں جان کراں قربانی میں پایا جگت وچوں بھال شاہ سردار حقانی

(۳۲)

اے ہے ہِک مُدَقِّق مسئلہ مرشد باجھ نہ کُھلدا
مرشد بن مقصود نہ حاصل انت مرے گا رُلدا
جے کر شوق ملن دا ہووی لگ مرشد دے چرنی
بن مرشد دل صاف نہ ہوسی تے نا میل اترنی
کلک قلم وچ سلک نظم کر صفت خدا اکبر دی
ہر ہر طرف نظریں آوے صفت کاریگر دی
کُن تھی کل مخلوق بنائی واحد سرشنارے
دلبر سرور احمدؐ خاطر کیتے اِیڈ پیارے
کُن فَیَکُون کیہیا جس ویلے اِیڈ ہویاں تفریقاں
پھر مقام حج دے جاویں دیوے عشق توفیقاں
نَحنُ و اَقرب پھر سناوے ایہو تعجب بھارا

میں حیران جو ملدا ناہیں کر کے ایڈ پیارا
دلبر دا گھر اَقرب اَقرب اَقرب نالوں
قال تے قیل مقام وبال ہے نفع برابر مالوں
بحر غماں وچ رُڑدے جانون کاہنگاں عشق چڑھائیاں
صُم‘‘ بُکم‘‘ عُمی‘‘ ہوئیاں دھاراں یار چوگھائیاں
کھول دل دیاں کس نوں آکھاں میں کملی وچ لوکاں
خان بہآدر عشق زورآور غمزیوں لائیاں نوکاں
ہر ہر طرف نظریں آنون توہیں دلبر دیاں جھوکاں
ڈردی راز نہ ظاہر کر دی کرن سہیلیاں ٹوکاں
میں کملی دا جیون کوڑا وِچ موت حیاتی
لادی کاتی جھلیم چھاتی پائی دلبر جھاتی
پر لوکاں وچ راز نہ کھولاں ہردم چپ چپاتی
صُم‘‘ بُکم‘‘ عُمی‘‘ جیونکر ہوئیاں گونگی باتی
چھوڑ قبیلے چھوڑ تعلق موڑ دلبر وبالوں
گزریں حالوں وہم زیالوں چھٹسی جان جنجالوں
لاہ سَٹ چادر شرماں والی پاڑ پراں کر لیراں
روہڑ جاگیراں بدر منیراں رلیاں سنگ فقیراں
دل تھیں بردی ہو دلبر دی دوئی دور سدھاوے
جھیڑے چھوڑ نکھیڑے تھیون گھر والا گھر آوے
تو جد مریں تدوں گھر وسدا خصم مرے جد تیرا
تھیون صاف دل دِیّاں گلاں پاوے دلبر پھیرا
تو جاویں تا دلبر آوے ایہو سمجھ اِشارا
تھی ونج بَردی در دلبر دی راز تھیوے آشکارا
کنت کنزاً مخفی والا پانویں عجب خزانہ

یحرق ناروں غیر جلاویں لا کر عجب پروانہ
آ وت گلیاں پریم نگر دِیّاں تینوں یار وِکھایئے
مَن عَرَفَ دی رمز عجائب راز جدوں سمجھایئے
پر ایہہ لذت عشق والی عاشق صادق چکھدے
سنگ دے ساک الاق تمامی مغل اوڑک نہ رکھدے
پریم نگر وچ عشق وِکاوے ماشے رتیاں تولے
عشقوں مستی دل دی وستی لٹ لئی دلبر ڈھولے
جے کر عشق تیرے ول آیا لکھ مبارک بادی
طائر مقیّد توڑ قفس نوں اُڈیا طرف آزادی
جے کر عشق تیرا دل ساڑھے میں کد عشقوں خالی
سُن تھیں اول عشق والی میرے پیر دوالی
ہار نہ جاویں لاج نہ لانویں ثابت قدم ٹِکاویں
جان جگر تن من صدقے تب دلبر نوں پاویں
عشق تے یار بیمار کریندن ہار نہ جاویں ڈر کے
پریم نگر دِیّاں لمیاں واٹاں عاشق پہنچن مر کے
جم جم عشق میرے گھرآیا صدقے لکھ لکھ واری
حاذق عشق طبیب بہآدر نسدی کل بیماری
خیر انجام خداوند کرسی پر جیویں مرضی تیری
تحفہ عشق عجائب رکھیں سانبھ امانت میری
تھی جوگن پا گل وِچ کفنی کملی نام سداویں
کل دنیا دے مہنے طعنے تھیون تیرے ناویں
لگن لیکاں وِچ شریکاں دیوی عشق توفیقاں
چھوڑ کے جھیڑے کھہڑیاں والے رلیں وچ رفیقاں
جنت وچ نا ہرگز جاسی بے ادباں دا ٹولہ

متھے مول ناں لگے شالا چھوڑ نکما رولہ
مرشد دلوں ناراض جنہاں تے توبہ لکھ لکھ واری
پاک رسول ناراض اُنہاں تے نالے واحد باری
نفس شیطان بھلایا اُنہاں عشقوں بازی ہاری
جے کر چاہیں قرب الٰہی لگ مرشد دے چرنی
جو کجھ کرنی مرشد کرنی واہویں سٹ سمرنی
مت اٹھا نا جاوے مرشد دین ایمان ونجاویں
توبہ باہجھ نا جنت جاسیں جے سو زُہد کماویں
خط میرے نوں گھت جگر وچ رَت جگر دی ڈوہلی
بے شک دوزخ وچے سڑسیں بے ادباں دی ٹولی
لاہ ست چادر کھیہڑیاں دی چڑھ فقر دی ڈولی
ساڑ پوشاکاں دنیا والیاں پہن عشق دی چولی
میرا نام ہے خان بہاؔدر ذات بلوچ سداواں
شاہ سردار اے مرشد میرا کامل مرد سچانواں

(۳۳)

گھڑی

مرشد دی طرفوں بہادر خان نوں خطاب

ہٹ دے وچ تو ہٹ ہویوں اج ہٹ دا کھٹ وِکھا میاں
ہٹ شاہ سردار نا یار ولوں ہٹ ہٹ کے مگر سدھا میاں
تیتھوں ہٹیاں ہٹ توں ہٹ اوہراں ہٹ ہٹ کے گل نا پا میاں
جنہاں ہٹ کے ہٹ نوں گل پایا ذمے انہاندے سخت خطا میاں
اج گھڑی دی گھڑی توہیں گھڑی لئی ہو گھڑی تے نا مبتلا میاں

نہیں گھڑی اس دی جس گھڑی گھڑی گھاڑو گھڑی توں اج جدا میاں
گھڑی چھوڑ کے گھڑی آ گھت میتھے ملے گھڑی دے وچ خدا میاں
جیہڑی گھڑی اے یار دے دید والی گھڑی اس توں کر فدا میاں
ہک گھڑی دی گھڑی اے عمر ساری گھڑی اساں دے نال نبھا میاں
میہناں شہر بھنبھور دی گھڑی والا لگا تساں پچھے ابتدا میاں
توحید وانگ سسی تیرے مگر لگی میہناں دھو پچھلا انتہا میاں
اچھا یار تیری گھڑی خوش گزرے ساتھے گھڑی دی گھڑی تاں آ میاں
تیری گھڑی نالوں ساڈی گھڑی چنگی گھڑی گھڑی دے نال ملا میاں
ساڈی گھڑی دا گھاڑو ہے شیر ماہی توہیں گھڑی دا گھاڑو بتلا میاں
سب آل عیال تے بھین بھائی ساتھے گھڑی دی گھڑی تاں لیا میاں
اللہ نبیؐ تے شیرن پیر میرا کرسیں گھڑی دے وچ شفا میاں
بھر عشق دے کھوہ تھیں گھڑی پانی تسیاں گھڑی دے وچ پلا میاں
وسے خان بلوچ پئی جھوک تیری اِسے گھڑی ہے ساڈی دعا میاں
گھڑی چھوڑ گھڑی گھڑی آ ساتھے گھڑی وچ نا گھڑی ونجا میاں
بہادر علی گھڑی وچ ولی ہویوں ساتھوں ہو گیوں تاہیں جدا میاں
تیرے واسطے ساڈی اے دل کردی آ گھڑی دی گل سنا میاں
سدے شاہ سردار بہادرا اوئے گھڑی دل دی مونج لہا میاں

(۳۴)

جواب میاں بہادر علی

(حصہ اول)

گھڑی گھڑی جیہڑے گھڑی ساز ہے جی کاتب کار اندر اُستا کار سائیں
گھڑی گھڑی دی خبر اس گھڑی اندر گھڑی کاتباں ہو ہوشیار سائیں
گھنٹے گھنٹے دے گھنٹیاں نال کھڑکن عجب تال ہے گھڑیال دی تار سائیں

گھڑی ساز ایہہ راز اظہار کیتا استاکار غمخوار سردار سائیں
بار بار بولے تار تار سائیں مار مار گھنٹے بولے یار سائیں
پل پل اندر دے گل ساری خفیہ کِل کلاک وچکار سائیں
پھیرے مار گراریاں پھیر آوِن پھٹا پھٹ دا وچ کھڑکار سائیں
کر کے جھٹ اوہ جھٹ نو جھٹ لیندی لاوے جھٹ ناہیں ہووے پار سائیں
داستان بیان عیان کر کے ہک آن وچ گل گفتار سائیں
ایتھوں جھوک ہر تھوک لداونی ایں نہیں آنونا اس بازار سائیں
نیتاں والیاں نے تینوں بھالیا وے دل بالیا مار نو مار سائیں
کدیں درد حجاب کباب ہوساں بے آب ماہی والی کار سائیں
دل درد بھریا الٹا مار ماریں نئیں مرد مرید نوں مار سائیں
میری گھڑی دا گھاڑو ہے شیر ماہی ساڈی گھڑی دی تینوں سار سائیں
ہن تو آپ اعلیٰ گھڑی ساز یارا پچھے کون تھیں حال آثار سائیں
دِتے گنج توحید مرید تائیں کاہنوں ہسنا یں طعنے مار سائیں
دل کھسنا ایں نالے ہسنا ایں، نالے ہسنا ایں تیر مار سائیں
ماریں تیر زہیر نا کدیں یارا چاہے عاجزاں دی یعنی سار سائیں
نالے نین میرے پرنالڑے نیں کراں زاری زار زار سائیں
گھڑی لئی گرنٹیاں نال تیتھوں میرے پاس رسید تیار سائیں
ہن جوڑ دیہو مینوں گھڑی وچ رفتار بیمار سائیں
اس گھڑی دی چال فی الحال دلبر نئیں آوندی اے پھیرے مار سائیں
مینوں جوڑ دیہو جوڑ جوڑ اس دا چابی نفی اثبات دی مار سائیں
بہاؔدر خان دا پیر سردار علی جس دا نام ہے شاہ سردار سائیں

جواب میاں بہادر علی

(حصہ دوم)

میری گھڑی ہے اس کوالٹی دی گھڑی ساز جیہڑا گھڑیاں ساریاں دا
قطب طرف رینالیوں سڑک نکلے باماں کول ہے شہر لشاریاں دا
غوث پاک دا کول دربار عالی جیہڑا شافی ہے کل بیماریاں دا
راٹھ لوگ تے واس چوریہڑیاں دا دیہڑ شریف بخاریاں دا
شہر وچ توحید دی نہر وگے مِن تحتِھَا الانھُرُ انہاریاں دا
پودے پُشپ شگوفڑے گُل غنچے کسر کاخ وچ کسب گلکاریاں دا
اندر چمن آرام تے چین آوے استحصال ہو روگ ازاریاں دا
عالی کارخانہ عجب یار والا میرے پیر نو لقب سرداریاں دا
لئی گھڑی گرنٹیاں نال اُتھوں ہے کلاک ساڈا انکساریاں دا
گھڑی گھڑی ساڈی جس گھڑی اندر گھڑی ساز استاد پنساریاں دا
گھڑی گھڑی دے نال گھڑیال وجن عالی صفتوں پھیر گراریاں دا
میری طرف ہک فضل دی نظر ہووے منظر درد فراق ہے زاریاں دا
گھڑی گھڑی کاہنوں گھڑی لیٹ چلےنقص گھڑی وچ ہو گیا پچکاریاں دا
گھڑی خام ہم دام نا عام چلے چابی لام پر کام ہوشیاریاں دا
خالی ہٹ توں کوئی نہ ہٹ آوے سدا ہٹ تے بھیڑ وپاریاں دا
ساری وٹک دساں جے نا ہٹک ہووے چڑھیا کٹک تے ذوق اشعاریاں دا
پختہ لٹک تے شعر نا پھٹک جھلے نا کائی اٹک مضمون تیاریاں دا
جدوں شوق دے بحر وچ فوق آوے سانوں شعر ہے کھیل مداریاں دا
پچھاں ہٹ کے ہٹ دا کھٹ دساں لائیں وٹ کوئی ٹھگ بازاریاں دا
جھٹ پھٹ تے ہٹ وچ قید جنگے چٹ پٹ وچ ڈٹ کھڈکاریاں دا
پایا ہٹ سی یار پر پٹ لیا ای پوندا جھٹ نا قید وچاریاں دا

میری نہیں محدود بے سود ہٹی میں ایجنٹ مخصوص جواہریاں دا
ہیرے پنے پر لعل مرجان ویچاں قدردان ٹکرے جے کوئی یاریاں دا
عین شین تے کاف دی سیس قیمت ایتھے کم نئیں لکھ ہزاریاں دا
شان ڈھیر توحید خرید کیتے بھارا کارخانہ شاہو کاریاں دا
مارو تھل اندر سسی جل موئی ناہا ول اوس نوں استاکاریاں دا
اُس گھڑی جے کول ایہہ گھڑی ہوندی گھڑی وصل جل ابر بہاریاں دا
مال جان اطفال عیال گھولے واراں پیار چا سنگیاں ساریاں دا
جے کر جان جہان دی خیر چاہیں جانی جان واراں لکھ واریاں دا
ہک دید دی خاص مرید باندی بھلا عذر کیہا پانی ہاریاں دا
صورت ویکھ مرید نو عید ہووے میرے پاس رسید راہداریاں دا
توہیں خان سلطان مکران والا تیرا دین ہے قیمتاں بھاریاں دا
لکھ سسیاں تسیاں رُل موئیاں پیا دسنا طوق حکم زاریاں دا
ڈِٹھے لکھ مغرور منصور ہوئے خود سی چور وچ راز استاکاریاں دا
اوپر وار دے یار نوں مار غمزہ بعض چکھیا مزا کٹاریاں دا
تیرے نال رئیس جی ریس کیہی لائے لائسنس تھئے غم خواریاں دا
آکھے پیر شبیر تقدیر تائیں مار تیر سینے کاریاں دا
نئیں خوف کوئی بحر دی لہر کولوں شاہ سردآر ملاح ہے ساریاں دا
گھڑی لیٹ میری جلد ریٹ ہووے لگا پھٹ اس نوں راس دھاریاں دا
کجھ ول اوتھے کجھ ول ایتھے دوہاں ول ہے ول وچکاریاں دا
مہناں یار دا توڑ نبھاوناں میں گیا تروٹ کوار کواریاں دا
اپنے کرم تھیں پار لنگائیں سائیں میرا پور بھارا اوگن ہاریاں دا
سائیں شاہ سردار ہے دیہڑ وچوں بہآدر خاں سکھیا ول تاریاں دا

(۳۵)

دلبر ڈیہڑوی

آؤ بھیناں گِنیں پئیاں وکاندیاں مدینے وچوں غوث دیہڑوی لیاندیاں
سئیں دئیاں اصلی تے چُن چھاٹیاں کِنیں بناں نا ہون صاف چاٹیاں
ریہڑ کے نوں گھت جُسہ کی تھکاوناں تے مکھن ایہدے وچوں کجھ نیہوں آوناں
جیہڑی چاٹی وِچ ہووے مَیل جمدی تے کِھن والی چاٹی نیہوں کسے کم دے
اُہدے وچ کدیں نیہوں دودھ جمدا تے ویہلا نا فسادگھت گُھم گُھم دا
چاٹیاں اَنواکیاں نا صاف ہوئیاں ہوئیاں جے عین شین قاف ہوئیاں
نفی اثبات والی سئیں وَکھری گیا ساں میں دیہڑ وچ لین وَکھری
ڈِٹھیاں میں اُتھے ٹکٹاں ونڈیندیاں قسمت والیاں نوں اوہ ہن ڈِھیندیاں
عراق والی گڈی آوے دور وطنوں ہِک ڈبہ چلدا ہے پاک پٹنوں
تیز گام فتح پوروں دیہڑ آوندی ڈیہراں وِچوں اوہ سواریاں چڑھاوندی
جنکشن وڈا اے پیر محل دا پاس اُتھوں ملدا اے پَل پَل دا
اُتھوں ہور گڈیاں ہزاراں جاندیاں تے موٹراں دے نال ہور کاراں جاندیاں
لاریاں دے نال ہور چلدے نیں رکشے آپو آپ ہن ساریاں دے نقشے
چشتیاں وچوں وی شاہین چلدی شان اوہدے نال کسے دی نیہوں رَلدی
چاچڑاں دے کولوں کدی لنگ پار دی تونسے وچ اَپڑی اے چیکاں ماردی
تونسے وِچ پھر تاں جمال ہو گیا اُتھوں اَگاں وکھ تاں سیال ہو گیا
گولڑے وچوں گڈی ہِک مَیل آوندی سواریاں دے بڑے اوہ مَیل کرانوندی
وچ وچ گڈی چلدی قلندری ٹکٹ جے ہووے باہری تے اندری
ٹکٹاں کلکٹر ہن کٹدے کھوٹیاں جے ہون تاں اوہ پاڑ سٹدے

جیہڑی گڈی نال نئیوں جکڑے انجنوں بغیر جاندے رَل چھکڑے
کُنڈے باریاں دا ہُن ویکھ ڈھنگ جی رنگدار بنگلے دا ویکھ رنگ جی
آزو بھانویں پھیلی کولوں دور نسدا جال بناں کدے نا بٹیرا پھسدا
انجن حیدری دی فیس کیہی اے صدق والے انجن دی فیس کیہی اے
میماں والے انجن دے نال جکڑے پاک ہو گئے بھانویں ہون جیسے چھکڑے
گل کِسے دسی نیہوں میرے وگری گڈی ویکھ جانوندی توحید نگری
لا الہ آواز گڈی جدوں کڈھدی اگوں بھانویں جیہی چیز جاوے وَڈھدی
لاہوت والا جدوں کِتے آوے شہر جی گڈیاں اُٹھائیں جاندیاں نیں ٹھہر جی
اُتھے پرمٹ گیا ہم تم جی دفتر ساریاں دا ہووے گُم جی

پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں

میں کملی دیا سائیاں، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
ہے سرکار گیانی شہر کمیر دا نامی لڑکے چار تمامی
قید چا کیتے سپاہیاں، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
مائی دوروں جو آئی گردن پیش جھکائی
جھوریاں مار مکائی، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
بھریا پورا پاہن بیڑا آن ڈولاناں پاہن آپ مہانا
جس نے لکھاں پار ٹپائیاں، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
سانو ں ہے بے امیدی نہ کوئی چلدی وعیدی چارے ہو گئے نیں قیدی
چاہتھ کڑیاں نے لائیاں، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
ہائے بکلولاں دا ڈیرا رحمت پایا چا پھیرا سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
راجے راج پلاچے بھنڈ کلاوا وچ ناچے کمپنی دار تماشے
چار چکوٹاں نوائیاں ، سہو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
میلہ چیتر اٹھاراں آون لوک ہزاراں آون صفاں تے قطاراں

رحمت مینہ برسایا، سہیو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکاں وسائیاں
کیتیاں مائی دئیاں بھیراں شہر کمیر دیاں پیراں چُھٹے بند اسیراں
گُنجیاں عرشاں تو ں آئیاں، سیو پیر پناہ نے ساڈیاں جھوکا ں وسائیاں

دنیا

(۱)

دنیا نام سرا مسافراں دی ایتھے لمڑے پیر پیار ناہیں
کدیں دین دا ونج ونجا یارا سدا آونا اس بازار ناہیں
بیڑا وہیر دیوچ ملاح باہجھوں قسم رب دی لگدا پار ناہیں
جیہڑا بد پرہیز نا منہ رکھے کدیں گُھلدا اوہ بیمار ناہیں
گنڈیں پے گئیاں نیساں ملک جانا تیرا داج دہیج تیار ناہیں
اج کل آسی جنج کھیہڑیاں دی اس گل دی ہیرنوں سار ناہیں
ڈونگھے ستر دے وچ ہیر ہوسی اوہنوں درد فراقاں دا بھار ناہیں
رانجھا تخت ہزارے نوں جاوے ناہیں ہونا ہیر دا فیر دیدار ناہیں
پنج وقت محمدی بگل وجے بے ایمان ہوندے شرمسار ناہیں
ایتھے موت والی گڈی آونا اے پلیٹ فارم تے محل اُسار ناہیں
ٹکٹ جھبدے خرید مسافرا اوئے اوہدے ٹائم دا کوئی اعتبار ناہیں
دنیا چور بازار ہے ڈاکوواں دا تیرے نال پینتی پہرے دار ناہیں
تیری بنسری دی نئیں شامت بھرنی تے بے غیرتی دا کوئی علاج ناہیں
شیر دانہ نئیں چردے مورکھا اوئے گونہہ گھوڑیاں دا کدے کھاج ناہیں
جویں شرم حیا نئیں کنجراں نوں مسلمان نوں ٹھیک ویاج ناہیں
بھلا سَپاں تے کون اعتبار کر دا دیندا دھیاں نوں کوئی داج ناہیں
کریں عدل بہادری سچا جیہڑا وِگڑ جاوے کسے دا کاج ناہیں
قَد قرَضَا عجب دستار تیری کدیں عورتاں دے سر تاج ناہیں

دنیا

(۲)

دنیا ہے مردار اصل وچ کھانون والا کتا
کھا کھا بدبودار دھرنگا غفلت دے وچ سُتا
اس مردے دی لذت اس نوں ایسا اَنہاں کیتا
رب رسولوں غافل ہویا نہ سڑے بد نیتا
کرن روایت پاک محمدؐ نال اصحاباں یاراں
ہک رستے توں مڑدے جانون حضرت شاہ اَبراراں
مردہ ہک بکری دا اچانک نظریں آیا
اصحاباں وَل ہو متوجہ پاک نبیؐ فرمایا
قسم اسے دی جس دے قبضے جان محمدؐ والی
دنیا خوار ہے اس بکری تھیں کیہا محمدؐ عالی
بلکہ زیادہ اس تھیں سمجھو سرورؐ نے فرمایا
جیوں کر مالک نوں ایہہ پیاری ایہہ بکری بتلایا
اتنی پیاری رب نوں ہوندی جے ایہہ دنیا فانی
کافراں نوں ایہہ مول نہ ملدی کیہا محمدؐ جانی
مچھر دے پر جتنا جے کر رکھدی قدر مکالی
موموناں دے وت گھروں نا اس نوں ملدی دیس نکالی
ویکھ احدیت نورانی جانی کیتی روح اتھائیں
عامل تائیں خوف نا خطرہ روز قیامت تائیں
بعض لوگ جو جانن دنیادار اللہ والی
آخر مول نا پاون دنیا رہن وچارے خالی
حصہ ہویا ضبط انہاں دا روز قیامت والے

وچ قرآن دے ملسی ایہہ تاں آیت جے کوئی بھالے

ترجمہ آیت جو اس کافی دی تخلیق دی وجہ بنی ۔''بعض لوگ دنیا چاہندے ہن تا اسیں انہانوں دنیا دیندے ہاں پر آخرت وچ اُنہاں دا کوئی حصہ نئیں اے۔

ہمہ از اوست

(سب کجھ خدا توں اے)

خواجہ غلام فرید دی کافی دی زمین وچ کہی گئی جس دا پہلا شعر اے

''میڈا عشق وی تو میڈا یار وی تو''

اول حمد ہزار تینوں واحد رام رحیم رحمان وی توں
مُرسل کل رسول مقبول تیرے سرور نبیاں دا شاہ سلطان وی توں
اعظم جام ہے نام مشہور تیرا پنوں خان تے کیچ مکران وی توں
کل کدھی تے شہر بھنبھور بنیا اگے آب دا بحر روان وی توں
فَیکُوْن تے کُن مکنون آہا کُنت کنزاً مخفیہ کان وی توں
کرسی عرش فرش دا نام ناہا اجے جوڑیا زمین آسمان وی توں
گُل پُھل تیرے بلبل توہیں قُلقُل تے مئے مستان وی توں
واجب الوجود ہے ذات تیری ممکن الوجود تے انسان وی توں
نون قلم لکھیندا کاتب کون آہا قلمدان کانی داستان وی توں
تَعَیّنات سکنات حرکات گُلی شجر تے باغ بُستان وی توں
آپے احدیت وچوں عین وحدت وحدیت مُڑ کل جہان وی توں
تراسی منزلاں عشق دی پینگ جھوٹن شوق وَصل وچ غلطان وی توں
قول آکھ اَلست خود مست آپے عالم کل دو عالم عیان وی توں
مہنوال سوہنی تے فرہاد شیریں سسی پنوں دا حشر میدان وی توں
قیس اویس تے کھرل صاحباں قِسم قِسم کئی لعل مرجان وی توں

شاہ پری زلیخا تے حُسن بانو ملک مصر تے ماہِ کنعان وی توں
عاشق زار مخلوق معشوق تیری خوک چار دا شمعدان وی توں
آپے تندرست بیمار آپے درددوں درداں دا آپ درمان وی توں
کرم خوب ایوب محبوب تیرا کربل وچ مظلوم ہمان وی توں
کیڈے ظلم یزید پلید کیتے کیتا رَد ابلیس شیطان وی توں
تیرے یار دے یار غمخوار چارے ابوبکرؓ عمرؓ عثمانؓ وی توں
چودہ طبق اٹھا کے وزن کردا حضرت علیؓ شاہ مردان وی توں
چاہ پیر کفوا دے سارے حضرت علیؓ تھیں علم عرفان وی توں
اَگاں مست گروہ فقراء ہوسی جے سمجھیا سوچ بیان وی توں
جَپ تَپ دے وچ کیوں گھپ ہویوں تخت بخت دکان دیوان وی توں
وچے صوم صلوٰۃ زکوٰۃ حجاں روزے دار تے ماہ رمضان وی توں
عالم پھر مثال کمال تیرا حُسندار اتباع دی شان وی توں
تریجی اَگلیاں تے تریجی پچھلیاں ڈِگیاں چھ جینیاں ہک ہان وی توں
چھیہاں درجیاں وچ نزول تیرا سب وچ پیر عیان وی توں
بھاویں نوں جینیاں کرن بھال آپے گئیاں گاتری گون گیان وی توں
سسی شہر بھنبھور تھیں ڈھیر اَگے ساکن لا مکان مکان وی توں
دسو کون و مکان دا کون بانی آپے وید کتب قران وی توں
جویں آپ فرعون بعیون بنیا حضرت موسیٰؑ بن عمران وی توں
حضرت ابراہیمؑ خلیل اللہ آکھے کون نمرود ہامان وی توں
جویں اسماعیل ذبیح اللہ ہویا اپنے آپ قِران وی توں
ابو لہب شداد تے ابو جہل غوث اعظم تے پیر پیران وی توں
نَحنُ و اَقرب تھیں قُرب کمال تیرا توہیں جان دی جان جہان وی توں
جِن و انس حیوان انسان تیرے ملک فلک تے خلق فرمان وی توں
تَبٰرَکَ اسم رَبِّکَ ذِی الجَلٰلِ والاِکرَامِ توہی کُلٌّ من علیہا فانٍ وی توں

جنت الفردوس تے نار دوزخ جمع ۔۔۔ تے حور غلمان وی توں
نون قلم تے یسطرون بھی توہیں والشمس والضحٰی شمعدان وی توں
واحد شرک توحید تثلیث تیری عیسٰی شمس تبریز ملتان وی توں
موڑھے کملی دھری مزملی والی وَل چَھل تے بھیت نہان وی توں
ثبات المصباح تے الیوم صحرا گل پھل ریحان رومان وی توں
وچ وچ وجود موجود ماہی بدست معبود وجدان وی توں
مہادیو بھانویں دسیا بولیاں کل خلق الانس علم بیان وی تو ں
کامل پیر بھجن بھگوان باجھوں پایا کسے نا بھید آسان وی توں
وچ وچ سودا جندرا بھَن سٹے ذرا اپنی بھال دکان وی توں

بلھے شاہ

کوئی نام ہووے میں پہچان کروں کوئی مشکل ہووے میں دھیان کروں
ہن رام رحیم تے مولا کیا گل سمجھ ہن ایہہ رولا کیا
ہن شاہی تے فقیری کیا ہن راحت تے دلگیری کیا
ہن جھگڑا جھانجھا جھولا کیا گل سمجھ نی ہن ایہہ رولا کیا
کوئی وہم ہوو ے میں جہد کروں کوئی دوئی ہووے اس سنگ رلوں
ہن اعلٰی ادنٰی ہولا کیا گل سمجھ نی ہُن ایہہ رولا کیا
بلھے شاہ تائیں میں کہہ نا سنگی ذات برنگی ہے ہر رنگی
ہُن کالا پیلا دھولا کیا گل سمجھ نی ہن ایہہ رولا کیا
کوئی نام ہووے میں پہچان کروں کوئی مشکل ہووے میں دھیان کروں
ہُن رام رحیم تے مولا کیا گل سمجھ نی ہن ایہہ رولا کیا

مذہب دے جھگڑے بارے

یار ذرا ہشیار رہیں اشعار سنانواں تینوں
آیت قرآنی ہے لاثانی یاد آئی ہُن مینوں
وحدت مسئلہ ثابت ہووے مِٹن شک تمامی
فضل الہیٰوں محکم ہووے دل تیرے دی خامی
ہووے دور سیاہی دل دی غنچے کھلن قلوبی
فضلوں قلب منور ہووے تاں راز کُھلن محبوبی
غرض کُھلے کل مرض قلب دی دوئی دور سدھاوے
مُکِن چُکِن جھگڑے جھیڑے گھر والا گھر آوے
پنج ایمان تیرے وچ پانواں قرآنوں گھڑ کے
وحدت دا بھید مخفیہ دَساں رَکنوں پھڑ کے
چھوڑ دیہو وحدت دا جھگڑا مرو نا مفتی لڑ کے
تینوں گنج گواچا ملیا سَوں رہو اندر وڑ کے
اُجڑ جاندیاں نوں سد ماراں میں کوٹھے پر چڑھ کے
جے کر باوَر کرن نا مُلاں مَرن پرانہہ سڑ سڑ کے
دھان اِچ وحدت وچوں مرشد دِتے چاول چَھڑ کے
فضلوں لگی جاگ بہادرؔ سرخ ہویا دودھ کڑھ کے

بہروپیا

طرح طرح دا سانگ وٹایا اس بہروپیے نیں
کیا لُک چُھپ رُوپ ویکھایا اس بہروپیے نیں
کن فیکون آواز کیا،پل وچ ساراساز کیا،خفیہ ہر ہک راز کیا
اس دیاں ایڈ اُساریاں دا اَنت کسے نا پایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدے موسیٰ ؑ نبی کہاوندا اے ،فرعون وی خود سدانوندا اے

پھر لشکر بن فرعون دے وچ بحر عمیق ڈبایا اس بہروپیے نیں
کدیں خود نمرود بخیل ہویا،وچ کفر دے سخت ذلیل ہویا کدیں ابراہیم خلیلؑ ہویا
پھر آپے ابراہیمؑ نوں خود آپ اگ وچ پایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں دل وچ ایسی خواہش ہوئی،خلیل اُتے فرمائش ہوئی،اصل دے وچ ازمائش ہوئی
پھر حضرت اسماعیل نوں کیا ذبح دا حکم سنایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
جد پورا امتحان ہویا،خود آپے مہربان ہویا ،پھر اس طرح غلطان ہویا
اسماعیلؑ سُہارے نوں جھٹ دنبہ بھیج بچایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
فرعون کدیں ہامان بنے،نمرود، شداد کنعان بنے،کدے نبیاں دا سلطان بنے
عربی شہر مدینے دے وچ احمدؐ بن کر آیاطرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں یوسفؑ ماہ کنعانی اے،کیا حسن عجب لاثانی اے،تے زلیخا مست دیوانی اے
پھر بَردا کر کے یوسف نوں مصر بازار وکھایا طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں رومی تے کدیں جامی اے،کدیں دہلی وچ نظامیؒ اے،کدیں غوث اعظمؒ نامی ہے
کدیں صابرؒ تے اجمیری اے،کدے گنج شکرؒ بنایا۔طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں کھیل طرف مرغوب ہویا،واہ عجب تماشا خوب ہویا،کدیں یوسفؑ کدیں یعقوبؑ ہویا
کدیں وچ جدائی یوسفؑ دی یعقوبؑ نوں بڑاروآیا۔طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں حضرت شاہ منصورؒ بنے،موہوں آکھ عین الحق نور بنے،کدیں مفتی قاضی منصور بنے
پھر حضرت شاہ منصور تائیں خود سولی پکڑ دیوایا طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
ایوب نوں خود ازمایا جی،لبریز دا چم لسایا جی،زکریاؑ بن کر آیا جی
پھر وس کیا حضرت ذکریئےؑ دے سر آرا کیویں چرایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں بن گیا مہینوالا اے،خود مستی وچ متوالا اے،تیرا چالا عجب نرالا اے
بن کچا گھڑا پھر سوہنی نوں وچ بحر دے لہر دوڑایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں سسی پنوں خان بنے،وچ عشق دے خود مستان بنے،کر دھوکا خود کروان بنے
پھر تھل وچ مارو سسی نوں خود آپ شہید کرایا،طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپیے نیں
کدیں لیلےٰ بن کر آیا اے،کدیں مجنوں نام سدایا اے،طرح طرح دا ویس وٹایا اے

پھر جسم وچارے مجنوں دے دس کے دبھ جمایا، طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
خود شیریں بنیا یار کدیں، فرہاد بنے لوہار کدیں چوٹے پتھر مار ہتھیار کدیں
پھر خود فرہاد خانے نوں تیسہ مار کوہایاطرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں شاہ امیر فقیر بنے، کدیں رانجھا تے کدیں ہیر بنے، کدیں رنگ پور ہیر زہر پیئے
پھر کن پڑوا کر ہتھیں جوگی وچ رنگپور پھرایا، طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں عقل تھیں بھید بعید پیا کدیں بنیا حسینؓ شہید پیا، کدیں ظالم بنے یزید پیا
کدیں شاہ حسینؓ پیارے دا کربل سیس کٹایا، اطرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں قطب علی لاثانی ایں، جیہڑا روشن شمس نورانی اے تے شیرن شاہ گیلانی اے
کدیں آپے شہر فتح پور ویس وٹا کر آیا، طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں آپے شاہ سردار ہویا کل عالم دا غمخوار ہویا، کدیں آپے شاہ ابرار ہویا
کدیں دیہڑ شریف دے بنگلے اگے عالم پیش جھکایا، طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں غوث الاعظمؒ غمخوار بنے، کدیں شیر محمد یار بنے، کدیں قطب تے شاہ سردار بنے
کدیں بنیا شاہ قطب آیا طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں
کدیں شہر فتح پور آپ آیا، کدیں محلوی ویس وٹا آیا، کدیں سگ دربار اے دیہڑوی دا
تے بہادر نام سدایا طرح طرح دا سانگ وٹایااس بہروپے نیں

ست گر نامہ

(الف) اللہ بن ہور نہ اللہ، ایہہ سب تیرا نور تجلی
ایہہ عشق دا راز اوّلا، الف دا مکھڑا میم دا پلہ
تیرے کان اسانوں سجھے، گُر بن کون بجھارت بجھے
پر دائی توں پیٹ نا گُجھے ، کیہڑا ایس قصے وچ رُجھے
لام نفی تھیں غیر اڈاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ب) باہر نا ملدا ذاتی، گھر اپنے وچ ماریں جھاتی
پھڑیئے لام نفی دی کاتی، مَر جھبدے تاں ملے حیاتی

ہے ٹھاکر وچ تیری ہٹی ،گُر بن کون پڑھاوے پٹی
ملدا جے سر دیویں چٹی، ہستی مارن دی گُھسوٹی
گُھسوٹی تے آزماوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ت) توہیں باہجھوں ہور نا بھورا، شعبد گراں تھیں ہایوں ڈورا
تیلاں ساتھ آئیوں وت کورا، من مستی دا چڑھیائی لورا
گُر کامل دے لگ جا چرنی، جو کچھ کرنی گُر نے کرنی
سیس گُرو دی کر نظرنی، آکھ نہیں وت ربّ اَرنی
ہری ہری کر ہر ہو جاوے ، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ث) ثابت کر اکھ دی کاکی، اندروں کھولیں دل دی تاکی
کون خزانے اوپر ذاکی، تیرے پاس کی رہ گیا باقی
و تبَصُّر کوئی پکڑ وسیلہ، یار ملن دا کر کوئی حیلہ
تو نا واقف گھت وکیلا، ملسی دلبر یار رنگیلہ
شعبد گراں دا دلبر لاوے ، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ج) جدوکا گُر میں پڑھیا، وانگ بدن آتش تے چڑھیا،
نِہی اَگ اُتے میں کھڑیا ،غیر جو ہاہ آتش سڑھیا
جاگ جدوں وَت مرشد لائی، دہی پیر کامل جمائی
لا الہ دی مدھانی پائی، الا اللہ دی مکھنی آئی
نار عشق دے غیر جلاوے تب ست گُر کا درشن پاوے
(ح) حیاتی ختم کچھیوے، مرنوں پہلے مر کر جیوے
تاں آب حیات نوں پیوے ،اِتھ حقیقت چمکن ڈِیوے
حال نہیں تاں کال نا چھوڑیں، تے دلبردی بھال نہ چھوڑیں
ح تے میم دی دال نا چھوڑیں، ہستی داہک وال نہ چھوڑیں
ہر توں پہلے سیس کٹاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(خ) خود خبر جے اپنی پاویں، کاہنوں مکہ تیرتھ جاویں

گنگا جمنا گوردوار بھاویں، گُل کیتھر کیوں سفر اٹھاویں
متھرا مایا یار نہ پاوے،چل اٹھاٹھ تیرتھ نہانوے
مسجد مندر وِرد کماوے، جب تپ زُہد نکھے دعوے
من مندر میں تراٹے کئی لاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(د) دید جے مرشد لاوے، سُکے بے شک تھیون ساوے،
دوئی دل تھیں دور سدھاوے ،تاں گھر والا گھر آوے
دوئی جوت جو دور ہٹاوے، پرگھٹ پربھو نا بھوپاوے
الستی من میں تراٹے کئی لاوے ،جیہڑا جیتن جگ جیئوں سماوے
سرب روپ میں ٹھاکر ٹھاہوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ذ) ذکر بھگوان کماوے، واشاکار کو نشٹ کراوے
سُرتی سنتہ شبد چت لاوے، دل میں مرہم سمار لگاوے
ورگ ورشنا جوں بھگاوے ،شُبھ شُبھ گُن گوبند کے گاوے،
سرب کلیش تکلف جاوے، تب پرکاش گُراں کا پاوے
بھجن سدا بھگوان کماوے ، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ر) رام گوہر گھٹ ماڑے،اگن عشق میں دُوئیَت ساڑے
لام نفی غیر لتاڑے ،ساس دوار رسم تے چاہڑے
پی پردھام مارگ پیارے، کریا کرم بحر کر تارے
شکستہ گُر کی جنم سوارے، شوک پرکھ دکھ سرب سدھارے
دل میں برہم سمادا لگاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(س) سب کر اپنے من دی، توں ہیں بوٹی عجب چمن دی
کیوں لکدی شوق وطن دی ہشل بکم" کٹ کھٹن دی
مینوں مار نفس دی وگی،کتوئی حرص مزاکلا ٹھگی
جے ہتھ چھری نفی دی لگی، کوہ سٹ چھوڑ نا کالی بگی
ہر شے نوں قتلام کراوے، تب ست گُر کا درشن پاوے

(ش) شرم تھیں نکل اگیرے، لام نفی دا خنجر پھیرے
عالم سارا مار نکھیڑے ،تاں پھر طالع جاگن تیرے
فی انفسکم درد نکھیڑے نحن اقرب کولوں نیڑے
دلبر وسدائی چار چوفیرے، گول توہیں دے گھمن گھیرے
تو جاویں تاں گوبند آوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ص) صبر دِیّاں بنہہ لے پنڈاں لیندیاں کٹ رنڈپے رنڈاں
اوہ بے صبریا نا گھت ڈنڈاں،وسدیاں ویکھ انہاندیاں کنڈاں
جیہڑے ہتھ صبر دیاں بھاراں،کر گے منزل سفر ہزاراں
چمن اُنہاں دے ٹُھہن گلزاراں، فضل کرم تھیں برسن باراں
قدم اُنہاں پر قدم ٹکاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ض) ضرورت تھیں ہتھ چا دھووے، ماہر تدوں فقر کا ہووے
خوشیؤں خوشی نہ غمیوں رووے، ننگ نحوس دور کھلووے
ساک سَین دا سانگا توڑے ،جانوں باہجھوں ہک نا چھوڑے
دنیا دین کنوں مکھ موڑے، ہووِس سارے دکھ اجوڑے
اس تُرتا پر عمل کماوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ط) طالب دے نہ چڑھ بیڑے،حرص طعام دے سٹ گھت جھیڑے
دلبر یار ہے نیڑیوں نیڑے، ڈیرا ہے وِچ تیرے ڈیرے
ہرموں برہما کا پرکاش، ایک انکاری ہرموں داش
اکال مورتی ہربھو خاش، پروالا دا رتنا ناش
کرتا پرکھ جے گھر پھر کھاوے، تب گُر کا درشن پاوِے
(ظ) ظالم جاہل گُجھی، کیڈی تجھ بجھارت بُجھی
دوئی دوت دِلوں سبھ بُجھی، حسرت سبھ تہھ دے وچ سجھی
ہتھ وچ لام نفی دی کانی ،جت ول ویکھاں دلبر جانی
ملیا کامل گرو گیانی، فضلوں کیتُس مہربانی

گرو گوبند کا میل ملاوے ، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ع) عشق بھانبڑ بالیں، خرمن دوئی دا کلہ مالیں
خودی تکبر نوں بھی گالیں، پھر پرمیشور دے وچ بھالیں
توہیں پردہ اپنا آپے، دوئی دَوَت کے روہڑ سیاپے
توہیں بِن ایتھے ہور نہ جاپے، اپنے آپ نو ویکھ لے آپے
دل وچ سوہنگ جوت جگاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(غ)غیراں ول مول نہ سٹیں، بلکہ اس دا نقطہ کٹیں
مڈھوں بیج دوئی دی پٹیں، یار ولوں مول نہ ہٹیں
شرم حیا تے بھرم گوانویں، اپنا آپ صحیح کر پانویں
راہ فقر پر قدم ٹکانویں، سب سوچ کر جوت لگانویں
اپنا آپ نظر سب آوے۔ تب ست گُر کا درشن پاوے
(ف) فکر نہ کرنا لائی، توں بن ایتھے چیز نا کائی
ہے خالق تھیں کُل خدائی ،ہے ہر دی ہر وچ سمائی
ظاہر باطن ہکو اللہ، ہر جا تیرا نور تجلٰی
جِت ول ویکھو ہے وجہہ اللہ، تاں پھر پڑھیئے قل ھواللہ
غیر نا کائی شے نظریں آوے، تب ست گر کا درشن پاوے
(ق) قدم دھر عشق دے راہیں، بھاویں اگوں بھڑکن بھاہیں
ہور تمامی ڈیریاں ڈھائیں عشق تھیں مرنا واجب ناہیں
عشق شمع دا تھی پروانہ، عشق دے راہ تے رہیں روانہ
بھاویں سیس دیویں نذرانہ، اوڑک سیس چوٹ نشانہ
اپنے آپ دی شکل ویکھاوے ، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ک) کرم دے مل گئے ہوکے، مِل گئے سانول یار کلوکے
نحن اقرب تیری جھوک اے، جھوک وَلوں وَت کیہڑا روکے
میں اپنا آپ پچھاتا،مرشد کامل صحیح کر جاتا

غیر اساتھوں گیا گواچا، بحر عمیق عشق وچ نہاتا
عشق بحر وچ جو نہاوے،تب ست گُر کا درشن پاوے
(ل) لام نفی دے کل پسارے، الف تے لام دے راز نہارے
میم محمدؐ دے چمکارے ،جس دی خاطر کل پسارے
سب کچھ خاطر دلبر پیارے،کیتا اللہ سر جینہارے
ارض فلک ہور عالم سارے ،شمس قمر ہور پسارے
الف احد بن احمد آوے تب ست گُر کا درشن پاوے
(م) محمدؐ ماہی ذاتی، میموں مار الف دی جھاتی
واہ واہ اپنی ذات پچھاتی، پر یاراں دی ٹھر گئی چھاتی
یار نوں یاراں یار بلایا، دلبر سارا سیر کرایا
لام نفی تھیں غیر ہٹایا، احمد گیا تے احد آیا
میم ذرا ہک برقعہ چاوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ن) نظر کر نال نگاہاں، نا پیا کملیا بھج اگاہاں
واگاں خود وَل موڑ پچھاہاں، راز عجب وچ تیریاں ساہاں
ہستی تیری جے کر نسے، تاں پھر تیری بستی وسے
پکے وٹ توکل رسے، راز اسانوں مرشد دسے
اس رستے پر قدم ٹکاوے ، تب ست گر کا درشن پاوے
(و) وختاں دی ماری اُوہا، جس مرشد دا چھڈیا بوہا
ہاویں شیر تے بنیا چوہا، راہ وچ چھوڑ نہ دیویں کھوہا
۔۔۔نیک پوچانویں ،عشق دے راہوں پرت نا آویں
متاں پچھاہاں قدم ہٹاویں مگر عاشقاں لیک نہ لانویں
مرے کوئی اپنا آپ گواوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ہ) ہر دل وچ ہر کو تکے تن طلاقوں دے نا دھکے
تیاگ امید نا موہوں جھکے، محکم قدم ٹکانے پکے

دوئیوں دور ہووے ہک لاہے،طعنے سر پر سہے الاہے
دل وچ ہر دم راہندے واہے، دین ایمان گُر دے سانجھے
جند مرشد نوں گھول گھماوے، تب ست گُر کا درشن پاوے
(ی) یاراں دیاں ہر دم تاہنگاں، برہوں بحر چڑھایاں لاہنگاں
نین نشیلے مارن ساہنگاں ،زخماں دے وچ نکلن چاہنگاں
ترس نا کیتے بے پرواہاں،میں کملی وچ اس دیاں راہاں
روواں کر کر لمیاں باہاں ،کدیں تاں کرسیں یار نگاہاں
خان بہآدر جے گھر آوے، تب ست گُر کا درشن پاوے

ست وار

(ہفتے دے ستّاں دِناں دا حال)

اول وار: اتوار

ایت وار شکایت غم دی نت دلبر نوں کرنی ہاں میں
بسمل نیم پئی میں تڑفاں نہ جیواں نا مرنی آں میں
میں کملی نوں چھوڑنا جاویں ہجر تیرے تھیں ڈرنی آں میں
زار بہآدر یار اَگے سر سجدے وچ دھرنی آں میں

دوجا وار: سوموار

وار سوموار اجے یار نہ آیا میں کملی مر جاساں نی
بھار برہوں دے یار چوائے ہر دم روندی راہساں نی
ہَس رَس جندڑی کھس گیا سانول مگر پنل دے جاساں نی
زاربہآدر یار اسانوں پھٹیا نال لباساں نی

تریجا وار: منگلوار

منگل مارے سنگل برہوں پٹ پٹ میڈھیاں سٹیاں میں
لوں لوں دے وچ درد ہزاراں کیوں کر بنّاں پٹیاں میں
درد دہاج دتا خوش کملی چنگیاں کھٹیاں کھٹیاں میں
خان بہادؔر صدقے جاواں کیونکر دیواں چٹیاں میں

چوتھا وار: بدھوار

بُدھ برہوں نے سُدھ نا چھوڑی طرف کیہڑی نوں جانواں میں
دلبر مار دیوانی کیتی کملی نام سدانواں میں
صُم، بُکم، ہوئیاں میں نہ کوئی سخن الانواں میں
یار بہادؔر سار نا پچھدا کونج وانگوں کرلانواں میں

پنجواں وار: جمعرات یا ویروار

ویر وہی تقدیر الٰہی نیر ہجر دے ملاں نی
گھر گھر دے وچ ٹرن پیاں میں کملی دئیاں گلاں نی
سسی وانگ ہجر دے تَس رُل مرساں وچ تھلاں نی
زار بہادؔر یار دے پچھے قاصد کیہڑا گھلاں نی

چھیواں وار: جمعہ

روز جمعہ نوں جم جم آوے سوہنا دلبر یار سہیو
خوشیوں مَیلے ویس اتاراں لاواں ہار سنگار سہیو
درد اندر درمان ہے دلبر جانون گھل بیمار سہیو
یار بہادؔر یار بناں نت روون نال وپار سہیو

ستواں وار: ہفتہ یا چھن چھن وار

چھن چھنوار چھلی غم دردوں جھل نیساں دے تیر میاں
برہوں پکڑ مقید کیتی گھت گل زلف زنجیر میاں

کِن مِن کِنکِن غم تھیں ہنجوں نین وسانون نیر میاں
زار بہآدر یار نہ کیتی درد لٹی دی بھیر میاں

قصہ عزازیل دا

دوزخ وِچ رب پیدا کیتے گُرگ تے شکاری
دونواں نے فیر جُفتی کیتی حکم جویں سرکاری
تاں ابلیس تَوَلّد ہویا سن تو میرے میتا
اُتھے سال ہزار خدا نوں سجدہ اس نے کیتا
ہر ہر طبق زمین دے اُتے سجدے کرے ہزاراں
عابد زاہد عالم بھارا قسمت دُِس ہاراں
طرف زمین تنزل کیتُس موجب حکم الٰہی
بھاویں ایڈ مدارج والا آخر کار تباہی
۔۔۔۔۔۔خدا تائیں اس نوں بخشے اللہ والی
تا ں اسمان اول تے پوہتا دین ایمانوں خالی
اُتھے سال ہزار خدا نوں سجدے رہیا کریندا
خاشع نام سدیوے اُتھے ہر کوئی رہیا سَدَیندا
تا اسمان دوئے تے پہنچیا حکم الٰہی ہویا
سجدے پھر ہزاراں اتھے نیت نماز کھلویا
اتھے عابد نام رکھایُس آکھن علماں والے
تاں اسمان تریجے ول کیتس پھر اُچالے
سال ہزار عبارت اوتھے کیتس وارو واری
صالح نام رکھا کر اُتھوں کیتوس پھر تیاری
تاں اسمان چہارم اُتے ڈیرا اس جمایا

ولی اللہ پھر آکھن اس نوں لوکاں نام پکایا
پنجویں پھر اسمان مبارک لائیاں اس نے جھوکاں
عزازیل خطاب الایوس نام پکایا لوکاں
سال ہزار اں عبارت اس نے کیتی کر کر زاری
چھیویں تاں اسمان تے پوہتا مار اڈاری
پھر ستویں اسمان مبارک اس نے قدم ٹکایا
ہر دم وچ عبادت رب دی اس دا وقت وہایا
کرن روایت عِلماں والے عاقل تے فرزانے
گٹھ زمین نہ رہ گئی ویہلی وچ زمین اسمانے
جتھے ایہہ نئیں سجدہ ہویا دین ایمانوں خالی
عرش معلّیٰ اُتے بھی ایہہ پہنچیا عالم قالی
چھ ہزاراں برس اوتھے پھر کرے عبادت باری
عالم فاضل عابد زاہد تاں پھر عرض گزاری
لوح محفوظ ول ویکھیا ہے ہک واری یا ستار غفارا
تاں میں تیری قدرت ویکھاں شوق میرے دل بھارا
کراں عبادت تیری اُتھے عالی درجے پانواں
ہردم محو عبادت اندر سجدیوں سیس نہ چانواں
اسرافیل فرشتے تائیں ہویا حکم الٰہی
لوح محفوظ پہنچا دے اِسنوں پلک اندر ہک ساہی
تاں پھر ہک نوشتے اُتے اس نے نظر گزاری
چھ لکھ برس عبارت کرسی بندہ ہک سرکاری
جے ہک سجدہ نا اُس کیتا رَد ہوسی درگاہوں
ضبط عبادت ضائع ہوسی اس دی حکم الٰہیوں
نام اس دا ابلیس رکھیسی ایہہ کجھ نظری آیا

چھ لکھ برساں رُنّا اُتھے سر سجدے وچ پایا
تا پھر ایک اوازا آیا امر کیتا رب سائیں
جو کوئی میرا امر نہ منے منکر دو ہیں سراہیں
اس دی بول سزا کی ہووے اگے ایہہ لکھیا کل افسانہ
تا مردود ہویا ایہہ پچھے واقف کل زمانہ

دوہڑے

(۱)

کھوٹی ذات قدیم جنہاں دی بد چلن دل کالے مرن مُکالے
سسی چھوڑ شہزادی نٹھے پچھلی رات رزالے گھت اُچالے
کیچ کلاچ دے سفر کوٹاہنگے کھوج اُٹھاں دے بھالے بھجدی نالے
خان پنل کوں زار بہآدر دھرم دے نال سنبھالے

(۲)

اج سمجھاون آیوں نی امڑی جدوں ہو گئیاں چوڑ ترٹیاں
شہر بھنبھور ویران ڈسیوے تے ویران ڈسیون ہٹیاں
دل دی دِلڑی لُٹ لئی ہوتاں ایتھے کیہڑیاں بنّاں پٹیاں
اج دی مرض نہیں زار بہآدر میں تاں روز ازل دی پھٹیاں

(۳)

سسی نوں کیچ دے سَیک ہمیشہ پئی خان دے وَین الائے دردسوائے
شہر بھنبھور وِچ اُجڑی دُھمی سُتیاں ساتھ لٹائے ہوت نئیں آئے
رِند پرانے کر گئے ٹھگیاں اُنہاں ظلم دے سفر مکائے کیچ سدھائے
اوہ زخم نا گھلسن خان بہآدر جیہڑے سجناں بول ڈکھائے پھٹ جگائے

(۴)

سسی نوں خفقان عشق دے برہوں دے برچھے کدی نہ ہٹے
مارے چک باہاں نوں اکھیں میٹ دندھیڑک وٹے کدی نہ ہٹے
چوڑا بھن وگایوس واہواں پٹ پٹ میڈھیاں سٹے کدی نہ ہٹے
بہادر ہٹکیاں نا ہٹکیوے چڑھ گئی عشق دے پھٹے کدی نہ ہٹے

(۵)

حالت شہر بھمبھور دی ڈٹھی جیہڑی خان دے ہوندیاں آہی اَج اوہ ناہی
ہائی بانک بلوچاں نال شہر دی شوکت شان تے شاہی اج اوہ ناہی
اُجڑیا باغ عنادل رونون چمن دی ویکھ تباہی اج اوہ ناہی
تُزک تمیز تے طور بہادر اگلی بے پرواہی اج اوہ ناہی

(۶)

سسی نوں ماں متیں دیندی عشق دی منزل بھاری عقلوں ماری
عین شین تے کاف دی سیس قیمت ایہہ تاں بازی عشق کھلاری عقلوں ماری
تھل مارُو وِچ جل بل مرسیں اوہ لد گئے شتر وپاری عقلوں ماری
چھوڑ بہادر بھنبھور دی واسی ونج کیچ لایوس یاری عقلوں ماری

(۷)

کیچی دل مروڑ کے پیچی کائی رمز انوکھڑی دس گئے راتیں نس گئے
مست کیتی مدہوش چڑھوئی گھت برہوں دے وس گئے راتیں نس گئے
دِلی ڈاکامار قزاقاں کمراں غاصب کس گئے راتیں نس گئے
ویکھ بہادر رمز رحیماں گھت درداں دی چَس گئے راتیں نس گئے

(۸)

تریڈھ گنوں گھن کھوج اُٹھاں دے بھجدی پیر پیادی اوہ شہزادی
ٹِبیاں تے چڑھ ٹانگو ڈیوے پیر سورے بغدادی اوہ شہزادی

بلدی ریت سسی منسوئی مشکل تھل دی وادی اوہ شہزادی
وقت اخیر بلوچ بہاؔدر آن تھیا اِمدادی اوہ شہزادی

(۹)

فوق العرش تے فرش تھیں اوّل ہائی مہینوال دی وائی سُن ون مائی
احد کنوں بن احمد آیا تے مہینوال نے ذات وٹائی سن ون مائی
سریر میرے وچ پیر دھریں ہاہ تینوں سمجھ نہ کائی سن ون مائی
خان بہاؔدر ہٹک سسی نوں ایہہ وَت بنی لڑائی سن ون مائی

(۱۰)

کن فیکوں کنوں کنوں ہائی جھوک بلوچ دی موہرے سن ون چھوہرے
احدیت تے وحدت بہروں چھٹے عشق دے لُہرے سن ون چھوہرے
فی انفسکم آکھ سنایم مار سہاگے دوہرے سن ون چھوہرے
چوداں طبقاں وچ بہاؔدر پھرن بلوچ ڈھنڈورے سن ون چھوہرے

(۱۱)

صاحباں ہیر سیال کو آکھے تینوں میں دَساں یکسوئی سُن ون بھوئی
جے توں ہیر تے اوہ وَت رانجھا اِنج بن ویندی اے دوئی سن ون بھوئی
جیونکر برف دے وچ ہے پانی کپڑے دے وچ روئی سن ون بھوئی
چودہ طبقاں وچ بہاؔدر خلق سبھا منسوئی سن ون بھوئی

(۱۲)

نہ تو عشق دے آوے چڑھیوں تاہیں رہ گئیوں کچی سن ون بچی
یحرق نار نہ ساڑیا تینوں نہ بھاہ برہوں دی مچی سن ون بچی
نہ شتیات نگر وچ پہنچیوں تو اُگھڑ نچی سن ون بچی
پچھ اس خان بہاؔدر کولوں ایہہ رمز عشق دی سچی سن ون بچی

(۱۳)

حالت یار سسی دی ڈٹھی نالے ڈٹھے عشق اُچھلے بلے بلے
مگر بلوچ دی شہزادی نے جگ دے مہنے جھلے بلے بلے
خون سسی دا وانگ پانی دے اُتے ریت دے چلے بلے بلے
زار بہآدر عشق ماہی دا مارے ڈنگ اَوتے بلے بلے

(۱۴)

سسی نون خفقان عشق دے پئی ریت تتی تے چڑدی مُول نا ڈردی
چار چفیرے نظراں مارے دِسدا کوئی نہ دردی مُول نا ڈردی
بھجدی پَیر پیادی سسی بن کے خان دی بَردی مُول نا ڈردی
خان بہادر ہو گئی جَھلی ہِن موتوں پئی اے مَردی مُول نا ڈردی

(۱۵)

راتیں خواب سسی نوں آیا چھکی عشق لکیر اے وقت اخیر اے
بھجدی وچ تھلاں دے دھمی دِسدا نا دلگیر اے وقت اخیر اے
تیر عشق دا جھلیا سسی لگا وِچ سریر اے وقت اخیر اے
درویش بہآدر خان ہے جس دا شاہ سردارن پیر اے وقت اخیر اے

(۱۶)

زخم سسی دے دل وچ لگّا جاندی خان دے ناں تو واری درداں ماری
پَنڈ عشق دی چائی وڈی نا دِسدی اس نوں بھاری درداں ماری
گٹھڑی پہن کے درداں والی چا لئی اُس وِچاری درداں ماری
مر گئی وچ تھلاں دے سسی بہآدر نکلے بلوچ اناڑی درداں ماری

(۱۷)

پڑھ بسم اللہ لواں ناں ماہی دا جیہڑا وچ یاداں دے راہندا
سون نئیں دیندا راتاں نوں پیا وچ خواباں دے آندا
خبر نئیں کیوں موڑیاں نظراں دل اس دا کیوں نہیں چاہندا
پتھر ہویا دل بہادرؔ اس دا کیوں وَدا ہیں تو اُگھلاندا

(۱۸)

فوقل عرش تو پار کِداہیں جتھے چَرے بلوچ دا گلّا انشاء اللہ
قاب قوسین اُٹھاں دیاں باہکاں اوہ احد ناحق وَلّا انشاء اللہ
احدیت کیچ وطن ہوتاں دا وچ وحدت راز اَوّلا انشاء اللہ
لولاک لما ستار بہادرؔ ہاہ خان محمود مِن اللہ انشاء اللہ

(۱۹)

یار وِسار گیا کر کملی روواں آہیں مار میاں
برہوں ٹھگ وَپاری مِلیا اندر عشق بازار میاں
سودے یاد دِلاں دے تولے دَھر عشق معیار میاں
زار بہادرؔ اوگت گئیاں جیہڑیاں جانون ہار میاں

(۲۰)

ہن ترائے مِلیاں مصباحاں بالیاں شاہاں
مُرسلاں کولوں خان پنل دی منزل ڈھیر اگاہاں پراں پراہاں
فوق العرش تو یار کداہیں کڈھ کے لمیاں باہاں لگن نا واہاں
عشق دا بحرعمیق بہادرؔ تر ناں باجھ ملاحاں مشکل راہاں

(۲۱)

افسوس بیدوش نادان جو ہائی لے ناں پنل ٹرپئی اے
کَن وِچ عشق بانگ چا دِتی تاہیں وَڑ صندوق نوں گئی اے

آس ہاسو پنل خاں مِلسی اِسے اُڈیک تے لڑدی رہی اے
بہاؔدر رات سفر وچ آئی دھمی پتن بھنبھور تے گئی اے

(۲۲)

خان پنل کو ں مِنّت کراہیں پیا کول اساڈے وَسے انج نا نسے
کیہڑی گلوں ناراض تھئیا کائی دل دی ویہدن دسے انج نا نسے
جیویں عشق فراق وچ پھس گئی سسی شالا دشمن کوئی نہ پھسے انج نا نسے
خان بہاؔدر جگ پیا وَسدا کوئی رووے تے کوئی ہسے انج نا نسے

(۲۳)

ہیر نو ملیو پیر رنجھیٹا جس بیلے مرلی واہی قسم الٰہی
راتاں دے وچ گھاتاں چڑھیاں ہیر اوہ جاندی ناہی قسم الٰہی
کھیڑے سیال نکال نفی تھیں چاک دی شہنشاہی قسم الٰہی
رانجھا کامل پیر بہاؔدر ہیر منگیندی آہی قسم الٰہی

(۲۴)

سسی نوں آ کر رَل مِل ساریاں سہیلیاں مِلن گئیاں
ناحق کھوٹ کمائے کیڈے تیرے نال گلیاں بُریاں تھیاں
پچھلی راتی لد گئے جھوکاں کوچ کیتا سفریاں آکھن پیاں
خان بہاؔدر دھمی ویلے پٹی اکھ نشیاں سنجاں پئیاں

(۲۵)

ظالم عشق مقید کیتا تے طرف چنہاں دے ٹوری زور و زوری
پتے مار کُٹیتے جے کر ٹھگی ٹھگ لاہوری زور و زوری
بالکل مار کے سارک زادی ٹُپ ناحد موری زوروزوری
عشق بہاؔدر کمہاری دا ڈِھنگی بن گیا کھوری زور و زوری

(۲۶)

سوہنی سوت سٹی بھرڑاندی دی نکلی راتی چوری زور و زوری
عشق چا صم بکم کیتی ہو گئی گونگی ڈوری زور و زوری
کھول سوہا سر موہل بنیندی پکڑ بدست ڈنگوری زور و زوری
ویکھ بہاآدرخان کمہاری عشق دِھنگانے ٹوری زور و زوری

(۲۷)

سسی نال بلوچاں دل بدلا کے سری دوپہری مُس گئی کملی گُھس گئی
مگر اُٹھاں دے کھوج بھلیندی تھل مارو وچ کُس گئی کملی گھس گئی
گھت صعوبتاں نال طمیناں جان اپنی تے رُس گئی کملی گھس گئی
ہوئی شہید تھلاں وچ تَسی زار بہاآدر حُس گئی کملی گھس گئی

(۲۸)

خلقت دے وچ خالق وَسدا جویں مہندی دے وچ رنگ اے ایہہ پر ڈھنگ اے
چھمک دے وچ اَگ اُلنبے دودھ وچ مکھن گنگ اے ایہہ پر ڈھنگ اے
رانجھا تخت ہزارے وَسدا تے ہیر جٹی وچ جھنگ اے ایہہ پر ڈھنگ اے
بھاویں بلوچ پئے خان سدیون خان بہاآدر ملنگ اے ایہہ پر ڈھنگ اے

(۲۹)

برہوں مار دیوانی کیتی روواں آہیں ماراں میں
پَھٹاں اُتے سٹاں جُھلیاں پے گئی وس لوہاراں میں
موڑ مہاراں آ گھر باراں بیٹھی کاہنگ اُڈاواں میں
خان بہاآدر جے گھر آوے میلے وَیس اُتاراں میں

(۳۰)

مار چھلانگ چنہاں وچ راتیں عشق پڑھایُس پٹی مُول نہ ہٹی
پَیر پیادی بھجدی سوہنی عشق برہون دی پَھٹی مُول نہ ہٹی

لایوس مَنّت خواج خضر دی سر وَنج ڈِتُّس چٹی مُول نہ ہٹی
لہراں دے وِچکار بہآدر لیک سوہنی چا کھٹی مُول نہ ہٹی

(۳۱)

کھا کھا تیر سرِیر سسی دا ہویا وانگ سُرنگی، سُروِچ
اوہدی آہ تھیں راگ بیراگی مارے رُکن رُکن آہیں، گُروِچ
عشق بلوچ دے الوچ لئی جیویں عشق حسینؑ دا ہروچ
بہآدر باس پُنل دی لیندی منہ رکھ کے کھوج شہروچ

(۳۲)

سسی سخت سفر نوں ساہنوی بھَنّی صاحب زادی پَیر پیادی
سید خضر لباس پیغمبر کر اپنا اِمدادی پَیر پیادی
نازک پَیر ملوک سسی دے مشکل تھل دی وادی پَیر پیادی
خان بہآدر نال بلوچاں ناہی کرنی شادی پَیر پیادی

(۳۳)

شہر بھمبھور ویران کیتونے تھی مہمان سدھا گئے جھوک لدا گئے
نال بلوچ رَج نا کیتیاں گلاں اوہ جھب پلڑا چھڑوا گئے جھوک لدا گئے
لاغرضی دی مرضی ہانجے تائیں پدھ سفراں دے پا گئے جھوک لدا گئے
حال کی پوچھنا ایں خان بہآدر اینویں بروَر بار رُلا گئے جھوک لدا گئے

(۳۴)

کدیں وسدی جھوک ہوتاں دی آہی راتی خیمے پَٹ گئے مار کے سٹ گئے
لُٹ کے ساز سامان سُکھاں دے میرے دل دے پرزے کٹ گئے مار کے سٹ گئے
شہر بھمبھور ویران کتیونے نہیں نال ساڈے کر گھٹ گئے مار کے سٹ گئے
زخم نا گھلسن وچ قبراں دے جیہڑے زار بہآدر پھٹ گئے مار کے سٹ گئے

(۳۵)

شہر بھمبھور نوں لوٹیاں پیاں جدوں ہوت مسافر تھی گئے کر ہیں لدی گئے
گلیاں سُنج ویران ڈسیون کئی آبِ حیات وِٹی گئے ضائع تھی گئے
جیہڑے مالک مملکت دے آہن اُنہاندے نام نشان مٹی گئے نقش کٹی گئے
ہویا شہر بھمبھور ویران بہآدر خیمے جدوں پٹی گئے ساتھ لٹی گئے

(۳٦)

شہر بھمبھور نوں چور اَزل دے پیا پچھلی رات لٹیوے ہُن کیا تھیوے
سڑ گئے بخت نصیب سسی دے ہائی نال بلوچ منگیوے ہُن کیا تھیوے
کھوٹی ذات قدیم جنہاں دی نَس وَیسن مار کے ڈیوے ہُن کیا تھیوے
زار بہآدر ہٹک سسی نوں نہ نال بلوچ پرنیوے ہُن کیا تھیوے

(۳۷)

راتی کُوچ بلوچاں کیتا تقدیر الٰہی ویہہ گئی سُتی رہ گئی
دھمی اُٹھیُم اَبھڑ بھاندی مُٹھی میٹ کے بہہ گئی سُتی رہ گئی
سَڑ گئے بھاگ سہاگ سسی دے بخت دی منزل ڈھیہہ گئی سُتی رہ گئی
وقت مَرَن دے زار بہآدر کلمہ خان دا کہہ گئی سُتی رہ گئی

(۳۸)

سودا نال بلوچاں کیتوس سِری دوپہری مُس گئی کملی گُھس گئی
تھی شہزادی پَیر پیادی جان اپنی تے رُس گئی کملی گُھس گئی
ٹبے ٹوب گھٹا گھٹ اُسرے تھل مارو وچ ہُس گئی کملی گھس گئی
بہادر ویکھ یقین سسی دا مگر بلوچ دے کُس گئی کملی گھس گئی

(۳۹)

ہوت جدو کے لد گئے جھوکاں میری حالت تھی گئی ماندی کھچکی راہندی
دلگیر سوہنے خان پنل بن محفل مول نہ ٹھاہندی کھچکی راہندی
لٹک نہ بھلسی خان پنل دی ایہہ دِلڑی درد نہ ساہندی کھچکی راہندی
زار بہآدر یار نہ مِلدے دلڑی جناہنوں چاہندی کھچکی رہندی

(۴۰)

کِت وَل سسی کھوج لبھیندی کیتھ وَسدا مکرانی یوسف ثانی
چاک دی بنسری بر بیلے وچ ہیر تھئی مستانی مست دیوانی
کیتھ زلیخا محبوب بھالے کیتھ وسدا کنعانی دلبر جانی
مہینوال دی بھال تو بھل گئی سوہنی طغیانی تھئی مردانی
کیتھ لیلیٰ کیتھ قیس بہآدر کیتھ قلم دی کانی الانسانی

(۴۱)

اُڈوے کانواں جانویں کیچ شہرنوں ہوکا دیویں جا وِچ گلیاں نال تسلیاں
آکھیں جا میرے خان پنل نوں تتی ریت تے سڑ گیاں تلیاں نال تسلیاں
جمدی لا دی دکھیاری ہاسوں نا اجے مصیبتاں ٹلیاں نال تسلیاں
زار بہآدر سسی روندی مر گئی ہوت نہ کر گئے بھلیاں نال تسلیاں

(۴۲)

روک نا بھیناں میکوں کیچ وَلوں سسی بر سرِ کیچ نو جاسی سُن ون ماسی
کیچ عجیب نصیب جے ہووے سسی وَل وَل سیس نواسی سُن ون ماسی
ایہہ باغ بغیچے فرش غلیچے ایتھے پنل آن کے باسی سُن ون ماسی
زار بہآدر مردیاں تائیں ہک تاہنگ بلوچ دی راہسی سُن ون ماسی

(۴۳)

شوق ماہی ول چلی سوہنی کدّھی خواج خضر دی مُول نا ڈردی
موسم مانگھ پھگن دیاں راتیں پاپوش عشق دی وَردی مُول نا ڈردی
کھول سُوہا سر موہل بنیندی تھی مرغابی تر دی مُول نا ڈردی
ویکھ بہاؔدر خاں گھاری سر نذرانہ دھر دی مُول نا ڈردی

(۴۴)

خلقت دے وچ خالق وَسدا جیویں کپڑے وِچ کپاہی مخفی آہی
جیویں مصری وچ مٹھاس مخفیہ خبر اَسانوں ناہی مخفی آہی
جیویں پانی وِچ برف والے جالے حرفاں وچ سیاہی مخفی آہی
نحن اقرب خان بہاؔدر وچ فرقان گواہی مخفی آہی

(۴۵)

برہوں مار مقید کیتی رووّاں آہیں ماراں میاں
پھٹاں اتے سٹاں جھلیاں پئے گئے وس لوہاراں میاں
موڑ مہاراں آ گھر باراں بیٹھی کانگ اڈاواں میاں
خان بہاؔدر جے گھر آوے میلے ویس اتاراں میاں

(۴۶)

رو رو کملی جھلی ہوئی سانول خبر نہ گھلی نی
دلبر بے پرواہیاں کردا جان اساڈی جھلی نی
وچ میدان عشق دے برہوں لیاں گھیر ہکلی نی
خان بہاؔدر یار بنا عمر گزری چلی نی

(۴۷)

ہے جانی مگر دیوانی ہوئی آں کرن مزاقاں سہیاں نی
جاندی واری دلبر تھیں دل دیاں آکھ نہ لیاں نی
میں وچ میں نہ رہ گئی کائی عقلاں اُڈ پُڈ گئیاں نی
خان بہآدر خوشیاں میریاں دلبر لُٹ پُٹ لیئاں نی

(۴۸)

کی ہویا جے کسے دہاڑے شہر اساڈے آویں ہاہ
رات گھتیندوں گھر کملی دے دل دی موجھ لہاویں ہاہ
بھج بھج میں کملی پئی کراں تعمیلاں جدوں حکم فرماویں ہاہ
خان بہآدر یاراں وانگوں چشماں وچ سماویں ہاہ

(۴۹)

تیراں چوداں پندراں سولاں مشکل راتاں چارے نی
پر وعدے تے یار نا ملیا دے گیا کوڑے لارے نی
ایہہ آیا کر آیا دلبر گِن گِن رات گزارے نی
خان بہآدر یار اساتھوں کیتی گنڈ پیارے نی

(۵۰)

بن ٹھن کھسکی رشکی سوہنی آن وڑی سر بیلے وقت کویلے
سرو بٹاک جواہیں جوہاں خار ببول مریلے وقت کویلے
کُھب چکڑ چک بار کنڈیری مار پھرن اربیلے وقت کویلے
تھئی مرغابی بحر لہر وچکار گھڑِیؤن ٹھیلے وقت کویلے
بعد آوازاں بجلیاں کڑکن کھیون جس ویلے وقت کویلے

ہیر تے ماں دے درمیان گل بات

ماں

ہیر نوں ماں نت بہہ سمجھاوے توہیں چا لائیاں لیکاں نی
چاک دے روز فراق توہیں کھٹیاں آن کولیکاں نی
عزت خاک رُلائی ساڈی نی ہیرے وچ شریکاں نی
نِت اجوڑ مُول نہ مُڑیوں تے نا مُکیاں آن تریکاں نی

ہیر

سن ون اماں بول سنبھل کے تے نا پئی مار بلارے نی
رنگپور کھیڑیں ہیر نہ وینِدی تے ونجساں تخت ہزارے نی
کیتی خبر سیالاں تائیں عقل جنہاں دے مارے نی
ہیر پڑھے نت چاک دے کلمے رج رج کرے نظارے نی

ماں

اُچی ذات سیالاں دی نوں توہیں چا داغ لایا نی
کرن شریک مزاقاں سانوں عزت چا وچ خاک رلایا نی
کون کدھر دا چاک کمینہ توہیں چا ساک بنایا نی
مشکل چڑھیں توڑ نی ہیرے پیچ کوٹا ہنگا لایا نی

ہیر

چاک میرے دیئاں قسم الٰہی عرشوں پار مکالاں نی
چاک ایہو لولاک دا والی کیہی خبر سیالاں نی
ایہہ شوہ تخت ہزاریوں آیا وحدت والیاں چالاں نی
تے نحن اقرب فی انفسکم آکھ سنایوس چالاں نی

ماں

ایہہ مدتاں دا چھیڑو ساڈا سمجھ نا تینوں آئی نی
راٹھ رئیس سیالاں دا ہن کیوں کر بنے جوائی نی
عزت ساڈی خاک رلا کر شرم نا تینوں آئی نی
پگڑی چوچک مہر دی ہیرے توہیں چا خاک رُلائی نی

ہیر

چودہ طبق خدا تعالی نے ماہی کان سوارے نی
زمیناں تے آسماناں اندر دین حسن دے چمکارے نی
چاک میرے دی خاطر مائے ہوئے ایڈ پسارے نی
سجدے چاک نو کرن ملائک کون سیال وچارے نی
نال خیال مجھیں نوں چھیڑے پچھلی رات۔۔۔نی
تے اوہ مُرلی مست ماہی دی جھڑ جھڑ پون ستارے نی
ظاہر چاک سیالاں دا تے باطن ہور نظارے نی

ماں

چاک دے نال کی ساک اساڈا ایہہ گل ڈھیر کوٹاہنگی نی
ڈھاہندے بھارے بھار اُٹھاں تے بھیڈ نا چائے واہنگی نی
رستہ چھوڑ لاہے چلیوں بُری تیری دل تاہنگی نی
رانجھا چاک تے ہیر منگیندی ایہہ گل مشکل ماہنگی نی

ہیر

کرسی عرش دا نام ناہا نہ ہی قلم سیاہی نی
لوح محفوظ نا خلق زمیناں کوچ تخلیق نا پائی نی
قسم خدا دی کُن تھیں اول تے رانجھے نال ویائی نی
سوکھاعشق نیہوں ول اماں مشکل چاہڑی لائی نی

ایتھے بُھل جاندے ذات صفاتاں جانے ذات الٰہی نی
ایہہ احدیت دا شہزادہ مظہر ماہی ذاتی اے
حکم یار مقام الٰہی ماہی دا لام نفی دی کاتی اے
ایہہ ماہی دی وحدت کولوں کل تخلیق صفاتی اے
ہیر سیال ناسوت شہر وچ سگویں چال سیاتی اے
ہیر نے کر تدبیر پچھاتا صاحب حسن جمالاں دا
جھنگ سیالاں دے وچ ملیا وچھڑیا رانجھا سالاں دا
سوہنی صورت ویکھ ماہی دی دانے ہون دیوانے نی
تے اوہ احدیت شہر ماہی دا وچ ستویں خانے نی
وت محمود مقام ماہی دا بنیا بعض زمانے نی
چوچک دے گھر چاک مجھیں دا ہیر نوں جس دے طعنے نی
بیلے دے وچ وجن بنسریان ہیر دی تاہنگ اُداہیں نی
مجھیاں سانوں دسن جیکوق تے بھنن بوٹے کاہیں نی
قدرت پاک دی چاک اصل وچ نظر پوے اُداہیں نی
جاگ بھاگ سیالاں دے تے رنگ پور نوں نِت بھائیں نی
مُرلی مست مجھیں نوں کیتا ماہی باہجھ نا چردیناں نی
بھانویں بیلے شہر مریلے مگر ماہی دے مڑدیاں نی
شوقوں مارِن چھہاں وچ غوطے شوہ دریا وچ تردیاں نی
بحر عمیق ٹھاہن دن راتیں بڑنوں مول نہ ڈردیاں نی
اوہ ہے ہُن سرتاج ہیر دا تے خادم ہیر سلیٹی نی
نا میں ہیر سیال سدیواں تے نا چوچک دی بیٹی نی
میں شہر پنجاب وچ منجھی تے سانول شہر مدینے نی
رانجھن یار عرب وچ آیا میں وچ نور زمینے نی
---------وچ آن لدھیم وچ سینے نی

تے خان بہاؔدر نوں سمجھایا دیہڑوی پیر نگینے نی

ڈھولا سسی

(۱)

کِدے گئے سنگ سہیلیاں دے راج بھاگ کر کاج نقصان گیا
کِدے ہِک لکھ چوی ہزار پیغمبر کِدے نبیاں دا شاہ سلطان گیا
کِدے گئے صدیقؓ فاروقؓ عثمانؓ حضرت علیؑ شاہ مردان گیا
سجدہ قاب قوسین محراب اندر فرض نیت نماز انسان گیا
نَحنُ اَقرَب حِزب کمال جس دی کِتھے چھپ اوہ دین ایمان گیا
وَ فِی اَن فُسِکُم اَفَلَا تُبصِرُونَ کوکلی کیچ مکران گیا
کُنتُ کنزاً خزانہ کلید حکم تُرَٹّا مشکل نکل بھیت عیان گیا
ایہہ ناسوت ملکوت جبروت کولوں اَگاں شہر لاہوت عنوان گیا
نفی قلبی روحی سِرّی بھیت کھلے مرشد پاک دا ہو احسان گیا
وحدت وچ کثرت کثرت وچ وحدت حیرت وچ آپ ہو حیران گیا
گُل پھُل آپ بلبل بنیا جنت الفردوس بستان گیا
آپے عابد تے آپ محبوب آہا بنیا لا مکان مکان گیا
الاَنَا العُلیا پڑھیا غیر دا اُڈ ایمان گیا کُلُّ نَفس ذائقۃ المَوت جو ہویا ایہہ حکم درج ہو وچ فرقان گیا
کُلّ شَیءٍ ھَالِک امر کی جے کوئی ہووے تاں منکر دا اُڈ ایمان گیا
سسی زاروزار روندی رہ گئی بھر کے کلمہ فقیر بہاؔدر آہدا اے ہُن غماں دی لکھ داستان گیا

ڈھولا سسی

(۲)

الف اٹھی سسی پڑھ اسم الٰہی کدیں چرخے دی لٹھ بھوائیں ہاہ
کُن فیَکون تھیں اول مضمون تیرا ایہہ قانون استاد توں پائیں ہاہ

ٹھئی اے نفی اثبات دی رات تینوں اپنی ذات دا کھوج کمائیں ہاہ
وَ فِی اَنفُسِکُم اَفَلَا تُبصِرُو نَ کیوں ہوئی اے پنوں اپنے وچ تکاہیں ہاہ
پاس انفاس دی تندگان چاہڑ کے تے خناس نوں مار بجھائیں ہاہ
پنوں خان وچ کیچ مکران وَسے توں بھمبھور وچ رمز الائیں ہاہ
تانے پٹے دا سوت تربوت کر کے تان شہر لاہوت اُنوائیں ہاہ
دلوں کِبر ہنکار دی میل دھوپے جیکر عشق دی کُنھب تپائیں ہاہ
نَحنُ اَقرَبُ اِلَیہِ مِن حَبلِ الوَرِید سُنیا کسے ہادی توں بھیت کُھلائیں ہاہ
فَاَینَمَا تُوَلُّو فَثَمَّ وَجہُ االلہ ہر ہر طرف مڑ یار تکائیں ہاہ
وَاجِبُ الوُجوُد ہور ہو کے اسے پڑی تے پیر جمائیں ہاہ
مُمکِنُ الوُجوُد بے سود سنیا موت فوت تھیں جان بچائیں ہاہ
کُلُّ مَن عَلَیھَا فَانٍ ہوسی تو مڑ طرف حیات سدھائیں ہاہ
لام نفی اثبات تھیں مار غیراں اپنی اُجڑی جھوک وسائیں ہاہ
اطمینان قلوب دا پلنگ سچا ایہہ اُتے خان دی سیج وچھائیں ہاہ
کر ہر وار ناسوت ملکوت وچوں ا گاں شہر لاہوت نوں جائیں ہاہ
منزل کیچ کلاچ دی ڈھیر مشکل ذکر فکر تھی پدھ مکائیں ہاہ
دِس شہر لاہوت دیاں پھر گلیاں کوٹ کِبر ہنکار دا ڈھائیں ہاہ
بنے بھوت ناسوت عبدوت خونی کولوں ویریاں جان بچائیں ہاہ
جے کر وہم گمان دی مرض تینوں کسے وَید نوں ہتھ وکھائیں ہاہ
منزل ستویں وچ کویں بھل گئیوں کملے روح نوں بیہہ سمجھائیں ہاہ
تاں مڑ بحرِ عمیق طغیان وچوں بیڑے بھربھر پور ٹپائیں ہاہ
دنیا نام سرا مسافراں دی نا لمڑے پیر پھیلائیں ہاہ
ستے منزلان محض عبور کر کے غفلت وچ نا ساتھ لٹائیں ہاہ
لام نفی اثبات تھیں گھات سمجھیں اسم یار دا یار پکائیں ہاہ
موت یار دی خاص تسخیر کر کے فقیر آہدا اے مشکل ظلم دے پدھ مکائیں ہاہ

سوہنی دا گھڑا

اَج لہر بحر وچ قہر دی اے ذرا ٹھہر سہی کمہاریے نی
اَج رات چنہاں وچ ٹھاٹھیں ایں تو ہیں ڈب مرنا من تاریے نی
دس کون تیرے سنگ لڑیانی کیوں مرن دا مارگ پھڑیا نی
اج بحر غضب دا چڑھیا نی کیوں چھال چنہاں وچ ماریے نی
دس پَیر پچھاں کیوں پَٹ جاواں ایہہ لیک کیویں میں گھٹ جاواں
لکھ لعنت جے میں ہٹ جاواں اِنج عشق دی بازی ہر جاسی
اَج سوہنی مُول نا گھر جاسیں یا ڈُب مرسی یا تَر جاسی
اِنہاں اکھیاں کیتا کارا اے اوہ گئیاں سمجھ اشارہ اے
ایہہ مسئلہ مشکل بھارا اے جنہاں سمجھ لیا اوہ ڈر جاسی
تو کھورا ہیں یا جھرنا ہیں کیوں بحر ترَن تھی ڈرنا ایں
میاں اوڑک ہک دن مرنا ہے سوئی ملنا جو کجھ کر جاسی
مینوں گھڑن والے نے گھڑیانی نہ میں پریم نگر وچ وڑیا نی
نا عشق دے آوے چڑھیا نی کِویں بحر تھیں پار اتاریے نی
نہ میں سڑیا سحر ق نارو دے وچ نا میں واقف عشق بازار دے وچ
کیویں پیر گھتاں ہن تار دے وچ گل من گھن بے اعتباریے نی
ایہہ مَن کُھن میری گل اڑیے اَج واپس گھر نوں چل اڑیے نی
تینوں پار پہنچا واں کِس ول اڑیے جدوں منیوں پھیر دوباریے نی
ایہہ سخن نا بولیں وَت گھڑیا پچھاں ہٹاں تے جاندی اے پَت گھڑیا
بھاویں ندیاں ہونون ست گھڑیا سوہنی چھال چنہاں وِچ دھر جاسی
بھلا نال تیرے میں تُر جاساں میں تاں اول راہے بُھر جاساں
میں تاں اَدھ وچالے گُھر جاساں ذرا دل وچ سوچ وچاریے نی

بحر سوہنی کماری

ویکھ ماہی ول چلی اے سوہنی کاہلیاں کر رفتاراں
رات اندر برسات مینہ مانگھ تے پَوّن پھوہاراں
بدّل کڑ کے تے کھیون واہرے برق لوے لشکاراں
کھوبھ چکّڑ چک کن من کنیاں تیز جھپن سوکھاراں
راز اندر سپّ ناز کریندی تے سوہنی رکھ تواراں
نیول بھوچنگ تے بوٹے شوکن بشیر مار پھوکاراں
یار دے نال اِقرار آہا وَت پار ونجن دئیاں تاراں
موسم مانگھ پھکن وردتیکر برق تے برکھا دھاراں
کھول کے بھوچھن موہل مریندی نال گھڑے گفتاراں
خاص وجودوں تھی کر پکی کنب کپر وچ تاراں
قہر بحر وِچکار کمہاری عمراں سال اٹھاراں
کڑکن قہر و بحر چوفیروں سہڑ متاں وَنج دھاراں
غوطے اندر لعل پروتے ختم تھئیاں گفتاراں
یوُصِل المحبوب المحجوب اندر پلکاراں
جنت التجری من وصل دئیاں انہاراں
نحن اقرب فی انفسکم یار دئیاں اخباراں
ویکھ فَثَم وجہہ اللہ دئیاں چار چوفیر گلزاراں
اقرب تھیں اَو ادنٰی احسنَ حُسن دیاں چمکاراں
ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّیٰ تے محبوب رہیا اوروراں
کن فیکون آہا کل پرسوں پُر تھم سمجھ اٹھاراں
ساغر قُلقُل غُلغُل بلبل صُم'' بُکم'' باراں
لا الہ الا اللہ وَت مُشرک کرن پکاراں
وچ الحمد احد تے احمد اَنحد چمکمک ناراں
ساجد تے مسجود ختم شد دَسی گل سرداراں

اس گھٹ اندر چھ ست لڑیاں غرق سنے اسواراں
غوطہ مار جیویں مرغابی کبکاں لوَن تراراں

اپنے پِنڈ ''چک گادھیا والہ'' دے بارے

ساہیوال پھر کے میں کیتا پک جی
تے چکّاں وچوں عالیشان ساڈا چک جی
بُنتر اس چک دی بہوں انوکھڑی
اس نال ریس کرنی کی بھوکھڑی
بجلی دے ویکھ لا سامان سوہنے نیں
نالے ساڈے چک دے چوکان سوہنے نیں
سڑکاں وی سوہنیاں دُکان سوہنے نیں
گادھیاں بلوچاں دے ایمان سوہنے نیں
روزے داراں لوکاں دیاں نِیتّاں سوہنیاں
تے ویکھ لوؤ ساڈیاں مسیتاں سوہنیاں
اللہ ساڈے چک نوں چا لائے رنگ جی
کھادتوں اوہ بھاویں رَہندے ہن تنگ جی
کنکاں کپاہاں دا حساب کوئی ناں
تائیں ساڈے چک دا جواب کوئی ناں
سُدلّی نوں سو وار لوکاں مار سٹیا
پھر ایہہ کمہار ایتھے آن ٹکیا
ماچھیاں نوں بھُلی راوی والی بھنبھ جی

کڈھدے تندوراں دی اتھائیں بنھ جی
گومے کھوجے آئے نوں ستاراں سال جی
ایتھے اوہنیں آن کٹیا اے کال جی
شیرو کھوجا لاہم توں پھرے لنگاوندا
چوکیدار چھوڑ کے کدیں نا جاوندا
پار نالوں ایدکی کپاہ سستی
تے شیہنے تے ہوت دی نا گئی مستی
اللہ بخش آیا ملتان چھڈ کے
پٹھان اوہنوں پوندا ساہنواں منہ تڑ کے
مولویاں دوہاں دی اجوڑ نا گئی
حرص دیاں ماریاں دی لوڑ نا گئی
بلوچاں تائیں منگدا ڈوم کوئی ناں
تے حامندے چڑوئے ورگا شوم کوئی ناں
لوک ایتھے رج رج کھاندے سبھ جی
تے فاضل چڑوئے کڈھے نویں کھبھ جی
جیویں کرملی خاں ستارے خاں دا
چک وچوں بندا ہا بڑی اُچی شان دا
بختاں دا اوہدے سر سہرا سجدا
چک کرملی والا ٹھیک وجدا
راجہ تے مرادا تے جہانہ ہور سی

رَحمے تے ریحان دا زمانہ ہور سی
راضی ساڈے چک تے رحمان ہو گیا
تے چکاں وچوں چک ساڈا عالیشان ہوگیا
مسیت دا ناں رکھیا اے نور جی
رب ساڈے معاف کیتے چا قصور جی

لڑائی مسجد نور تے مسجد تاج دی (۱)

دوہاں مسیتاں دی لڑائی سن لے
تے مومناں دی نالے بے وفائی سن لے
لمیے لموچڑے نا مار بولیاں
نی بولیاں مثال چُبھدیاں نیں گولیاں
بھاویں تیرا ڈھیر سارا لماں قد نی
میں ویکھیاں بلوچاں دیاں نیتاں بد نی
لد گئے شوقین تے بے دین رہ گئے
نی کتھے تیرے لوکاں دے یقین رہ گئے
جھریاں نا بھریاں کسے نیں لمیے
نی دکھاں سولاں واسطے تو کاہنوں جمیے
ادھ وچ رہ گیا تمام کم نی
تے باہلے چوہڑے مولوی نوں کیہڑا غم نی
قد تیرا لماں اندراں دی سوڑی اے
نی سپ بھانویں لماں ہوندی گوہ چوڑی اے
سن ذرا سوچ کے تو میری گل نوں

کیہڑے کیہڑے اج بندے تیری ول نوں
کتنے نمازی پڑھدے نماز نی
کتنے جواہری چور جوئے باز نی
فاضلی چڑھویا تیرا شاندار نی
لالو رولی تیسرا سِدّو کمہار نی
بھانویں کوئی موچی ہوسی آن ڈُھکدا
رموں رنگریز شوہدا نئیں لُگدا
ماسٹر نور واہ کراڑ جاپدا
چوہے چکوندراں دا وپاری جاپدا
حِرصاں وِچارے تائیں مار سٹیا
نمازاں تے روزے نوں وِسار سٹیا
مسیتاں دے اوہ نیڑے کدی نئیں ڈھکدا
سُن دا جاں بانگ اوہدا سَنگ سُکدا
عالو خاں جیونے دا مت لئیے نی
بھانویں جیہڑے پاسے اوہنوں گھت لئیے
لشاریاں گذاریاں کدیں نمازاں نی
سیہڑ جَھپ لیندی ہِک دن بازاں نی
ہو کے ذرا سامنے توں گل دس نی
جے واری نال بولیے تے آوے چس نی
ٹھہر ذرا کاہنوں پیوں لمے پدھ نی
تے کائی گل تیری بُدھی نیہوں بُدھ نی
اصیل جیہا مولوی مٹی دی کدھ نی
کیہڑی تیری چیز میرے نالوں ودھ نی
کی ہویا جے اج تو چڑھائیاں چوڑیاں

کڑکیاں چو فیریوں کدھاں ویکھ بُوڑیاں
واری نال بول تے نا گھت گُھوریاں
نی تیریاں کدھاں نئیں پَیاں پوریاں
سوکڑے دا ماریا ہے تیرا حال نی
تے گادھیاں وچاریاں دا نئیں حال نی
نمازی تو سنبھال کھاں اوہ ہَین کتنے
گن کے سنا کھاں بھلا میرے جتنے
ماچھیاں تے موچیاں دے دوہویں گھر نی
تے رَولی چار--- پراں چپ کر نی
پِن کے بہادرے دیواراں جوڑیاں
چھت نیہوں پوندی تو بھجا لے گھوڑیاں
سوجا خاں پٹھانے دا گِیئوئی نٹھ نی
احمد وی لال دے نا کیتی گھٹ نی
سوجے خان نے سنایا ٹھوک کے جواب نی
ہور ایہو جہے تیرے سئے نواب نی
جے میں گن گن کے سناواں سچیاں
پر چوراں تائیں چوریاں رہن پچیاں
کی ہویا جے روزیاں دے وچ آن کے
کڈھدے ونگاراں پھردے نیں جان کے
روزیاں توں پچھے اُنھاں نس جاونا
تے تیرے ول مُول کسے نئیں آونا
بعضے بندے ویکھ چائی بیٹھے قسماں
سر بگے اتے ملی بیٹھے کوڑا بھسماں
محابتا کتھوں لبھ لیاواں باقرا

نی ہور کیہڑا دس تیرا چاوے ٹاکرا
وپاریاں دا جے کداہیں لگے پیچ نی
ایہہ تیریاں وی اِٹّاں کتھے لین ویچ نی
بوٹا تو ایمان والا پٹ سٹیا
نی نک مہنے مار مار کٹ سٹیا
نی اڈیاں نا کس کس مار بولیاں
نی بول تیرے لگدے نیں تیز گولیاں
ایہہ عاشق رسولؐ نیں تمام وَسدے
محمدیؐ مرید سانوں عام دِسدے
حوض ایہہ تمام ایمان والے نی
محمدیؐ مرید عالی شان والے نی
ویہلی تیرے دل وچ پے گئی بُھل نی
ایہہ تاں سارے باغِ احمدیؐ دے پُھل نی
محمدیؐ شمع دے پروانے کئی کئی
پنجتن پاک دے دیوانے کئی کئی
توبہ توبہ بول توں نا ۔۔جنڈ نوں
جیٹھ ہاڑ پیہلوں لگدیاں وَن نوں
ہاڑی اساں آوے گی تے بھوگ پانوناں
مسیت ساڈی بن گئی تاں روگ جانوناں

لڑائی مسجد نور تے مسجد تاج دی (۲)

مسجد تاج

مسجد میرن کی ماریا پھر طعنہ نی تیرے گاہدھیاں دا کوئی حال ناہیں
سدا پھرن وپار تے لک بدھی کدے شوماں دا نکلیا کال ناہیں
باقر خان محابتا نیوں بھُلدے نی گلاں اگلیاں ہن تو بھال ناہیں
تیرے جوڑن دا نئیں کوئی ناں لیندا گھتی کسے وی کدیں مکال ناہیں
بھاویں مغل سجاول تے ہوت ٹر گئے حاضر خان جمال تے لال ناہیں
لال جیون دا محرم تے خان عالو وِلچھ دیندا خان خوشحال ناہیں
بھاویں گنج قارون تے پان گاہدھی کدے رجدے مول لوال ناہیں
مسجد ولوں نت کنڈ ولا جاندے کدے سُن دے مول سوال ناہیں
چاہ نئیں ویاہ دی ہیریاں نوں تے پچُھ سکدے ایہہ باراں سال ناہیں
نئیں شوق تے ذوق مسیت والا گھسدا ہک وی انہاں تو وال ناہیں
بھاویں لکھ ہزار سنا مسئلے کسے گل تو کچھ دیوال ناہیں
سارا ملک پنجاب بھالیا میں ملدی انہاں دی مول مثال ناہیں
میرے شان ول کر دھیان ذرا اکھیں پٹ کر ٹال مٹال ناہیں
مینوں شان گمان نئیں دِسدا ای تیرے خاناں دا کوئی حال ناہیں

جواب مسجد نور دا

طعنے مار نئیں بار بار مینوں تیرے نال ہے اج اعلان میرا
محمد علی فرید تے خان احمد اوپر کرسی خان سلطان میرا
بہادر خان تے حامند غیّور سارے اور بَن دا ویکھ سامان میرا
غیرت مند ہے غیّور قوم گاہدھی سخن سچا نال ایمان میرا
غیرت آئی جے کر خاناں گادھیاں نوں ویکھیں شان وچ ماہ رمضان میرا

مسجد جامع نئیں وڈے شان والی جھنڈا جھلسی عجب تے عالی شان میرا
میرے حسن دی ہُوک مخلوق اندر چرچا ہوسی وچ میدان میرا
دو تن دِواراں نئیں امام راہندے نیں کدیں رکھدے نئیں دھیان میرا
ہک کوٹھیاں دا ٹھیکیدار ہوسی دوجا مجھیاں دا چروان میرا
کسے وقت دی آوے پئی بانگ ایتھے کوئی سُن دا نئیں قرآن میرا
میری بے نماز کی قدرجانن قدر ویکھنا پھر حشر میدان میرا
قدر جانن دے عشق دی قدر والے عاشق زار بہادؔر خان میرا

بکری چک لکّانوالہ

لکاں والے چک وچ جمّی بکری تے تارڑاں نوں ویلے سر آن پکری
ذکر سناواں بکری دے شان دا ایہہ تاں ظاہر ہویا معجزہ قران دا
اللہ آکھے شان تیرا میں ودھاوناں تے آکھیا وہابیاں اساں گھٹاوناں
ایہہ تاں پھر رب نال جنگ پے گیا وہابیاں دے رنگ وچ بھنگ پے گیا
اٹھانواں ہک لکاں والا چک جی تے بھٹی اُٹھوال وسدے نے لک جی
تے اوہدے وچ ہور قوماں بے شماریاں عزتاں خدا نے دتیاں نے بھاریاں
بلہے والی کوٹھی دے بہوں قریب جی تے ظاہر ہویا اوتھے معجزہ عجیب جی
بکری بلند شان ہک سوئی اے تے رب نال بکری دی یک سوئی اے
پاسے اُتے ناں لکھیا رسولؐ دا تے نانا حسینؓ باپ جو بتول دا
تے نبی سارے اس دے نیں سمجھ پرتے سبھناں نے سر اوہدے اتے دھرتے
موسیٰ بھاویں عیسیٰ نبی پھر آوناں پر ایہو جیہا معجزہ کسے نئیں وکھاونا
بکری تے نام جو لکھ آیا اے مدینے والے پیر معجزہ وکھایا اے
تے رب نال جس دی سنیندی یاری اے ایہہ بکری محمدیؐ اسے اتاری اے
مدینے ولوں سمجھو اعلان ہو گیا غلام نبیؐ پاک دا دیوان ہو گیا
ساری مخلوق ایتھوں جان والی ہے تے سمجھ قیامت ہن آن والی ہے

آؤ نام پاک دی تعظیم کر لو شان تسیں مومنو عظیم کر لو
وہابیاں دے وانگ نئیں سر ہلانوناں چھوڑ جنتاں تے دوزخاں نو جانوناں
شمع اتے پروانیاں نے جلناں تے بھونڈ اگ ویکھ دوروں نس ونجناں
کوڑے تیرے دل وچ پیٹ لیٹ دے تے کس نام لکھیا اندر پیٹ دے
تے کھوٹیاں دلاں نوں نئیں پک آنوناں تے کدیں نا منافقاں دا شک جانوناں
تے بوٹا شک والا پراں پَٹ سٹ تو تے جڑاں ایہہ نفاق دیاں کٹ سٹ تو
دلیل نال سوچ ذرا میری گل نوں پھر پچھتاوناں پوے گا کل نوں
وہابیاں دا سانگا توبہ توبہ چھوڑ دے تے منہ نوں نبیؐ پاک ول موڑ دے
ویکھ مخلوق اوہدی پئی ڈُھکدی چوہاں لاہماں طرفوں ولایت جُھکدی
قبر وچ نام نبی دا پچھیوناں تے فوٹو وی رسول والا اُتھے دسیوناں
مَلَک اُتھے پچھدے ایہہ کون جی تے جے کر اُتھے کیتی تساں اون گون جی
نبی پاکؐ تائیں تساں نا پچھانیاں یا محمدؐ آکھ کے وی نا سنجانیاں
تے سمجھو جنہاں نے اِتھوں ٹر جانوناں تیکسے دے ہتھ کجھ نئیں آنوناں
تے اوکھا ویلا دوزخاں دے وچ کٹیا تے نبیؐ نال ویر لا کے کی کھٹیا
توبہ کر موذیاں دا سنگ چھوڑ دے تے غیر شرع والی پینی بھنگ چھوڑ دے
ایہہ بکری محمدی اللہ پہنچائی اے مدینیوں تے عرش کولوں ہو کے آئی اے
بہآدر علی شاعر پڑھ کے سنائی اے تے مومناں دے دلاں وچ ٹھنڈ پائی اے

بھگلی

(ا)

حمد ستار غفار تائیں صفت سدا ہُن پروردگار دی اے
گونوں گوں دی جس مخلوق کیتی واہ سبحان قدرت اُستاکار دی اے
یا شمس درود رسول تائیں عِلّت غازی جو کل سنسار دی اے
جس دے سر لولاک لما سہرا الف لام وچ میم اسرار دی اے

ایہو ہے ساقی سوہنا حوض کوثر عرش فرش تے دھم اسوار د ی اے
نعت پھر صدیقؓ فاروقؓ لکھاں شاہ عثمانؓ تے حیدرکرارؓ دی اے
نوشہ پاک جنہاں داپیر سوہنا جس دی ذات ڈُبے بیڑے تار دی اے
لِکھاں پھر تعریف شریف دی میں سنی صفت عجب اَسرار دی ہے
قامت سرو آواز سوار چشماں چشمہ فیض خلق چتار دی اے
اچکن شریف نوں خوب ڈھاہندی تے نال بھاری پِٹھ وقار دی اے
چال ڈِٹھیاں قلب نہال ہونون اُتوں سجدی ڈھال دستار دی اے
شہنشاہ امیر کبیر جیونکر تے لٹک بھاونی ٹور انگار دی اے
راجہ دیس بھیس تھیں نظر آوے ایہہ میں صفت لکھی صوبیدار دی اے
محمد خان کرمل دے نال ٹھاہندا لڑی ماہنگیاں لعلاں دے ہار دی اے
آکھن کون رنگیل جوان سوہنا صورت ڈٹھیاں بھکھ اتار دی اے
جدوں لٹکدا وچ بازار ہووے مخلوق پئی نظر گزار دی اے
محمد علی دے بخت بلند ہر دم رحمت برسدی رب ستار دی اے
گھٹاں رحمتاں والیاں آن چڑھیاں فضلوں برسدی بوند پھوہار دی اے
ناکائی تھوڑ تینوں ناکائی لوڑ راہسی باری کھل گئی موج بہار دی اے
ہر دم بحر دی لہر تھیں پار بیڑا فضلوں آن لگا کدھی پار دی اے
تینوں تھاپنا پنج تن پاک دا ای مدد پیر پناہ لوہار دی اے
نصرت ہر دربار دے وچ تینوں فتح جمدی خاک غم خوار دی ہے
دیسی رب فرزند دِلبند تینوں مونج مٹ جاسیں سوہنے یار دی اے
ڈِٹھی کٹک دی لٹک شریف تائیں طرز صالحوں خاں کلیار دی اے
محمد خان تحفہ دتا سال پچھوں جس نوں پگڑی اج دربار دی اے
نا اوہ گودڑی بنے درویشاں دی دوروں جاپدی جھٹ کمار دی ہے
فضلوں بخشی خان شریف مینوں اے پر بھگلی کسے ناکار دی اے
پوری آوے نا لُڑدی موڈھیاں توں جاوے جھرکدی لیر لنگار دی اے

پنج ست اوہنوں لائیاں ٹاکیاں میں پالے وچ اجے مینوں ٹھار دی اے
عجب قسم دی آوے خوشبو اس تھیں جویں کوز کوئی چیز مار دی اے
ہتھ لایاں اوہ پاٹدی جاوندی اے بھگلی تریڑی پر پرار دی اے
تیرے شان دے شیان نہیں خان صاحب ایہہ تاں گودڑی کسے بیمار دی اے
اُتے کیتیاں وڈھدی اے دندیاں کیوں جھنڈ وانگ جھنڈ کھلار دی اے
جے کر کرا ں میں خان جی بدن اُتے ساہنویں سیہہ وانگوں کنڈے مار دی اے

بھگلی

(۲)

اول حمد الٰہی، جس دی دو جگ اندر شاہی، نعت محمدؐ ماہی
سرور امت والا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
ویکھ کے قامت گُلا، خان بہادر بھُلا، پڑھیم یَھدِیکُم اللہ
بخشے اللہ تعالی، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
خان بہادر دی بھگلی، کجھ چڑھویاں چا چگلی رنگ ونجائی چا اگلی
کالا رنگ مُکالا،مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
نِکلاں کر کے میں اُتے،وڈھن پوندے کتے،دھاگے بھگلی دے بُھتے
بَن دا نا گھگھری دا نالہ، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
لیر پرانی تے چھوٹی ،بھنی کوڈی توں کھوٹی ، خیرو دیندی نہ روٹی
گھگھرا رِنڈاں والا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
اگے ہائی موکالی، راہندی نوراں چا گالی ممی بخشی اے ڈالی
جو ہے اصل دوخالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
آہی گھر وچ تنگی، گل سنائی چانگی بھگلی تائیں میں منگی
جیونکر نکلیا بالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
بھگلی چھوٹی اے بر دی،بن گئی چاہگھ شہر دی،رونق گاہرے دے گھر دی

رکھیا کر کے سُچالا،مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
سن کے بھگّی دے چرچے، لوگ کریندے نے پرچے، بہوں روپے چا خرچے
رنگیا بَھگّل اُنالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
جیوے ممبر شاہی ،خان محمد ماہی، ایہہ گل واجب ناہی
بُھگا کمبل کالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
بھگّی عجب اوَلی، خان شریف نے گھلی ،جاوے جھال نا جھلی
ڈاور مکڑی دا جالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
صوبیدار شہر دا،پالا سخت قہر دا ، وضو کرنا سحر دا
ناہیں یار سکھالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
ایہہ فرمائش چروکی ،نہیں گل اجوکی، ملن لگی ہے پروکی
وچے ٹال مٹالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
بھگّی ویکھ ملنگ دی، بھوری دھوڑ دے رنگ دی، ہیر سیالاں دے جھنگ دی
خاں جی منگیں نا شالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
خان شریف دلیرا،کیڈا کیتا ای جیرا،جیل خانے دے شیرا
کیڈا کڈھیا ای بالا ،مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
مار کے منجی الانی، میری بھگّی پرانی، باہلو نال کی وانی
ملیوس دیس نکالا ،مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
وچوں دِسن تارے،ہوندی جاوے لنگارے، دِسن بارے ہی بارے
ایہہ کی کرنی اے چالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
کملی سن سن طعنے، اک دو لایوس خانے ،اندر جیل خانے
کٹیم سخت کُشالہ مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
کائی شے ہووے جے بُڈھی، بُڈھی عمراں دی مُڈھی چاہے سونے دی سُڈھی
جاندا نکل ڈیوالہ، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
سئے سئے دُکھڑے میں جھلے، ریہم قیدیاں دے رَلے، دس ہن کی کجھ پلے

دَسیم حال حوالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
بس ہن خان جی بس اے، دس ہُن میرا کی وس اے، لگدی بولیاں کَس اے
کریو خان جی ٹالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
خان محمد شریف اے، کیہی کرنی تعریف اے، لنگ گیا فصل خریف اے
جاسی گزر سیالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا
خان بہاؔدر ملنگ اے، جاندا شعراں دا ڈھنگ اے ،اللہ صاحب دا رنگ اے
ہر دم راہندا سکھالا، مشکل کٹیا سیالا کیڈا جھلیا میں پالا

محمد دین لاشاری دے ناں چِٹھی

(۱)

ساڈے شہر دی ہُن تعریف ہوندی ایہہ تاں ناہا بہشت گلزار بیلی
پاہنن پیر نزدیک کمیر والا تے گنج شکر دا کول دربار بیلی
قطب شیر مُڑ رنگ چا ڈھیر لائے تے چارے طرف ہے موج بہار بیلی
چٹھی پڑھیں نویکلی بیٹھ ساڈی کریں دل وچ سوچ وچار بیلی
پچھے پیٹ دے لیٹ پلیٹ گئیوں تے بازی صبر والی گئیوں ہار بیلی
ایویں جھوٹیاں قسماں کھاوندا سیں نیہوں نکلیا توں وفادار بیلی
تیرے رَج نالوں ساڈی بُھکھ چنگی تے اس جنت نالو ں چنگی نار بیلی
کائیاں کوٹھڑی نوں نو نو باریاں نے تے پنچھی اُڈن دے وچ تیار بیلی
پر چھنڈ کے طوطے نے اُڈ جانا ں پنجرہ رُل جاناں وچ بار بیلی
ایہہ تاں شہر ہے ٹھگاں تے ڈاکوؤاں دا لٹیا جاویں گا وچ بازار بیلی
دنیا نام سراں مسافراں دی بیٹھوں لمڑے پیر پسار بیلی
گئیوں توڑ بیعت پریت ساڈی وفادار نیئوں توں غدار بیلی
تیرا ذکر اذکار نئیں مجلساں وچ تُساں چھڈیا نام وِسار بیلی
واگاں موڑ پنجابیا سندھیہ اوئے گڈی عشق دی ہو اسوار بیلی

جتھاں گُلاں تے بلبلاں مست ہوئیاں ایہہ تے پھل نیں ڈنگ دیوار بیلی
ایہہ تاں بادِ خزاں برباد کرسی ویکھ چھڈیاں اَساں کئی بار بیلی
کر چپ ہن علی بہادرا اوئے نال مورکھاں مغز نہ مار بیلی
محمد دین یقین تھیں ڈول ناہیں غوث پاک تے رکھ اعتبار بیلی

عزیز دوست محمد دین لاشاری دے ناں چٹھی

(۲)

واگاں دیس نوں موڑ لشاریا اوئے تینوں وِچھڑیاں مُدتاں ڈھیر ہوئیاں
ساڈا دیس گلزار بہار بنیا تے نالے رونقاں چار چوفیر ہوئیاں
نواں دور ہویا عادل حاکماں دا ظالم سخت حکومتاں زیر ہوئیاں
جیہڑیاں رکھے نے ٹکڑاں پوریاں سن ودھ ودھ کے لمیاں بیر ہوئیاں
جیہڑیاں ہرسُو بحر دی لہر وَڑیاں لُڑیاں بحر وچ غرق وہیر ہوئیاں
جیہڑیاں کھوتیاں ٹیٹنے ماردیاں سن اوہ گھوڑیاں وانگ دلیر ہوئیاں
لگے بھاہ کپاہ تے کنک تائیں کول بھکھڑاں دے دولتاں ڈھیر ہوئیاں
جیہڑیاں پر پرار چھٹاکیاں سن مارن پوندیاں اَج پنسیر ہوئیاں
جیہڑیاں چھپڑاں وچ کرکونیاں سن اج مست وچ بینہ ملہیر ہوئیاں محمد دین
وانگوں کال کڑچھیاں کی پان پریاں اُڈ بٹیر ہوئیاں
ہُن تاں ملیاں مدتاں ڈھیر ہوئیاں واگاں دیس نوں موڑ مُلوانیا اوئے
کیہی پئی پردیس دی چَس تینوں گُوڑی حرص دے بھونڈ ٹٹانیا اوئے
متاں حرص دے بحر وچ ڈُب جاویں بیڑا دیس ول ٹھیل موہانیا اوئے
سن کے راز رموز دی گل ساڈی ہوویں رنج نا بال ایانیا اوئے
ابوجہل وانگوں کھوہے ڈِگ مرسیں رکھ قدم سنبھال کے کانیا اوئے
ساڈی گل نو نال خیال سمجھیں راہنگڑ راوی دے راٹھ پرانیا اوئے
بھارے بھار دے ہیٹھ خوار ہوسیں گُٹکل اُٹھ دے بھیڑ پلانیا اوئے

بھارا کیس پردیس وچ رُچ ریہوں ۔۔۔۔ولوں سیانیا اوئے
ریت گرم کڑاہ وِچ بُھج مرسیں کنک مکئی جوار دے دانیا اوئے
تینوں ٹھنڈیاں کھیتیاں یاد پوسن جدوں دائی پرون وچ چھانیا اوئے
ایتھوں موت والی گڈی لنگدی ہے جھگی سڑک تو پٹ نیانیا اوئے
ہر دم بھکھ دا فقر فقیر تائیں ایہہ توں مسئلہ نئیں پچھانیا اوئے
جھاٹ مار کے ڈھوڈھراں جَھپ لیناں سنگتاں والیا بھونڈ ٹِٹانیاں اوئے
اَگا ں اوکھیاں منزلاں بھاریاں نیں توبہ توبہ کر راٹھ مرجانیا اوئے
کون جاندا ڈوگراں وٹواں نوں مہینوال تے خان دولتانیا اوئے
اُتھے کاٹھیاں دے کٹک ہار کھانون اکھیں پٹ اعوان ٹوانیا اوئے
اُتھے فتح ناں مول فتیانیاں نوں گھوڑا چھاویں بن ترہانیا اوئے
اصل حق وَلوں وٹ نک ناہیں پچھے حرص دے جان وِکانیا اوئے
کسے نئیں چھڑاوناں مول تینوں سدا دوزخ جانویں گا تانیا اوئے
غنچہ خاص توحید دے چمن دا توں سندھ ٹبے اُتے کرمانیا اوئے
نا تو نال نصیحتاں ٹھیک ہویوں بہادر خان دے بیلی مر جانیا اوئے

کرم علی خاں لمبردار دی یاد وِچ

گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل چا ملک وَسائے جنگل دے وچ منگل لائے
بخت بلوچ نوں دون سوائے کرم نہیں ہُن اِنج ہور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
عزرائیل واسطہ منیں پرہیں اساڈی دا جوڑ نا بھنیں
ڈُبدی بیڑی لاویں بنے بھارے بھار کجوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
ملک الموت دے کم اجوڑے پیر پیغمبر غوث نہ چھوڑے

لعلاں پئے ہار تروڑے قیمتاں لکھ کروڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
لال جواہر ہیرے بنّے لُٹ لیونیں وَن پوَنے
سلطان بہاول جیہے بنے غنچے نی ساڈی لوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دے جیون وانگے دِلڑی کُھلن نوں پئی تاہنگے
اوکھے پندھ تے مشکل لاہنگے بھارے بھار کوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
لکھ حکیماں لائیاں واہاں مرض سُنجی دے پیر اگاہاں
سَٹ سیانیاں گھتیاں باہاں لِکھے اگے توڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل نوں ٹھاہندا باناں جوین سرگودھیاں نوں ٹوانہ
احمد یار جویں دولتانہ صوبہ وچ پشور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
میں وچ نظر وگائی چکاں پوندیاں نئیں کداہیں تکاں
توہیں بن کون چھڑیسی ڈھکاں بدھیاں وچ لاہور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
صورت شعلہ چن بدر دا خوش قامت شمشاد چمن دا
ایہہ غنچہ نوشاد چمن دا کھلدا ہئی وچ لور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
جیندی ہوندی اَج صلاحاں روندی کر کر لمیاں باہاں
ویکھ بابل دی پینگ اُتاہاں جھولے جھوٹے زور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
سلطان بھرا دی چال نا رَلدی تے دستار دی دھال نا رلدی

صورت حسن کمال فضل دی زار متھے دی ڈور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دی اوّل جوانی جیونکر چڑھے چن اسمانی
کابل دا کوئی مغل درانی پنوں جویں بھنبھور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان بہادر کیوں گھبرایا ڈھائیں مار کے روندا آیا
اس کرمل نوں آن بلایا بخت ذرا دے بھوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
کوہلو دی رنگ دے سخت سنیہے ڈر گئے مرسل موسیٰ جیہے
کر لے کجھ کم اگیہے اوہ ہڈیاں دا رس نچوڑدے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
مشکل پینڈے تے کم کچوڑے ویری تیرے نال اجوڑے
ہک دن آن بھجسن گھوڑے وَیر وجدے نیں کھور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں موڑ دے
خان کرمل نوں ٹھاہندی پگ اےاس بلوچ نوں نانکی رگ اے
روشن ہویا اندر جگ اے بخت وڈے رنگ لور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
سچی داڑھی تے شکل نورانی صورت سوہنی یوسف ثانی
شیریں شربت شہد زبانی مصری مُشک کھور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
محمد علی نوں لڑکا ڈھیسی نام اوہدا ممتاز رکھیسی
انشاء اللہ چر تائیں جیسیں ایہہ جوڑ راہنا اجوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
کاٹھیے ویہنیوال بگھیلے ڈوگر کھرل تے وٹو چیلے

بڑے جنہاں دے راٹھ اویلے پیراں ڈنگ سجور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
ماتم سوگ پیا وچ لوکاں رونون نور محرم کیاں جھوکاں
ساڈیاں تینوں سبز سوکاں نیلی چنہاں دونویں چھوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
مائیاں لکھ ویاسن پیاں لکھ پنجیریاں کھاسن پیاں
ایہو جئے لال نا جاسن پیاں ایہہ آس میدان توڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
ملک الموت چا مُلک اُجاڑے گُل پُھل غنچے ویکھ لتاڑے
راجے رانی دیساں دے لاڑے مرض دی میکھ اکھوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
پر ہیں ہمیش گھمنڈھ نظردے بولن تھانیدار نا ڈردے
سر تے بخت بلند اثر دے بدل گھمن گھنگھور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
بھانویں دنیا ٹھگ چنگیری کون پئی رِیس کرسی تیری
مار کے جوگی والی پھیری ٹر گئے مسافر گور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
جے کوئی کرسی ساڑ بیگانہ ہویا اجکل سخت زمانہ
معافی منگ بہادر خاناں متھے نا لگ اجوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان محبت پاک نمازی پاک محمدؐ ہوسی راضی
اس دنیا تھی جِت گیا بازی جنت دے وَل ٹور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دی رُت میں ڈِٹھی بخت بلند متھے دی چٹھی

خان حسنل دی مجلس مِٹھی رلی نوں جھوٹے لور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دی شان اگاہاں روشن خان بہاول باہاں
تاں روشن دی پینگھ اگاہاں بخت اَسرار توں ہور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
بدل برسن مینہ ملہاراں برسن بازی دے نت پاسے ماراں
بوہے پئیاں ڈُھکِن کاراں رُت کھرے وچ زور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دی طرز اوّلی حُسنوں جاوے تاب نا جھلی
شمع مثال حسن دی بلّی وچ اوہ موج بلور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
تیرے باجھ نا ڈھاہندا ڈیرہ مشکل آون تھیسی تیرا
اس دنیا تے ہکو پھیرا میلے چن چکور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
خان کرمل دے باغ بوٹے ہر دم مست تخمر جھوٹے
عیش آرام چار چکوٹے مست آواز نے مور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
جھگڑے جھیڑے چھوڑ نکھے پھر نا لعل ستارا جے
لُڑھ گئے پُور غماں دے لگے حاسد شوہ وچ بوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
سہیاں یاد کریندیاں راہسن رَل مِل کدھوں آندیاں جاسن
تیرے باجھ نا ڈیرے ڈھاہسن خام دلیلاں چھوڑ دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے
شاعر بہادرؔ ہٹی پائی خان محمد چٹی گھتائی

ویکھ ظفر کھٹی کھوائی کم کوٹاہنگے ڈھور دے
گنجی دے لاڑے نوں موڑ دے خان کرمل نوں چھوڑ دے

محمد علی خاں

(ہِک خیالی دعائیہ سفر)

رحمت کیتا چا پھیرا لایا عرب وچ ڈیرہ تیرا شان اوچیرا
کردا یاد زمانہ محمد علی خاناں تیریاں اُچیاں شاناں
پہنچیوں عرب زمین ایں سدیا عربی نگینے لئے عجب خزینے
ملیا تاج کیانا محمد علی خاناں تیریاں اُچیاں شاناں
کی کی صفت سناواں واری صدقے جاواں جندڑی گھول گھماواں
خوشی دا ترانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
تیرا لے لے ناںواں بیٹھی کاہنگ اڈانواں تیرے قدماں وچ آواں
ایہہ ہئی میرا خانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
تو ہیں احمد دے نوروں معراج ملیا حضوروں ودھیا شان اُدُوروں
آیا عجب زمانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
بنیوں نبیؐ دا گوانڈھی عزت تینوں ہے ڈھاہندی سِک محبتاں دی نالا ہندی
آیا وقت سہانا محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
فضل ہوئے نی رب دے اپڑیوں دیس عرب دے مطلب پائے نی
جھبدے میرے شیر جواناں محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
پہنچیوں شہر مدینے اس شہر نگینے تینوں سدیا نبیؐ نے
پایا لقب شہانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
مکے شہر نوں جاسن زیارت کعبے دی پاسن دکھ درد مٹاسن
پڑھ کے نفل دوگانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
رہ گئے راٹھ پچھاہاں تیری ٹھاٹھ اگاہاں سب تو پرے پراہاں

مُلک عرب ستاناں محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
مولا کرم کمایا حضرت کول بلایا ہویا بخت سوایا
مکانت دا جھر خاناں محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں
ہویا فضل ربانہ محمد علی خاناں تیریاں اچیاں شاناں

نوحہ مائی بی بی حاجن

شاعر۔ یونس خاں صاحبزادہ میاں بہادر خان

قہر غضب دیاں واواں وگیاں مائی بی بی جا جھوکاں لدیاں ماں ظہوراں دی کر گئی ٹھگیاں
مٹھی ڈھیر زبان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
رو رو وین کریندیاں سکھیاں حاجن اجے نئیں رجھان لتھیاں تو ہیں جا مائی جھوکاں لدیاں
والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
عزرائیل نے ویہہ جا مکائی پکڑیوس ظہوراں دی مائی چنگی انہاندی جھوک وسائی
پختہ آہی ایمان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
حاجن دا میں دساں حوالا بخت اُچیرے تے شان نرالا شالا ہووس بخت دوبالا
کائی نئیں اس دے شان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
صغراں رو رو کردی زاری اماں نا بھن ساڈی کچہری دے گئیوں جگر نوں زخم کوئی کاری
گل ڈاہڈھی ارمان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
سہیاں یاد کریندیاں راہسن جس مجلس دے وچ باہسن مائی بی بی باجھ نا ٹھاہسن
ایہہ مائی اُچے شان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
ارشاد رو رو مارے ڈھائیں میریاں اماں لکھ پناہیں کئینوں سونفیاں ساڈیاں باہیں
بیوہ محمد علی خان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
مائی بی بی دی رُت میں ڈٹھی بخت بلند متھے دی چٹھی مجلس مائی دی ہائی مٹھی
گل بہوں ارمان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
سوہنیان صفتاں سوہنیاں چالاں تیرے جیہی میں کتھوں بھالاں سہیاں وچ پئیاں مکالاں

رہائشی بہشت مکان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
جیہڑی سانگ حاجن لائی کملے لوکی نوں خبر نا کائی جس نوں روندی گُل خدائی
ہووی مدد شاہ مردان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
مائی حاجن پَٹ نا ڈیرہ تیرے بِن نا ٹھاہندا ڈیرہ تینوں روندا چار چوفیرا
قسم رب رحمان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
مائی حاجن دا بخت انوکھا نال ظہوراں کر گئی دھوکا ذکر کریندا نئیں میں چوکھا
آہی ساڈی لاہم دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
مائی حاجن دی طرز نرالی سدیا شہر مدینے دے والی روضے دی چم کے آئی جالی
وقف پاک قرآن دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
حاجن بی بی عرض گزاری سن لئی پاک محمدؐ زاری ہویوس شہر مدینے تیاری
اجازت ملیوس جان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
شہر مدینے کیتی تیاری خلقت ملے وارو واری جس نوں ملی شان ایہہ بھاری
ٹاکی ریشمی تھان دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی
رحمت داغیبوں وَ گیا سدا ئے شہر مدینے گئی اوہ وَگ ائے زیارت روضے دی کیتوس رَج اے
منزل ڈھٹی سفراں دی والدہ ظفر خان دی روشنی شمعدان دی

نوحہ فرید خاں روشن خاں دا

ایہو فرید نوں دیویں سنیہا مشکل کم پیوئی کیتا گیا تے واپس آونوں رہیا
جُز اساڈی جان دا قصہ فریدن خاں دا
زینب کہندی فرید دے تائیں تیریاں ویرن لکھ پناہیں کنہوں سونفیاں ساڈیاں باہیں
کیتا کم نقصان دا ا قصہ فریدن خاں دا
رسہ سانول توڑ نا جاویں مُکھ اساتھوں موڑ نا جاویں دردیں روندیاں چھوڑ نا جاویں
واسطہ من قرآن دا قصہ فریدن خاں دا
خان فرید کوئی راٹھ اویڑا کیوں ٹُھیہل دیتوئی بیڑا کدھی تے نا چھوڑ ستھیڑا
مشکل سفر ویران دا ا قصہ فریدن خاں دا

راٹھ فرید کوئی راٹھ کجوڑا، دوہاں پتریاں دا قیمتی جوڑا نمبر دا متقی نئیں تھوڑا
کامل مرد میدان دا ا قصہ فریدن خاں دا
خاں فرید دی شکل نورانی طَور جویں کوئی مغل درانی صورت سوہنی یوسف ثانی
گبھرو جویں مکران دا ا قصہ فریدن خاں دا
بدر جیویں کوئی چَن نورانی وِچ تبسم دند نورانی روشن دا فرزند نورانی
قمر جویں اسمان دا ا قصہ فریدن خاں دا
خان فرید راٹھ اَوّلا وچ شریکاں دے بھارا پلہ چھوڑ گئیوں دنیا اللہ اللہ
آسرا رب رحمان دا قصہ فریدن خاں دا
رم جھم لائی سوہنیاں نیناں راہسن یاد کریندیاں بَھیناں کرن تعریفان اندر ویناں
شغل رہی داستان دا ا قصہ فریدن خاں دا
سوہنیاں چشماں مست شرابی انور چہرے تے رنگ عُنابی وِچ پیشانی فرد مہتابی
پشپ جویں بستان دا قصہ فریدن خاں دا
آکھے انور خاں لشاری بیلی زخم لیوئی کاری کھلسن ناہیں عمراں ساری
درد ایہہ ہے ارمان دا ا قصہ فریدن خاں دا

چِٹھی بنام انور خان گادھی

لکھاں حمد خداوند تائیں واحد پاک محمدؐ تائیں
خان بہادر انور تائیں لِکھ گھلیا پرواناں
ایہہ میرا لاریب سنیہا سُن تو انور خاناں
سولہ سال ستاراں دی گل جانے کل زمانہ
ایہہ نا توں گندا ماس تو کھاویں ہو کے مدرک داناں
نال مثالاں کریں کلاماں تھی عاقل فرزاناں
ایہہ نئیں گل واجب تینوں نہ بن یار بیگاناں
تیری میری ڈھیر سکاوت سمجھیں شیر جواناں

میں جس پاسے قدم اٹھانواں لوگ مریندے طعناں
خون میرے وچ ہتھ نا رنگیں پوسیں وچ نقصاناں
جگر میرے دا ہیں تو ٹکڑا ہویا بہوں دوستانہ
مڑ باپ تیرے دا حکم تینوں میرے نال یارانہ
میں قران پڑھایا اوہنوں سوچ سمجھ انساناں
باپ تیرے نوں میں پرنایا مشکل بدھا گاناں
نال توفیقاں وچ شریکاں ڈولا تھیہا رواناں
اگے لال تے گاماں ڈھاک تے انگلی نال احساناں
مڑ دادے شاہرے دا بن دشمن کیتا کم زناناں
لڑکی اپنی کھوہ گھس دِتی مسئلہ سن مرداناں
دادے مانک خاں کئیاں توں اج توڑی شرما ناں
میں نقصان انہاندا کیتا دل دے نال شیطاناں
جے میں نال حساب سناواں بہت میرا کھل کھاناں
تے ایڈے نقصان میرے دا بھرے کون جرماناں
پاولیاں دا بِلا آکھے گھر دے ککڑ کھاناں
ہٹ جا راہ تو انور خاناں نا تو بن مرداناں
تیراں تے تقدیراں دا تو کیوں بنیا ایں نشانہ
سیف زبان زہریلی میری سُنسی لوگ بیگانہ
مار نا چھال تلاطم دے وچ بحر اندر طغیاناں
ابراہیمؑ دی ـــ دا جس دم ہون لگا سمیاناں
لکڑی ڈھوون کولوں انکار چا کیتا حیواناں
اوہ پھر لکڑی خچر ڈھوئیاں آکھے ڈھونون جاناں
اوترا ٹبر رہے گا دنیا دے وچ کانگڑ خاناں
بری دعا نئیں حق تیرے وچ کیتی نال زباناں

ایہہ پر تیرے سمجھاون کارن کم رکھیا صوفیاناں
ہٹ جا توبہ تائب ہو کے گھر وچ پڑھ شکراناں
ایہہ دنیا دو چار دیہاڑے وَسنا وچ گستاناں
وچ سراں مسافر بن کے پڑھیا کرو دوگاناں
اچھا میں مسکین سہی تے خان ریحان ہے ناناں
صاہی بی بی والدہ میری میں نئیں کوئی بیگاناں
اس شادی وچ خوشی نہ کائی بنسی ماتم خاناں
اے قاسم تے ڈھول نگارے سمجھ نئیں شادیاناں
ایہہ مرثیے درد غماں دے نئیں چھڈ شیاناں
لعنت اللہ ظالم دے حق لکھیا وچ فرقاناں
لومڑ بازیاں کرن نا نمازی مَردے وچ میداناں
رستہ چھوڑ کے کُرستے پے گیوں مار عقل وچ دھیاناں
جھکھڑ گھلسی اُڈ پُڈ جاسی ککھاں داآشیاناں
محرم خاں سمجھا انور نوں ہن وَڈیا پہلواناں
گامے خان مُڑ دو پرہیں گیا سُن تے میں ستاناں
اس وپار تھیں گامے خان نون نفع نئیں ہک آناں
ہندو رام چتاون ہر دم کلمہ پڑھیا مسلماناں
ایہہ سمجھ دو چار دیہاڑے دنیا دا کِھل کھاناں
اس بازار تھیں کجھ نا لبھسیں توہیں یار داناں
خان جمال تے لال جے ہوندے سن تو بے فرماناں
ناہیں میرے نال ونجیندے میں تینوں سمجھاناں
باہلک خان کئیاں نوں اج توڑی نئیں بھاناں
پر تاہویں میری بھیر کریسن میں ایہہ قسم کھاناں

روشن خاں تمامی میرا اللہ نوں خصماناں
خاں بہلول کیاں دی پاروں میں نئیں کُجھ الاناں
جیون خاں تے حامند خاں جان کرن نظراناں
حیدر بلیئے وَلئے خاں نوں زوری سد لیاناں
شاماں میرن خان تے سمجھیں ہوت جہانان
راحے نال نصیر کئیانوں جوں میں گھیر لیاناں
باقی رہ گئے ہستہ پیرا میریاں اوہ دلجاناں
ویرن وانگوں بھانور پوندی اس گلوں ستانان
راضی کل برادر اُتے گیت ہمیشہ گاناں
تو کمزور سمجھ نا مینوں پھٹا لانویں پھاہناں
گُل برادری ساتھی میری میں نئیں یار ڈولاناں

روٹی

کہن لگی گادھیاں دے شہر دی بلوچنی نی اوکھا ہوندا روٹی دا پکاوناں
دیر تائیں کھیر نال روٹیاں تے قورمہ تے کوفتہ متنجناں بناوناں
آٹا ہووے سُکا وچ گھیو دا پایئے چُکا جوڑ جوڑ دیئے مُکا ذرا گُن کے رساوناں
روٹی ہووے جے تیار ہتھ مکھنی دا مار تک کڈھ کے ہنجار وچ ٹوگھناں بناوناں
کوئی ہووے روٹی چاہے وڈی چاہے چھوٹی نال حلوہ تے بوٹی خیر دُدھ کی سناوناں
ہتھاں وچ بُھر دی جاوے منہ وچ کُھر دی جاوے آپے اگاں ٹردی جاوے زور کی لگاوناں
ایہہ بُڈھیاں دا کھانا دَند بھنیاں دا دانہ راضی ہوندا اے پراہنا اوہنوں ہووے جے رہاوناں
پہلے ہتھ چا دھوایئے کولوں بندے چا اٹھایئے وچ پردے دے کھوایئے نال حقہ وی چھکاوناں
جے کر ہووے شمکور ہتھ رکھدا ڈنگور دیئے جنگلاں نوں ٹور اوہنوں ہووے جے ؟ گاوناں
بہادر علی دا انعام کیتا بڈھیاں تے عام روٹی ہوئی اے تمام بڈھا ہویا جوں کھڈاوناں

پیہڑا

شیشیاں والا پیہڑا یارو مَن میرے نوں بھانہ
بیٹھا پڑتل تے چڑھ زوریں جویں عمر حیات ٹوانہ
نال اس دے صندوق ضرور یہ شرف جویں مُردانہ
پور پور پاویو ں چرخہ ٹھاہندا راٹھ کوئی بھروانہ
احمدپور دے پلنگ رنگیلے ڈبہ نال وکانہ
رل مل جوڑے جوڑ ٹھہیا وَسے عالی شان گھرانہ
نال رنگیل ہِک مدھنہ موہلا جوین قادر بخش ہوتیانہ
قِسموں قِسمیں ٹرنک رنگیلے گنیا مال نہ جانہ
پلنگ تے پیڑے تے عرصہ ڈھیر ویہانہ
پھر ہِک نال کلاماں کیتیاں حکم رب ربانہ
پر کسے جواب نا دتا مینوں میں تا ں دلوں اُتانہ
ایہہ پوجا نا حق ڈٹھی دل میر ذرا شرمانہ

یاراں دے نال ہِک سفر دی کہانی

بہادر خان بیان تمام دَسے ہو کے رب دا خاص سوالی او یار
نیلی بار دا کرن دیدار آیا ٹریا چھوڑ کے وطن خیالی او یار
موٹر کار تے آن سوار ہویا نِکلیا عارف مار جھنگالی او یار
منڈی عارف دی بہہ کے آرام کیتا نویں نہر انگریز نکالی او یار
ساتھی نال میرے راجہ خان آہا جیہڑا یار میرا محرم عالی او یار
باقر خان وریام وی آن پوہتے پر دِتی نیں ابوگُت آن ویکھالی او یار
اُتھے بہہ کے چَوہاں صلاح کیتی دِلوں ایہہ چا گل مکالی او یار

گڈی چڑھ کے چلئیے پُل پکی جیہڑی عجب دُکان ہے عالی او یار
پکی پل مشہور اے ماچھیاں دی جتھوں کوئی نئیں مڑدا خالی او یار
یارا ماچھی مشہور معروف ہویا چلدا ڈیرا تے چنگی اے آہلی او یار
اوہدا گھر تلوار ہتھیار والا جانن ہر ہر کسب کمالی او یار
ٹیشن ماچھیاں دے اُتے آن لتھے ایہہ پر رات اُتوں ہے کالی او یار
چَھیلے وچ تقدیراں ٹور آندا جتھے راہندے نگڑیال جھکالی او یار
سَدن نام فرید پلیت بھارا تے اوہ خاص ایالی او یار
اُسدے بوہے تے آن آواز ماری گیوس لَڑ بندوق دونالی او یار
اساں رات رہن دا جے ناں لیا تے گُھٹ وَٹ گیا جھوکاں دا والی او یار
آکھن لگا نئیں آٹا جو ڈنگ جوگا کُنی ویکھ لو پئی اے خالی او یار
شالا دشمن نوں اِتھے نہ رات پوے ڈِھی بُھکھ دی گرم کٹھالی او یار
جے مِرداد نگڑیال دے گھر آئے ویکھ کے منہ توں بُھل گیوس لالی او یار
اساں آکھیا سوہریا خیر سَلاّ ای تاں اگوں بولیا ننگ پلالی او یار
آکھن لگا میں ہاں تنگ تے شئے ذرا نئیں لبھدی بھکھ حال کھیڈے وانگ حالی او یار
نا روٹی نا کپڑا نا لبھدی اے منجی تے بھکھ گل دی بیٹھاں میں جالی او یار
اتھے بہہ کے اساں چا دھرٹھ ماری بہہ گئے ہو کے مست موالی او یار
روزے داراں نوں بھکھ نا ٹِکن دیوے ٹُکر منگئیے کر مال مالی او یار
دِتے پیسے مِرداد نوں اٹھی سوہریا لیا آٹا تے نالے متھالی او یار
اُس آٹا راتی شوہدے پِن آندا پر جڑ نگڑیالاں دی گالی او یار
آٹا کسے سوانی نا گنہ دِتا اُٹھی کوئی نا رَن مکالی او یار
آٹا آپ خان وریام گنہیاا دِتا توا دھریا تے اگ چا بالی او یار
باقر بھوئیں تے راتی گزران کیتا ہیٹھ پودے دی لیف نرالی او یار
چھیلے وِچوں دھمی اُٹھی ٹُریوسے وسوں چھیلے دی ڈِھی تے بھالی او یار
ٹُکراں باہجھ روزے دار سُک موئے چنگی کیتی اے مَلکاں گھالی او یار

بھٹھی ماچھیاں دی اُتے آن پُہتے ڈِٹھا ڈیراتے تھاہراں نرالی او یار
کسے شئے دی نئیں تھوڑ اُتھے مِلدی ہر ہر قسم دی ڈالی او یار
بہادرؔ خاں تقدیراں ٹور آندا فقیر آہدا اے بھر کے کلمہ نئیں آنوناں سال پیالی او یار

گیت سوال

پھیر کے دلیل نوں اپیل خان لِکھدا ذلیل ہوویں عاشقاں دے نال نال اجوڑیے
ہانک دھانک اکھیاں دی رِیت نئیں سکھیاں دی درد دِیّاں پکھیاں توں مکھ نا موڑیے
نیناں والے تیر اَڈی مار کے سرین وچ وانگ جٹی ہیر دے اخیر نوں ناں چھوڑیے
ڈنگ نال میڈھیاں دے اکھیاں تریڈھیاں دے کویں وَڑ وچ ڈیڈھیاں دے پیت مت توڑیے
لبھے دی دھارنا کی مار کے وِسارنا کی تار تاہیں یار کویں وسدیاں نوں چھوڑیے
مکران وہیر وِچ دل نوں انیڑ کے تے مُکھ کویں پھیر لیا برا نہیں لوڑیے
جان نکھیٹے نی اَدھ وِچ آن کے تے بحر فراق وچ عاشقاں نا بوڑیے
مار کے تے ٹیٹنے دودھ ٹھنڈے ویٹنے مکھ نہیں میٹنے نچ نئیں گھوڑیے
دل تائیں پھٹکے پچھاں ناں ہٹیئے ہٹ کے تے ناس نا مڑوڑیے
تیر وانگوں کھبھیوں پھریر وِچ چُھبیوں تے سانوں جانے اُبھیوں نی پتھراں دی روہڑیے
نین متوا لڑے حسن دے رسالڑے چاہڑ کے دوالڑے ناں ہٹکیے ہوڑیے
داڑھیاں پھٹیاں نی بنہ آن پٹیاں تے جٹاں دے وانگ چھاناں سنگھوڑیے
دلاں دیئے کالیے ذرا لیئے کی جالیئے نی جان بُجھ پُٹھ وچ گنڈڑا نا پوڑیے
مارے ڈمیل نال بھاگ دے قلیل ایہا من لیئے اپیل اَڑی خون نا نچوڑیے
عاشقاں نوں چھیڑ یے ناں شہر نوں اکھیڑیے ناں جان بجھ عشقے دا بھوت نا چمبھوڑیے
لا کے دل ہٹنا کی ہٹ کے کھٹناں کی پھر مُکھ وَٹناں کی جدوں یک وار دل عاشقاں دا توڑیے
اقلیم ناہیں۔۔۔میم بھانویں ٹیم اُتے کسے نوں ناں چھوڑیے

گیت جواب

خان جی زبان تائیں چھوڑ نہ میدان وِچ گلاں واہ واہ مٹھڑیاں تیریاں کراریاں
خان جی چلاکیاں زمین تائیں پاکیاں فلک تائیں ٹاکیاں ایہہ ٹھہاندیاں نو باریاں
تیجا اج سال تینوں پھر توں مکال گھتی ٹال تے مٹال نال لیہندیاں نا واریاں
عاشقاں دے قول نوں تو خان جی مخول جاتا ڈول تیری جاپدے وانگ رس دھاریاں

بہادر علی زآر کی مثنوی ''خالدہ اعوانی'' دے کجھ چونویں حصے

خالدہ ذات اعوانی ہوگئی قتل نمانی

(ا)

خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی، خالدہ نال کی وانی
عالو ظالم لٹ اے؛ عمرہ چوڑ چپٹ اے ،بّبو حرام دی سٹ اے
اکھ عباس دی کانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
خالدہ ماری بیدوسی ' حق عدالت ہوسی، قاتل چھم چھم روسی
ایہہ گل پاسے نہیں جانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
نازک اصل دو خالی، صورت نازاں والی، ظالماں وَڈھ کے چا گالی
روہڑ دِتی وچ پانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
نقشہ چن بدر دا ، نائب نور قمر دا ، لُٹ کے حسن مصر دا
لے گئی مغل پٹھانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
رنگ عجب عُنابی، چشماں مست شرابی،اوہ رخسار گلابی
ہر شے خاک سمانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
دَند چنبھے دِئیاں کلیاں، زلفاں کھلن کھلیاں، اندر نازاں دے پلیاں
نیناں باغ گیانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
عالم شیر مُکالا، ظالم اندر دا کالا، موجاں مانے نہ شالا
ایہہ بے درد پٹھانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
لَے کے نوٹ پرائے،عالو کھوٹ کمائے، کیہڑے کوٹ بنائے
لگی لیک پرانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
خالدہ نال جو تھئیاں، دیس خبراں گیئاں، سن سن روون سہیاں

راہسی یاد کہانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
عالو لعنت چائی،طالع جس دی اے مائی، ذات تھہیم قصائی
کھوٹی نانگی تانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
خالدہ کیتیاں عرضاں ،عالو رکھیاں نہ غرضاں، ایہہ فرعونی طرزاں
رُت بہار نئیں رہنی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
بوٹی باغ اِرم دی ،بوند پھوار کرم دی، پُتلی خاص شرم دی
پردے دار سوانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
خیرو ہسّو دی جو روندی، رو رو ہار پروندی
وَتے راہاں تے کھلوندی کر کے یاد بِلانی
بلبل ملک حُسن دی ،نازک شاخ چمن دی، تھی محتاج کفن دی
ہتھ جلاداں وِکانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
بھٹھ بلوچاں دی یاری، سسی تھل وچ ماری، خالدہ کوہی وِچاری
سوہنی سرسے دی رانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
کونج وچھنی اے دوروں، تُھڑکی پہلڑے پوروں، ماری باہجھ قصوروں
موت فلک ربانی، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
کیتے ظلم گوگئیاں، سُن سُن روون سہیاں ، ملکی خبراں گئیاں
مشرق مغرب تانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
پر رمضان اصل وچ، مسلمان اصل وچ، ہے امان اصل وچ
قدر نا عالو پچھانی ، خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی
خالدہ گُس گئی دے قصے، عجب سلونے تے مِسے، لعنت عالو دے حصے
سن سن اکھ ستانی خالدہ ذات اعوانی ہو گئی قتل نمانی، خالدہ نال کی وانی

تعریف حُسن عالم شیر

(۲)

عالم شیر دلیر نوں پھیر لگا نالے مجلساں سٹیاں گال سائیں
اجے بھولڑا بال نادان بندہ عمر جسدی اِکی سال سائیں
صوبیدار حسیناں دے ملک اندر اللہ بخشیا حسن جمال سائیں
سوہنے مکھ اُتے زلفاں لٹک رہیاں لگے مثل تلوار دی ڈھال سائیں
مینوں شرم کسے گلوں آنوندی اے نہیں تاں گن سٹاں وال وال سائیں
صورت ڈٹھیاں عیش آرام آوے سوہنی مور چکور تھیں چال سائیں
مکھ پھل گلاب دے وانگ غنچہ نالے مٹھڑی قال مکال سائیں
دند چمکدے چمبیلیاں دے برق بجلیوں روپ مثال سائیں
نالے دند چٹے دانے موتیاں دے اُستا کار جوڑے پالو پال سائیں
اوہ تسبیح لعلاں دے ہار دی اے لڑی جڑی جو نال خیال سائیں
تھوڑی سیب کشمیر رخسار سوہنے تات سرو جھیل اچھال سائیں
ابر قوس کمان پر تیر حشرگان لک لچکدار ریشمی چھال سائیں
ایہہ کوئی لاہور بنارسی اے ٹھگ جادو اس دے کول بنگال سائیں
ہس ہس کے دل نوں کھس لیندا سوہنے مکھ اُتے ٹھاہندے خال سائیں
صوبیدار کوئی فوج زہیر یزید وچوں جس نے کوہے حسین دے بال سائیں
کٹی سال جالے وچ خاکیاں دے پکا خالدہ دے نال پیار سائیں
عالم شیر نوں خالدہ جو گل کیتی وَگدے ظلم دے ویکھ زِگال سائیں

تعریف حُسن خالدہ

(۳)

اَکھ نگ ولے تکے تگ والا پیا شان دے چمکدا شان وچوں
ٹور تکیاں مور مغموم ہونون شرمسار چکور حیران وچوں
تھوڑی کابلی سیب خرید کر کے آیا آدمی شہر ملتان وچوں

دونویں خالق تے خلق لبھ پوندے جے کر ماریں نظر دھیان وچوں
سونی چال کمال اے پر بھال وچوں لیندے لعل لوال پچھان وچوں
تیرے باہجھ دوجا ملیا کون تینوں دَسے گل فرقان فرمان وچوں
جدوں دیہڑوی پیر نظر کردے ہووے گل ایہہ گل گمان وچوں
گل پھل غنچے کھلن پشپ ذاتی ٹاہکن پھر ریحان رومان وچوں
کیڈی ظالماں ظلم دی چال چلی ایہہ کی چاہڑھیا کٹک طوفان وچوں
چنبہ مروا چنبیلیاں لُٹ لئیاں گُھلی چمن تے باد خزاں وچوں
دغا بازیاں دوستاں نال یارو جاندا اُڈ شان ایمان وچوں
عالم شیر عمرے نے شمر وانگوں ایویں کیتا سی کھوٹ کروان وچوں
قد وانگ شمشاد سوہنا سرو السریا باغ بُستاں وچوں
جدوں گل کردی وَل چھل باہجھوں تاں پھر برسدے پُھل زبان وچوں
نیویں نیویں نظر شرماکلے نین سوہنے جویں رضا حروف قرآن وچوں
اس نے درد فراق خرید کیتے کھٹے عشق خزانے دی کان وچوں
سوہنے دند سُچے لڑی موتیاں دی ساعق برق مثال امان وچوں
زلفاں لٹک رہیاں سوہنے مکھ اتے لٹکن جگری ناگ ویران وچوں
سوہنے رنگ گلزار بہار لائی آندی لُٹ گلزار ایران وچوں
مکھ ڈٹھیاں دکھ سب دور ہونون جدوں کُھلدا بھیت نہان وچوں
اس نے ستے درد خرید کیتے سودا لٹیا عشق دکان وچوں
لک لچکدار ریشمی پَٹ جیہا آندا کٹ بہشتی تھان وچوں
اس دی ذات باقی تے بچ نکلی کل من علیہ خان وچوں
ضرب لام لگی موت ایہہ فوت وانگو ں نسی پھر آن جہان وچوں
فوٹو نمڑا ویکھ کے خالدہ دا کرے توبہ بہاؔدر خان وچوں

بیان خالدہ

(۴)

ہک دن عالم شیر تے خالدہ آن ہوئے تکراری
ہک دوجے نوں دَین اُلاہمے بولن وارو واری
سُن لے یار طبیب حکیماں میری سُن گریہ زاری
سُن گِھن یار حقیقت میری کر تشخیص بیماری
دھوکے بازیاں والیا یارا سن عرض گزاراں
سن سن گلاں کھوٹیاں تیریاں پئی آں وانگ بیماراں
نال فریباں ٹھگیا مینوں کھوٹیاں تیریاں یاراں
وِچ فریب محبت مینوں کیتا قید گنواراں
میں اوہ بلبل عدن چمن دی چھوڑ آئی گلزاراں
بدلے تیرے یار منافق چھڈیاں باغ بہاراں
صم بکم عمی ہویوں یارا کردا نئیں گفتاراں
کس گلوں تو دشمن ہویوں دس کریئے نرواراں
دلبر میرے مارن کارن وَل چھل کیڈ کمائے
وچ مربعے ڈھاری اندر ڈاکو سد بلائے
دھوکے نال بلایا مینوں جد میں پہنچی نیڑے
نظر پئے جد ڈاکو مینو ں کوہن والے میرے
میں پھر ویکھ پچھاں چلی دشمن نظریں آئے
دلبر میرے مارن کارن خفیہ مَتے پکائے
مارن کارن آمادہ ہویوں کی کجھ عیب ڈھوئی
تے میری مسکینی اُتے کیوں نہ ترس کیتوئی
تو ہک میرا سجن ہویوں دشمن بن گییوں یارا

ہن میں کیہڑی طرف نوں جانواں دس مینوں دلدارا
چارے لاہماں کھانون آیاں دشمن ہو گیا ویہڑا
ہُن میں دس کرا ں کی چارا بھیت لڑاواں کیہڑا
جے میں واپس میکے جاواں جانون جوگی نا رہی آں
میں رہ گئی آں رام رحیموں ویہہ تقدیراں گئیاں
بوڑ تے بھاویں تار پیارے حاضر جندڑی میری
قتل کروا یا ویچ کداہیں جیونکر مرضی تیری
ہک افسوس رہیا دل میرے بے قدراں ہتھ آئی
وِچ فریب محبت والے ٹھگاں پکڑ پھسائی
مینوں پکڑ مقید کیتا زلفاں دے زنجیراں
کلمہ تیرا خان بلوچ پڑھیا وقت اخیراں
دلبر تینوں افسوس نا کوئی وَیہہ مِلیاں تقدیرا ں
تے تقدیراں جھٹ وَیہہ جانون نا چُکِن تدبیرا ں
ویہڑا تیرا رہے سلامت میں آں ہک نمانی
بیہہ ونج میرے کول اک واری تینوں کراں کہانی
سڈھیانواے والے ٹیشن اُتے کیتا کی نظارا
پچھلی راتی نال تساڈے بھَجدی آنواں یارا
نازک نرم گلابوں تلیاں اندر لمیاں واٹاں
پردے دار شہر دی لڑکی راتیں تولیاں پھاٹاں
جس دن جھنگ منگھیانیوں چلی آہا وقت کویلا
رات رہن چیر مکایا ہیر جٹی دا بیلا
راتی پَند پھٹیندی آیم پئے گئے پیراں چھالے
عالم شیر چَوائے مینوں بھار مصیبت والے
منٹگمری تھیں سفر چنگیرا گاہدھیاں والیاں جھوکاں

میں کملی پدھ پیدل کیتے نال بیگانیاں لوکاں
شوکت خاں دی عدالت اندر جھنگ مگھیانے
صرف بیان ہکلڑی کیتے ڈر گئے راٹھ فلانے
بھاویں میں عمر نا بالغ آہی لے نکلی میں تینوں
اس احسان دا دلبر ماہیا بدلہ بخشیا مینوں
وچ مگھیانے شہر مسافر گِن گِن عرض گزارے
آخر کار آ چڑھی میں صاحب دے دربارے
بوٹیاں آلے دے وچ مینوں عرصہ ڈھیر ویہانہ
بیس دن رہی میں اُتھے مُقیّد اوہ شہر تربانہ
جو کجھ اُتھے یار ویہائی علم سب کجھ تینوں
خبر نہیں تو بھل گیا ہوسیں یاد ہمیشہ مینوں
ملک کریم نواز تھانیدار مریلا
قوم اعوان صدر وچ اس دم آہا اس دا ویلا
پھر وَت مہر محمد فاضل ذات آہا سرگانہ
سخت مطالعہ کرے ہمیشہ منٹگمری دا تھانہ
پیش عدالت خواجہ صاحب جو محمود سدیوے
صادق صاحب تخلص جس دا جم جم شالا جیوے
موہوں بول تیرا لڑ پھڑیا پر توں حاضر ناہا
خان رمضان برادر تیرا کول اساڈے آہا
میں بلبل عدن مُلک دی سنے کوک نا کوئی
بری مقدمے ہو گئے سارے ختم عدالت ہوئی
اُنہاں احساناں دا اَج بدلہ خان بلوچ دِتوئی
کھوٹی ذات قدیم تساڈی دھوکے باز سدیوئی

درد فغان خالدہ

(۵)

غم تھی مغموم ستی گھر خالدہ کر کر فکر دلیلاں
فکر قیاس وچ جھورے کر کر کے تمثیلاں
دل اداس قیاس ہزاراںآن غماں وِچ گھیری
لکڑی جھکڑی سب ڈرانون کالی رات اندھیری
کر کر اوہ یاد وقت خوشی دے پچھلے حال احوالے
یاد کرے اوہ ہاڑ سیالے گھر بابل دے جا لے
یاد کرے اوہ باغ بہاراں اُجڑ گئیاں گلزاراں
گل پھل غنچےخوشک چمن دےقسمت دیاں ہاراں
کر کے یاد ہنکلڑی رووےپچھلیاں باغ بہاراں
آستہ رنج پئی وچ ہارا ں پھر باراں دے باراں
میں کملی نادان عقل دی بھل گئی بال ایانی
ایہہ وت راہسی یاد کہانی نال میرے جو وانی
واہ ہن ویلا ہتھ نا آوے جیہڑا وقت وہانا
ٹھگ بازاری مل گئے مینوں میں کملی کی جانا
بھربھر ہڈکیاں بھرے دُسکارے چپ چپاتی رووے
گزریا ویلا ہتھ نہ آوے ہن رُنیاں کی ہووے
درد غماں وچ لڑدی جاوے رووے بھربھر آہیں
بلبل قید قفس وچ ہوئی مثل لِکھن وچ ناہیں
یار ہوئے بیزار اساتھوں ہو گئے یار بیگانے
ہو گئے بخت بیزارا ساڈے از خود مارے طعنے
میں کملی دے بخت اُچیرے آہن کسے زمانے

کدی کداہی شمع حسن دی جل مردے پروانے
ہائے وَن میری قسمت بھیڑی بُرے نصیباں والی
میں کملی مر ویندی جمدی نا مکفول رزالی
کر کے پچھلے یاد زمانے ویلے وقت وہانے
روز وِچے وِچ کرے جُھرانے رووَن نین نمانے
کتھ ممتاز میری ہمشیرہ کتھ کشور سلطانہ
کتھ خورشید مغیر ویرن مدرک تے فرزانہ
کتھے گئی رابعہ امڑی میری کڑمی جانون میری
گزاریاں وچ زمانیاں تینوں لاڈ لڑاون والی
شربت شہد تھیں گھول پیالے بھر پیانون والی
جسموں جان جگر دی ندیوں شیر چونگھاون والی
کتھ گیا عالم شیر منافق کڈھ لیاون والا
کتھ گیا عُمرا خان رنگیلا درد ونڈاون والا
درداں وچ نچڑدی جاوے رو رو کرے سیاپے
نین دو ہویں دکھیارے سوں گئے تے آ گئی نیند ہُن آپے
اُچن چیتی آ گئے قاتل خونی مارن والے
وڑ گئے اندر زور دِھگانے تے خون گزارن والے
گھن ہتھیار مسلح تھی کر آن وڑے گھر سارے
اس مسکین مسافر تائیں قاتل کرن بُلارے
ویکھ بھیانک منظر ڈر گئی بھربھر نین اُچھالے
وال خموں خم خلیر زلفاں پیچ پیچاں وچ ڈالے
پکڑ کسے گل گھوٹو پایا ہکناں پھڑ لئیاں باہاں
ناحق پئی مسکین مریوے دیوے رب پناہاں
میں اُجڑی وِچ وَسدیاں جھوکاں ماری باجھ گناہاں

چاہڑ کِداہیں پینگ اُتاہاں دلبرکھٹیاں لاہاں
سن وے عالم شیر بلوچا میری درد کہانی
اَمڑی میری نو ں کڈھ دیویں میری عجب نشانی
خون آلودہ کُرتہ دیویں پچھسیں امڑی میری
توں وت آکھیں امڑی تائیں کُس گئی خالدہ تیری
دوجی چادر درداں والی ہوسی خون لپیٹی
تو کڈھ دیویں امڑی تائیں رکھیں پاس ولیٹی
ہتھیں اپنے ماریں یارا غیر نہ ویکھن مینوں
آپ کریں بیہہ ٹکڑے میرے میں سمجھانواں تینوں
راتو رات لُڑھاویں مینوں لاش متاں مُشکیوے
دلبر تینوں پکڑنا ہووے راز نہ معلوم تھیوے
ایہہ وت فوٹو ہے مشترکہ رکھیں پاس اساڈا
ہِک چا دیویں امڑی تائیں ہے احسان تساڈا
امڑی رو رو من پرچیسی ساڈی ویکھ نشانی
خالدہ جس دی عمر اوائل روہڑ دتی وچ پانی
ہِک افسوس رہیا دل میرے سمجھ نا آوے مینوں
کس گلوں پیا قتل کرینا ایں کیہی ناراضگی تینوں
جھوک رہے نِت وَسدی شالا خان گاہدھیاں والی
میں کملی دے لیکھ ایویں ظالماں وَڈھ کے چا گالی
لے او یار حوالے رب دے ہوئی ختم کہانی
حاضر جان غریباں والی کر گھِن من مانی
کپڑے رکھ سنبھال وے عالو داغ لگے مت تینوں
اندر روز قیامت والے پکڑ نہ ہووے تینوں
لے او یار حوالے رب دے آ ہُن چلیے دونویں

کر کے قتل متاں گھبراویں مار کے ڈھائیں رووِیں
جس دن روز قیامت ہوسی ہوسن کل نِتارے
تیرا میرا جھگڑا ہوسی خالق دے دربارے
ایہو ونج سلام اساڈا دیویں چھیکڑ واری
ہو گئی خالدہ قتل نمانی بھل گئی بُھلن ہاری
باپ میرے تو چوری چوری گھر اساڈے جاویں
موہنجھ مُکائی امڑی تائیں ایہہ پیغام پہنچائیں
ہو گئے پانی دے وچ گھانی نخرے ناز نہورے
خموں خم خلیر سوہنے نین مزاج اموڑے
ایہو ونج سلام اساڈا دیویں چھیکڑ واری
ہو گئی خالدہ قتل نمانی بھل گئی بھلن ہاری
خالدہ تیری کُس گئی امڑی نازک اصل دو خالی
ماسٹر گھر پڑھدی ہائی نین دو نازاں والی
شاعر بہاؔدر خاں کنوں آ پُچھ گھن حال چنگیرے
ویہہ گئی تقدیر میرے سر وَس تیرے نا میرے

مثل خالدہ

(۲)

خیرا ں حسُو دی حال احوال دی واقف کار جو راز سرکار دی ہے
ستو شیرے دی آن مُڑگل کیتی خبر شاعر دے گوش گزاردی اے
ڈِٹھی خالدہ روندی وِچ خانے کلی سُک گئی چمن زاردی ا ے
ڈ ٹھے روندے شرما کلے نین اس دے جیویں برسدی بوند پھوہار دی اے
ٹھڈے ساہ بھر ہڈکیاں نال روئے نہیں لگدی طرز بیمار دی اے
کئی کئی ڈنگ فاقے اندر لگ جاندے بازی صبر دی مُول نہ ہاردی اے

کیتا مشورہ رَل مِل ظالماں نے پکی گھت گڈھ قرار دی اے
جانوں مار دیہئے اِس خالدہ نوں لڑکی شہر دی کم نا کار دی اے
چمکے چودہویں رات دے بدر وانگوں صورت اس دی لشکاں مار دی اے
دَند موتیاں نال مثال کیہی لَڑی سُچیاں لعلاں دے ہار دی اے
لباں پان ولایت رخسار سوہنے نک پتلا دھار تلوار دی اے
سوہنی ٹور چکور تے مور نالوں پری پدمنی عشق بازار دی اے
باہاں گول ہک کول عجیب وانگوں دونویں کاریگری اعلیٰ استا کار دی اے
زلفاں پیچ پورن وِچ پیچ پیناں مِثل مار خلیار دی ا ے
قد وانگ شمشاد صیّاد اکھیں نک پتلا ٹور الگار دی اے
صورت ویکھ لاریب بے عیب سوہنی پری پدمنی قوم دیار دی اے
بھیڑے را ز دا کُن دواز پیا جاوے سُکدی شاخ انار دی اے
عالم شیر دے دل وچ پھیر کوئی دلوں ترٹ گئی تار پیار دی اے

عرض گزیدہ خالدہ

(۷)

عالم شیر نہ کر دیر کہنا مَن اعوانی دا
میں ڈر گئی اَج مر گئی پلا گُھٹ یار پانی دا
وفادار وفاداری دیَاں ہُن پچُ گئیاں وہیاں
ایہہ کیتے کھوٹ کیوں دلبر میرے دل وچ پَون لِہیاں
وے عالم شیر چھیکڑوار میری ایک سنے عرضی
گلّوں کرتا نہ لاہ میری رہے پردہ میری مرضی
کدیں بابل دے گھر وچ یار پردہ دار آہی میں
کسے پکڑی بلارے نوں جوں اوگنہار آہی میں

وفادار ایہیا چادر تان میری نہ اُتاری ہاں
شرم تیری نہ ویکھن غیر اکھیں آپ ماری ہاں
ایہو فوٹو پراندا پاس رکھیں خود نشانی توں
خدا دے واسطے بخش جو غلطی پئی اعوانی توں
تے ہتھ بن کے میری امڑی نو ںایہہ پیغام دے دنیویں
تیری گلزار کُس گئی ایہو پیام دے دیئویں
میں بھل گئی تے کملی وے تھڑک گئی چال نی امڑی
تے ہائے ہائے حال امڑی ہائے حال نی امڑی
عالم شیر نوں میں پھر اک التماس کرنی ہاں
ہووے منظور جے سرکار میں درخواست کرنی ہاں
ہتھیں اپنے کریں ٹکڑے ڈریں ناہی وے غم خوارا
میرا پنڈا نہ کوئی ویکھے جے ہو سکے کریں چارا
نا رکھیں خوف تیرے باہجھ میرا ہور کیہڑا ای
وَسے ایہہ جھوک پئی تیری سدا آباد ایہہ ویہڑا ای
نا میں کوئی جرم کیتا نہ بھیڑی کِداہیں آں
وَسدے شہر وچ ماری تے ماری بے گناہی آں

مقولہ شاعر

(۸)

ہتھ ظالماں نوں ویچ دِتا دنیا مگر عالو بے ایمان ہویا
نال ذال دے ویری نے کھوٹ کیتا آپے پلے پہن کے کوٹ روان ہویا
گیا خالدہ سَنیں ولایت عالو فجر چک دے وچ اعلان ہویا
آکھن کوئی ملازمت لئی پھردا اُسدا شہر لاہور مکان ہویا
کدے آکھدے سندھ نوں ٹپ گیا کدیں وَسدے شہر ملتان ہویا

کدے آکھدے نوکری وَنج لگا کیڈا روڑیا کُوڑ طوفان ہویا
کدے کہن وپار دا کم کردا اس نے کڈھیا ونج دکان ہویا
عِلمدار ہوشیار ہرکار اندر بڑا چست چالاک انسان ہویا
کدیں منٹگمری اوہدی دس پوندی ٹیچی کیس دے وچ سامان ہویا
لُک چھپ کے رات نو آن وڑدا پھر نسدا وانگ شیطان ہویا
حال ڈھال تھیں لوگ خیال کردے اوہدا حال گندا پریشان ہویا
کر کے قتل محبوبہ معشوق تائیں ظالم خوف زدہ پشیمان ہویا
لوگ جان گئے خالدہ قتل ہو گئی چک وچ ظلم نقصان ہویا
ایہہ پر طالع ایہہ نا گل منے آکھے کوڑا ایہہ کل جہان ہویا
آکھے عید تے خالدہ آوناں ایں عالم شیر دا ایہہ فرمان ہویا

دریافت فوٹو خالدہ

(۸)

صُم، بکم، کیوں تو ں ہویوں خالدہ ذات اعوانی
آکھ حقیقت میرے تائیں کی تیرے سنگ وانی
صرف تیرا ہک فوٹو اِس دم میرے کول نشانی
ہے افسوس کلام نئیں کردا دَسے کون کہانی
سوہنیاں زلفاں خاک رُلائیاں تے لڑ گئیاں وِچ پانی
ایہہ وَت دھوکے سجناں کیتے قدرت پاک ربانی
کرن روایت قاتل راتی جس دم مارن آئے
پورا مکان مقفل کیتا تاں پھر ظلم کمائے
راتی اس پردیسن تائیں چوراں آن جگایا

نالے عالم شیر منافق ڈاکو بن کر آیا
ویکھ پچھاتا یار دلی دے نیر اکھیں تھیں ویہہ گئے
ترُٹ گئے مان محبتاں والے داغ دل وچ رہ گئے
دل وچ آہن مان جنہاں دے کردے آہن بھیراں
خبر نہیں کیوں دشمن ہو گئے وَیہہ ملیاں تقدیراں
عالم شیر ولوں جد ویکھے رو رو نیر وہائے
سجناں دے ہتھ چھُرے ظلم دے کوہن کارن آئے
کہن لگی نا مار کوہاڑی چلسی خون چنگیرا
دلبر تینوں پکڑ نا ہووے دل نئیوں ساہندا میرا
میں مظلوم تے زور کی میرا کیوں گھن آیوں کاپے
یار تینو ں تکلیف نہ ہووے میں مر ویساں آپے
گھُٹ نا گردن داغ پوے مت پکڑ نا ہووے تینوں
اٹکل کر کے مارکوہیں تے میں سمجھاواں تینوں
یا وت گیبا روں دا لے کے رکھ گردن تے یارا
بعد اذان گھوٹو دیویں دلبر یار پیارا
غیراں وچ بے پردہ نہ کریں یار میرے غم خوارا
کدیں آہی میں پردیاں والی ایہہ اج مال آوارا
بھین میری کشور سلطانہ تے ممتاز چھوٹیری
جے ہِک وار مِل پوندیاں مینو ں ہائی مرضی میری
اچھا یار جوانیاں مانے تے وَسن تیریاں جھوکاں
میں کملی دے بخت اَوَلڑے دوس کیا سر لوکاں
تھل وچ سسی رول دیتو نے راتوں رات سدھانے
پچھلی راتیں گھت پلانے کر گئے کوچ ٹکانے
ایہہ وت بیٹھی نیر وہاوے کِلکاون چھریاں

نوٹاں دور محبت کیتی تاں ماری بے سُریاں
جس دن روز قیامت ہوسی تے رب عدالت کیتی
ویکھیا جاسی ظلم تشدد ایہہ تیری بدنیتی
میں وت پھر یاں مشرق مغرب ویکھے ملک ہزاراں
اِنج نئیں یاراں نال کمائے ظلم کدے وت یاراں
رو رو پئی عرض سناوے درد فراقاں والی
سُندا عالم شیر منافق دین ایمانوں خالی
تیرے پِچھے میں وت کملی جرم کمانون والی
عزت غیرت شان تے شوکت روہڑ گوانون والی
طعنے مہنے یار تیرے میں سرتے چانون والی
وچ پردیساں بھج بھج مگرے دَھکے کھاون والی
وِچ عدالت لڑ تیرا پھر صاف چھڑانون والی
اپنے خویش قبیلے تائیں ہتک دِوانون والی ایڈمنسٹر
دے دربارے حلف اٹھاون والی
وِچ محبت کملی ہوکے بُھلدی جاون والی
قسم خدا دی گھر تیرے وچ فاقے کھانون والی
بحرعمیق دل دِیّاں ندیاں جان لڑانون والی
درد فراق غماں دِیّاں راتاں جاگ لنگانون والی
بُھکھی تَسی وچ چھپری دے مارا ں کھانون والی
آ وَنج مینوں مار شتابی ہور نئیں گل کائی
غیراں نوں ہتھ لان نا دیویں اتنی کربھلیائی
کُرتا میرا گلوں نا لاہیں جگہ کفن دی ہوسی
ہک افسوس رہیا دل میرا میں مر گئی بیدوسی
والدہ میری جس دم سنیا مار کے ڈھائیں روسی

جھگڑا تیرا میرا ہک دن روز قیامت ہوسی
تیرے بدلے عالم شیرا عزت خاک رولائی
وے تیرے پچھے عالم شیرا چھوڑ قبیلے آئی
ایہہ گل تینوں لازم ناہیں ہو کے دِل دا جانی
میں بے عیب زنانی تیرا ایہہ ٹولہ شیطانی
کی کجھ عیب ڈٹھوئی میرا کی میں جرم کمایا
میں پردیسن درداں ماری کی کجھ دس گوایا
پنج ست آن وڈے مشٹنڈے ویکھ وچاری ڈر گئی
بلبل آن پئی وس بازاں مرنوں پہلے مر گئی
کہے سکندر میں سب حالا اکھیں نال تکایا
عالم شیر منافق نے ہتھ گردن نوں پایا
جس ویلے بس پھڑکن لگی چھوڑ دتوس گھبرایا
تا ں پھر اس نوں شخص فلانے وڈھ ویکھایا
پھر اس ظالم گھوٹو دِتا ناحق ظلم کمایا
چڑھ گئے باقی لاش اوپر کر کے زور وَدھایا
جس طرح دا حال حوالہ سننے اندر آیا
چک دے سارے لوگ دسیندے میں ہُن لِکھ سنایا

❀❀❀

ضمیمہ ا

میاں بہادر خاں زارد ے چونویں کلام وچ استعمال کیتیاں گئیاں قرآنی آیات،احادیث تے تصوف دِیّاں اصطلاحواں دا ویروا

وَ فِی اَن فُسِکُم اَفَلَا تُبصِرُو نَ (اورخود تہاڈے نفوس وچ (وی ہین)، کی تسیں ویکھدے نئیں او۔

صُم" بُکم" (گونگے ڈورے)،اوہ لوگ جیہڑے کسے گل دا جواب نا دیون۔کملے،بدحواس

صُم" بُکم" عُم" فَھُم لَا یَعقِلُونَ :(ڈورے ہن گونگے ہن اَنّھے ہن جوں کجھ سمجھ ای نئیں سکدے)

صُم" بُکم" عُم" فَھُم لا یر جِعُونَ : ڈورے گونگے اَنّھے ہن تائیں پاروں اوہ کدیں وی باز نا آسن۔

وجہہ الله : لغت وچ وجہ چہرہ دے مفہوم وچ استعمال ہوندا اے تے کدیں ''ذات'' دے معنیاں وچ وی اِسے پاروں وجہہ اللہ توں مراد ذات پروردگار اے مطلب انفاق کرن آلے نوں چاہی دا اے جوں پروردگار اوراس دی خوشی تے مرضی نوں سامنے رکھے۔

فَاَو حٰ اِلٰ عَبدِ مَا اَو حٰ: کجھ مفسرین نے اس آیت دا معنی ایہہ بیان کیتا اے جوں اللہ تعالیٰ نے حضرت جبریلؑ دے ذریعے نبی کریم صَلَّی اللہ تعَالٰی عَلَیہِ وَاٰلِہ وَسَلَّم تک پہنچائی تے کجھ مفسراں دے نزدیک اس آیت دے ایہہ معنی نیں جوں اللہ تعالیٰ نے اپنے خاص بندے حضرت محمد مصطفٰی صَلَّی اللہ تعَالٰی عَلَیہِ وَاٰلِہ وَسَلَّم نوں وحی فرمائی۔

فَتَدَلّٰی : پس قریب ہویا،بس پہنچیا؛مطلب: قربِ الٰہی،اللہ نال بہوں قریب

وَ مَا یَنطِقُ عَن ال وَٰ اِنُوَ اِلَّا وَحی یّو حٰ: اور اوہ کوئی اپنی مرضی نال نئیں آہدے ایہہ وحی ہی ہوندی اے جو انہاں نوں کیتی جاندی اے۔

صاحب مازاغ

آیت مازاغ البصر وما طغیٰ دی طرف اشارہ اے مطلب نا حضورؐ دی اکھ مبارک بہکی اور نہ حد توں تجاوز ہوئی؛ مراد: آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

قاب قوسین دو کمان دا فاصلہ۔ دو ہتھاں دا فاصلہ۔ بہوں قریب۔ ابروئے محبوب۔

اِقتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُہُم وَہُم فِی غَفلَةٍ مّعرِضُونَ لوکاں دا حساب قریب آ گیا تے اُنہاں غفلت وچ منہ پھیرے ہوئے نیں۔

فَاذکُرُونِی اَذکُرکُم وَاشکُرُوا لِی وَلَا تَکفُرُون :سوتسی مینوں یاد کریندے رہوتاں میں تسانوں یاد رکھیساں تے میرا شکر ادا کیتا کرو تے میری ناشکری نا کیتی کرو۔

قالُو بَلیٰ:عربی فقرہ اردو وچ استعمال ہوندا اے) روز میثاق اللہ تعالیٰ نے روحاں نوں اکٹھا کر تے اپنے رب ہوون دا اقرار کراون واسطے اَلَستُ بِرَبِّکُم (کی میں تہاڈا رب نئیں ہاں) آکھیا ہاہ تے روحاں نے قالو بلی (انہاں آکھیا بلا شک) آکھ تے اقرار کیتا؛ (کنایہ) قول وقرار

کُلّ نَفس ذائِقَةُ المَوتِ ثُمَّ اِلَینا تُرجَعُونَ : ہر ساہ لوَن آلی شے موت دا ذائقہ چکھسی پھر تُسیں ساڈی طرف لوٹ کے آ جاسو۔

اِنّا کُلّ شَیء خَلَقنٰہُ بِقَدَر" بلا شک اساں ہر چیز نوں مقرر اندازے دے مطابق پیدا کیتا۔

ن وَالقَلَمِ وَمَا یَسطُرُونَ :(حقیقی معنی اللہ اور رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہی بہتر جاندے ہن)، قلم دی قسم تے اُس (مضمون) دی قسم جو (فرشتے) لکھدے نیں۔

وَ لِلّٰہِ المَشرِقُ وَالمَغرِبُ فَاَینَمَا تُوَلّوا فَثَمَّ وَجہُ اللّٰہِ اِنَّ اللّٰہَ وَاسِعٌ عَلِیم
تے مشرق تے مغرب سب خدا دا ہی اے تاں تسیں جیہڑے پاسے ہی ویکھوتاں خدا دی ذات اے بیشک خدا صاحبِ وسعت تے باخبر اے۔

اَلآن کَما : اوس وقت وی اسے طراں ہاہ جس طرح جو اوہ پہلاں ہاہ۔ ویسے دا ویسے، بجنسہ، پہلے دی طراں ہمیشہ ہکو جیہا۔

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰی فَکَانَ قَابَ قَوسَینِ اَو اَدنیٰ اوہ جلوہ نزدیک ہویا پھر خوب اُتر آیا تاں اوس جلوے تے اوس محبوب وچکار دو ہتھاں دا فاصلہ رہیہ گیا ہتھوں ایس نالون وی تھوڑا۔

ثُمَّ دَنَا : مڑ اوہ قریب ہویا۔

مَن عَرَفَ نَفسَه فَقَد عَرَفَ رَبّه جس نے اپنے آپ نوں پچھان لیا، پس تحقیق اس نے اپنے رب نوں پچھان لیا۔

فا تَبعُونی

ان کنتم تحبو ن الله فا تبعو نی یحببکم الله ویغفر لکم ذنوبکم"۔ (آ ل عمر ان)

ترجمہ:" جے تسیں اپنے اللہ تعالیٰ نال محبت رکھدے او تاں میری اتباع کر و، اللہ وی تہاڈے نال محبت کریسیں تے اوہ تہاڈے گناہواں نوں معاف کر دیوے گا۔

ُقد قَرَضَا پھٹی ہوئی تے ادھار منگی ہوئی

ثبات المصباح ۔ تصوف وچ مصباح دا مطلب اے روح جس نال جسم دی حیات اے یا دل جس نال جسم روشن ہوندا ہے ۔ چراغ، شمع، ثبات مضبوطی یا استحکام یعنی ایسا چراغ جیہڑا بجھ نئیں سکدا

رَبِّ اَر نی

عربی جُملہ (اے خُدا تُوں مئیوں اپنا جلوہ وِکھا دے) جو حضرتِ موسیٰ کوہ طُور تے خُدا دے دِیدار دی خواہش نوں ظاہر کرن دے موقع اُتے آکھیا ہاہ۔

عالم سوت: چشمہ۔منبع جس وچ ندی یا دریا ملدے نیں۔

عالم ناسوت: عالم اجسام، دنیا، ناسوتی، دنیاوی، انسانی، مجازاً شریعت، عبادت

عالم ملکوت: فرشتیاں دے رہن دا مقام، فرشتے، ملائیکہ۔تصوف وچ عالم ارواح یا روحاں دی دنیا

عالم جبروت:عظمت، تکبر، (تصوف وچ عظمت وجلال) اسمائے الٰہی۔مرتبہ وحدت

عالم لاہوت: عالم ذات الٰہی، جس وچ سالک نوں فنا فی اللہ دا درجہ حاصل ہونداا ہے۔

نفی۔اثبات لاالہ (نئیں کوئی معبود) مقام نفی اے الا اللہ (سوائے اللہ دے) اثبات اے۔

کنت کنزاٍ مخفیه (حدیث قدسیہ) میں ہِک چھپیا ہو یا خزانہ ہاسوں۔میں چاہیا کہ پچھانیاں جاواں۔اس توں مراد معرفت خداوندی اے۔

جنت التجری من وصل: وصال دی نہر وچ داخل

تَبَصُّر :فکر کرنا۔غور کرنا۔غور وخوص، فکر

اِقتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسابُهُم وَ هُم فِی غَفلَةٍ مُعرِضُونَ : لوگوں داحساب قریب آ گیا تے اوہ

غفلت وچ منہ پھیری ودِن۔

نَحنُ اَقرَبُ اِلَیہِ مِن حَبلِ الوَرِیدِ :اسیں تیری شہ رگ توں وی زیادہ نزدیک ہائیں۔

افلا تبصرون تے کی تسیں ویکھدے نہیں۔

افلا تعقلون : تے کی تسیں سمجھدے نہیں، تے کی تہاڈے وچ عقل کائی نہیں۔

صبغت اللہ: اللہ تعالیٰ دا رنگ، قدرتی یا دِین دا رنگ، مجازاً خدا دی مرضی، رضائے الٰہی

ضمیمہ۲

(کتاباں تے انٹرنیٹ)

میاں بہادر خان زار بلوچ دے اس چونویں کلام تے اس دے لغت نامے دی تیاری دے دوران ہیٹھ دِتیاں ہوئیاں مختلف کتاباں تے دیگر وسیلے استعمال کیتے گئے۔

۱۔قرآن مجید معہ اردو ترجمہ

۲۔چونواں کلام دستی تحریر جناب محرم خان (مرحوم) لیگل سائز رجسٹر دے ۱۴۸صفحات

۳۔چونواں کلام دستی تحریر جناب امین انور لیٹر سائز دے رجسٹر دے ۳۰۰صفحات

۴۔چونواں کلام دستی تحریر محترمہ رئیسہ شہزاد لیگل سائز دے رجسٹر دے ۱۳۰صفحات

۵۔پنجابی زبان، ادب تے ثقافت دے ترقیاتی ادارے (پلاک لاہور) دی پنجابی لغات ست جلداں مرتبہ ادارتی بورڈ

۶۔پنجابی اردو لغت دو جلداں مرتبہ سردار محمد خاں

۷۔ریختہ ڈاٹ کام آن لائن ڈکشنری

۸۔اردو لغت تاریخی اصول پر (۲۲ جلداں) اردو ڈکشنری بورڈ کراچی (پی ڈی ایف)

۹۔جٹکی یا لہندے دی پنجابی زبان دی لغت از A.Jukes ایڈیشن ۱۹۰۰ (پی ڈی ایف)

۱۰۔پنجابی ڈکشنری شاہ پور ڈسٹرکٹ از J.WIson ایڈیشن ۱۸۹۸ (پی ڈی ایف)

۱۱۔پنجابی کلاسیکی لغت از جمیل احمد پال ۱۹۹۳ (پی ڈی ایف)

۱۲۔اردو پنجابی لغت از ارشاد احمد پنجابی ۱۹۹۴ اردو سائنس بورڈ لاہور (پی ڈی ایف)

۱۳۔گوگل ڈاٹ کام سرچ انجن

۱۴۔وِکی پیڈیا ڈاٹ کام

۱۵۔آرکائیوز ڈاٹ او آر جی

۱۶۔لہندے دی پنجابی بطور ماں بولی بولن آلے ڈاکٹر ناصر بلوچ تے ظفر علی سیال ایڈووکیٹ تے دوجیاں ماہراں نال گل وات۔

ضمیمہ ۳

میاں بہادر علی زآر دے چونویں کلام دا لغت نامہ

ابن کریم۔ ہک روایت دے تائیں کریم دا ناں حضرت یوسفؑ دے نال منسوب اے۔ اس ترکیب دے مطابق مفہوم ''حضرت یوسف دا بیٹا'' بن دا اے

ابوگت۔ اچانک، کسے اطلاع دے بغیر

ابھڑ بھاندی۔ ہک دم، اچانک، اچن چیتی

اپڑیوں۔ پہنچیوں

اتباع۔ پیروی کرنا، تابعداری۔ حکم پچھے چلنا

اٹکل کرنا۔ گویڑ کرنا، ٹیوا لاونا

اٹکل۔ گویڑ، اندازہ، ٹیوا

اجوڑے۔ ناراض، رُٹھے ہوئے

اجوڑ۔ نااتفاقی، دوری، بے مثال

اجوکی۔ اج دی، ہُن دے زمانے دی

اچڑ چیت۔ اتفاق نال۔ بے ساختہ

اچن چیتی۔ اچانک، بے خبری وچ، اچانک

احدیت۔ رب دا ہک ہوون، توحید

ادنیٰ۔ نیواں، نیویں درجے دا، معمولی

ادھ وچالے۔ درمیان وِچ، ادھ وچکار

اڈاوے۔ مکاوے

اڈی۔ پیر دا پچھلا گول حصہ

اربیلا۔ ہک قوم، سادہ، معصوم

ارض۔ زمین، دنیا، کائنات

ارمان ۔افسوس،غم،کوئی چیز ناں ہوون دا دکھ

اڑی کرنا۔ضد کرنا،انکار کرنا،مشکل،آکڑ وکھاونی

ازاری۔دکھی،تکلیف

اکھ دی کا کی۔اکھ دی پتلی،تِل

اکھوڑ دے۔مکا دے،پٹ دے،ختم کر دے

اگ دے النبے ۔اگ دے بھانبھڑ

اگن ۔اگ

اگیرے۔زیادہ،ودھ تے،پہلوں

الاق۔جھوٹا،دھوکہ باز،ہک طراں دی بیڑی

الاون ۔بولن،آکھن،دسن

الست بربکم۔کی میں تہاڈا رب نئیں ؟

الستان۔الستی جگہ

الستود۔چنگی،نیک،پسند دی،قابل تعریف

الستی ۔الست توں،پہلے دیہاڑے توں السریا۔دور جاون آلا

الفی۔فقیری چولا

الگار۔

الوچ۔لاڈلا،شریر،سر چڑھیا،جیہدے وچ لچک نا ہووے

امڑی۔ماں،اماں

اموڑے۔نا مڑن آلے،مڑ تے نا آون آلے،

انانی۔خود دار،ضدی

انت۔آخر،انجام،خاتمہ

انحد ۔دل۔اندر،انتر

انفاتی۔تصوف میں اپنی ذات کی نفی کرنے والا

انفاس۔نفس دی جگہ،ساہ،انسان

انگار۔انگارہ۔جلدا ہویا کوئلہ

انواس۔شادی شدہ ہوون دا درجہ، کسے شے دا استعمال ہوون ۔

انوا کیاں۔

انوکھڑی۔نرالی، عاماں توں ہٹ تے، عجیب اَنہا۔جنھوں نظر نا آوے، نابینا

انہیری۔تیز ہوا، تیز اُڈدی مٹی، انہیر

انیڑ۔دور، نیڑے دا الٹ

اودروں۔دوجی طرف توں

اوکھا۔مشکل

اوگت۔بُھل، ضائع، انکار

اوگنہار۔جس وچ کوئی گُن نا ہووے، غلطیاں کرن آلا

اوہراں۔اِدے، اولے پاسے، اردو میں ''اِدھر''

اویڑا۔انوکھا، نرالا

اویلے۔کویلے، بے وقتے

ایالی۔ڈھور چراون آلا

ایہو جیہے۔ایس طراں دے

اَتانہ۔کمزور، لِسا، وچارا

اَڑدے۔رکدے، ڈھاہندے، لڑدے، جھگڑا کردے

اَسرار۔راز، بھیت، لُکیاں گلاں

اَلیاں۔کپڑے دے اُتے کڈھے ہوئے پُھل بوٹے

اَوترا۔بے اولاد

اَوَلاّ۔سوہنا، نویکلا، سبھاں توں الگ، وکھرا

اُبھڑ۔ابوگت، اچانک

اُپدیش۔نصیحت

اُتانہ۔کنڈ بھار، مودھا، کُھلا ڈُلا

اُٹھوال۔ایک قوم جس دیّاں دو گوتاں ہن۔اٹھوال جٹ تے اٹھوال بلوچ

اُچالا۔چلے جاون، ہِک جگہ نوں چھوڑ تے کسے ہور جگہ جا وسناں

اُچیرا۔وڈا،اُچا،زیادہ

اُڈپڑ۔بھج جاون،کدائیں چلیا جاون،

اُڈیک۔انتظار،تاہنگ

اُروار۔دریا دی اولی کدھی

اُستا کار۔کاریگر،ماہر

اُگھلاندا،سوَن تے جاگن،سُتا جاگدا،نیم خوابی

اُلی۔سِوی،بوسیدہ،پُھتی

اُنالا۔گرمی دا موسم

اُنوائیں ہاہ۔ہتھ نال سیونا،اُن یا سوتر نال سیون

آزو۔(آزہ بازو) کھبے تے سجے پاسے

آستہ۔آہستہ،آرام سے

آکھن۔بولن،دسن

آوا۔بھٹی، کچے برتن پکاون آلی جا

باالمقتا۔پکا،مضبوط

باجھ۔بغیر

بار۔جنگل،ویرانہ

بازی دا پاسہ مارنا۔بازی کھیڈنا،بازی دا پاسہ سٹنا

باس پنل دی لئیندی۔پنوں دی خوشبو تے نشان تلاش کریندی

باغ گیانی۔سیانیاں تے عالماں دا باغ

بال ایانا۔معصوم۔ناواقف بچہ

بال ایانی۔بھولڑی،سادہ تے معصوم

بالا۔اتلی طرف،اُتے،اوپر

بالیاں۔کم عمر،نوخیز،غنچے

بانک۔شکنجہ

باہاں۔بازو

باہسن۔بیٹھن گے

باہکاں۔اُٹھاں دئیاں اوازاں

بٹاک۔تیز تے اُچی اواز،کھڑاک

بجھارت۔پہیلی،بجھن آلی گل

بحرعمیق۔گہرا سمندر یا دریا

بخت سوایا۔عزت تے دولت

بدر منیر۔چودھویں دا چن

برا لوڑنا۔برا چاہوناں

براقی۔اسمانی سواری آلے

برچھٹے۔بوچھاڑ،جھنبھ

برچھی۔نیزا،تیز نوک والا ہتھیار

برداً سلاماً۔اے اگ تو ڈھڈی تے سلامتی والی بن جا (حضرت ابراہیم علیہ سلام دے حوالے نال)

بردہ۔بندہ،غلام،نیاز مند

برکھا۔مینہ،بارش

برگان۔پھول پتے

برور۔دھوڑن،چھڑکن

برہوں۔جدائی،ہجر،فراق

بر۔کپڑے دی لمبائی تے چوڑائی،رشتہ

بسمل۔ذبح،تڑفن

بشیر۔آون آلے ویلے دا دسن آلا

بصیر۔دل یا اندر دئیاں اکھیں نال ویکھن آلا

بعید۔دور دا زمانہ، پرانا،مشکل

بعیون۔اکھں نال یا ظاہری طور تے ویکھن

بکری سوئی۔بکری نے بچہ دِتا

بکن۔گجن،شیر دی دھاڑ

بگانے۔پرائے

بگیاں۔چٹیاں

بلارے۔گلاں،آوازاں، طعنے،مہنے

بلور۔چمکیلا،شیشے یا موتی وانگ

بلوے۔فتنے فساد،لڑائی

بنے لاوناں۔منزل تے پہنچاونا

بوٹی باغ ارم دی؛جنت دے باغ دا پودا

بوڑنا۔بڈاونا

بوڑیاں۔بڈایاں

بوڑے۔ڈبائے،جس دے سانویں دند بھنے ہوون

بوڑے۔ڈبائے

بوق۔بگل

بولی مارنا۔طعنے یا مہنے دیدونا

بوہا۔گھر داخل ہوون دا رستہ، دروازہ

بھاسنی، چمکدا ہویا رنگ،لشکدا ہویا

بھار ہوونا۔حمایت یا مدد ہوونی

بھاراں۔خیال،حمائتاں

بھاریاں عزتاں۔وڈیاں عزتاں، وڈا مقام

بھار۔بوجھ،حمایت

بھالاں۔تلاش کراں،،گوہلاں

بھالیا۔تلاش کیتا

بھان بھنیندا۔کسے دا گھر خراب کریندا،حساب کتاب کریندا

بھاناں۔دل نوں چنگا لگیا،پسند آیا

بھانبھڑ۔اگ دے شعلے

بھانور۔ملدا جلدا،ورگا،مشابہت

بھانے۔کان،واسطے،ساڈے لئی

بھاوت۔چنگا لگنا،دل نوں بھاون آلا

بھاویں۔مڑ وی۔باوجود

بھاہ۔اگ

بھٹھ۔تندور،بھٹھی

بھجالے گھوڑیاں۔جو کرناں اے کر لے بھجدی۔نسدی،دوڑ دی

بھجسن۔دوڑسن،ہٹسن

بھرڑاندی۔چرخے دی آواز پیدا کریندی ہوئی

بھسماں۔ والاں نوں رنگن آلا خضاب

بھکھ جالی۔بھکھ برداشت کیتی،جھلی

بھکیندی۔شور مچیندی،زور نال کسے چیز نوں ڈیکنا

بھگلی۔نِکا بھگل

بھگیاں۔دوڑیاں،بھجیاں،چھوکریاں دامل تے ہاسا بکھیڑا کرنا

بھلوے۔شک شبہ۔چنگے

بھلیائی۔چنگیائی

بھلیندی۔لبھدی

بھناں۔توڑاں،بھج کے آون

بھنبھ ۔اگ،ٹھاٹھ، سنبھن

بھنی کوڈی۔بیکار،کم دانا کاردا
بھنی ۔دوڑی،تڑوڑی
بھن۔توڑ
بھو پاوے۔گاوے،ساز وجائے،زور نال سٹے
بھوائیں۔ پیریں، چکر دیون
بھوچنگ ۔بھور،شینہ۔بلاواں دئیاں اوازاں، کالا ناگ
بھوراں لئیاں باساں۔شینہاں نے مشک سنگھے
بَھورا۔منحوس، بد بخت،
بھوڑ۔صبح،تڑکے، بلاں،
بھوشن ۔دوپٹہ،چھپرا،چنی
بھوکھڑی۔بھکھا،غریب، لالچی
بھوگ پاوناں۔کھاون پیون،سواد لیناں
بھولڑ۔بھولا،کملا
بھونڈ۔ڈیموں،بھڑ
بھوئیں۔زمین، بیٹھاں
بھیت۔راز،سچائی
بھیر چاونا۔حمایت کرنا،مدد کرنا
بھیر کریسن۔حمایت کرن گے
بھیڑی۔نکمی،معمولی، بدچلن
بھیناں۔بہنیں۔بھین نوں بلاونا
بیدوسی۔بےقصور،معصوم
بیدوش۔بے گناہ، بےقصور

بیڑا ٹھیلنا۔ بیڑی چلاونی۔ مدد وحفاظت کرنی۔ بچاونا۔ منزل تے لے جاوناں

بیلہ۔ دریا دے نال دا نشیب، کچے دا علاقہ

بے سُری۔ بے وقوف، بھولی، ناسمجھ

بگل۔ باجا

بلانی۔ دوست، سہیلی

بَھلیاں۔ نیکیاں، اچھائیاں

بُدھی۔ دماغ، ذہن

بُدھ۔ عقل، سمجھ

بُڈن۔ ڈُب جاوناں

بُنتر۔ بناوٹ، اُنائی

بُوڑے۔ جنہاں دے ساہنویں دند بھنے ہوئے ہوون۔ بے حیا

بُھتے۔ کچے، کمزور

بُھرنا۔ ذری ذری ہوونا۔

پاپوش۔ جُتی

پاٹدی۔ پاٹ جاونا، پھٹدی

پاک انفاس۔ پاک تے نیک انسان

پالو پالڑیاں۔ جوق در جوق، ٹولے دے ٹولے

پالو پال۔ پال وچ، وارو وار، قطار وچ

پانی دے وچ گھانی۔ بے وقعت، بے فائدہ، بے نتیجہ

پاوے۔ پلنگ دے چار بازو

پاہلی۔ مکاون آلا

پٹ سٹیا۔ اکھیڑ دتا، ختم کر دتا

پٹی پڑھاون۔ برے کم دی تربیت یا نصیحت کرنا، برے مشورے دیون

پٹی گئے۔اکھڑ گئے، چلے گئے

پٹیاں۔زخماں اُتے دوالاون

پٹ۔ران، گوڈے دا اُتلا حصہ

پچیاں۔ہضم کرنا، حرام دا مال پچاونا

پچی۔ہضم ہوئی، شرمندہ، نادم

پدمنی۔زنانیاں دئیاں چار قسماں وچوں ہک، چنگی زنانی۔کنول دے پھل

پدم۔گنتی دا ہک وڈا ہندسہ، ۱۰۰ کھرب

پدھ۔فاصلہ

پر پرار۔پچھلے سال یا اوس توں وی پچھلے سال

پراتھنا۔دعا، مناجات

پراندا۔زنانیاں والاں وچ لا کے پچھے لٹکاندیاں نیں

پراہنا۔مہمان

پربھو۔مالک، ہنداں دا بھگوان

پرتھمی۔پرتھوی، دنیا، پہلی

پرتھم۔پہلا

پرتے۔۔پراں، دور، دوجی طرف

پرت۔مڑ آوناں، واپس آونا

پرچاواں۔گلاں نال خوش کرنا

پرچا۔دل لا

پردھام۔ہر پاسے، چاراں طرف

پرکاش۔اسمان

پرگھٹ۔ظاہر، کسے اوہلے دے بغیر

پرلوک۔دوجی دنیا، اگلا جہان

پرنیوناں۔شادی کرنا، ویاہ ہونا

پروکی۔ پرانی، پچھلے ورہیں دی
پرون۔ پرونی، آٹا چھانن آلی
پرہیں۔ پنچائت، اکٹھ
پریت۔ پیار، محبت، عشق
پڑیاں۔ پتھر دے وڈے ٹکڑے، پڑ
پشپ۔پھل، پکھراج
پکری۔امداد واسطے اپڑی
پکڑنوایا۔ پھدھ کے ڈیگیا، ہرایا
پکھیاں۔ کپڑا جوڑ تے سر لکاون آلیاں، پکھی واس، ہوا واسطے ہتھ دئیاں پکھیاں
پکی گڈھ۔ناٹٹن آلا تعلق
پک۔یقین
پلاکی۔گھوڑے تے چھال مارنی
پلالی۔فریبی، دغا باز
پلانے۔اُٹھاں دئیاں پالکیاں
پلک وچ۔فوراً، اکھ جھمکن وچ
پلکاراں۔فوراً، اکھاں جھمکدیاں
پلکارا۔اکھ جھمکن دے وچ
پلہ۔پردہ
پن۔منگ
پنجیری۔خاص قسم دا حلوہ جس نوں محفوظ کیتا جاندا اے۔پھلجیرا
پندھ۔سفر۔فاصلہ
پنڈ۔گٹھڑی

پِنا۔ اللہ واسطے منگنا

پور غماں دے، غماں دے ڈھیر

پورن۔ مکمل، پورا، پورن بھگت قصے دا ہیرو۔ دفناون

پوشاک۔ سوہنا لباس

پوندی۔ ڈگدی، ڈھاہندی

پوند۔ پہلاں، مہرے

پوہتا۔ پہنچیا

پھاٹاں۔ شاخاں، ٹہنیاں

پھاہنا۔ پھاس، پھاہا، جال،

پھٹ سٹی۔ پاڑ دتی، لیر و لیر

پھٹیا۔ ترٹا ہویا۔ زخمی، مارنا

پھٹیندی۔ بھجدی، نسدی، فاصلے طے کریندی

پھٹی۔ تختی

پھٹ۔ زخم

پھریر۔ کنبھاٹ، کپکپی

پھڑ۔ پکڑ

پھلن کھلن۔ وڈا ہودنا، کھلنا

پھوک دیوے۔ ساڑ دیوے۔ ضائع کر دیوے

پھوکاراں۔ کرخت آوازاں، ڈراون آلیاں اوازاں

پھیر۔ چکر، آون جاون

پیچ لگے۔ دو بندیاں نوں جوڑن، کسے نال عشق ہونا

پیچی۔ مکار، دغا باز، چکر دیون آلا

پیر پسارنا۔ پیر رکھنا، لتاں لمیاں کر کے سونا۔ سکون نال باہنا یا سونا

پیر پیادی۔ پیدل

پُڑیاں۔دوائیاں
پُھٹی۔کپاہ
تاج کیانا۔بادشاہاں دا تاج
تاکی۔باری،کھڑکی
تانیا۔کپڑا اُتے کھلار تے چھاں کرنا۔کسی کپڑ یدا لٹکاونا۔ہتھیار نکال لوناں
تائیں۔اس تک،تانی
تاہنگ۔انتظار،امید،اڈیک
تاہویں۔مڑوی
تتی۔گرم،بیچاری
تثلیث۔تین خدا،عیسائیوں کا عقیدہ
تجمل۔شان
تحمل۔برداشت۔صبر دی طاقت
تخلیہ۔تنہائی
تراٹے۔ٹیساں،چبھویں پیڑ
تراراں۔کاہلیاں،تیز رفتاراں
تراماں۔تانبا
تردیاں۔پانی وچ تردیاں ہویاں۔کامیاب ہوون والیاں
ترکلا۔تکلا،چرخے دی تار
ترکھی۔تیز
ترلوک۔ترائے جہان
ترنجن۔کُڑیاں دی محفل،رل کے چرخہ کتن دی جا
تریانا۔پیراں نال عقیدت رکھن آلے،تَسا

تریڈھی۔مڑی ہوئی،جیہڑی سدھی نا ہووے

تریڈھ۔ڈِنگ،وٹ،مشکل انسان نوں تریڈھا وی آہدن

تڑپڑی۔رضائی

تڑفاں۔تڑپاں

تڑفن۔تڑپن

تڑوڑے۔توڑ دیوے،بھن چھڈے

تزک تمیز۔شان وشوکت

تسبیاں کرنا۔دم درود کرنا۔اللہ دا ناں جپنا

تشنیت ۔

تطہیر۔پاکیزگی،صفائی

تعزک۔شان

تعینات۔ہستی،وجود

تکراری۔اُچا اُچا بولنا،جھگڑا کرنا

تندگان۔سوت دئیاں تنداں،تیزیاں

تنزل۔زوال،تھلے آونا،ہیٹھ آلے درجے تے ڈِگناں

تواراں،انتظاراں،امیداں

توا۔روٹیاں پکاون آلا،لوہے تھالا

توحید۔ایک خدا

توڑ دے ول۔توڑتک،منزل تانئیں

تولد ہونا۔پیدا ہوونا،جنم لونا

تھاپنا۔شاباش،دعا،مدد

تھاں۔جگہ

تھاہراں۔جگہ

تھڑکار۔لرزہ، کمباٹ، کمبدا ہویا۔

تھڑکی۔بھل گئی، دھوکہ کھا گئی، سدھے رستے توں ہٹ گئی

تھل۔صحرا، ویرانہ، ریتلا علاقہ، غیر آباد

تھوڑ۔کمی، ضرورت

تیرتھ۔ہندوآں دی مقدس جگہ اِشنان کرن لئی

تیری ول۔تیری طرف، تیرے پاسے

تَسی۔پیاسی

تکاں۔توجہ دے قابل، پرواہ

تند۔سوت دی باریک تے نکی پتلی تنی

تُرتا۔کاہلی، اوسے ویلے، شتابی

تُھڑک۔بھل، کراہ پونا

ٹاکرا۔مقابلہ، آمنا سامنا

ٹاکیاں۔کپڑے دئیاں لیراں

ٹاکی۔نکا جیہا کپڑا۔لیر

ٹال مٹال۔بہانہ بازی، ٹالنا۔انکارنا اقرار

ٹالا۔ہٹ جانا، بہانہ، حیلہ

ٹاہکن۔پاٹے ہوئے کپڑے یا لباس نوں تروپے لاون

ٹبر۔خاندان، گھر دے سارے مرد عورت

ٹبہ۔اُچی تھاں، ٹیلا

ٹپ۔لنگ، گزر

ٹرن۔چل پونا، چلیاں جاون۔

ٹوگھناں۔آٹے دے پیڑے تے انگلیاں نال ٹویا بناتے اس وچ گھیو پاونا

ٹولہ۔گروہ۔ہک توں زیادہ دا اکٹھ

ٹھاٹھاں۔لہراں،،بھریا ہویا دریا، چھلاں

ٹھاہندا۔چنگا تے سوہنا لگدا

ٹھپ۔مکا کے، بند کر کے، روک دیونا

ٹھرٹھر جاواں۔خوش ہوداں،قربان جاواں، گھولی جاواں

ٹھگی۔دھوکہ،فریب

ٹھوک تے جواب دینا۔صاف صاف انکار کرنا،سخت جواب

ٹھہنا۔چنگا تے سوہنا لگن

ٹھیلے۔پانی، دریا وچ بیڑی چلاوے

ٹیٹنے۔کھوتے دئیاں لتاں یا دولتی مارنا

ٹھلن۔ترن۔

ٹھلن۔روکنا۔

ٹھکدا۔چنگا لگدا، پکا کم

جاپدا۔لگدا اے، اندازہ کرنا

جاپدی۔لگدی اے۔

جاسن۔جاون گے، ویسن

جاس۔نیکی،تقدیر، برکت،عزت مقام

جالاں۔برداشت کراں، جھلاں، کسے جگہ راہنا

جالا۔مکڑی دا تار،اکھ دے پردے تے جالا، چیزاں رکھن دی تھاں

جالن۔برداشت کرن،گزارن

جان جالی۔جان اُتے برداشت کرنا

جان کندن۔جان دا نکلنا،آخری وقت

جبروت۔رب دی راہ دا اِک درجہ، دبدبہ، وَڈیائی

جپ تپ۔ جاپ جتن

جدوکا۔ جداں یا جدن دا

جرس۔ گھنٹی۔ اٹھ دے گلے دی گھنٹی

جرن مصیبتاں۔ مشکلاں جھلن، برداشت کرن

جرہر۔ ہک قسم دی بوٹی، پودا

جڑ گالی۔ برباد تے فنا کر دتی

جڑی۔ چمبڑی

جفتی۔ ملاپ۔ دو

جگت۔ سارا زمانہ

جلال۔ شان، کاوڑ، غصہ

جلیندا۔ راہندا، زندگی گزارن

جمال۔ خوبصورتی، سوہنپ

جنج۔ برات

جندرا۔ تالا

جنڈ۔ ایک درخت کا نام

جواہیں۔ زمین اچ اپنے آپ جمن آلے کنڈیاں آلے بوٹے

جوہر جڑی۔ جس نوں موتی لگے ہون

جھات پاوے۔ جھلک وکھاوے

جھاتی۔ تانک جھانک

جھاٹ مارنا۔ کھوہ لینا

جھال نا جھلی۔ تکلیف برداشت نا کیتی، مقابلہ نا کر سکیا

جھبدے۔ جلدی، چھیتی

جھپ۔ اُڈدی یا اچھالی ہوئی شے نوں پھدھ لَونا

جھٹ پٹ۔جلدی،فوری

جھٹ۔جلدی،تھوڑی دیر

جھرکدی۔سِکدی،پچھتاندی،ہتھ ملدی

جھرنا۔چشمہ،آبشار،حوض

جَھریاں۔سوراخاں دا وڈا ہوونا،کدھاں یا دیوار وچ چیرے پون

جھڑی۔مینہ دا مسلسل ہوونا

جھکالی۔نیواں ہوون دی عادت

جھلنا۔برداشت کرنا،سامنا کرنا

جھنگالی۔لبھن

جھورا۔فکر،غم،اندیشہ

جھونی۔ٹہنی نوں پھدھ تے ہلاونا

جیرا۔ہمت،برداشت،بہادری

جیہڑی۔جو کوئی

جِندڑی۔جِند،جان

جَھلی۔کملی،دیونی،برداشت کیت

جُوہ۔ٹھکانہ،عارضی قیام گاہ،چراگاہ،ایہدی جمع جوہاں اے،

جُھرانے۔فکر،اندیشہ،نا ملن دا افسوس

جُھلیا۔ہوا دے جھونکے دا چلن

جُھنڈ۔ہک جگہ تے بوہت درخت

چابک۔چھانٹا،کوڑا

چاٹ۔تھپڑ،چپیڑ،استاد دا مارنا

چاٹاں۔چاٹ دی جمع۔چاٹ لگنا یعنی چسکا یا عادت لگنا

چاٹی۔مٹی دی وڈی مٹکی جس اِچ دودھ نوں جاگ لیندن۔

چار چکوٹاں۔چارے پاسے

چاک۔غلام،نوکر
چالاں۔مکاریاں، غلط طریقے، چالاکیاں
چاہڑی لائی۔سواری کیتی
چاہڑ۔جانور یا اُچی تھاں تے چڑھن
چاہگھ۔مذاق، ہاسا،مخول
چاہنگاں۔پیڑ دیّاں تراٹاں
چتار۔چیتا، یاد
چٹ پھٹ۔چھیتی ،جلدی،فوری
چرخ۔اسمان، بھَوَن آلی چیز
چرنی۔قدمیں، قدماں وچ
چروان۔چارن آلا، خیال رکھن آلا، پرواہ کرن آلا مطلب مرشد
چروکی۔بڑی دیر دی
چریندیاں جھلاں۔بہت تیز تے وڈیاں چھلاں
چڑپاٹھاں۔پھٹیاں۔
چڑھویا۔رنگریز
چس۔لطف،مزا
چشماں۔اکھاں
چقمک۔چمکدار پتھر
چکمک۔اگ بالن آلا پتھر، کاوڑ،غصہ
چَنگلی۔خراب جا کیتی
چمبوڑنا۔زبردستی پھدھ لونا،چمبڑ جاونا۔
چنگی آہلی۔چنگی فطرت، چنگا خاندان، چنگی بُنتر

چنگی۔اچھی

چنگ۔موسیقی دا ہک آلہ

چنّوں۔چن دی (تریخ)

چودھار۔چوہاں پاسے،آل دوالے، برادری دا وڈا بندہ ہوون

چوڑ تر ٹیاں۔بےعزت تے برباد ہوون یا کرن والیاں، پردے ناں رکھن آلیاں

چوڑ چپٹ۔آوارہ،بدمعاش،وِگڑیا ہویا،خراب

چوکان۔چک دا چوک یا درمیان دی جگہ

چوکھا۔واہوا، زیادہ

چوگھائیاں۔مادہ جانور دے دودھ دئیاں دھاراں پیوائیاں

چونگھاون۔جانور یا ماں دا دودھ چُگھن،تھناں توں براہ راست پیواونا

چھکی۔کچھی

چھیڑو۔جانوراں نوں چراون والا مطلب مرشد

چھیکڑ۔آخر

چیہڑاں۔بکھیڑے، مذاق

چت لاوے۔کنڈ لاوے، ہراوے، پرواہ تے دھیان کرے۔

چر۔دیر، ویلا،وقت

چکڑ۔بہوں زیادہ پانی تے مٹی ملن نال بن دا اے

چُھتا۔لُگ گیا،چھپ جاون

چُکا گھیو دا۔تھوڑا جتاں گھیو

چکن۔بھلن، کسے چیز نوں چاونا

حاحوتے ح۔تصوف دی اصطلاح

حاذق۔ماہر

حبل الورید۔شہ رگ

حجلہ۔مقام،کمرہ، ذاتی یا نجی جگہ

حرام دی سٹ۔کمینہ

حزب۔گروہ،ٹولہ

حشنارے۔؟

حقانی۔سچا،اللہ والا،اللہ دی معرفت وچ ڈُبیا ہویا

حیلہ۔ بہانہ،وسیلہ

حُس گئی۔حبس تے پیاس نال بے ہوش ہوونا۔ساہ اوکھا ہوون

حُسن دار۔سوہنا،خوب صورت

حُسن دے رسالڑے۔حسن دیّاں فوجاں یا ٹولے

خاشع۔عاجزی تے اطاعت کرن آلا

خاش۔تیلے، سکا ہویا گھاہ

خاک سمانی۔مٹی وچ مل کے مٹی ہوون آلی

خان سلکان۔اچے رتبے آلا

خبیر۔ ہر چیز جانن آلا

خرمن۔ڈھیر،آہلنا،گھر

خصمانے۔سپرد کرنا،کوئی شے کسے دے حوالے کرن

خفقان۔جنون،دیوانگی،مراق

خلیار۔ڈھیر

خم خلیر زلفاں۔گھاٹیاں تے کالیاں زلفاں

خمرہ۔قمری ناں دا پکھیرو

خناس۔گمراہی،شرارت،شیطانی

خواج خضر۔حضرت خواجہ خضرؑ

خوش الحان۔چنگی تے مِٹھی اواز آلا

خیر سلا۔اللہ خیر کرے، ہر دی خیر ہووے

خُلد بریں۔جنت دی وڈی تھاں،مقام
خُلق عظیم۔ودھیا اخلاق مراد حضور اکرمؐ
داشت۔دولت، مال
دانے۔دانا، سیانے، سمجھدار، عقلمند
دریغی۔دریغی،افسوس
دڑ وٹ۔چپ ہو جا
دسکارے۔روون دے ویلے ہڈکیاں دی آواز
دل وچ پین لہیاں۔دل وچ درد دئیاں لہراں،نشان
دل وچ دھاری۔دکھ یا تکلیف دی اخیر، دل اچوٹ پئے جاونے
دلگیری۔مدد،حمایت، غمگینی،اداسی
دلگیر۔ساتھی،دوست، مددگار،محبوب
دمامہ۔توپ،نگارہ
دندھیڑک۔پیڑ یا دکھ دی شدت نال دنداں دا میٹنا
دوار۔دروازہ،مقام،گھر
دوبالا۔زیادہ، دگنا
دون سوائے۔زیادہ،وادھو،
دہل۔ڈر،خوف
دہج۔جہیز،ڈر
دھارنا۔روپ وٹاونا
دھال۔ڈھال
دھرتی۔زمین،دنیا،بھوئیں،کائنات
دھرٹھ۔زبردستی بیہہ جاوناں

دھرنگا مارنا۔ کُشتی یا کھیڈ وچ جندرا مارنا۔ ونگا مارنا

دھروئی۔ واسطہ،قسم، تکلیف یا کاوڑ وچ دھروئی دھروئی دی آواز کڈھنی

دھڑکو۔ وہم،فکرمندی، پریشانی

دھڑکھ۔ دھڑٹھ، چھال

دُھماں۔ مشہوریاں، مکالاں

دھمی۔ آون والا دیہنہ یا اس دی سویر

دھنگانے۔ زور زبردستی

دھولا۔ رولا، دھپا

دیوال۔ ڈیوا، چراغ

دیوان۔ دولت مند، مالا مال، دیوانہ

دِھنگی۔ مجبوری نال، زور نال

دَبھ۔ ہک طراں دا گھاہ جیہڑا بوکھراں بناون دے کم آندا اے

دُخالڑا۔ نجیب الطرفین، بہترین خاندان دا،نوشہ

دُرفشانی۔ موتی ونڈنا یا وارنا، سوہنیاں گلاں کرنا

دُھکھدا۔ نمھی اگ دے نال بلنا، دھکھنا

دُھم۔ مشہوری

ڈالی۔ تحفہ

ڈاوڑ۔ جالا بناون آلی مکڑی

ڈمیل۔ دو بندیاں یا چیزاں دا ملنا

ڈنڈاں۔ سزاواں، جرمانے، کچے رستے

ڈنگور۔ ڈانگ، سوٹی

ڈورا۔ کم یا نا سنن سکدا ہووے۔ بہرہ

ڈولانا۔ بیڑی دا ڈولن، سدھے رستے توں ہٹن

ڈوم۔بھنڈ،مراثی،گویّا

ڈونگھا۔ نیواں، گہرا

ڈوہل دیونا۔ویٹ دیون

ڈھاری۔ پنڈ توں باہر جانوراں واسطے بنائی گئی جگہ

ڈھائیں۔کسے دے مرن تے اُچی اواز وچ روون

ڈھنگ۔طریقہ

ڈھوڈھر۔کھوہر یاواز والا کاں یا بندہ

ڈھور۔ڈنگر، جانور

ڈھولا۔محبوب، پنجابی شاعری دی ہک قِسم

ڈھیر۔پڑھ، ڈھیر

ڈھیسی،مِلسیں

ڈھیند یاں۔مِلد یاں

ڈھیہہ گئی۔ ڈِگ پئی

ڈیوا۔ چانن کرن آلا

ڈیہڑھا۔چادر،موڈھے تے رکھن آلا کپڑا

ڈِٹھا۔ویکھیا

ڈِگیاں۔ڈھیہہ پئیاں،گر گئیاں

ڈُل ڈُل۔قربان ہوون۔ڈِگ ڈِگ جاون

ڈُھکدا۔آندا،ویاون لئی برات لے کے آونا

ذاکی۔ذہین،سمجھ دار، حساس

ذال۔عورت،سوانی، بیوی

ذقن۔ٹھوڈی

ذیشان۔اُچیاں شاناں آلا

رات گھتیند وں۔ رات راہندوں

رات نہ دھمے ۔رات نا مُکے ،گزرے

راتی۔رات دے ویلے

راٹھ۔سردار،امیر،نواب

راج بھاگ۔حکومت، چودھراہٹ،شاہانہ

راج پلاچے۔حکومت تے اختیار رکھن آلے

رادی۔رندن آلا مطلب کاریگر یا مرشد

راگ تلنگ۔کلاسیکل موسیقی دا ہک راگ ،کومل سُراں آلا

رام چتاون۔رام دا ناں جپن

رانڈ۔بیوہ

ربِّ ارنی ۔تو میرا رب ایں

رتنا۔سرخ رنگ

رتن۔موتی

رخ پر پلہ۔ چہرے یا منہ تے کپڑا، پردہ

رخت۔سامان،لباس

رزالی۔ ذلیل،کمینہ

رسالے۔گروہ،ٹولے،

رساوناں۔رچاوناں

رشماں چھوڑے۔لشکاں مارے

رضوان۔فرشتے داناں، جنت دا دربان

رکاب۔سواری

رلدی ملدی۔ملدی جلدی

رملی۔قسمت داناں دسن آلی

رنجولاں ۔ دکھاں، درداں

رندا۔لکڑی دی صفائی کرنا آلا

رندنا۔لکڑی دی صفائی کرنا، رندا مارنا

رنگ وچ بھنگ ۔ ہوندے ہوئے کم نوں خراب کرنا

رنگیل ۔ رنگاں آلا

روان ۔ چلدا ہویا

روگ ۔غم ، دکھ، زخم

رولا ۔ جھگڑا، مسئلہ

روہڑنا ۔ پانی وچ بہا دیونا، ڈیگ دیونا

ریجھاں ۔ سِکاں، شوق

ریڑکا ۔ جا گلگے دودھ وچوں گھیو کڈھن دا کم

رِجھاون ۔ للچاون، چنگا لگن، مکاری نال کسے نوں اپنے پچھے لاونا

رَند ۔ کوئی چیز بناوان واسطے لکڑی دی صفائی کرنا، کاٹنا

رَولی ۔ نائی، حجام

رُباب ۔ موسیقی دا ہک ہتھیار

رُس ۔ ناراض

زفاف ۔ نکاح یا رخصتی دے بعد دا وقت

زنخدان ۔ ٹھوڈی

زنگول ۔ گھنٹی

زہوک ۔ ؟

زہیر ۔ مندا، خستہ حال، کمزور، غمگین

زیرک ۔ دانا، ذہین، عقلمند

زینت ناکاں ۔ سوہنیاں، مہاندرے آلیاں

سا بگ۔؟

ساجد۔سجدہ کرن آلا

ساڈے بھانے۔ساڈے واسطے، ساڈے لئی

سارک زادی۔؟

سار۔خبر،اطلاع، پتہ،قدر

ساڑے۔جلاوے

ساس۔ساہ،دم، مدد،خیال

ساک۔شادی لئی رشتہ

سال پسالی۔ہر سال

سانگاں۔نیزے دے زخم، پھٹ

سانگا۔تعلق،دوستی، رشتہ داری

سانگ۔تعلق،رشتہ،نیزہ

سانورا۔محبوب

سانول۔دوست،یار،محبوب

سائے۔بہوں، بوہتا

ساہنوی۔سامنے توں

ستر۔راز، پردہ

سٹ سمرنی۔سٹ ساہنی یا لاونی

سجوڑ۔چنگا جوڑ

سچالا۔سچا، چانن آلا

سدّا۔پیغام، بلاوا

سراہیں۔تعریف کریں، چنگا آکھیں

سرا۔مسافراں دا عارضی ٹھکانہ

سرب۔سبھ،سارا

سرجنہار۔پیدا کرن آلا،بناون آلا،خالق
سرسے دی رانی۔ریاست سرسہ دی شہزادی یا ملکہ
سریر۔جسم،وجود
سکنات۔تصوف وچ وحدت الوجود دا تصور،سکنہ کی جمع
سکھالڑیاں۔سکھ آرام وچ رہن والیاں
سگویں۔رلدی ملدی،اوسے طراں
سلونے تے مِسے۔نمکین تے مرچاں آلے
سمادا۔؟
سمن۔باغ
سمیان۔سامان،مال
سنگچہ۔پتھر دا تراشیا ہویا ٹکڑا
سنگریزی۔پتھریلی، پکی
سنگل۔زنجیر
سنگوڑیے۔شامل کریئے، نال ملایئے
سنگھوڑنا۔سکیڑنا،سمیٹنا
سنگ۔نال،ساتھ،تعلق
سنیہا۔پیغام،دعوت
سوانی۔عورت،بیوی
سوایا۔ڈھیر یا زیادہ ہووے
سوڑی۔نکی،تنگ
سوکاں۔سُکا موسم،گرمی، بارش دا نا ہوناں
سوکڑا۔کمزور تے لاغر ہون دا مرض

سولاں۔اند دے درد تے پیڑاں

سوہا کھولنا۔شادی دا رتا دوپٹہ اتارنا۔لاڑے دی رتی چادر

سوہارا۔سوہنا،دل نوں چنگا لگن آلا

سوہاگناں۔ چنگے مقدرا والیاں،جنہاں دے خاوند زندہ ہوون

سوہاگہ۔سونا پگھلاون آلا دھوڑا،زمین برابر کرنا

سوہاندا۔ڈُھکدا،سوہنا لگن

سوہریا۔کاوڑ اچ کسے نوں آکھیا جاندا اے

سوَلا۔ستا،عام،چنگا،وارے کھاون آلا

سوَنگ۔روپ

سہاوے۔چنگا لگے

سہوڑیے۔شامل کریئے،نال ملائیے

سیاپے۔اوکھیائیاں،مصیبتاں

سیالا۔سردی دا موسم،پالا

سیج۔بستر

سیس نواسی۔ادب کرن آلا،سر نوا کے رکھن آلا

سیس۔سر

سیف۔تلوار

سیک۔اگ دی تپش

سیہڑ۔خرگوش

سیہہ۔کنڈیاں آلا ہک جانور

سِرّی۔راز وچ،لکا ہویا،خفیہ

سِکدی۔کسے نوں پسند کرنا،چاہنا،ملن دی چاہ

سِمدی رات۔گزردی رات

سِنجانیا۔ پچھانیا

سَلیا۔؟

سُتڑے۔سوں گئے

سُڈھی۔ پرانی شے، بہوں بڈھا بندہ

سُرتی۔ ہوش، سمجھ

سُرنگی۔ساز داناں، اچھی مٹھی آواز

سُکدا۔خشک ہونا، کمزور ہونا

سُکھالا۔سکھ، آرام

سُنجاں۔ ویران تھاواں

سُنجی۔ ویرانہ

سُوہے۔لال رنگ

سُہارا۔سوہنا، سندر

سوُل۔ پیڑ، درد

شالا۔اللہ کرے

شاہد۔ویکھن آلا، گواہ

شبد۔لفظ، اکھر

شتابی۔ جلدی، چھیتی

شرماکلے۔شرماون آلے

شریک۔دشمن، ساڑ رکھن آلے،

شگوفڑے۔غنچے، کلیاں

شن۔لمحہ، بہت ہی تھوڑا وقت

شوکن۔سپ اوازاں کڈھن

شوم۔منحوس، بدقسمت، کنجوس

شوہ دریا۔ ڈوگھا دریا، وڈا دریا

شوہدے۔ ماڑے، بیچارے، برے

شوہ۔ ڈوگھا، وڈا، خطرناک، شینہ

شہانہ۔ اُچی شان آلا

شہود۔ شہادت یا گواہی دیون آلا، ویکھن آلا

شُبھ۔ مبارک، مناسب

شُوک۔ سپ دے ساہ لین دی اواز

صاحب سراج۔ چراغ، روشنی تے نور آلا

صاعق۔ اسمانی بجلی

صانع۔ بناون آلا

صایق۔ بجلی جیسا

صرصر۔ بہوں تیز وا

صعوبتاں۔ تکلیفاں، مصیبتاں

صوفیانہ۔ شریفانہ

ضدیت۔ الٹا

طبور۔ طبر دی جمع، کلہاڑا

طریقت۔ تصوف وچ مرشد دی ہدائت تے چلنا

طغیان۔ زیادتی، ظلم، سرکشی

طمیماں۔؟

طمیناں۔؟

طنبور۔ ایک قسم دا ستار، دف، نگارا

طہور۔ پاک کرن آلا

طٰہٰ۔ قرآن مجید دی صورت دا ناں

عاقل۔سیانا،دانا

عالڑیاں۔اُچے درجے والیاں

عالم قالی۔اچھا بولن آلا عالم

عبدوت۔اطاعت،بندگی

عشق لوڑیں۔عشق دی تلاش کرن

عشوے۔ناز،ادا،فریب

علت۔وجہ،سبب،مسئلہ

علوفہ۔خوراک،وظیفہ،چارا

عمیق۔ڈوگھا،گہرا

عنادل۔عندلیباں

عندلیب۔سوہنی تے چنگی اواز والا پکھیرو۔

عنوان۔نشانی،ثبوت

عیان۔ظاہر،نظر آون آلا

غلطان۔گھمدا ہویا،بھوندا،کسے دے عشق وچ گم

غلغل۔پکھواں دا بولن،شور شرابا

غماز۔اکھ نال اشارہ کرن آلا،مطلب،ثبوت

غمزے۔اداواں،ناز،نکھرے

فاراں۔مکے دے ہک پہاڑ تے وادی دا ناں

فالڑیاں۔فالاں پاون والیاں

فرزانے۔سیانے تے عقل آلے

فرفر۔تیز،فوری

فرقان۔نکھیڑ کرن آلا مطلب قرآن مجید

فریب۔دھوکہ،مکاری

فضل ربانہ۔رب دی مہربانی،کرم،فضل

فکر دلیلاں۔اندیشے،فکراں،ڈر

فلک۔اسمان

فلوس۔پیسہ،مچھلی دا چھلکا،املتاس دا ٹکڑا

فوقل۔برتری،سبقت

فیما۔ایہدے بارے

قامت۔قد

قرالڑیاں۔سخت

قربان گھولیاں۔قربان کیتیاں،واریاں

قضیئے جردی۔مصیبتاں،تکلیفاں برداشت کردی

قلوبی۔دل آلی،قلب آلی

قمری۔کبوتر ورگا پراس توں نکا ہک پکھو

قیل مقالی۔گل وات،تکرار،جھیڑا

قیل۔بولن،گلاں کرنیاں

قُلقُل۔صراحی وچوں پانی نکلن دی آواز

کاپے۔کٹن آلے ہتھیار جوین کوہاڑی تے چھریاں

کاتی۔چھری،دات

کاج۔کم کار،مقصد

کارا۔لارا،وعدہ،علاج

کاری حکیم۔ماہر علاج کرن آلا

کال کڑچھا۔کوئل ورگا کالا ہک پکھو

کانگڑ خانہ۔فالتو یا فضول چیزاں رکھ آلی جا

کانی اکھ۔لُک تے ویکھن،ڈِنگی اکھ نال تکن

کانی۔چھمک،راہ راست تے لیاون دا مرشد دا ہتھیار

کان۔دےلئی،دے واسطے

کان۔نقص

کاں،کوا،سیانہ تے مہمان دی خبر دیون آلا ہک پکھیرو

کاہلی۔جھبدے،جلدی،چھیتی

کاہنگاں۔زیادہ کاں یا کاہنگ

کاہنوں۔کیوں،کس لئی،کئیندے پاروں

کاہ۔تیلا

کبک۔مرغابی

کپتا۔شراتی،برا

کتف۔موڈھا،موڈھے دی ہڈی

کتیائیاں۔برے کم،برائیاں،مکاریاں

کٹاری۔چھری

کٹار۔چھرا،تلوار،خنجر

کٹاوے۔کپاوے،وڈھاوے

کٹک۔فوج

کٹھالی۔سنارے دا اوہ برتن جیہدے وچ سونا پگھلایا جاندا اے

کُٹیا۔جھوپڑی

کٹیم سیالا۔سردی یا پالا گزاریا

کجوڑ۔جیہڑا جوڑ دا ہووے

کچھیوے۔ناپے،سفر طے کرے

کدھی پار۔کنڈھے دے پار۔دوجے کنارے

کدھی۔کنارا،کنڈا،ساحل

کدھ۔ دیوار، رکاوٹ

کڈھ لیاونا۔ بھجا لیاون، اغوا کرن، اُدھالن

کراڑ۔ ہندو دوکاندا

کُرستے۔ غلط راہ تے، گمراہ

کرکولیاں۔ نرم و نازک

کُرلاندی۔ تڑف تے پیڑ نال روون، ہائے ہائے کرن

کروان۔ قافلہ، کاروان

کریا کرم۔ ہندواں وچ موت دیّاں آخری رسماں

کڑچھیاں۔ دیگ دی وڈی ڈوئی

کڑکیاں دیواراں۔ دیوار وچ سوراخ یا تڑ کاں آجاون

کڑما۔ سُک، خشک، کمزور

کڑمی۔ بدنصیب، بوہتے ٹبر آلی

کزغاں۔ کزغ دی جمع یعنی کاں، کوا

کسر باغ۔ باغ دا اک حصہ

کسیاں۔ پانی دے نالے

کشود۔ راز دا کھول تے بیان کرنا۔ حل دسنا

کفنی گل وچ۔ قربان ہوون تے تیار

کفوا۔ شریک، برابر

کل کلاک۔ گھڑی کی ٹک ٹک

کلالی۔ شراب ویچن آلا

کلک سلک۔ ریشمی دھاگے یا لڑی نال بدھا ہویا قلم

کلک نورانی۔ نورانی قلم

کلکاون چھریاں۔ چھریاں چمکاون، قصائی دی طراں چھریان رگڑن

کلنگ ۔ بدنامی، دھبہ، کالا داغ

کلوکے ۔ گزرے ہوئے دن دے

کلی ہکلی ۔ بالکل تنہا، ہک جینی

کلید ۔ چابی، کنجی، مسئلے دا حل

کلیرا ۔ سانولا رنگ

کلیش ۔ دکھ درد، رنج،غم، دنیاداری دے جھیڑے

کمل ۔ ایک قسم کا پھول، اونی کمبل

کمہار ۔ مٹی دے بھانڈے بناون والا

کنب ۔ کپ کپی، کانپ

کنڈ وکھانا ۔ میدان چھڈ کے بھج جاونا، دھوکہ کرنا

کنڈ ولا جاونا ۔ انکار کرنا، کسے کم توں دور ہو جاونا

کنڈ ڑا ۔ کانٹا، کنڈے دے وانگ

کنڈ یتے ۔ نا دِسن آلے، چھوڑ جاون آلے، گم

کنڈ ریں ۔ کنڈیاں آلا خودرو پودا

کنڈ ۔ پشت، پٹھ

کنک ۔ گندم

کنگ ۔ گھیو کڈھن دے بعد دی پکی لسی

کوٹا ہنگا ۔ اُچے درخت دی ٹہنی نوں ہلاون آلی لمی ڈانگ

کوجھڑی ۔ معمولی صورت آلی، عام

کوڑ وڑیا ۔ ہک زہریلا سپ

کوڑی ۔ جھوٹی

کوز مارنا ۔ ترڈھا ہوون، ہک طرف جھکنا

کوکلی ۔ تار نال لٹکن آلے موتی

کوک۔انسانی اُچی آواز، مدد دے لئی سدن دی آواز

کولیکاں۔بدنامیاں

کول۔نال،ساتھ

کوہایا۔قتل کروایا، جانوں مروایا

کوہلو۔جیہدے نال بیجاں توں تیل کڈھیا جاندا

کوہن والے۔قاتل،مارن آلے

کھارن۔؟

کھبھ۔پر

کھپ۔رولا،شور

کھٹ جاواں۔کما جاواں، کامیاب ہو جاواں

کھٹ کماونا۔محنت کر کے کماونا

کھٹناں۔کماونا،کھودنا

کھٹیاں۔کمائیاں،منافعے

کھٹیا۔کمایا،حاصل کیتا

کھچکایا۔خراب کیتا

کھچلکی۔خراب کیتی

کھسکی۔ہک پاسے ہوئی،نس گئی،عقلوں ہل گئی

کھکھر۔ڈیمواں دا آہلنا

کھلارا۔کھلاریاں ہوئیاں چیزاں

کھلار۔کم دا ودھنا۔منتشر،بکھریا ہویا

کھوٹ کرنا۔دھوکہ دیونا،وادھا کرنا

کھوٹیاں گلاں۔کوڑیاں یا بریاں گلاں

کھوٹی۔جعلی،جھوٹی،خراب

کھوٹے یار۔کوڑے تے بے وفا دوست

کھوری۔ویری،مکر پون آلا
کھوہرا۔سخت، بدتمیز، غیر مہذب
کھیوڑے۔ جوی تے مٹھ دے کوڑے پودے
کھیون ہار۔رہنما، مرشد، بیڑی منزل تے پہنچاون آلا
کھیون۔بجلی چمکن، کشتی ٹھیہلن
کیتھر۔سندھ وچ ہک علاقے دا ناں
کیچ دی ڈنڈی۔کیچ دا رستہ
کیچ کلیچ۔بلوچستان دی ہک جگہ جتھے سسی پنوں دی کہانی بنی
کِرس۔کنجوسی، بخیلی
کِن مِن۔ پھوار، نکی نکی بارش
کرساں۔کریساں
کول۔تانبے دا بنیا ہویا پیون آلا گول گلاس
کُچیندی۔ برتن یا چاٹی دھویندی
کُچّن، جئیندے نال چاٹی صاف کریندن
کُس گئی۔مرگئی، قتل ہوگئی
گلا۔پگ
کھیوڑی۔خودرو گھاس جیہدے وچوں جوی یا موٹھ نکلدی اے۔ بے کار تے کوڑا اناج
گاترا۔پنجالی دا وِچلا ڈنڈا
گاتری۔بالغ، حاملہ
گاگ لگنا۔؟
گٹھڑی۔بنھے ہوئے سامان دی پنڈ
گجھی۔سخت، زور دی، لکی ہوئی یا اندر لی

گچھے۔اندر دے

گڈھڑی۔ہک کپڑے وچ بدھیاں ہوئیاں چیزاں
گڈھ۔گانٹھ
گُرگ۔جانور کھاون آلی بلا، بگھاڑ
گشکوری۔بلوچاں دا ہک قبیلہ
گفتاراں۔گلاں باتاں
گل وچ سیہلی۔گل وچ جانور دی اُن دی رسی
گل وچ سیہی۔ایلومینیم دا زیور
گلساں۔خراب ہوساں
گلکاریاں۔پھل بوٹیاں نال سجیا ہویا
گلگونی۔چٹے تے گلابی رنگ آلا
گل۔گلا،گلما
گنج قارون۔بہوں وڈا خزانہ،قارون اپنے زمانے دا بوہت مالدار ہاہ۔
گنڈ۔ویاہ دے سدے دا دھاگہ، گڈھ
گنواراں۔جاہلاں،کم عقلاں
گواچا۔گم ہوگیا
گوانڈی۔ہمسائے
گودڑی۔پھٹیا پرانا لباس یا چادر
گولی۔بندوق دی تیز چیردی ہوئی گولی،غلام
گول۔تلاش کر
گون گیانی۔سب کجھ جانن آلا،مرشد،عالم
گونوں گوں۔طراں طراں دے
گونہہ۔گند،فضلہ

گوہڑا۔ چوکھا، بہوں تیز رنگ

گوہ۔ زیادہ تر کُھڈاں تے پانی وچ رہن آلا ہک جانور
گھاتاں۔ چوری یا چُھپیاں ہوئیاں
گھات۔ لک چھپ
گھاڑو۔ گھڑن آلا، مرمت کرن آلا (مرشد)
گھالی۔ رات گزاری، برداشت کیتی
گھانی۔ مٹی پانی ملاون دی جگہ
گھٹاوناں۔ تھوڑا یا کم کرنا
گھسوٹی۔ ہک وٹی جس تے گھس تے سونے دی اصلیت جانی جاندی اے
گھگھری۔ عورتاں دے شلوار دی جگہ پاون دا لباس
گُھلدا۔ صحت یاب یا ٹھیک ہو جاونا
گھلی۔ بھیجی
گھمکار۔ چاٹی رڑکن یا چرخہ کتن دی اواز
گھمن گھیرے۔ مشکلاں، مصیبتاں
گھمن۔ چکر کھاون، چلن پھرن
گھنڈ۔ پردہ، نقاب
گھنگھور۔ کالے بدل
گھوٹو۔ سگھ نوں دبا تے مارنا، سگھ گھٹ کے مارنا
گھوٹ۔ لاڑا
گھوریاں۔ کیڑیاں تے مکوڑیاں دے بھوئیں وچ سراخ
گھوری۔ پنڈ وچ گند سٹن دی جگہ
گھوکاندا۔ چرخہ کتنا، مشہور ہوونا، شہرت پاونی
گھوک۔ چرخے دی اواز

گھول گھماواں۔قربان کراں، کسے تیز ہتھیار دا پھیر تے وار کرنا

گھولڑیاں۔قربان ہوئیاں

گھیا۔روں دا ٹوٹا

گیانی۔علم والا، جانن والا

گِٹکل۔گٹک، عام شے

گِٹھ۔پورے ہتھ دے برابر

گِلکڑاں۔گٹکاں، درختاں دے بیج

گھپ۔زخم، ماس دا ٹوٹا لاہ لینا

گھٹ نا کیتی۔تھوڑی نا کیتی، وادھا یا زیادتی کرنا

گھٹ۔کم تھوڑی

گھس۔رگڑ

گُند لیاوناں۔پُھلاں نوں ہار وچ پرونا

گُھپ۔بوہتا، زیادہ

گُھٹ وٹنا۔چپ ہو جاونا

گُھٹ۔پانی یا پیون آلی شے دا ہک گھٹ

گُھس گیا۔بھل گیا، کراہ پئے گیا

گُھلساں۔بیماری توں ٹھیک ہوساں

گُھلیاں۔ٹھیک ہوئیاں

لاٹ۔چانن، روشنی، اگ دی تپش

لاثانی۔بے مثال، جیہدے ورگا ہور نا ہووے

لارے۔کوڑے کارے

لالڑیاں۔سرخ یا رَتے رنگاں والیاں

لال۔سرخ، رتا، پتر

لام چلانویں۔تصوف وچ الف لام میم دا اثر وکھاونا

لام لوال۔خریدن آلا

لامکاں۔جس دا ہِک مقام نا ہووے

لام۔مطلب الف لام تے میم۔قرآن دی سورت بقرہ دا آغاز

لاواں۔اگ دئیاں لاٹاں

لاوے۔فصل کٹن آلے مزدور

لائیاں۔لگیاں،محنت دے بدلے ملن آلی شے

لاہاں کھٹاں۔فائدہ کماون

لاہبے۔الگ،ہِک طرف

لاہم۔طرف،پاسے،ہِک طرف

لاہنگاں۔گزران،ہِک پھل نوں وی آہدن

لاہنگے۔راہ،سفر،گزرن دے رستے

لاہوت۔رب دی تلاش دا ہِک مقام

لایموت۔جنہوں موت نئیں آسکدی۔غیر فانی

لبھسی۔ملسیں

لبھیندی۔تلاش کریندی

لتاڑے۔پیراں دے ہیٹھ دیوے

لتھیاں۔اُتریاں

لٹکدا۔کناں دئیاں والیاں تے متھے تے زیور دا لٹکاونا

لٹک۔کھچ،کشش،ناز،ادا،نکھرا،چمک

لٹھ چرخے دی۔جس نوں گھماون نال چرخہ گھمدا اے

لٹ۔زلف،والاں دا ہِک گچھا

لجپال۔پالن ہار،عزتاں دا راکھا

لدھیم۔ لبھ یا تلاش کر لیا

لشکاراں۔ چمکاراں
لعل لوال۔قیمتی موتی
لک بدھنا۔ تیار راہنا، کسے کم دے پچھے لگنا
لکایا۔ چھپایا
لماں۔ اُبھے یعنی مشرق دی ضد، مغرب
لموچڑ۔ مغرب یا لہندے پاسے دا رہن آلا
لمیے لموچڑے۔ وڈے قد تے لمے دی رہن آلی
لِنگارے۔ پاٹے ہوئے کپڑے، لیر و لیر
لنگاون۔گزاران
لوال۔مُل لاون آلا
لوٹیاں پئیاں۔لٹ مار ہوئی
لور۔نشہ، ترنگ، من موج
لوڑ۔ضرورت
لولاک لما۔اے نبیؐ! اگر تہانوں نا بناندا تاں ایہہ زمین آسمان وی نا ہوندا
لومڑ بازی۔مکاری، فریب
لوئی۔گرم چادر
لیر لنگار دی۔ پاٹیاں ہویاں کپڑیاں وچوں جسم دا وَکھیونا
لیکاں لاون۔ بدنامیاں کھٹن
لیل۔رات
لِئیاں۔ کچے راہ تے چلدے گاڈے دے پہیاں دے نشان، دل تے دکھ دے نشان
لَٹ۔آوارہ
لَسایا۔حبس، بجلی دی چمک، رم جھم

لُٹ پُٹ ۔ پورا لٹیوناں

لُڑاوے ۔ پانی وچ بہاوے

لُڑی ۔ پانی وچ بہہ گئی

لُکائی ۔ لوگ ،خلقت ، چھپائی

مارگ ۔ راہ، رستہ،سڑک ،نشان

مالن ۔ پھلاں ویچن آلی سوانی

مان ۔اعتبار،فخر ،غرور

ماہِ خوباں ۔سوہنیاں دا چن

ماہنگی ۔گراں ،مہنگی ،قیمتی

ماہ ۔چاند

متوالا ۔ نشے وِچ مست ، مدہوش ، پیارا ،زندہ دل

متوالڑیاں ۔مست ، مدہوش ،عشق دے جھوٹے لین آلیاں

متھالی ۔ایک چوڑا برتن

متھے دی چٹھی ۔مقدر ،قسمت

متے پکائے ۔سازش کیتی ،منصوبے بنائے

مت ۔نصیحت

مٹن والا ۔ مک یا غائب ہو جاون آلا

مثاق ۔عہد، وعدہ ،کارا

مثالڑیاں ۔ورگیاں ، وانگ

مجازی ۔حقیقت دی تھاں ،رب توں سوا کوئی ہور

مجاز ۔فرضی ،غیر حقیقی

مجمل ۔مختصر ،خلاصہ ،اکٹھا کرنا

محمل ۔اُٹھ تے رکھی پالکی

محو مستہ۔مستی یا عشق وچ گواچا ہویا

مختاصر۔مختصر،خلاصہ

مخفیہ۔لکوواں،پوشیدہ

مخمِر۔گُنن آلا

مخمَر۔خمیر کڈھیا، گیا،گُنیا گیا

مدارج۔درجے،منزلاں

مدثر۔چادر یا کمبل اوڑھنے والا حضور اکرمؐ مراد ہن

مدھالی۔ریہڑکا رڑکن دا لکڑی دا بنیا ہویا ہتھیار

مدھنہ۔ساگ یا دال پکاون ویلے کُنی وچ چلاونا

مرجان۔موتی

مرصع۔سجیا ہویا

مرغوب۔چنگا، پسندیدہ

مروہ۔سوہنے تے خشبواں آلے

مریلے۔مارن آلے، قاتل

مزاکلا۔ہاسے بکھیڑے کرن آلا

مست الست،الست دے دیہاڑے بندگی دا اقرار کرن آلا

مستان۔مستانہ، جوگی،درویش

مسجود۔جس نوں سجدہ کیتا جاوے

مشٹنڈے۔آوارہ،بدمعاش

مشعل۔مشال، چانن کرن آلی

مشکوت۔اوہ تاقچہ جتھے ڈیوا رکھیا جاوے

مشک۔اچھی یا گندی بو

مشہود۔لکیا ہویا،جیہڑا نظر نا آوے

مصاحباں۔دوستاں

مصحف۔مذہبی دستاویز
مطرب۔گاون آلا،گویا
مظہر۔بزرگی تے وڈیائی نوں ظاہر کرن آلا
معاصی۔گناہ گار،قصور وار
مغز مارنا۔محنت کرنا،دماغ کھپاونا
مغنی۔گاون آلا
مفتون ہونا۔فدا یا قربان ہوونا
مکال گھتنا۔کسے دے بارے وچ گل کرنی
مکالڑیاں۔مکالاں گھتن آلیاں
مکفول۔گروی رکھیا ہویا
ملک ختن۔ایک علاقے دا ناں جتھوں دے ہرن مشہور نیں
ملکوت۔عالم ارواح،فرشتیاں دی عبادت دا مقام
ملوک۔نرم نازک
ممکن الوجود۔خدا دے علاوہ ہر شے ممکن الوجود اے
مولڑیاں۔چڑیاں،ممولے جیہیاں
من پرچاونا۔دل نوں آہرے لاوناں،دل نوں خوش کرنا
منٹھار۔دل دی ٹھڈھ
منجدھار۔بھنور،مشکل
منجی۔چارپائی
منڈھ مسافراں دے۔مسافراں دے ٹولے
منڈھ۔گروہ،ٹولہ
منسوئی۔ناواقف،معصوم،بھولی

منگل گانا۔خوشی دے گاون گاونا

منگل لانا۔رونقاں لیاونیاں

منگیندی۔شادی واسطے جس چھویر نال منگنی ہوئی

منگ۔منگیتر

موتو۔موت یا وفات دے بارے وچ

موالڑیاں۔فریب دیون آلیاں،حسنِ یوسفؑ نوں ویکھ تے ہتھ کپن آلیاں

موالڑیاں۔مدہوش،مست

موڑی۔تھوڑی بوہت موٹی،بے وقوف

موجودات۔وجود رکھن آلیاں دنیا دئیاں شیواں

موچی۔جُتیاں سیون تے ٹھیک کرن آلا

مودھی منجی۔الٹی چار پائی

موڈھا۔کندھا

مورکھ۔نادان،بےعلم،بے وقوف

موصوف۔جس دی تعریف یا ذکر کیتا جاوے

مونگی۔دُدھیل جانور

موہانہ۔ملاح،رہنما،کشتی بان،منزل تے لے جاون آلا،مرشد

موہرا۔زہر،مارن آلی دوا

موہلا۔کُٹ کے دھان وچوں چاول کڈھن آلا سوٹا

موہل۔پگ نوں نقاب دی طراں بننا

موہن۔من یا دل کھوون آلا،چنگا لگن آلا

مہادیو۔ہندواں دا سب توں وڈا بھگوان وِشنو۔وڈا دیوتا

مہمل۔ایسا لفظ جیہدا اپنا مطلب نا ہووے تے دوجے لفظ نال مل کے مطلب دیوے

میٹ۔بند

میڈھیاں۔زنانیاں دے وال بناون دا ہک طریقہ یا انداز

میل ۔مٹی،گرد

مِثقال۔ہک تول جیہڑا سو جَو دے دانیاں دے برابر اے

مِضراب۔موسیقی دے تار وجاون آلا لوہے داٹکڑا

مَتاں۔ہوسکا اے،شائد

مَکالاں۔کسے دے بارے کیتیاں گئیاں گلاں

مَکالی۔گل دا شروع کرن

مَلی بیٹھے۔قبضہ کیتی بیٹھے

مَلَک ۔فرشتہ

مُٹھیں میٹاں۔افسوس اور تکلیف وچ مٹھاں بند کرنیاں

مُڈھی۔درخت دا ہیٹھلا حصہ،کوئی پرانی شے یا بندہ

مُرلی۔وجاون دا ہک ساز

مُس جاوناں۔خراب ہو جاونا۔غم زدہ ہوونا

مُشکیوے۔گندی بو آوے

مُفسِر۔تفصیل دسن آلا

مُلوانا۔مولوی

مُوزی۔نقصان کرن آلا،خطرناک

مُول نئیں آونا۔کدائیں نئیں آونا

مُول۔قیمت،کدائیں

مُہاراں۔واگاں

مُہانے۔ملاح

مُہرے۔پہلوں

نادارین۔محتاج لوگ،بامراد ناں ہووے

ناس مروڑنا۔انکار کرنا، ناپسند کرنا،نفرت دا اظہار

ناسوت۔ایہہ دنیا

ناش۔بربادی،فنا

ناطق۔بولن آلا

نال کی وانی۔اوہدے نال کی بیتی،کی ہویا

ناموّلے۔قیمتی،انمول

نبود۔جیہدا وجود نا ہووے

نبھولاں۔کنڈیاں

نتارے۔ثابت کرنا۔کسی جیہی گل نوں ظاہر کرنا

نٹھے۔بھج گئے

نٹھ۔بھج،نس

نچڑدی۔کسے کپڑے نوں نپیڑ تے پانی کڈھنا،کمزور ہوونا

نسنگ۔بے شک، بناں جھکے

نسیان۔بھل چُک، پرانیاں گلاں یاد نا رہنیاں

نشٹ۔برباد،گم،ضائع،تباہ

نظر بھواویں ہاہ۔نظر پھیر تے ویکھیں ہاہ

نعت۔حضور اکرمؐ دی تعریف وچ کیتی گئی شاعری

نفاق اڈاون۔پُھٹ،دشمنی،وگاڑ تے منافقت مکاون

نفل دوگانہ۔سفر دے دوران دی نماز، دو نفل

نفی اثبات۔ناہوون تے ہوون،نہیں کوئی معبود باہجھوں اللہ دے

نقوس۔اُچی اواز کڈھن آلا موسیقی دا آلہ

نکھٹے۔نکمے،ناکارہ

نکھیڑے۔جدا کیتے،الگ کیتے

نمانی۔سادہ،غریب

نمھی اگ۔نِکی نِکی اگ
نوڑے۔کپڑا،دھاگہ،سپ دا وِلٹی مارتے باہنا، ہیر دا اِک زیور
نوش کرنا۔پیونا
نوشہ پاک۔مرشد پاک دے لئی آکھیا جاندا اے
نویکلی۔نویں،الگ اُہو جیہی ہور کوئی نا ہووے
نہانی۔پوشیدہ،لکی ہوئی
نہور۔واپس،نیواں
نہوڑے۔غمزے۔عشوے،نکھرے
نیاری۔پیاری،عاماں توں ہٹویں
نیانا۔بال یا بچہ
نیر۔ہنجوں،اتھرو
نیساں۔چیتر تے وِساکھ دے مہینیاں دا بدل
نیماڑ۔ہندی تے مراٹھی نال رلدی تے ملدی زبان،بھارت دا اِک علاقہ
نین اچھالے۔بہوں رووے،نیر وہاوے
نیول۔درختاں یا کُھڈاں تے رہن آلا اِک جانور
نیّا۔بیڑی
نِت۔ہمیش
نروار۔انصاف،برابری،فرق،تفصیل
نِگال۔بند کھالے یا نہر وچ پہلا پانی آوناں
واٹاں۔رستے،ڈیوے وچ بلن آلی سوت دی بتی
واجب الوجود۔خالق
واجب۔جائز،صحیح،ٹھیک

وارو واری۔ہک دے بعد ہک
واشا کار۔پشتو وچ شکریہ نوں آہدن
واشنا۔خواہش،آرزو،مقام
وال۔بال
وانگ حالی۔حال کھیڈن آلیاں طراں
وانگ۔دی طراں
وانی۔گزری،بیتی،ہوئی
واواں۔ہواواں
واہاں۔کوششاں،جتن،زور
واہگی۔رشتہ دار،قریبی عزیز،دلیر آدمی
واہن لڑاوے۔بہوں تے ہنجواں نال رووے
واہن،وگدا نالہ یا واہندی نہر
وپاری۔تاجر،کاروباری
وپار۔تجارت،کاروبار
وٹایا۔بدلیا،بدلی کیتا
وٹک۔کمائی
وٹ۔ہٹیا ہویا رستہ،ڈیوے دی وٹ
وچاری۔بیچاری
وچھائیں۔چادر وچھاون،اکھیاں وچ پیار نال ملنا
وچھٹی۔وچھوڑا،جدائی
وحدت تے کثرت۔خدا دا ہک ہوون وحدت تے مخلوق کثرت اے
وخت ویہا۔مشکل پئی،پریشانی آئی

وخت۔مشکل۔اوکھیائی، پریشانی،مسئلہ

ودان۔وڈا ہتھوڑا

ودھاوناں۔زیادہ کرنا،ہور ملاونا

ودھ۔زیادہ

وڈھ کے چا گالی۔کپ کے خراب کیتی

وڈھن۔کپن، مارن،قتل کرن

وڈھ۔کٹ،کپ

وسارسٹیا۔بھلا دتا

وسارنا۔بھلانا

وقت وہاوے۔وقت گزارے

وقت وہایا۔وقت گزاریا

وقت ویہا۔وقت گزریا

وکاندا۔مل وکدا

وگری۔ورگی

وگیاں۔چلیاں

ول چھل۔فریب،مکاری،دھوکہ

ولاکی۔کوئی کم سوہنی طراں

ولدی۔جواب

ونجائی۔خراب کیتی

ونجیندے۔خراب کریندے یا ہوندے

ونڈ بندیاں۔حد بندیاں کرنا، حصے تقسیم کرن

ونڈاون۔تقسیم کردیون

ونگار کڈھنا۔کسے دی جگہ تے کم کرنا

وہیرا۔حملہ،ہجوم دا ہلہ ،نکا نالہ، واہ یا واہن
وہیر۔وگدا، واہندا برساتی نالہ
ویاج۔سود، منافع، اجرت
ویاسن۔ویاہ کریسن
ویٹنا۔ڈیگنا یا گرانا
ویچ۔فروخت
وید۔ہندواں دی مقدس کتاب
ویلے سر۔وقت اُتے
ویہار۔سلوک، انداز،طریقہ
ویہلی۔فارغ
وِٹی گئے۔ڈُل گئے، ڈِگ پئے
وِسار۔بھل
وِساہ۔اعتبار
وِسواس۔وہم،فکر،خیال
وِس۔زہر
وِکانہ۔مُل وِکیا
وِگاڑا۔خرابی
وِلچھ۔آبیانہ، مالیہ، چندہ
وِیہہ مکائی۔بہوں چنگا کیتا
وَبھار۔سلوک
وَس۔اختیار
وَن پوَنے۔طراں طراں دے

وَہیاں۔چلیاں(تقدیراں)

وَیس۔لباس، کپڑے
وَین۔غم وچ یاد کر کے روون
وَیہہ گئی۔چل گئی
ہاسے۔بکھیڑے،خوشیاں
ہامان۔فرعون دے وزیر دا ناں
ہانک دھانک۔علی الاعلان اگے لے جاونا
ہٹ دا کھٹ۔ہٹی یا دکان دی کھٹی،کمائی
ہٹکنا۔منع کرنا
ہٹکیاں۔منع کرن دے باوجود
ہٹک ۔ پرہیز،مناہی،رکاوٹ
ہڈکیاں۔شدت نال روون نال ہچکیاں لینیاں
ہرموں۔عربی زبان وچ پہاڑ یا چوٹیاں
ہس رس۔ہاسا بکھیڑا۔خوشی خوشی زندگی گزارنا
ہک ساہی۔ ہکے ساہ وچ،لگاتار
ہکلڑی۔کلی،تنہا
ہکناں۔کیئیاں،بعضاں
ہمان۔ہم خیال،پرانا
ہنجار۔بالکل،رسم،طریقہ
ہنجوں۔اتھرو
ہنکار۔فخر،غرور،انا،اِتراونا
ہُن ۔اب،اس وقت
ہور۔اور،زیادہ

ہوڑیے۔منع کریئے،ضد،اڑی

ہُوک۔ساہ،ڈوگھا ساہ،افسردہ آواز،چرخے دی آواز

ہوکا۔اعلان،ساہ

ہولا۔ہلکا۔آہستہ،معمولی

ہونگر۔جانور دی پون تو پہلاں غرغر کرن دی آواز

ہیٹھ۔تھلے

ہِک۔سینہ،ایک
ہجھی۔استعمال کیتی

ہُلّے۔خوشبواں دے ہلارے

یاقوت سوہے رنگ دا ہِک قیمتی پتھر

یحرق نار۔ساڑ تے سواہ کرن آلی دوزخ دی اگ

یزدان۔مالک،خدا

یگانہ یارحقانی۔سچا تے بہوں چنگا یار

یگانے۔بے مثال،سب توں ودھ کے چنگے

یٰسین۔قرآن مجید دی ہِک اُچی سورت

لِساونا۔مجھ دا دُدھ کڈھن تو پہلے کٹا یا کٹی سنگھاون

لَڑی۔ہار

میل کروانا۔ملاقات کروانا

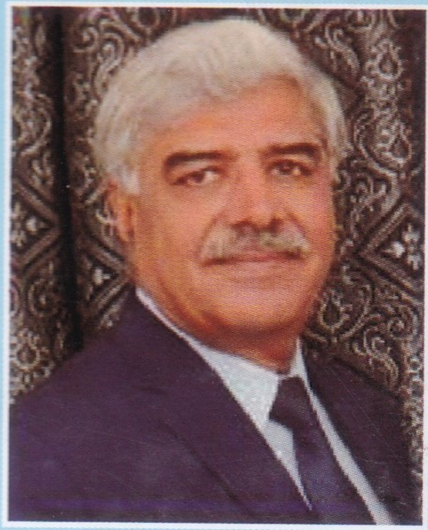
اُتھائیں۔اوسے جگہ

مُدَقِق۔مشکل،گوہڑا تے اوکھا معاملہ

مُقَیّد۔قیدی،گرفتار

اخیری تے ضروری گل

میاں بہادر در اصل خود لفظاں دے کاریگر تے استاد ہائن۔ اُنہاں دے کلام دا لغت نامہ تیار کرن لگیوں کئی لفظاں دے مفہوم تے مطلب لبھن اِچ سائے فرہنگاں جواب دے گئیاں۔ انہاں لفظاں دے مطلب صرف میاں صاحب ہی جان دے ہائن تے جیہڑے لفظاں دے مطلب کتاباں وچوں ملے ضروری نئیں جوں میاں صاحب نے وی اُسے مطلب وچ استعمال کیتے ہوون یاانہاں دی شاعری دے متن دے اُسے طراں مطلب دسدے ہوون۔ جیہڑے لفظاں دا مطلب نئیں مل سکیا انہاں دے مطلب دی جگہ خالی چھڈ دتی گئی اے جتھے صحیح مطلب تسیں آپ وی لکھ سکدے او جنہاں لفظاں دی کل تعداد پندرہ بن دی اے۔ (نسیم بلوچ)

پروفیسر نسیم بلوچ

(طبع، زیر طبع کتب)

1۔ بہاول پور میں 35 سال
(تہذیب، معاشرت، تاریخ، ادب)

2۔ مضامینِ بہاول پور (تاریخ وتہذیب)

3۔ مضامینِ بہاول پور (تراجم)

4۔ رحیم یارخان (تہذیب، ادب، معاشرت)

5۔ کایا کلپ (ایرانی کہانیاں۔تراجم)

6۔ متفرق مضامین

7۔ چونواں کلام میاں بہادر علی زار

میاں بہادر علی زار

میاں بہادر علی زار ساڈے پنڈ دی ہک اُچی، وَڈی، وَدھیا تے معجزاتی شخصیت داناں اے۔ اوہ صرف گوشت پوست دے بنے ہوئے اک عام انسان نائن۔ ایس توں وَدھ کے میرے، میرے بزرگاں تے پنڈ، ساری برادری تے پنجاب دیاں باراں دا مقامی ٹھیٹھ لہجہ تے لہندے دی پنجابی بولن آلیاں واسطے ہک بہوں اُچا ناں ہن۔ ایہہ آکھنا چاہی دا اے جوں پنج دہاکیاں توں وی کجھ زیادہ عرصہ (ترونجا سال) گزرن دے باوجود وی اوہ اپنی شاعری، اپنے ودھیا تے نویکلے کلام تے اپنی طاقت ور تے اثر رکھن آلی شخصیت دے زور تے زندہ ہن۔ اوہ اپنی شاعری تے اپنا تعارف کریندیاں ہویاں آہدن:

سیف زبان اے ترکھی میری تاں میں سر چڑھائی اے
صَر صَر وانگوں فَر فَر چلے جس طرف چلائی اے

9 789697 563838

بکس اینڈ ریڈرز

محمد پلازہ، سبزہ زار میٹرو سٹیشن، بوسن روڈ ملتان
Ph. 061-6210154, 0300-9634424
Email. booksnreaders1@gmail.com

Books & Readers

ISBN 978-969-7563-43-2